

ARS HUNGARICA

2003/2

ARS HUNGARICA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÓINTÉZETÉNEK
KÖZLEMÉNYEI

BULLETIN OF THE RESEARCH INSTITUTE
FOR ART HISTORY
OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

2003. 31. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

MTA MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÓINTÉZET
BUDAPEST, ÜRI U. 49. 1014. T: 375 9011/185 FAX: 356 1849
e-mail: arthist@arthist.mta.hu, internet: www.arthist.mta.hu

SZERKESZTŐ:

TÍMÁR ÁRPÁD

SEGÉDSZERKESZTŐ:

HORNYIK SÁNDOR

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

BEKE LÁSZLÓ
DÁVID FERENC
GALAVICS GÉZA
MAROSI ERNŐ
PATAKI GÁBOR
SISA JÓZSEF
WEHLI TÜNDE (Szemle)

Felelős kiadó: BEKE LÁSZLÓ, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet igazgatója

HU ISSN 0133-1531

Nyomta az Argumentum Kiadó nyomdaüzeme
Felelős vezető: Roznai Zoltán

A borítón **Israel Hiebner: Weber János portréja, 1662.**

TARTALOM

TANULMÁNYOK

<i>Bubryák Orsolya</i> : Egy polgári mecénás a 17. században. Weber János eperjesi főbíró (1612–1684)	225
<i>Körber Ágnes</i> : <i>Lányi Jenő. 1902–1940</i>	281
<i>Ernyey Gyula</i> : Herbert Read magyar kapcsolatai	299
<i>Márfai Molnár László</i> : Fülep Lajos művészetfilozófiája az 1930-as években	315
<i>Hornyk Sándor</i> : A babona derivátumai. Tudomány és művészet Mezei Árpád írásaiban	335

BIBLIOGRÁFIA

Gyöző Eszter – Kelemen Anna: <i>A Műcsarnok (1898–1902) című lap reper-tóriuma</i>	343
--	-----

DOKUMENTUMOK

<i>Sisa József</i> : Pákei Lajos, Theophil Hansen és a budapesti József műegyetem	441
---	-----

SZEMLE

<i>Kerny Terézia</i> : „Mária megsegített”. Fogadalmi tárgyak Máriaradnán I–II.	447
<i>Szabó Júlia</i> : Közvetítők, kritikusok, művészetet dajkáló asszonyok	454
<i>Ébli Gábor</i> : Ami nem kerül múzeumba, az nem is létezik? Fejős Zoltán, <i>Tárgy-fordítások</i>	462
<i>Ébli Gábor</i> : A múzeum mint a felejtés helye	465

INTÉZETI HÍREK

TANULMÁNYOK

Bubryák Orsolya

EGY POLGÁRI MECÉNÁS A 17. SZÁZADBAN WEBER JÁNOS EPERJESI FŐBÍRÓ (1612–1684)

„Éjjel-nappal folyton azon törte eszét, hogy legalább emlékezete maradna fel sokáig. De ezt a dicséretre méltó törekvést csak a valódi erény által érhetne volna el...” Írta Weber Jánosról két évtizeddel a halála után az eperjesi evangélikus kollégium akkori vezetője, Rezik János.¹ Véleménye nem mondható hízelgőnek, annál inkább elfogultnak s valamely személyes ellenszenvtől befolyásoltnak: Weber János ugyanis mind életpályája, mind tevékenysége, mind pedig az utókor ítélete szerint korának kiemelkedően tehetséges politikusa, kitűnően képzett szakembere, s Eperjes városának nagy műveltségű polgára volt. Orvos volt és gyógyszerész, több mint negyven éven át tagja Eperjes város vezetésének, tizenöt éven keresztül ő töltötte be Eperjes főbírói tisztét. Irányításával vált a város a 17. században a Felvidék egyik legjelentősebb szellemi központjává. Sokszor igen komoly kockázatot vállalva irányította többségében lutheránus vallású városát a katolikus Habsburg birodalom árnyékában, élete során kétszer is vizsgálati fogságba került – előbb a Wesselényi-összeesküvés,² majd a Thököly-felkelés kapcsán helyezték vád alá – de politikai manőverezésének köszönhetően mindkét esetben felmentették. Karrierje csúcán elnyerte a „Felsőmagyarország örökös gyógyszerésze” kitüntető – és nem utolsósorban nagy anyagi haszonnal járó – címet, s végül teljesült élete legmerészebb álma is: az udvartól nemességet kapott. Pártfogolta az iskolaügyet, Eperjesen a saját házában nyitott gyógyszerész-képző iskolát,³ s főbírósa idején – és hathatós közreműködésével – jöhetett létre a híres eperjesi evangélikus Líceum, az az iskola, melynek egyébként később maga Rezik János lett a vezetője.⁴ Irodalmi munkássága is jelentős: négy nyomtatott könyvet hagyott hátra. Fennmaradt művei széles látókörű, művelt, sokoldalúan képzett személyiségről árulkodnak: Weber joggal tarthat számat versíróként⁵ és három fejedelmi tükör⁶ szerzőjeként az irodalomtörténet, műkedvelő rajzolóként és bőkezű mecénásként a művészettörténet,⁷ és pestis ellen írott kézikönyvével⁸ az orvostudomány érdeklődésére.

Ha leszámítjuk az evangélikus iskolarektor mély ellenszenvét, amelyet bizonyosan az táplált, hogy Weber az ellenreformáció hatására katolizált, majd pár évvel később visszatért az evangélikus hitre, jellemzéséből egy eredeti felfogású mecénás képe is kibontható. S alkalmasint az is, hogy miért is írt Rezik olyan részletesen Weber Jánosról abban a munkában, amely Carraffa 1687-es eperjesi vérengzéséről szól (*Theatrum Eperiesiensis*), mikor Weber János már 1684-ben meghalt, s nem ő, hanem fiai kerültek vérpadra.⁹ Rezik 1705-ben készült kéziratában Weber Jánosnak nem is kellett volna

feltétlenül szerepelnie, ennek ellenére a műben Weber sokkal hangsúlyosabban jelenik meg, mint gyermekei.¹⁰ Érvéleése szerint azért, mivel „*a fiukról a lelkületükkel gyakran egyező szülők jelleme alapján alkotunk magunknak fogalmat, azért hogy Weber Frigyes*”¹¹ [Weber legidősebb fia, az eperjesi áldozatok egyike] *valamiképpen megismerje az olvasó, legyen szabad közelebb-ről megismertetnem ennek atyját, aki pár évvel ezelőtt Eperjesen végezte be életét*” Tanulságos megfigyelni, mit tartott fontosnak elmondani Weber Jánosról, mint ahogy az is, mit *nem*. Nem írt a főbíró politikai szerepéről, nem említette iskola-alapítói tevékenységét, és nem ítélte fontosnak azokat az irodalmi alkotásokat sem, amiket Weber megjelentetett. Ugyanakkor a fentebb idézett sorok után, gyakorlatilag minden bevezető nélkül, leírt egy Weber megrendelésére készült *műalkotást*, majd ezt követően *még egyet*, s végül nagy élvezettel elmesélt egy botránys templomi jelenetet, ami akkor történt, amikor az 1673-ban katolizált Weber áttérése után először jelent meg katolikus templomban. A jellemzés eszközei tehát: két műalkotás és egy anekdota.

Weber katolizálása sem a hely, sem a kor tekintetében nem volt egyedi eset. 1673-ban történt, miután a császári csapatok elfoglalták Eperjest, amikor a jezsuiták elvették az evangélikusok templomait és a kollégiumot, amikor az iskola áttérni nem hajlandó vezetőit és az evangélikus lelkészeket fővesztés terhe mellett száműzték, és teljes vagyonekobzásra ítélték.¹² Webert, mint a város egyik vezetőjét szintén perbe fogták, vallásváltoztatása nemcsak az ő, hanem családja túlélését is biztosította, katolizálása a kor politikai viszonylatainak ismeretében érthető cselekedet volt. Ezt mutatta az is, hogy nem sokkal később Eperjes lakosai Webert újra főbíróvá választották, s tisztét 1683-ig, csaknem haláláig megtartotta, áttérése tehát korántsem váltott ki olyan felháborodást, mint amit Rezik kézírata alapján feltételezhetnénk.¹³

Sokkal inkább meglepő, hogy Rezik műalkotásokat sorolt fel a személyiségrajz megalkotása érdekében. Ezzel ugyanis nem mást tett, minthogy – a műalkotások említésével Weber mecénási tevékenységére irányítva a figyelmet – a főbíró mecénásként emelte ki kortársai sorából. Mecénásként volt ő több és más, mint kortársai, a megrendelésére készült műalkotások reprezentációs igénye vívta ki Rezik értetlenségét, s épp ezért bírálatát. Rezik útmutatása azonban – úgy gondolom – bíráló hangneme ellenére is irányadó. Ha három évszázad elteltével újra kísérletet teszünk, hogy meg-rajzoljuk Eperjes főbírájának portróját, elsősorban a hátrahagyott műalkotásokat kell szem előtt tartanunk.

Webernek sem neveltetéséről, sem iskolázottságáról nem rendelkezünk információkkal,¹⁴ így nem tudni, milyen hatások érhatték ifjú korában, milyen példaképeket tartott szem előtt, miközben létrehozta – pályatársaitól eltérő módon – nagy reprezentációs igénnyel készülő kiadványait. Mivel nem főúri körökből származott, nem örökölt követhető mecénási példaképeket, nem támaszkodhatott már kialakult műpártolói hagyományra, neki magának

1. Israel Hiebner: Weber János portréja, 1662.

kellott megtalálnia a megfelelő műfajt és eszköztárat, s ebben kizárólag humanista műveltsége lehetett segítségére. Példaképeket keresett tehát, olyan mecénásokat, akiknek reprezentációs eszköztárát követendő példaként állíthatta maga elé, olyan műalkotásokat, amelyek formanyelvét saját életére vonatkoztatva átvehette, és olyan műfajokat, amelyek megfeleltek anyagi lehetőségeinek. Mecénási tevékenysége ennek az útkeresésnek az állomásaiból áll össze. Nyomon követhető, mikor milyen eszközökhöz nyúlt, milyen közönséghez akart szólni a műalkotásokon keresztül.

Útkeresésének első állomása még nem vitte a képzőművészet területére. Első nyomtatott kiadványa, pestis ellen írt traktátusa, az *Amuletum*, nem töltött be reprezentációs szerepet, ezért a könyv díszes kivitelére nem fordított figyelmet. Weber ekkoriban még pályája elején járt, pár éve (1639-ben) kapta meg az eperjesi polgárjogot és csak nemrég nyitotta meg patikáját. Mindössze ismertségre törekedett, és mivel könyvét széles néptömegeknek szánta, három különböző nyelven jelentette meg: németül, magyarul és biblikus cseh nyelven. A témaválasztás aktualitása szavatolta a sikert: egy évvel korábban pestisjárvány söpört végig a Felvidéken, a pestis ellen amuletet ígérő könyvcím segítségével Weber elérte, hogy műve szinte minden átlagos polgári házban megtalálható legyen.¹⁵ A kiadvány jól mutatja, hogy Weber kezdettől fogva milyen tudatosan kereste a kapcsolatot közönségével, kiadványai és később az általa megrendelt műalkotások mindig jól körvonalazható céllal és adott közönséghez fordulva készültek.

Majdnem húsz év telt el az *Amuletum* kiadása óta, mire fejedelmi tükröt megjelentette. Ezeket a könyveket azonban már egészen más intenció hívta életre, mint a pestis elleni könyvet. Weber János ekkor már karrierje csúcán állt, személyét nemcsak városában, hanem szűkebb hazájában, Sáros vármegyében is nagy tisztelet övezte. Az eltelt majdnem két évtizednyi időszak életrajzi adatain végigtekintve egy tudatos és nagyratörő reálpolitikus arcképe rajzolódik ki előttünk. Weber politikai karrierje az 1640-es évek közepétől töretlen ívvel haladt eperjesi főbíróvá választásáig.¹⁶ Kiváló diplomáciai érzékkel épített ki kapcsolatokat magyarországi főurakkal, legfőképp Wesselényi Ferenc nádorral,¹⁷ akinek udvari gyógyszerésze lett. Társadalmi megbecsülését jelzi, hogy három gyermekét Wesselényi felesége, Széchy Mária tartotta keresztvíz alá. Okosan házasodott: 1643-ban feleségül vette az angol arisztokrata költőnő, Jane Elisabeth Weston of Roxwell¹⁸ (humanista nevén Johanna Elisabetha Westonia) lányát,¹⁹ és megragadott minden rendelkezésére álló eszközt, hogy gyarapítsa vagyonát.²⁰ Igyekezett kapcsolatot kiépíteni Habsburg-hű katolikus főurakkal is, három gyermekének Szelephényi György érsek és Johann Rottal gróf lett a keresztapja,²¹ és nekik ajánlotta első fejedelmi tükrét is.

A fejedelmi tükrök megjelenésekor tehát már nem ismertségre törekedett, mint korábban, hanem a már elért társadalmi presztizs méltó reprezentálására. A közben eltelt időszakban Weber a város és Sáros vármegye képviselőjében többször megfordult Bécsben és Pozsonyban, járt bécsi operaelőadá-

2. Israel Hiebner: Janus Bifrons, címlap, 1662.

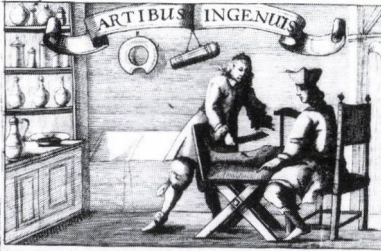
sokon, részt vett I. Lipót pozsonyi koronázási ünnepségén. Találkozott a főúri reprezentáció korszerű eszközeivel, látóköre kibővült, és nagyon fogékonyan reagált az őt ért hatásokra. Okos és törekvő ember lévén a látottakat beépítette önreprezentációs eszköztárába. Felfedezte, hogy a képi kifejezőmód erejét felhasználhatja saját céljai érdekében, hogy segítségével kifejezésre juttathatja elért társadalmi rangját, amelyet szerteágazó kapcsolatai, óriási vagyona és politikai sikerei biztosítottak számára.

Mindhárom kötetét (*Janus Bifrons*, *Lectio Principum* és *Wappen der freyen Stadt Epperies*) ennek jegyében hívta életre: mindegyiket saját életének egy kiemelkedő eseményéhez, *társadalmi rangemelkedéséhez*, bíróvá választásának alkalmához kötötte. A kötet reprezentációs értékét nemcsak a benne elhelyezett metszetekkel kívánta növelni, hozzácsatolta a bíróvá választása alkalmából született üdvözlő-gratuláló verseket is, melyeket kortársai írtak tiszteletére. Nyelvválasztása is jól érzékelteti a szemléletváltást, ami Weber önkifejezési eszköztárában az eltelt évek során végbement: megjelenési formaként már nem a Felvidék nemzeti nyelveit választotta, mint az *Amuletum* esetében, és ezáltal nem is ugyanolyan módon szólította meg a környezetében élő embereket. Míg korábban minden nemzetiséghez azonos módon, a saját anyanyelvén közelített, most a német mellé egyetemes nyelvet, a művelt értelmiség nyelvét választotta, a latint, s műveit (a *Wappen* kivételével, ami kizárólag németül jelent meg) e két nyelven bocsátotta közre. Nyelvi síkon is megtörtént tehát a „rangemelkedés”, és ugyanez a váltás érhető tetten a kiadványok stílusában is. Míg az *Amuletum* esetében az irodalmi forrást túlnyomórészt bibliai citátumok jelentik, a fejedelmi tükrök szövegeiben valósággal tobzódik – időközben megszerzett²² – klasszikus műveltségének (a bibliai idézetek mellett) felsorakoztatott tárházában, olyannyira, hogy az idézetek és példák halmozása néha szinte az érthetőség rovására megy.

Maga a műfaj, a fejedelmi tükör,²³ Magyarországon az államalapítással egyidős, Szent István *Intelmei* után azonban csak szórványosan fordult elő a magyarországi irodalom történetében. A műfaj megjelenésének egyik korai példája, Andreas Pannonius 1467-ben írt, Hunyadi Mátyásnak ajánlott *De regis virtutibus* című munkája már több olyan gondolatot felvetett, ami később meghatározó szerepet kapott Weber János műveiben is. (Így például a társadalom és az emberi test összehasonlítása, mely Weber *Janus Bifrons* című könyvét szerkezetében is meghatározta.)

A 17. század elejétől kezdve – az európai tendenciáknak megfelelően – itthon is jelentősen megnőtt a fejedelmi tükrök száma, sajátosságuk azonban, hogy túlnyomórészt protestáns szerzők művei voltak,²⁴ s ez annál is feltűnőbb, mert sokszor katolikus szerzők magyar fordításaiként jelentek meg. A fordítók – mint azt Hargittay Emil vizsgálatai kimutatták – még a „kényes” pontokon sem tértek el az eredeti művektől, aminek oka elsősorban a 17. század során folyamatosan erősödő, a politika vallástól való függetlenedését jelző tendenciában keresendő.²⁵ Weber János élete különösen jól mutatja a felekezetek felett álló, illetve a politikai (vagy egyéb) érdekek-

HASCE FILIALIS AFFECTUS QUADRIGAS ORATIONI PRÆSENTI GENEROSI DOMINI PARENTIS ANNECTUNT.

Ut fructu Hominum tentantur Corpora morbis;
Sic quoque Res promittit publica sepe luc.
Tu tamen omne malum feliciter Arte repellis,
Floreat ut Soli Vita Salvoque tui.
Vive du! Humanae fortissimè gloria Genis.
Et vivente simul Pannonis Ora vicet.

Johann Weber

Publicus hic Pater est populi cui maxima cura.
A quoque in multas gratia larga venit.
Ubi ab illius pendet Ecclesia triplex.
Docta Lycea, gravi Curia, priva Domus.
Abnuat huic Lachesis vitam solvere nodum.
Ne spoliata ruat Civica Turba Patre.

Johann Weber

Mingret interdum Republica Cibus atque
Fluctibus acta mali quos vomit omne scelus,
Nè tua difficultis solens inductia Causas
Expediat, vices suggestantque DEO.
Tige Tuorum DEUS jam pauce Cœcnet amia;
Publica Res carcat seditione mala.

Daniel Weber

Nè Tu pro nobis pugnavisti monte sagaci,
Agmina quæstionet nos inimica ferat.
Credens huic merito vigili vigilantior, Agò,
Cernens eum in Saeculo multa pericla, cavet.
Tuta sub imperio hoc ridebunt Patris rura,
Iudice tanti Vigili quis capere Aena Vigili.

Johann Weber

3. Israel Hiebner: Emblémák (függelékben), 1662.

nek alárendelt irányvonal felülkerekedését a közéletben. Lutheránus fiai számára katolikus főurakat kért fel keresztapaként (Szelephényi érsek és Johann Rottal gróf), mindkét esetben katolikus nőt vett feleségül (első ízben éppen egy olyan katolikus arisztokrata nőt, akinek családja vallása miatt kényszerült elmenekülni Angliából), ő maga kétszer is megváltoztatta valását: első alkalommal azért, hogy elkerülje a börtönt, másodszor pedig azért, hogy megtarthassa bírói tisztét.

Weber műveinek fontos előzményeként tartható számon az 1612-ben, Szepesi Korotz György tolmácsolásában megjelent *Bazilikon dórón*, I. Jakab angol király fia, Henrik számára írt fedelmi tükre.²⁶ A könyv – Jakab 1603-as trónra kerülése után – a korabeli Európában rendkívül népszerű volt, lefordították flamandra, franciára, latinra, németre, svédre és viszonylag korán magyarra is. Weber mindhárom fedelmi tükrében sokat idéz az angol történelemből,²⁷ és többször is említi Jakab király ezen „királyi ajándékát”, így feltételezhető, hogy ennek a könyvnek valamelyik (magyar, német vagy latin) fordítása volt kezében. Szepesi Korotz György, a heidel-

bergi iskolázottságú sárospataki református lelkész 1613–16-ig Kassán volt prédikátor, és baráti kapcsolatban állt Bocatius Jánossal, akinek verseit Weber egyik könyvében meg is jelentette, így nem elképzelhetetlen, hogy ismerte Szepsi Korotz fordítását.

Weber műveiben szintén többször emlegetett forrás a spanyol ferences Antonio Guevara, akinek fejedelmi tükre, Marcus Aurelius fiktív élettörténete 1529-ben jelent meg Valladolidban *Libro llamado relox de principes* címmel. Számtalan fordítása ismert, s 1610–28 között *Fejedelmeknek serkentő órája* címmel magyarul is megjelent Draskovich János és Prágai András fordításában. A református Prágai András – akárcsak Szepsi Korotz György – szintén Heidelbergben tanult, később I. Rákóczi György udvari papja lett. A Guevara-kultusz másik fontos magyarországi terjesztője a lutheránus soproni főbíró, Lackner Kristóf volt, aki 1625-ben kiadta Guevara aforizmáit *Aphorismi Politici* címmel, s maga is több fejedelmi tükröt jelentetett meg.

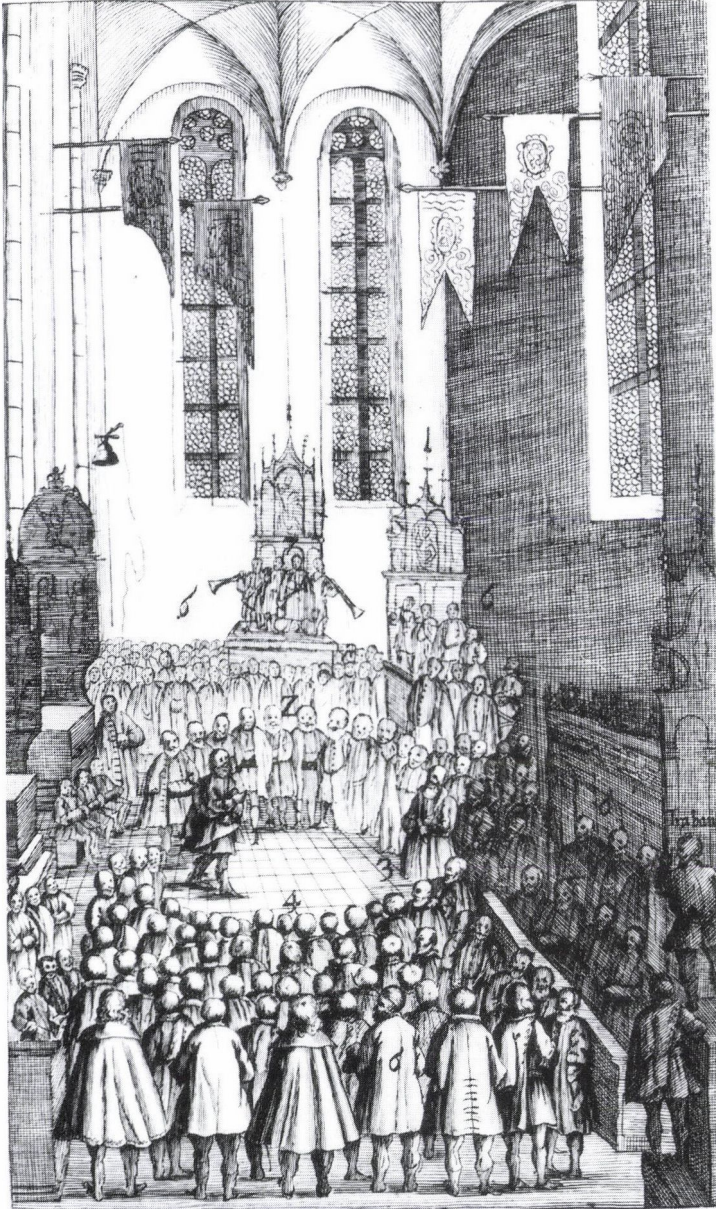
A korabeli Európa talán legnagyobb hatású és legelterjedtebb udvari-politikai fejtegetéseket tartalmazó műve Diego de Saavedra Fajardo *Idea principis christiano politici* című fejedelmi tükre volt, amire Weber többször is hivatkozott könyveiben. Saavedra Magyarországon először igen későn, 1748-ban jelent meg, de számos kiadást ért meg Európa-szerte, Weber valamelyik korábbi latin vagy német nyelvű kiadását használhatta.²⁸ Saavedra azért is fontos előzmény, mert fejedelmeknek szóló tanácsgyűjteményében – akárcsak később Weber János – emblémákat helyezett el, s ez Webert nemcsak a királytükör, hanem egyúttal az emblematika műfajához is kapcsolja.

Akár a 17. század más protestáns fejedelmi-tükör szerzői (vagy fordítói) Weber sem használt sok, jellegzetesen protestáns toposzt, mindkét felekezet hasonló argumentációval építette fel politikai írásait. Kiemelhető közülük mégis a Dávid fejedelmi tükreként értelmezett 101. zsoltár, melyet Weber a Janus Bifrons előtt helyezett el, táblázatos formában magyarázva a zsoltár sorait, a zsoltár minden verse mellé egy-egy testrészt rendelve. (A zsoltárra való utalás megtalálható Szepsi Korotznál és Pataki Füsüs Jánosnál is)²⁹

Weber János mindkét 1660-as években kiadott fejedelmi tükrét, a *Janus Bifrons*-t (1662) és a *Lectio Principum*-ot (1665) is metszetekkel díszítette. A metszetek eltérő színvonalú és témájú, négy különböző metszőtől származó alkotások, egy közülük azonban, Weber János portréja³⁰ (1. kép) címlapelőzékként mindkét könyvben szerepel. A metszet feliratából tudjuk, hogy a szerzőt 50 éves korában ábrázolja, így – a *Janus Bifrons* megjelenésének évét alapul véve – feltételezhető, hogy Weber János 1612-ben született.³¹ (Bár ugyanezt a képet felhasználta három évvel később kiadott művében, a *Lectio Principum*-ban is.)

A metsző, az ekkor Eperjesen tartózkodó csillagász, Izrael Hiebner,³² Weber János személyes ismerőse volt, és szintén baráti, sőt rokoni kapcsolatban állt a portréhoz készült epigramma szerzőjével Czabán Izsákkal.³³ „Hú képmását” tehát barátai készítették el, s a metszet és az epigramma együt-

Abbildung des Orths der Pfarr Kirchenv. gehaltenen Ceremonien da Johann Weber Apotecder sein Richter Ampt in Speries abgelegt. v. darauf wieder bestättiget worden A. 1662 s. Martii

1. Richter, 2. der Rath, 3. Ober Vormund Georg Scholtz Apotecder, 4. Der
Eulceste Rath, 5. des Richters drey Söhne mit Ihren Praeceptore. Das Gemeine Volk, 7.
Trompeter; die Musicanten waren auf der Orgel.

4. Israel Hiebner: Weber bíróvá választásának jelenete, 1662.

tesen rajzolták meg portróját, összefoglalták és bemutatták mindazt, amit Weber János az általa életre hívott műalkotáson keresztül láttatni kívánt. A metszet Webert magyaros öltözetben, a humanista metszetportrékról ismert testtartásban jeleníti meg. Köriratában megnevezi önmagát, címeit, társadalmi „rangját”: JOHANNES WEBER LIB[ERAE] REG[IAE] C[IVITATIS] EPERIES p[leno] t[itulo] JUDEX PRIMAR[IUS] S[UAE] C[AESAREAE] R[EGIAE] QUE M[AIESTATIS] PART[IBUS] R[EGNI] HUNG[ARIAE] SUP[ERIORIBUS] ORDINARI[US] AC PERPETU[US] PHARMACOPOE[US] ANNO D[OMI]NI MDCLXII. AET[ATIS] SUAE 50. PRO DEO CAESARE & PATRIA. *Weber János, Eperjes szabad királyi városának teljes című főbírája, császári és királyi ő szent felségének orvosa és örökös gyógyszerésze a felsőmagyarországi Részekben. Az Úr 1662., saját életének pedig 50. évében. Istenért, császárért és a hazáért* (Kövári Aladár fordítása.)

A kezében tartott könyv borítóján a medalionok betűiből összeolvasható a „Felicitas” (siker, boldogulás) szó, ami az arckép alatt elhelyezett nemesi címerrel együtt reprezentálja Weber János személyes sikerét, társadalomban betöltött pozícióját. Alattuk Czabán Izsák epigrammája áll:

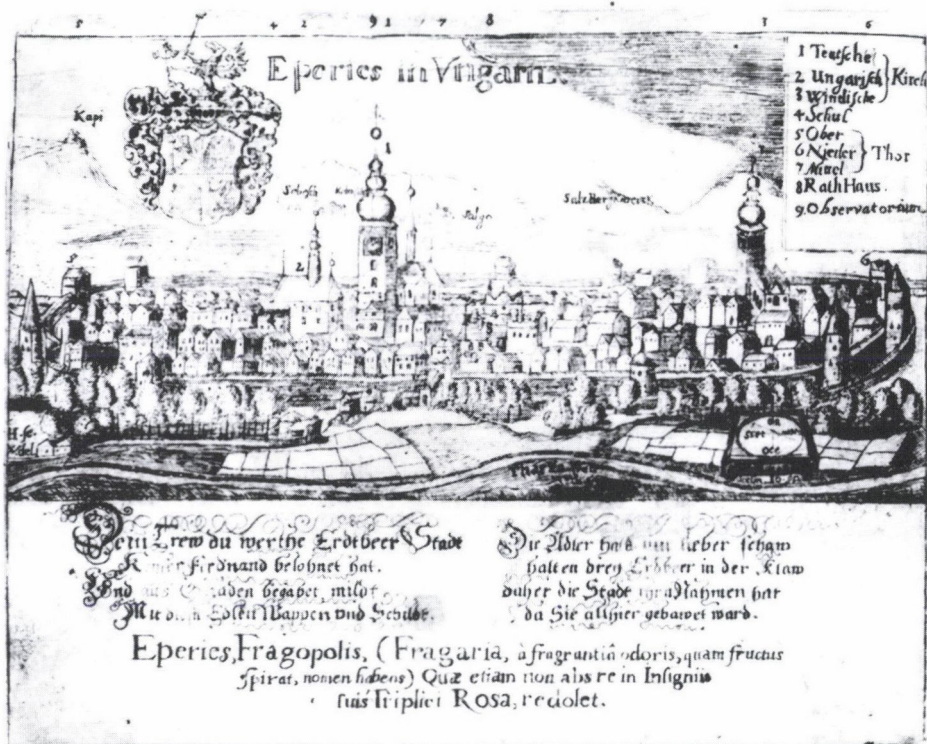
*Judicis ac Medici facies hic nuda resulget /
Enthea sed virtus hic cooperta latet. /
Sublimis vertex sublimia quaq̄s loquentis /
index est: veluti plurima facta probant.*

*Bíró és orvos ez itt, arcát ez a kép híven őrzi,
csak hogy erényeit ez mégsem idézi elénk,
Fölmagasztosult homlok fennkölt elménk jele mégis,
mint ahogy ezt itt is tény bizonyítja elég.*

(Kövári Aladár fordítása)

Weber János jó érzékkel a humanista portré tradíciójához nyúlt vissza, amikor rézbe metszette képmását. Az irodalmi alkotásokkal együtt megjelenő portré hagyománya a magyarországi művészetben Janus Pannoniustól mutatható ki, az első fennmaradt, epigrammákkal összekapcsolt humanista portré Oláh Miklós esztergomi érsek 1558-ban készült képmása, melyet a bécsi Hans Sebald Lautensack készített számára.³⁴ A Weber tiszteletére írt költemény ugyanazzal az érvrendszerrel, ugyanazokkal a humanista toposzokkal dolgozik, mint amit a jó évszázaddal korábban keletkezett, Oláh Miklóst dicsőítő három epigramma közül kettő is hangsúlyoz: a „hű képmás” egyúttal „a lélek tükre”. A külső megjelenés – jelen esetben a homlok – utal a lélek fennköltségére, nagyszerűségére, amit – az epigramma zárósora szerint – a főbíró tettei is bizonyítanak. A versíró és a képíró is ugyanazt a tulajdonságot emeli ki tehát: a tettekben megnyilvánuló magasztos elmét.

Weber János metszetekkel is gazdagított fejedelmi tükrei közül az első, a *Janus Bifrons* 1662-ben jelent meg Lőcsén.³⁵ Címlapját³⁶ (2. kép) – ahogy

5. Israel Hiebner: Eperjes vedutája, 1662.

a kötet többi metszetét is – szintén Weber barátja, a szászországi matematikus és csillagász Izrael Hiebner készítette. A 9 emblémát tartalmazó címlap műfajválasztásával Weber – ahogy portréja esetében is – ismét olyan formanyelvhez nyúlt, ahol a képi és verbális kifejezésmód szoros összefonódásban, együttesen értelmezhető módon jelenik meg. A címlap és az irodalmi alkotás egymásra vonatkoztatva fejezi ki a programadó szándékát, a grafikai alkotás explicatiója gyakorlatilag maga a mű. A címlap ennek megfelelően az emblematika nyelvén összefoglalja a könyv tartalmát, bemutatja az ideális uralkodó legfontosabb erényeit, uralkodásának legfőbb irányelveit. Az emblematika műfajának alkalmazásával Weber János ismét humanista előzményekhez nyúlt vissza. Az emblematika európai divatjának kezdete a 16. század közepére tehető. 1531-ben jelent meg a milánói humanista Andrea Alciati *Emblemata* című munkája Augsburgban, amit további emblematikus tárgyú kiadványok követtek. Alciati munkájának előzménye az egyiptomi hieroglifák megfejtésével foglalkozó firenzei humanisták körében keresendő, s legfőképpen az 1419-ben felbukkant egyiptomi tárgyú

hellenisztikus kéziratban, Horapollo *Hieroglyphicá*-jában, amit 1505-ben Aldus Manutius Velencében nyomtatásban is kiadott, és 1517-ben már latin fordítása is megjelent. Magyarországon az emblematikus irodalom első képviselője Zsámboky János³⁷ volt, akinek az európai emblematika áramvonalába igen hamar beilleszkedő műve Magyarországon sajnálatos módon visszhang nélkül maradt. Fél évszázaddal későbbi követője, a már említett Lackner Kristóf soproni polgármester (aki az 1610-es évektől jelentetett meg emblematikus kiadványokat) már nagyobb ismertségnek örvendett, és több szempontból is Weber János közvetlen előképének tekinthető,³⁸ de a műfaj igazi fellendülése Magyarországon csak az 1660-as évektől volt tapasztalható, főleg a jezsuita oktatási rendszernek köszönhetően, ami nagy hangsúlyt fektetett a képi kifejezésmódok használatának elsajátítására.³⁹ A képzőművészet eszközeit felhasználó kifejezésmód hatással volt az evangélikus Weberre is, de az egyes jezsuita szerzők hatása nem mutatható ki emblémáin.

Államelmélet és emblematika összefonódásában Weber fontos párhuzama lehet továbbá Csáky István gróf kalandos sorsú *Politica philosophiai okoskodás szerint való rendes életnek példája* című írása, ami politikai életet fejtegető fejezeteiben negyven szöveges emblémaleírást is tartalmaz. Feltételezhető, hogy a műhöz eredetileg metszetillusztrációk is tartoztak, de a könyvnek egyetlen metszetekkel illusztrált példánya sem maradt fenn.⁴⁰

Weber kiadványának – melyet a szerző az egyes emberi testrészekhez köthető erények és uralkodói kötelességek ismertetésének szentelt – fejezetcímei az emberi test különböző részeinek felelnek meg. Előbb leírja, hol található az a bizonyos testrész az emberben, és mi a feladata az életfunkciók ellátásában, majd példákkal, idézetekkel és anekdotákkal bővítve részletesen taglalja, milyen erényeket és kötelességeket is jelent ez a jó uralkodó számára. A társadalom és az emberi test összehasonlításának gondolata, a Bibliában (1 Kor 12, 12–26) és az ókori klasszikusoknál (Arisztotelész, Livius) egyaránt előforduló toposz, s már Andreas Pannonius *De regis virtutibus*-ától kezdve fellelhető a magyarországi államelméleti művekben. Így megtalálható például Szepsi Korotz György *Bazilikon dórón*-jának toposzai között,⁴¹ vagy a prédikációirodalomban Milotai Nyilas Istvánnál, Tolnai F. Istvánnál, Pázmány Péternél is.⁴² Ugyanezt a toposzt maga Weber János is használta egy későbbi művében, a *Wappen*-ben, bár ott már nem a mű egészét meghatározó szerkezetként, hanem csak az egyes erények kifejtésekor felhozott példák közt szerepelt.

A címlap az irodalmi szövegnek megfelelően bemutatja a Weber által legfontosabbnak tartott királyi erényeket, majd – követve a könyvhöz csatolt függelékét – összehasonlítja a fejedelemmel az orvost, a pástort, a hajóst és az apát. Két oldalt két, az általa legfontosabbnak tartott erényeket megszemélyesítő nőalak, Pietas és Justitia látható, felettük és alattuk négy-négy embléma a mű, illetve a műhöz csatolt függelék tartalmához kapcsolódik. A címlap embléma-rendszerének értelmezéséhez segítséget nyújt a kiadvány-

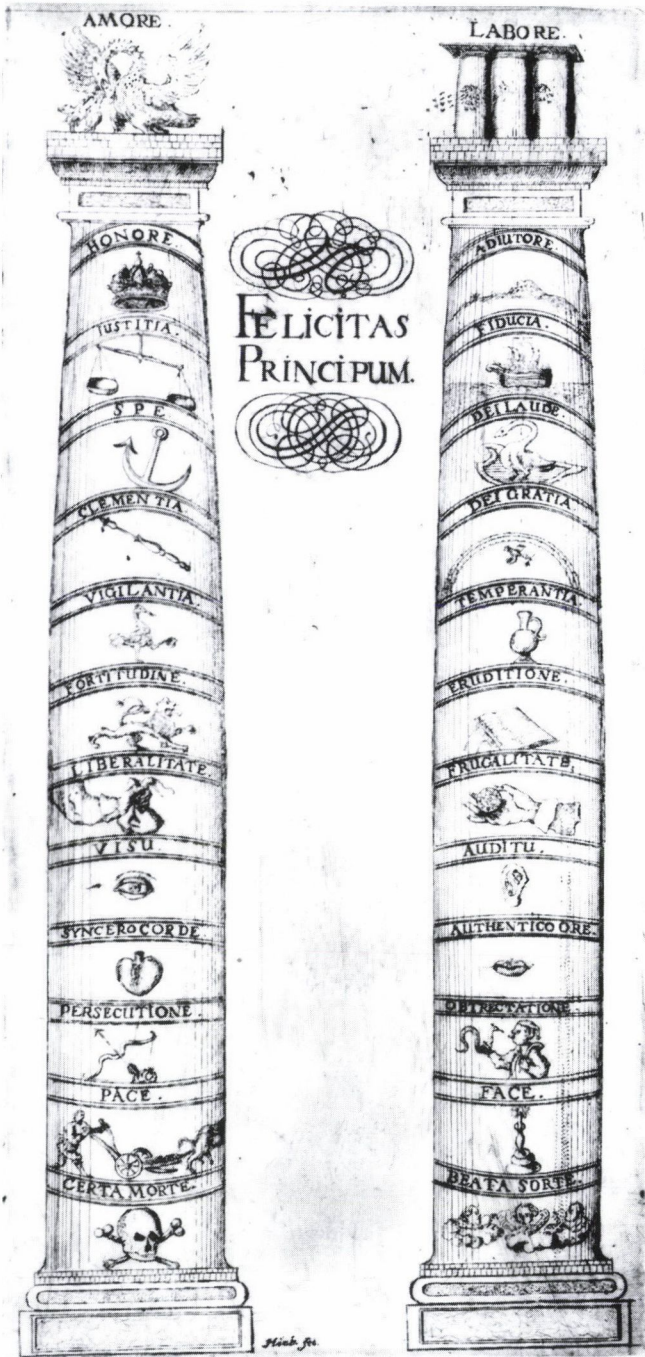
6. Israel Hiebner: Az apa, a fiú és a szamár, 1662.

hoz csatolt egyik elógium is. Szerzője Bayer János, az eperjesi kollégium rektora, aki maga is foglalkoztatta Izrael Hiebnernt mint metszőt. A költemény, *Ode, Tituli Emblematici adumbratrix* versbe foglalva magyarázza a címlap emblémáit.

A címlap közepén kartusban olvasható a könyv címe és szerzőjének neve: *JANUS BIFRONS SEU SPECULUM PHYSICO POLITICUM, Das ist Natürlicher Regenten Spiegel durch JOHANNEM WEBER bey Ablegung seines Richter-Ambts des 1661 Jahres in EPERIES für-gestellet*. (Kétarcú Janus, avagy fizikai-politikai tükör, azaz természetes fejedelmi tükör, melyet Weber János, bírói hivatalának letételekor az 1661-es évben mutatott be.) Felette az előre és hátra tekintő Janus arc az okosságot és az előrelátást jelképezi. A Janus-arc az emblematikák általánosan elfogadott téziseként az előrelátás, a jövőbe és múltba tekintő bölcsesség szimbóluma, mert az eljövendő dolgok előrelátásához szükséges a múltbéli ismerete.⁴³ Képi ábrázolása megtalálható Alciatinál (Held Nr. 33) az okosság és az előrelátás jelképeként, és Rollenhagenénél (II., Nr.4),⁴⁴ ez utóbbinál a mindentudás jelképeként, illetve Lackner Kristóf *Corona Hungariae* című kötetében,⁴⁵ nála az előrelátás mellett a mindenre kiterjedő gondoskodást is szimbolizálja. Janus neve mindezek mellett utalás magára a szerzőre is – a Weber János keresztnevével való egybeesés folytán – a könyvhöz csatolt üdvözlő versek egy része hivatkozik is e kettősségre, mint a főbíró előrelátásának és a kétarcú Janus erényeinek azonosságára.

A cím-kartus két oldalán egy-egy erényalak áll architektonikus fülkében: jobb oldalt Justitia karddal és mérleggel, „*Per me reges regnant*” (Péld., 8,16.), balra Pietas könyvvel, „*Verbum domini manet in aeternum*” (Szent Péter, 1,25.). Justitiæ ábrázolása megfelel a keresztény ikonográfiai hagyománynak, kardja arra utal, hogy az igazságosságnak egyik oldalra sem szabad elhajolnia egy másik személy iránt érzet barátságból vagy gyűlöletből, és egyúttal figyelmeztet, hogy a bűnösök elnyerik méltó büntetésüket. (Weber ezt maga is leírja könyve 65. oldalán.) A mérleg Ripa értelmezése szerint arra utal, hogy a „*cselekedeteknek az isteni igazságosság szab mértéket, mert ahogyan egyensúlyban tartja a nehézkedő és anyagi dolgokat, úgy az igazságosság erénye rendben tartja a lélek javait és szabályozza az ember cselekedeteit*”.⁴⁶ Weber leírásában hangsúlyozta, hogy azért helyezett Justitia kezébe mérleget, hogy kiemelje a fejedelem ítélkezésben való mértékletességét. Justitia ugyanakkor utalhatott a városbíró tisztére is, alakja gyakran díszítette a városházák termeit vagy homlokzatát, így az eperjesi városháza lépcsőházának ablakát is.⁴⁷ Pietast II. Ferdinánd gyóntatója, Lamormaini császárnak ajánlott művében⁴⁸ – melyet Weber többször idézett fejedelmi tükrében – a legfontosabb uralkodói erények közt említette. Pietast és Justitiát emelte ki legfőbb királyi erényként Csáky István gróf is, hozzátéve, hogy egy fejedelem uralkodásának az okosság (előrelátás) szellemében kell történnie.⁴⁹

A címlap felső sávja az uralkodói hatalom gyakorlásáról és jelképeiről szól. A középső mezőben közepén fél térdre ereszkedve a király, mögötte jobb-

7. Israel Hiebner: Felicitas Principum, 1665.

ról és balról 3-3 férfialak látható, az egyházi és a világi előjárók képviselői. Ők testesítik meg a jó tanácsadókat, akiket Weber művében annyira hiányol az uralkodók mellől. Az uralkodó előtt két nyitott könyv fekszik, lapjaikon a „*fac hos et vives*” felirat olvasható. Az alakok felett a felhők közt uralkodói szimbólumok, korona, kard, jogar jelzik az uralom tisztességét, erejét és igazságosságát. A keret alján – utalásként az uralkodó hatalmát szabályozó törvényekre – két felirat kapott helyett, balra, az egyházi oldal alatt: „*lex divina*”, jobbra, a világi oldalon: „*lex humana*”. Az egymással összekapcsolódó, optimális esetben egymással egyensúlyban lévő két irányító hatalom egyenjogúságára utal a keret felső részén elhelyezett inscriptio: „*omnis magistrat a deo es*”. Szent Pál Rómaiaknak írt leveléből (Róm. 13, 1–2.) vett idézet, melyben kettős figyelmeztetés rejlik: mindenki engedelmessé válik feljebbvalójának, mert minden hatalom Istentől származik, s aki a hatósággal szembe száll, Isten rendelkezésének szegül ellene, ugyanakkor int arra is, hogy egyik felettes hatalom, sem az egyházi, sem a világi nem kerülhet túlsúlyba a másikkal szemben, együttesen, egyenlő arányban szolgálják azt a célt, hogy az uralkodó támaszai legyenek.

A tanácsosaitól közrefogott uralkodótól jobbra és balra a korona és a jogar feliratával („*omnis honos onus*” és „*deus dat regna et transfert*”) szintén az uralkodói hatalomra reflektál: az uralkodói hatalom felelősségét és Istentől való származását hangsúlyozza. A bal oldali emblémában oroszlános lábakon álló zsámolyon két korona található, utalásként arra, hogy a királyi korona nem mindennapi tisztesség, és így nem mindennapi terhet is jelent viselője számára. A „*deus dat regna et transfert*” feliratú jobb oldali emblémában az előzőhöz hasonló zsámolyon jogar van, azon pedig szem. Az idézet Dániel könyvéből származik (Dán. 2,21), toposza gyakran felbukkant a korabeli irodalomban, például Bornemisza Péter prédikációjában is: „*Minden rend, ki fejedelmi tisztet visel, akár király, akár bíró, akár nagy, akár kicsi legyen, ha csak egy szolgál, avagy egy cselédnek is ura és gazdája, első gondja ez legyen: hogy mindenkor Istenre nézzen (...) megismerje, hogy az fejedelemséget Isten adja, ő bírja, ő tartja meg, és mikor akarja, elválttatja*”.⁵⁰ A jogar a jogos és természetes ítélkezés, a rajta lévő „mindentlátó” szem Isten jelképe, és egyúttal figyelmeztetés a földi fejedelmek és bírák számára, hogy az ítéletet mindig éber, tevékeny szellemmel kell meghozni. Hasonlóképpen szerepelt az embléma a Weber által többször emlegetett Diego de Saavedra emblémáskönyvében is (Nr. 55)⁵¹ A jogar és a szem emblémája királyi erényként gyakran szerepelt a 17–18. századi prédikációirodalomban is, például Vargyasi András Esterházy Pál nádor temetésén elmondott laudációjában, ahol a nádort „vesszőszálon vigyázó Naphoz” hasonlította, aki a „római igaz hitet” védelmezte, és még „veszedelmek között is” erősítette.⁵²

A harmadik képsáv közepén a felső sávhoz hasonlóan középen egy négyzetes alapú, két oldalán egy-egy kartusba foglalt embléma található. A középső emblémában („*Arte et Marte regit orbis terrarum*”) hat férfi áll, a hadviselés és a tudomány képviselői. Középen előttük egy égitest (?) látható, amit

8. Matthäus Küsel: Lectio Principum címlap, Salamon trónusa, 1665.

egy térdelő kis alak távcsővel tanulmányoz. (A kozmikus szimbólumon ég-körök illetve templom, elkerített tornyos épület, fák, patak, kis híd, ház, felhő, nap is vannak.)⁵³ A térdelő alak arra figyelmezteti az uralkodót, hogy figyelemmel kell kíséernie alattvalói sorsát, a mögötte álló tudományok segítségével gondoskodnia kell róluk, illetve katonaságával védelmeznie kell őket. A tudomány és hadi művészet együttes ábrázolása előfordul Rollenhagen emblémás könyvében is *Arte et Marte* felirattal.⁵⁴ Subscriptiója: „*Sunt duo qui faciunt ut rex in honore sit ARS MARS / Gloria ab ARTE venit gloria MARTE venit*” (Két dolog van, ami egy királyt tisztelethez juttathat: a tudomány és a hadviselés művészete. Dicsőség származik a tudományból éppúgy, mint a hadi művészetekből.)

A két szélső embléma, illetve az alsó képsáv két emblémája tartalmilag a könyv függelékéhez kapcsolódik, melyben Weber János a fejedelmet az orvossal, a pásztorral, a hajóssal és az apákkal állította párhuzamba. Az uralkodó orvossal való összehasonlításában Arisztotelészre, a jó apához vagy a jó pásztorhoz való hasonlatosságban Xenophonra, a tapasztalt hajós esetében Tacitusra hivatkozott, de a forrást pontosabban nem jelölte meg. Az orvos, a hajós és a bíró uralkodókkal való párhuzamba állításának motívuma fellelhető a prédikációirodalomban is, Bornemisza Péter már idézett *Az fejedelemségről* című prédikációjában így ír róla: „... mint az kormányos az hajónak igazgatásra, az orvos az egészségre, az hadnagy az győzelemre, úgy az községnek az bírója is és ura az közösségnek jó életire is gondot viseljen (...) Ezekben valamely fejedelem igyekszik híven eljárni: azok Isten előtt nagy méltóságbeliek, úgy, mint kik Istenüknek, Psal. 82. és őneki segítőársainak neveztetnek, kiknek sok áldási is ígértetett”⁵⁵ A fejedelem és a kormányos párhuzama megjelenik a Lipsius-fordító Laskai művében is.⁵⁶ Az orvos és a fejedelem összehasonlítása Weber János munkájának alaptétele. A képen egy orvos ül asztalánál és gyógyszert kever ki, az asztalon nyitott könyv, melegítőeszköz, papírlap és a gyógyszeres fiola kupakja fekszik. Az embléma felirata: „*Publicae lex est medicina salutis*” Az orvos és a fejedelem párhuzama Weber művében egy Izajás könyvből vett idézetten alapszik. (Izajás 3, 7) Míg az orvos a gyógyszert írja elő a betegnek, és azzal gyógyítja meg betegét, a fejedelem a törvények megalkotásán és betartásán fáradozik, ezzel hozván üdvöt népe számára. A könyv függelékében Weber részletesebben is elemzi a fejedelem és az orvos közti párhuzamokat, így a megszólításuk közti hasonlatosságot,⁵⁷ Istentől származó hatalmukat, évenkénti megválasztásukat. Hasonlóságként írja le továbbá, hogy mindketten szimbólumokat viselnek (gyűrű, jogar), és mindkettőjüket óriási tisztelet övezi a közösségen belül. Párhuzamot állít közéjük azonos műveltségük, tanultságuk, s hogy mindketten Isten legfőbb teremtményével, az emberrel foglalkoznak, illetve az a körültekintés, ahogy munkájukat végzik, hisz cselekedeteiknél mindkettőjüknek minden körülménnyel tisztában kell lenniük. Soha semmit nem halaszthatnak egyik napról a másikra, sőt, szükség szerint éjjel és nappal is dolgoznak, az orvost bármikor hívhatják beteghez, a jó fejedelem pedig

9. Matthäus Merian: Diadalkapu, 1652.

még éjszaka is éberén alszik, szüntelen népe jólétéért aggódva. Nemcsak a jelen hibáit vagy betegségeit orvosolják, a jövőre is odafigyelnek, épp ezért a rájuk bízott emberek teljes mértékben megbíznak bennük, mégis, ha fáradozásuk nem jár sikerrel, gyakran ok nélkül is őket hibáztatják. További azonosság lehet az orvos és a fejedelem között a döntéseik megfontoltsága: bizonyos dolgokat előírnak az emberek számára, ahogy az orvos a beteg ételéről, italáról, úgy a fejedelem a törvényekről rendelkezik, de mind az orvosságot, mind az igazságszolgáltatást mértékkel kell kínálniuk, soha nem szabad azonnal a legradikálisabb megoldáshoz nyúlniuk. Mindkettőjük szomorú kötelessége ugyanakkor, hogy időnként az élet megmentése érdekében feláldozzanak egyes „tagokat”, s életükhöz hozzátartozik a titoktartás kötelezettsége is, bizonyos dolgokat sohasem hozhatnak napvilágra. Mindkettőjüknek igen nagy felelősség van a vállán, s bizony sokszor előfordul, hogy nem kapják meg munkájukért a méltó elismerést, holott mindketten még az életüket is kockára teszik a közösségért, a fejedelem a csatákban, háborúkban, az orvos pedig a pestisjárványok idején.

Weber azonban nem csak közéleti funkciójában tartotta magát hasonlatosnak a fejedelmekhez, a magánéletben is rokonságot vélt felfedezni, így a jobb oldal kartusba foglalt emblémája a másik fontos párhuzamot ábrázolja, a fejedelem és az apa közötti hasonlatosságot. Felirata: „*Timore stat respublica amore*”. A képen egy férfit látunk gyermekével, aki egyik kezével a kislíú felé nyúl, a másik kezében vesszőnyalábot tart. Az ölelő mozdulat és a büntető célzatú vesszőnyaláb a büntetés igazságosságára, illetve a jutalmazás – büntetés megfelelő arányára hívja fel a figyelmet. Természetesen a függelék rész nemcsak a szeretet – büntetés motívumát tárgyalja, Weber itt is több ponton talál azonosságot a fejedelemnek alattvalóival ill. az apának gyermekével való kapcsolatában, kiemeli például a türelmet, ahogy a fejedelem alattvalóival illetve az apa gyermekével bánik, vagy a példamutatást, amivel a jó irányába vezetik őket. Fontos párhuzam továbbá az előre látás és takarékoság, hogy a jövőben is biztosíthassák számukra a jólétet, és a rengeteg munka és fáradság, ahogy a fejedelem népéért vagy az apa gyermekeiért dolgozik, hogy eltarthassa őket.

Az alsó képsáv két részből áll: egy tengeri és egy pásztorjelenetet mutat be egymás mellett. A tengeri jeleneten („*Perito nauclero favent venti*”) hatalmas méretű hal üldöz egy vitorlást, csak egy hajós evez, a háttérben látható még egy kis csónak, további négy hajó és a messzeségben szárazföld (város) látkepe. Ugyanebben a jelentésben fordul elő Saavedránál „*In contraria ducet*” felirattal. Saavedra így ír róla: „*A tapasztalt hajós nem mindig a szél irányában halad, de annak segítségével úgy tudja irányítani vitorláit, hogy az a kívánt helyre eljusson. (...) Ugyanígy nem kevés szorgalommal és odafigyeléssel kell az uralkodónak is irányítania birodalmának kis hajóját a viharos tengeren.*”⁵⁸ A műben sok helyen hangsúlyozza Weber a tapasztalatszerzés és a tanulás fontosságát, mint a jó uralkodó egyik legfőbb erényét. A fejedelem és a hajós összehasonlítása is része a függeléknek, közös voná-

10. Jonas Umbach: Tézislap terve Salamon trónusával, 1672.

saik közé tartozik a szakértelem, a munkabírás, mert nemcsak másokkal végeztetik a munkát, ők maguk is keményen dolgoznak, az alkalmazkodás képessége, hiszen sokszor kerülnek váratlan helyzetekbe, ahol mindig nagyon gyorsan kell jó döntéseket hozniuk, és az istenfélelem, mert a veszélyes helyzetekben csak Istenhez való fohászaik menthetik meg őket. További párhuzam a körültekintés, bölcsesség és előrelátás, ahogy a hajót illetve az országot irányítják, és a türelem, ahogy a rájuk leselkedő veszélyek ellenére is kitartanak. S ahogy az orvosnak és az uralkodónak is, bizony néha a hajósoknak is áldozatokat kell hozniuk, fel kell áldozniuk valamit, hogy megmentsék az egészset. A párhuzamos képen pásztor furulyázik a juhainak, egy fa ága hajlik fölé. („*Pastore vigili tutus est grex*”) A feliratban a szerző inkább a fejedelem éberségére, a Vigilantia erényére teszi a hangsúlyt, a jelenetben a pásztor furulyaszóval vidítja fel juhait, ami arra utal, hogy az uralkodónak jutalmaznia is kell az alattvalóit, mert a hálátlansága később nagy veszélyeket rejthet magában. A könyvben az éberség és a jutalmazás–büntetés megfelelő arányossága mellett párhuzamként említi még a mértékletességet, a türelmet, amivel a hányattatásokat elviselik, és a bátorságot, ahogy rettenthetetlenül farkasszemet néznek a nyáját fenyegető vésszel, és akár életük árán is védelmezik a rájuk bízott országot vagy nyáját. További hasonlóság, hogy munkája miatt a pásztornak és a fejedelemnek is korán kell kelnie, minden körülmények között gondoskodniuk kell a nyáj, illetve az alattvalók biztonságáról, nem élhetnek vissza helyzetükkel, segíteniük kell a bajban, betegségben vagy szükségben egyaránt.

A műhöz csatolt függelék-részben, mely egyúttal Weber János beiktatása alkalmából elmondott beszédének kivonatát tartalmazza (*Extract des Valet-Sermons, so auff dem Rathaus geschehen*) további négy embléma található⁵⁹ (3. kép), melyeken visszaköszönnek a könyv fő tézisei, illetve a főcímlap néhány ábrázolása, így újra felbukkan a hajó kormányosával, a pásztorral való összehasonlítás toposza. Weber a metszetek mindegyikéhez hatsoros epigrammát is csatolt, s ezek szerzőjeként – természetesen képletesen – saját gyermekeit: János Frigvest, ifj. Jánost, Dánielt és János Györgyöt szerepeltette. A hajó szerepeltetésében hasonlóság mutatkozik Peter Isselburg emblémáskönyvével, ő az Argonauták hajóját látta el ezzel az inscriptio-val: „*Duce virtute comite fortuna*”⁶⁰ A „labore” feliratú embléma szántóvető parasztjai megtalálhatók Reusner emblémáskönyvében, illetve egy jellegzetesen protestáns embléma-szerző, Georgette de Montenay művében is.⁶¹

A címlap és címlapelőzők után a Weber Jánost köszöntő üdvözlő versek kerültek a kötetbe, ezzel is hangsúlyozva, milyen óriási tiszteletnek örvend az eperjesi főbíró. A verseket mind abból az alkalomból írták, hogy a szerzőt politikai karrierjének betetőzéseként 1662-ben (második évre is) Eperjes főbírójává választották. Weber barátai, orvos-gyógyyszerész kollégái, Eperjes és más felvidéki városok elöljárói, az iskola vezetősége fejezték ki tiszteletüket a főbíró megválasztása alkalmából.

Az előgiumokat Weber bíróvá választásának jelenete⁶² (4. kép) követi, pontosabban annak ábrázolása, ahogy az 1662 márciusában újraválasztott főbíró beiktatják az eperjesi Szent Miklós templomban. A kompozíció jelentőségét az adja, hogy műfajában szinte egyedülálló, hiszen hasonló ábrázolások csak királykoronázások és nádorválasztások alkalmával készültek. Polgári tisztségviselők beiktatásának ábrázolása ezen a tájon csak nagyon ritkán fordul elő. Hét évvel korábban Eperjes küldötteként maga Weber János is részt vett I. Lipót magyar királlyá való koronázásán Pozsonyban, az ott látottak mélyen emlékezetébe vésődtek. Amikor saját életpályájának „megkoronázásához” érkezett, ugyanahhoz a formanyelvhez nyúlt, mint amit a császári metszők a királykoronázás megörökítéséhez használtak. Ezek a metszetek, köztük például például Matthäus Meriannak Johannes Georgius Schleder történetírásában megjelent ábrázolása vagy Philipp Bouttats 1655-ben készült koronázási metszete a korban jól ismertek voltak.⁶³

A főbíró beiktatásának ábrázolása azért is figyelemre méltó, mert egy 17. század közepi hazai templombelső ábrázol, s annak egykorú berendezését, ami néhány évvel később elpusztult. A Szent Miklós templom története a 17. században szorosán összefonódott a katolikus és a protestáns felekezetek városfalakon belül dúló harcával, és az 1662-ben készült metszet egy mára már nehezen rekonstruálható állapotot rögzít. Divald Kornél 1904-ben kiadott könyvében keserűen állapította meg: *„A midőn a protestánsok Thököly korában másodszer jutottak a Szt. Miklós templom birtokába, az összes mellékoltárokat kidobatták s a mint a hagyomány ma is regéli, a sörfőzőben a katlanok fűtésénél használták föl. E vandalizmus azoknak a halhatlan vallási villongásoknak volt a következménye, a melyeket itt az akkor többségben levő protestáns lakosság az 1673-ban Eperjesre került jezsuitákkal folytatott. Hogy e vandalizmuson a szintén protestáns felvidéki városok még a szomszéd vármegyékben is megbotránkoztak, annak élénk jele a késmárkiak esete. II. Rákóczi Ferenc korában történt, hogy a mikor a fejedelem biztosai a katolikusoktól elvett templomot a protestánsoknak adták át, ez utóbbiaknak lelkére kötötték, hogy az oltárokat ne pusztítsák el. A késmárkiak e felszólításra büszkén azzal feleltek: fölösleges figyelmeztetés, nem vagyunk olyanok, mint az eperjesiek!”*⁶⁴

A fontosabb személyeket számmal is jelöli, és magyarázattal látja el a rajz. A főbíró két oldalt félkörben veszik körül a városi illetve a külső tanács tagjai, Weber háta mögött fiai ülnek nevelőjükkel. Weberrel szemben a város legfőbb előljárója, Georg Scholtz gyógyszerész áll. Az ábrázolás zenetörténeti szempontból sem érdektelen, Weber fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy a metszeten nem látható zenészek az orgonakarzaton foglaltak helyett. A beiktatási ceremóniát tehát zenészek közreműködésével végezték, ami a többszólamú zene elterjedésének korában fontos adalék lehet a városi zenekarok működésének kezdetéről.⁶⁵

A társadalmi rangemelkedés ábrázolása mellett helyet kapott a kiadványban a „célközönség”, Eperjes városa is, Eperjes látképének⁶⁶ metszetén. (5. kép)

I bene! dum reducem quareo conscendis honorem,
 I bene, confratā curis JANĒ Via!
 Non hic ignarum raptantia Phactonia Caballi,
 Luciferas docti præcipitare rotas;
 Sed Te Gryphiq; Aleisq; Solisq; Poliq; procellas,
 Sverus & Alutoni tulmina fete JOVIS.
 Et Leo magnanimus, nixum conflante Columnā
 Emeritam ad Laurum gnare VERERE velunt.
 Scilicet omnigenum folet Vigilantia retum,
 Et grave Judicium Confiliumq; potens;
 Pectoris intrepidi Vis, & Cond...

Hörst fort Du Ehren Mann! diesen Reihn und Ehren Wagen/
 Dredens zu kölnen auch Jaber! der Weg ist wohl geblagen!
 Denn nicht einen Semer Bruder ziehn hier berübte Piesd/
 Welche dessen ledre Röder fültern umb die runde Erd/
 Sondern Graß und Adler fülß der da Pügestähm von beyden
 Als den Hummel und der Erd und des Heßten Witz kan leuden.
 Sump den groß mabey-vollen Leuten haben stürnd ander Seit
 DICH zum wähl vordemten Leter Vreßer WeßEX umit Heil.
 Nemlich gnare Wadmankeit! so Du trägst auff alle Sachen/
 Hebe Weßheit gueter Reht welche Dich berübnet machen
 Hebe Weßheit gueter Reht welche Dich berübnet im Reht.

Ez a város volt sikereinek színtere, és Weber leginkább az eperjesiek előtt akarta reprezentálni megszerzett társadalmi tekintélyét, de személyes hiúsága mellett valószínűleg közrejátszott a metszet elkészíttetésében az is, hogy Weber lelkes patrióta volt: kiváló diplomáciai érzékét nemcsak személyes felemelkedésének érdekében kamatoztatta, hanem sokszor a város szolgálatába is állította. Főbírói tevékenysége idején Eperjes virágzó szellemi központtá alakult, minden lehetséges támadást elhárított felőle, egy esetben pedig – az eperjesi evangélikus kollégium alapításakor – még a királyi paranccsal is szembeszállt. A város, mint személyes büszkeségének tárgya, olyannyira fontos volt számára, hogy saját kezűleg készített róla rajzot, és e rajz alapján metszette rézbe a város látképét Izrael Hiebner. Erről árulkodik jelzése is a veduta jobb sarkában: „H[iebner] fe[cit] W[eber] del[lineavit]”. (Ugyanez a veduta megtalálható Bayer János *Ostium, vel Atrium Naturae* c. 1662-ben Kassán megjelent könyvében is.⁶⁷) A fontosabb épületeket számokkal jelöli: 1. „Teutsche Kirche” 2. „Ungarische Kirche” 3. „Windische Kirche” 4. „Schul” 5. „Ober Thor” 6. „Nieder Thor” 7. „Mittel Thor” 8. „Rathaus” 9. „Observatorium”, a kép jobb felső részében Eperjes címerét, a háttérben várakat ábrázol (felirattal): „Kapi”, „Sebesch”, „Kelmesch”, „Salgo”, „Salzberg”, „Kroerck”. Alul dicsőítő vers olvasható Eperjes városáról.

A veduta készíttetésében Weber fontos előképe lehet a soproni polgármester, Lackner Kristóf, aki városa iránt érzett tisztelete jegyében szintén saját maga metszette rézbe Sopron látképét. Lackner Kristóf azonban eredeti szakmáját tekintve ötvös volt, maga készítette a könyveiben található emblémákat is. Weber János műkedvelő rajzolóként való működése egyedi eset életművében, de a könyveiben található metszetek a kiadványok szövegével szoros kapcsolatban állnak, így feltételezhetően Weber személyes irányítása mellett készültek.

Az eddig említetteken kívül még egy rézkarc is található a könyvben, „*Quilibet audaci carpitur ore labore*”⁶⁸ (6. kép), mely az apa, a fiú és a számár történetét meséli el a 28. oldalon. Alatta a történet tanulságát az uralkodó számára összefoglaló latin epigramma és egy német nyelvű közmondás található, de Weber részletesen elmeséli a történetet könyvében is. A rézkarc tehát könyvillusztrációként szerepel, annak példázataként, hogy bármit tesz is az ember, akármilyen jó szándékkal, mindig lesznek akadémusok. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Weber János – bár műpártolásának gyökerei a humanista kultúrkörbe nyúlnak vissza – ízig-vérig barokk személyiség, korának gyermeke volt, mecénási tevékenységében és írásain legerőteljesebben az önreflexió vonulata érezhető. A kiadványok szövegével öngazolásra törekszik, a fejedelem erényei által saját „uralkodásának” alaptételeit írja le, sokszor úgy tűnik, magyarázkodik, főbírói tevékenységének visszasságait próbálja érthetővé tenni környezeté számára. A rézkarc is a könyvnek egy olyan részletéhez kapcsolódik, ahol Weber mintha az őt ért kritikákra reagálna. Előbb gondosan ecseteli, hogy az uralkodás (vagy a város irányítása) mekkora felelősséggel jár, s egyúttal milyen nagy terhet ró az erre kiválasztott személyre, majd magyarázkodva hozzáteszi, hogy ha

mindent el is követ az uralkodó (azaz a főbíró), akkor is lesznek olyanok, akik elégedetlenek vele, mert nem lehet mindig mindenkinek megfelelni.

Weber János első metszetekkel illusztrált kiadványában már kész képzőművészeti apparátussal lépett közönsége elé, a nyomtatott grafika tradicionális műfajait alkalmazta reprezentációs eszköztárában: portrét, vedutát, történelmi jelenetábrázolást, emblémás címlapot, exemplumot. Az ábrázolások mindegyike szoros kapcsolatban áll az irodalmi szöveggel, a metszetekhez sok esetben epigramma társul, vagy a könyv szövegében található utalásokat rájuk. Weber sem műpártolói, sem irodalmi tevékenységében nem tartozott az újítók közé: kialakult, jól bevált, ugyanakkor az adott korban divatos eszközöket választott, művei legtöbbször irodalmi közhelyekkel dolgoznak.

Míg első fejedelmi tükre esetében Weber mecénási törekvései közvetlen környezete felé irányultak, második reprezentatív kiadványával jóval szélesebb kör felé nyitott utat. Könyve, a *Lectio Principum, das ist Regenten Lection* 1665-ben jelent meg Lőcsén, Weber ismételt, immáron negyedik újraválasztásának alkalmából. (Beiktatása – a könyvhöz írt bevezető tanúsága szerint – 1665. januárjában, Szent Pál megtérésének napján történt.) Ugyanakkor az előző kiadványhoz képest újabb „rangemelkedést” is hivatott illusztrálni: ekkorra már Webert a császár nemességgel tüntette ki. Ugyanakkor szintén kétnyelvű kiadvány, a német – latin szöveg párhuzamosan fut egymás mellett a két oldalon, de a latin itt nem a főszöveg kiegészítéseként szolgál, hanem pontos tükörfordítás. A *Janus Bifrons*-szal ellentétben ez a könyv nincs fejezetekre tagolva. A kiadványt Weber most nem főúri pártfogóinak, hanem a város előjáróinak, Eperjes 73 név szerint is megnevezett polgárának ajánlotta. Ez annál is feltűnőbb, mivel a műfaj – fejedelmi tükör – egyik alapvető jellegzetessége, hogy fejedelmek írták, vagy legalábbis fejedelmeknek (főuraknak) ajánlották őket. I. Jakab király fejedelmi tükrét, melyet fiának, Henrik trónörökösnek írt, Szepsi Korotz György fordította le Homonnai István reménybéli erdélyi fejedelem számára,⁶⁹ Pataki Füsüs János *Királyoknak tüköre* című könyvét Bethlen Gábor fejedelemnek, Lackner Kristóf *Corona Hungariae*-jét Thurzó György nádornak és II. Mátyás királynak, *Galea Martis*-át pedig II. Ferdinándnak ajánlotta. Antonio Guevara V. Károly császár udvari történetírója a császárnak dedikálva 1529-ben *Libro llamado relox de principes* jelentette meg azt az óriási hatású művet, melyet Prágai András fordított le magyar nyelvre I. Rákóczi György fejedelem megbízásából,⁷⁰ aki egyébként maga is írt fejedelmi tükröt 1637-ben, fiának, II. Rákóczi Györgynek ajánlva.⁷¹ Lamormaini, II. Ferdinánd gyóntatója és politikai tanácsadója erénytükrét az új uralkodónak, III. Ferdinándnak, ifj. Teleki Mihály *Fejedelmi lélek* c. fordítását pedig II. Apafi Mihály fejedelemnek ajánlotta. Weber azonban tudatosan a polgárság, Eperjes patrícius családjainak vezetői felé fordult könyvével, és ennek előzményét, egy polgár mecénatúrájából létrejövő politikai irányultságú mű kiadását épp Eperjesen kell keresnünk. A könyv, amire Weber maga is hivatkozott írásában, a 17. század talán legnagyobb hatású államelméleti ki-

adványa volt, Justus Lipsius *Politicá*-ja, melyet Laskai János fordított le, és *A polgári társaságnak tudományáról* címmel jelentetett meg 1641-ben (tehát akkor, amikor már Weber is Eperjesen tartózkodott) Madarász György eperjesi kereskedő költségén.⁷² Hogy a politika tudománya milyen fontos szerepet játszott a 17. század második felének Eperjesén, azt az is mutatja, hogy a politika a – jórészt Weber közreműködésével létrejött, és főbírósága idején személyesen felügyelt – eperjesi evangélikus kollégiumban a logika tantárgyának keretén belül az oktatásban is helyet kapott.⁷³

A kötet igényességét, újfajta szempontrendszerét az is jelzi, hogy már nemcsak az eperjesi metsző, Izrael Hiebner készítette a metszeteket könyve számára, Weber más felvidéki városok metszőinek is munkát adott, sőt két metszetet a császár egyik udvari metszőjével, Matthäus Küsellemel készíttetett el. Példaképeit is más körből választotta, az írásaiban meghatározó szerepű humanista-késő humanista szerzők hatása mellett egyre jobban érezhetővé válik a megrendelésére készült metszeten az uralkodói reprezentáció elemeinek befolyása. A *Lectio Principum* címlapján Salamon trónusa, a következő lapon maga I. Lipót császár kapott helyet. Ezt követően Weber *Janus Bifrons*-ból már ismert portréja szerepel ill. egy – a könyv formátumához képest – hatalmas méretű ábrázolás, mely Weber megdicsőülését jeleníti meg előttünk. Ezt egy emblematikus ábrázolás követi, „*amore*” és „*labore*” felirattal az erény oszlopai, 13-13 fejedelmi erény szimbólumával. Rövid bevezetője után ismét gratuláló-üdvözlő versek következnek,⁷⁴ az üdvözlő írásokat pedig mintegy megkoronázza Weber nemesi címerének egész oldalas ábrázolása, ill. az azt követő címer-magyarázó költemény.

A könyv tartalmi összefoglalását sejtető ábrázolás, a *Felicitas Principum*,⁷⁵ (7. kép) – ahogy a *Janus Bifrons* esetében is – Izrael Hiebner műve. A két oszlopon egymás mellett elhelyezett emblémák rendszeréből kirajzolódik előttünk az erényes keresztény uralkodó alakja, mely Weber majdnem kétszáz oldalnyi könyvének is témája. A két erényoszlopon „*amore*” és „*labore*” felirat alatt 13-13 embléma található. (A két erényoszlop ugyanakkor utalás a Habsburg császári reprezentáció egyik ábrázolására: Herkules oszlopai V. Károly impresájában szerepeltek „*Plus ultra*” felirattal.)

Az „*Amore*” felirat alatt az oszlopfőn Weber a szeretet és áldozatkézség jelképeként a fiait saját vérével tápláló pelikánt mutatja be. Az uralkodó szent kötelessége, hogy ha kell, meghaljon népéért és annak jogaiért, ahogy Krisztus is feláldozta magát, hogy vérével megváltsa az embereket, és halála árán visszaadja nekik a békét és az igazságot – írta Weber János. A pelikán hasonló értelmezése és ábrázolása megtalálható Rollenhagenéknél (II. Nr. 20), Reusnernél (II, Nr.14.) és Camerariusnál is (Nr. 37.).⁷⁶ Mindhármuknál azonos az embléma felirata is: „*Pro lege et grege*” (Az igazságért és a népért). Reusner megadja a Weber által is sok helyen példaként említett Aragóniai Alfonz impresáját, ami szintén a pelikán – jó uralkodó párhuzamán alapszik, és az alábbi jelmondatot írja a pelikán emblémája mellé: „*Pro grege, pro sancta fundet rex lege cruorem: Sic vitam pullis sanguine reddo meo.*” (Ahogy

13. Johann Christoph Sartorius, I Lipót császár és felesége diadalkocsin, 1686.

a népért, a szent igazságért önti véré a király, úgy adom én fiaimnak véremem át az életet.)

Az „*amore*” erényoszlopán a pelikán alatt az alábbi emblémák sorakoznak:

korona (*Honor*) – a korona mint uralkodói szimbólum a tekintély és tisztelet jelképe;

mérleg (*Justitia*) – ugyanebben a jelentésben szerepel Rollenhagenénél (I. 88.) és Ripánál is.⁷⁷ Weber az igazságosság tárgyalásánál kiemeli, hogy a büntetés mellett soha nem szabad megfélemlíteni a jutalmazásról, az igazság mérlegének ily módon mindig egyensúlyban kell lennie, mert a hálátlanság az uralkodó legelítélendőbb tulajdonsága, ami sok veszélyt rejthet magában;

horgony (*Spes*) – a horgony a remény, az isteni Gondviselésbe vetett bizalom jelképe, mert a remény nyújt segítséget a forgandó szerencse veszedelmeiben. Ugyanebben a jelentésben szerepel Lackner Kristóf *Corona Hungariae*-jában is;⁷⁸

jogar (*Clementia*) – A jogar a kíméletes ítéletozattal szimbolizálja, az uralkodónak vigyáznia kell arra, hogy ne büntessen túl szigorúan, mert akkor félelmet kelt az emberekben, és akitől félnek az alattvalók, azt gyűlölik is, s a gyűlölet csak haragot és ellenállást szül. A jogar szintén előfordul Lacknernél, de ott koronával együtt szerepel, és nem annyira a kíméletesség, mint inkább a béke, a háború elkerülésének jelképe;⁷⁹

daru (*Vigilantia*) – alapja Plinius leírása (*Naturalis historia*, X 23.), aki elmeséli, hogy a darvak úgy órködnék, hogy egyikük mindig követ vesz felemelt lábába. Amíg a kő le nem esik, a többiek biztonságban érzik magukat, és alszanak, mert tudják, hogy társuk virraszt. Ha a kő leesik, a zajra felriadnak, de ez csak akkor történhet meg, ha az őrs elszunnyadt, vagy ha valamilyen veszély miatt dobta el a követ. Így ábrázolja többek közt Reusner (II., Nr.34.), Camerarius, (III., 27.), Rollenhagen (II. Nr. 15.) és Lackner Kristóf is;⁸⁰

oroszlán (*Fortitudo*) – az oroszlán az emblémás könyvekben leginkább a tekintély, a hatalom, és az erő megtestesítője, így szerepel például a heidelbergi egyetem címerében is, de lehet az éberség jelképe is, mint Saavedra emblematikájában (Nr. 45.);⁸¹

kéz és erszény (*Liberalitas*) – ábrázolása a fejedelmet bőkezűsége, nagyvonalúságra szólítja fel;

szem (*Visus*) – a látás jelképe arra inti az uralkodót, hogy mindig törekedjen az igazság meglátására;

szív (*Sincerum cor*) – a szív jelével a szavaknak és cselekedeteknek megfelelő őszinteséget vár el az uralkodótól;

nyíl (*Persecutio*) – a nyíllal arra figyelmeztet, hogy gonosz tanácsadók szavai azért rendkívül veszélyesek, mert távolról is sebet tudnak ütni az emberen, irigységükkel megrontják a másik ember jó hírét. „Az ember sokkal nagyobb biztonságban élhet a tudatlan állatok között, mint a rosszindu-

latú és hízelgő nyelvű emberek közt”, írja Weber János (LP., 99.) Ugyanakkor „*egy jó és igaz tanács többet ér mint egy egész ország*” (LP., 129.); szántóvető (*Pax*) – a szántóvető alakja a békét jelenti, mert csak békében dolgozhatnak az emberek nyugodtan a szántóföldeken; koponya (*Certa Mors*) – a múlandóságra való figyelmeztetés jelképeként szerepel Lackner Kristófnál is.⁸²

A másik oszlop a „*Labore*” feliratot viseli, s az oszlopfőn méhek láthatóak. Ezek nemcsak szorgalmuknál fogva érdemelték ki, hogy a munka megtestesítői legyenek, hanem munkamegosztásuk révén azt is jelképezik, hogy a munkából mindenkinek egyenlően ki kell vennie a részét. Így jelennek meg a méhek Camerariusnál is „*Labor omnibus unus*” felirattal (vö. Cam. III. 90.).⁸³ Ripa szerint a méhek az Industria erényalak attribútumai lehetnek.⁸⁴ Weber könyvében elsősorban azokra a veszélyekre akarja felhívni a figyelmet, amelyek még a valóban kegyes és jó uralkodókat is megkörnyékezhetik. Nagyon fontosnak tarja a munkát és a helyes időbeosztást, a korán kelést valósággal az uralkodó „kötelességének” tartja. Megszabja idejét az ügyintézésnek, a családdal való foglalkozásnak, a sétának, a templomba menésnek és imádkozásnak, de még a mosakodásnak is, s közben minduntalan óv a rossz tanácsadóktól. Különösen nagy veszélyforrásnak tartja a túl sok alvást, mert az ember megrövidíti vele saját földi életének tényleges idejét, (ráadásul az alvás a halál rokona), és mint orvos említi, hogy káros lehet a túl sok evés, illetve az asztal mellett eltöltött, az előírtnál több idő.

Az oszlopon az alábbi emblémák láthatóak:

hangyák (*Adiutor*) – a hangyák a méhekkel együtt Reusnernél a munka és fáradozás mindent legyőző erejének példaképei, Dionysius Lebeus-Batiliusnál⁸⁵ viszont az előrelátás jelképeként szerepelnek, hiszen a szorgos munka hozzájárul, hogy később gondtalan életet élhessünk. Weber az ügyek intézésére szánt rész ismertetésénél a hangya szorgalmát hozza fel példaként, a hangyákat nemcsak mint a szorgalom, hanem az előrelátás és bölcsesség jelképeként állítva az emberek elé: „*Menj, te lusta, a hangyákhoz, nézd meg jól szorgalmas útjaikat. Mert a hangyák példértékű bölcsességükkel azt mutatják meg nekünk, hogy az ember gondossággal, előrelátással és szorgalmas gyűjtögetéssel még a nehéz téli időszakot is túlélheti.*” (LP., 64.) Lacknernél a hangya szintén a szorgalom és a fáradhatatlan munka jelképei;⁸⁶

hajó (*Fiducia*) – Reusnernél a tengeren hányódó hajó Krisztusi párhuzamként szerepel, a hajósok egyetlen reménye a Krisztusba vetett hit, a keresztényi élet: „*Ille meae mentis spes, et fiducia sola*” Forrása: Máté, 8, 23–27. Hasonló jelentésben fordul elő Saavedránál, és a *Janus Bifrons* címlapján is;

hattyú címerpajzson (*Laudatio Dei*) – elsősorban ragyogó fehérségével és gyönyörű énekével irányítja a fejedelem figyelmét Isten dicséretére. A hattyú

- előfordul Camerariusnál is (III. 22) és címerpajzson Alciatinál (Held Nr. 21.) illetve Reusnernél (Embl. II., Nr. 31)⁸⁷ Az uralkodónak Weber szerint mindig szem előtt kell tartania, hogy hatalma és ereje Istentől származik, és azt Isten akaratából bármikor elveszítheti;
- csőrében olajágot hozó galamb szivárvány alatt (*Gratia Dei*) – a Teremtés könyvében Noé galambot küldött ki bárkájából, hogy megtudja, van-e még víz a földön. Mikor a galamb csőrében olajággal tért vissza, tudta, hogy az özönvíz veszélye elmúlt. Ezután Isten szövetséget kötött Noéval és fiaival, hogy többé nem bocsát pusztító vízözönt a földre, nem törli el többé az életet a földről. A szövetség jele a szivárvány lett. „*Ha összegyűjtöm a föld felett a felhőket és a szivárvány megjelenik a felhőkön, akkor megemlékezem szövetségemről, ami fennáll köztem és köztetek meg minden élőlény és test között. A víz nem válik többé vízözönné, hogy minden lényt elpusztítson*” (Teremtés, 9, 14–15.) A galamb az olajággal mint az isteni béke és kegyelem hírnöke megjelenik Camerarius Emblematikájában is, (Cam. III. 59.);⁸⁸
- kancsó (*Temperantia*) – Rollenhagen emblematikájában a kancsóból a tálba vizet öntő nőalak a mértékletesség jelképe, ha túl sok vizet önt át a kancsóból, kifolyik. Az embléma felirata is erre utal: „*Ne quid nimis*”;⁸⁹
- nyitott könyv (*Eruditio*) – Weber többször is hangsúlyozza könyvében a sajátkezü munka és a tanulás fontosságát. „*Az uralkodás művészetének elsajátítását pénzen megvenni, születésünknel fogva örökölni, vagy akár barátságból kölcsönözni nem lehet, ha az uralkodók valóban jól akarnak uralkodni, azt előbb meg kell tanulniuk*” (LP. 77.) „*Ahogy az orvosság életben tartja a testet, úgy a bölcsességek tanulása életben tartja a lelket*”, (LP. 83.) A műveltség fontos alkotórészének tartja – az uralkodó képzettségéhez természetesen hozzátartozó latin nyelvismeret mellett – az anyanyelv megtanulását is, hozzátevé, hogy az ő városában a gyerekek rögtön három nyelvet tanulnak anyanyelvként: németet, magyart és „tót” („windisch”);
- kéz pénzermével (*Frugalitas*) – a pénzermét tartó kéz a takarékoság érényére emlékezteti az uralkodót;
- fül (*Auditus*) – a fül pedig a hallgatására, mely egyszerre jelenti mások meghallgatását és a mások előtt való hallgatást, a titoktartást;
- száj (*Authenticum Os*) – az őszinte beszéd szükségességére hívja fel a figyelmet;
- ember kígyóval (*Obtrectatio*) – a kígyót magától eltartó ember pedig arra, hogy a fejedelemnek távol kell magát tartania az irigykedéstől, féltékenységtől és mások becsméréstől;
- égő gyertya (*Fax*) – az égő gyertya a világosság, megvilágosodás jelképe lehet, mely elvezet az alatta lévő képhez, a boldog sors beteljesüléséhez: angyalok (*Beata Sors*).

A metszetek emblémáinak lehetséges előzményein végigtekintve figyelemreméltó különbséget találhatunk az írásos és a képi forrásanyag használa-

14. Matthäus Küsel: Fabricius János tézislapja, 1663.

tában. Az írott szöveg mindössze egyetlen emblémával illusztrált kiadványra hivatkozik név szerint, Saavedra művére. Saavedra emblémáinak hatása az ábrázolásokat tekintve ugyanakkor egyáltalán nem meghatározó. A metszeteken egyetlen emblémáskönyv vagy emblémákat tartalmazó kiadvány befolyása sem tekinthető kizárólagosnak, ugyanakkor viszonylag jól körvonalazható ez a kör, ahonnan a lehetséges források szerzői származnak: német humanisták (Camerarius, Reusner) és a későhumanista embléma-szerző Gabriel Rollenhagen, rájuk azonban az írott szöveg egyetlen egyszer sem hivatkozik. A német emblémás kiadványok hatásának érvényesülésében esetleg a szászországi születésű metsző, Izrael Hiebner közreműködése játszhatott szerepet, bár Hiebner szerényen csak „fecit” jelzéssel látta el a metszetet, ami – ahogy a korábbiak is – szoros kapcsolatban áll a fejedelmi tükrő szövegével, Webernek a metszet elkészítéséhez adott személyes instrukciói tehát semmiképpen nem zárhatók ki.

A kiadvány többi metszetét már nem Hiebner készítette, Weber olyan metszőket választott, akik – amellet, hogy magasabb színvonalon is dolgoztak – sokkal otthonosabban mozogtak a személyes reprezentáció kifejezőeszközei közt, és ezáltal jobban megfeleltek a kiadvány célkitűzésének. Az ábrázolásokon egyre gyakrabban találkozhatunk az uralkodói reprezentáció elemeivel, s ennek megfelelően egyre hangsúlyosabbnak érezzük Weber társadalmi presztízsének emelkedését.

A *Lectio Principum* címlapja Salamon trónusát⁹⁰ (8. kép) ábrázolja, elkészítésével Weber az igen neves augsburgi származású metszőt, Matthäus Küsel⁹¹ bízta meg. Salamon király és a földi uralkodók párhuzama gyakori eleme a földi hatalomról szóló írásoknak, megtalálható a korabeli, és Weber által feltehetően használt fejedelmi tükrökben, így például a *Bazilikon dóron*-ban is. Az ábrázolás forrása a 1. Kir.10/18–20, és 2. Krón. 9, 17–19. „A király készíteteti egy nagy trónszéket is elefántcsontból, és bevonatta színarannyal. A trónnak hat lépcsője és arany zsámolya volt, hozzá rögzítve. Az ülőhely felett mindkét oldalon karja volt, a karok mellett pedig két oroszlán állt. Tizenkét oroszlán meg ott állt a hat lépcsőnél két felől.” A bölcsességéről és igazságosságáról híres Salamon egyúttal Krisztus tipológiai előképe is, az az uralkodó tehát, akit az ő trónusán ábrázolnak, a bibliai Salamon bölcsességének és igazságosságának keresztény üdvtörténetbe foglalt letéteményesévé válik. A világi hatalom képviselői hamar felfedezték a jelképrendszerben rejlő lehetőségeket,⁹² és az ábrázolás a 17. század közepétől egyre gyakrabban fordult elő a Habsburg császárok reprezentációs eszköztárában, ahol allegóriákon és diadalkapukon Salamon király evilági párhuzamaként maga az uralkodó jelent meg.

1661-ben íródott Lorenzo de Churelichz I. Lipót császár alsó-ausztriai utazását elbeszélő könyve, melyben a császár ünnepélyes gráci bevonulása során leírja az ekkor a császár tiszteletére felállított diadalkaput is, melyet egykor Salamon trónusa díszített.⁹³ A diadalkaput az ünnepségek lebonyolítása után lebontották, képi ábrázolása nem maradt fenn. Hasonló diadalkaput

állítottak a császár tiszteletére 1652-ben Regensburgban is, a vesztfáliai béke megkötése utáni első birodalmi gyűlés kezdete alkalmából, (9. kép) és I. József császár menyasszonyának, Wilhelmina Amáliának érkezésekor is. Salamon üres trónusát ábrázolták a tiszteletére felállított diadalkapun Salzburgban, 1699-ben.⁹⁴ Salamon trónusának ábrázolását megtalálhatjuk tézislapokon is, például a metsző testvérének, Melchior Küselnek munkáin, így a IV. Ferdinándrak ajánlott, 1653-ban készült tézislapon⁹⁵ vagy Jonas Umbach rajzán, melyet 1672-ben készített el szintén tézislap terveként⁹⁶ Melchior Küsel számára. (10. kép)

Salamon trónusa a kiadvány címlapján arra utal, hogy a főbíró bölcs és igazságos kormányzása Salamon bölcs és igazságos királyságának méltó megfelelője, a trónus szimbolikája az eperjesi főbíró credo-ját juttatja kifejezésre, melyet ő maga így fogalmazott meg: *„Az a művészi építmény, amit Salamon számára készítettek, mutatja, hogy a fejedelemnek a művészetekben, ügyességben, bölcsességben és a tanácsadásban kell jeleskednie. Az elefántcsont, ha helyesen munkálják meg, fehér és fényes, az ártatlanságot szimbolizálja. (...) Az arany, amivel az elefántcsontot bevonták, az állhatatosságot jelenti, hogy sem gyűlölet, sem ajándék, sem sóvárgás ne térítse el az embert az érdemtelen dolgok felé. (...) A trónus előtti hat lépcsőfok arra utal, hogy a fejedelem soha nem lustálkodhat, mindig igyekeznie kell, ha munkáját végzi. (...) A két karfa, amire támaszkodik világi és az egyházi hatalmat, illetve az ország és a város jogait jelképezik, amiket az uralkodónak mindig szem előtt kell tartania, hogy biztosan támaszkodhasson rájuk. (...) Az oroszlánok a lépcsőfokokon és a támla mögött az oroszlánok rettenthetetlen és igaz szívére utalnak, ilyennek kell lennie az uralkodónak is, hogy félelem nélkül büntessen, ha a büntetésre van szükség, és azon fáradozzék, hogy tetteiben és az igazságban igaz erényekkel tündököljön mások előtt.”* (LP, 219–221.)

Matthäus Küsel a címlapon kívül I. Lipót császár portréját⁹⁷ (11. kép) is elkészítette Weber számára. A császár szerepeltetése a könyvben vélhetően nem pusztán formalitás. Ekkoriban folyt a küzdelem az eperjesi kollégium megépítéséért, melynek során Weber többször is figyelmen kívül hagyta a császár parancsát, mellyel betiltotta az építkezést.⁹⁸ Weber engedetlenségével nemcsak a császárt haragította magára: a császári utasítás közvetítője Szelepchényi György volt, sőt Wesselényi nádort is felkérték, hogy sürgesse meg az iskola építésének leállítását, így Weber most nem számíthatott az ő segítségükre. A képzőművészet eszközére hárult a feladat, hogy bizonyítsa a főbíró Habsburgok iránti lojalitását, és Weber Küsel személyében olyan metszőt választott, aki jól ismerte az udvari formanyelvet. A császári portréhoz itt is epigramma társult, melyben Weber (vagy a metsző) a béke megteremtőjének nevezte a császárt. (A Salamon trónusa címlap felirata és császárportré epigrammája más betűtípussal íródott, mint maga a könyv, valószínűleg a metsző műhelyében készült.)

A *Lectio Principum* talán legérdekesebb metszete, a körmöcbányai Christian Hermann Roth von Rothenfels⁹⁹ munkája, Weber János apoteózisát¹⁰⁰ (12. kép)

jeleníti meg, felirata „*Sic itur ad alta*”. A királyi erényeket megtestesítő állatok, melyek diadalkocsin ülő férfit repítenek az ég felé, adekvát kifejezési formája lehetne egy császárt dicsőítő tézislapnak, I. Lipót császárnak nem egy hasonló ábrázolása is ismert, így például Bartholomeus Kilian metszete, melyet 1660-ban készített I. Lipótnak ajánlva, vagy Paul Conrad Balthasar Han 1686-os történetírásának kompozíciója,¹⁰¹ melyet Johann Christoph Sartorius készített számára. (13. kép) Sőt az uralkodó diadalkocsin való ábrázolása nem volt ismeretlen a körmöcbányai metsző és éremvéső Rothenfels számára sem, aki Buda visszavételére készített emlékérmének hátlapján I. Lipót apoteózisát jelenítette meg.¹⁰² Szerepeltek magyar főurak is hasonló kompozíciókban, így például Wesselényi Ferenc nádor Széchy Gáspár tézislapján (1663), vagy Forgách Ádám érsekújvári kapitány Fabricius János tézislapján (1663) (14. kép), az egykori eperjesi patikus esetében azonban ugyanez a formanyelv mégis meglepő lehetett. (Még akkor is, ha a feliratot egy szó erejéig megmásította, és az eredeti „*Sic itur ad astra*” helyett a szerényebb „*Sic itur ad alta*” szerepel a jelenet felett.)

A metszeten ábrázolt szimbólumok rendszere következetességről és tudatosságról tanúskodik, ami a főbíró személyes irányítását feltételezheti. Weibert diadalszekerén Eperjes három címerállata: griff, oroszlán és sas húzza. Az eperjesi városcímer más elemei is feltűnnek a metszeten, így például a jobbról benyúló, koronás kardot tartó kéz. A főbíró mögött Eperjes látképét, a kép felső részében pedig Eperjes címerét láthatjuk. Szintén az eperjesi városcímerről származik a koronás oszlop, amit Weber bal kezével tart. A kocsí két oldalához két oroszlánfejű, asszonyi felsőtestű szárnyas szfinx simul, a kép keretéül rendkívül buja növényzet (liliomok, rózsák, tők, eper, szőlő, mák stb.) szolgál. Mivel a metszet fő szimbólumai egyúttal Eperjes város címerének is részei, így értelmezésekor Webernek az eperjesi városcímerről írt könyvét vehetjük a legautentikusabb forrásnak. Eszerint Weber János főbíró diadalkocsiját három „királyi” erényt képviselő állat húzza: Weber magyarzatában a griff *Vigilantia* és *Industria*, az oroszlán *Magnanimitas* és *Temperantia*, a sas pedig *Pietas* és *Prudentia* szimbóluma. A koronás oszlop, azaz *Autoritas* és *Constantia*, vagy a kard, *Severitas* és *Lenitas* jelképe, szintén belekerültek az ábrázolás alkotóelemei közé. (Az oroszlán és a kard Weber nemesi címerében is szerepeltek.) A kocsí két oldalán lévő szfinxek arra utalnak, hogy a bölcsesség (itt: a főbíró bölcsessége) minden kétséges helyzetben megtalálta a megoldást. A gyümölcsökkel, virágokkal, növényekkel elborított keret a békére utal, amely a bíró tevékenységének köszönhetően felvirágoztatta a várost. Ezen belül a rózsza a tisztaság, őszinteség és türelem jelképe, a liliom a remény, és a jóra való várakozás szimbóluma. A mák és az eper a termékenységére utalnak, és a szőlő is bőség jelképe. A tők viszont figyelmeztetés a múlandóságra.

A Weibert főurakkal vetekedő kompozíciókban ábrázoló mű nem állt társaltalanul életművében, Rezik János korábban már említett leírása hasonló koncepció szellemében fogant műalkotásról tanúskodik. Fontosságukat ki-

15. Egidius Schor – Matthäus Küsel: I. Lipót elüzi Ausztria ellenségeit

emeli, hogy a *Theatrum Eperiesiensis* szerzője – ahogy már láthattuk – éppen ezeket a műalkotásokat tartotta meghatározó szerepűnek, jellemzésre alkalmas erejűnek Weber esetében. Érdekes összevetni az apoteózis jelenetével a Rezik-műben fennmaradt leírást: „Az elmúlt békés és boldogabb időkben, vagyis a 65. év (ti. 1665.) körül ez a hiú, dicsőségre vágyó ember maga készített magának nem tudom milyen domborműveket, amelyek őt az erény képmásaként magas trónuson ábrázolták sasok, oroszlánok, griffmadarak, holdak, napok, bolygók, állócsillagok, felhők és villámok között. Könnyörgő fegyveresek majd álltak, majd leborultak előtte, majd elhánnya fegyvereiket futásnak eredtek.”¹⁰³ A „dombormű” tehát az „erény képmásaként” „trónuson” ábrázolta Weber Jánost, méghozzá az uralkodói reprezentáció teljes apparátusával: az emblematika rendszerében királyi erényeket képviselő állatokkal (sas, oroszlán, griff), melyek egyúttal Eperjes városcímerének címerállatai is. Ráadásul igazi uralkodóként, ahogy rettenthetetlen hadvezérként égitestekkel és villámokkal kísérve megfutamítja Eperjes ellenségeit. A Weber számára is dolgozó Matthäus Küsel I. Lipótról készített ugyanilyen ábrázolásokat, például az „*Ausztria ellenségeinek elűzését*” megjelenítő allegóriát.¹⁰⁴ (15. kép)

Az uralkodói reprezentáció formanyelvének önmagára történő adaptálása tehát korántsem volt egyszeri eset a Weber-életműben, ezek a műalkotások jelenítették meg a főbíró társadalmi presztízsének újabb emelkedését: míg a *Janus Bifrons* ábrázolásai még csak kiemelték az eperjesi polgárok köréből, ezek a művek már a főurakkal állították egy sorba. Az irodalmi alkotások, a fejedelmi tükrök – melyek mind a közhelynek tűnő toposszal dolgoznak: a fejedelem az ország életében ugyanazt a szerepet tölti be, mint amit a bíró vagy az orvos – a metszetekkel összekapcsolódva új értelmet nyernek: a hasonlat így, hogy a képzőművészet nyelvén is megfogalmazódott, egyúttal konkretizálódott, Weber személyes reprezentációs eszközévé vált. E műalkotások egyúttal választ adnak arra is, mi váltotta ki Rezik János evangélikus iskolarektor ellenérzését: ezek a műalkotások a barokk reprezentáció eszköztárából vallásánál és származásánál fogva is idegenkedő polgár nézőpontjából tekintve természetesen érthetetlen formanyelven ábrázolták Weber Jánost.

A főurakkal vetekedő kompozíciók valóban kevésbé értelmezhetőek a könyv utolsó ábrázolásának ismerete nélkül. Weber nemesi címerének metszete, az amúgy ismeretlen eperjesi metsző, Johann Croner¹⁰⁵ műve. (16. kép) A címer részben Eperjes címerének elemeiből építkezik, ezzel is mutatva, hogy tulajdonosának élete milyen szorosan összefügg a városával. A címer már szerepelt a *Janus Bifrons* Weber János portréját ábrázoló lapján is, de most önálló ábrázolásként – természetesen hozzá csatolt előgiummal együtt – is megjelenik.¹⁰⁶ A címer felső részét az egyszarvú alkotja, a címerpajzsot a városcímerből ismert oroszlán tölti ki, aki egyik mancsával kardot, másikkal háromlevelű lóherét tart.¹⁰⁷ Főlette koronás sisak látható, a koronából emelkedik ki az egyszarvú.

A dicsőítő felirat ismeretlen szerzője (a szignatúra: J. N. monogram) szerint a nemesi pajzs megfelel Weber lelki nemességének, belső erényeinek. A címerhez írt költeményben részletesen is kifejti a címer szimbólumainak magyarázatát. Az egyszarvút Weber nemcsak lelki tisztasága miatt kapja címerébe, nemcsak azért, mert „ellenállt a rossznak és óvta a gyengéket”, hanem azért is, mert az egyszarvú orvos mivoltára is utalhat: ugyanis az egyszarvú halála után annak szarvából olyan szert lehet készíteni, amitől még a halálos betegek is meggyógyulnak.¹⁰⁸ Az oroszán arra tanít, hogyan kell helyesen, az igazságosságot szem előtt tartva uralkodni, és erejénél fogva szelídséggel kormányozni. Erényei az éberség és a mértéktartás, ezt a példát mutatja minden fejedelemnek. A jobb markában tartott csupasz kard az erény, az igazságosság és a közjó védelmét szolgálja. A címer negyedik eleme a háromszínű, háromlevelű lóhere, ami arra utal, hogy az uralkodáshoz bizony nem árt, ha isteni szerencse is kíséri az uralkodó lépteit. A zöld szín az egészséget jelképezi, amihez Weber orvosként is hozzájárul. A virág három színe: sárga, fehér és bíborvörös, melyből a sárga-arany Weber eddigi (főleg a pestis idején tett) érdemeire, a fehér a tisztaságára, a bíborszín pedig dicsőségére utal.

Weber János mecénási tevékenysége – mint ahogy már korábban is láthattuk – nem korlátozódott kizárólag a könyveiben fellelhető metszetek elkészíttetésére. Weber igyekezett az élet minden területén a legnagyobb nyilvánosságot biztosító, ugyanakkor más-más közönséget feltételező fórumokat megcélozni. A nyomtatott könyv nagyobb példányszáma és könnyű szállíthatósága segítségével hírneve messzire eljuthatott, a könyvek téma-választása alapján azonban csak egy bizonyos művelt szellemi elit érdeklődésére tarthatott számot. Az egyház segítségével a városában lakó egyszerű emberekhez is eljuttathatta üzenetét: készíttetett tehát egy festményt a német evangélikus templom számára, melyről csupán Rezik János híradásából értesülhetünk:¹⁰⁹

„Nem izléstelen kivitelű elég szép festményt is készített és a német templomnak piac felé eső oldal falán, nem messze az oltártól függesztette fel. A festmény szélessége kb. 5 rőf lehetett és művészi kivitelű oltár volt ráfestve, olyan, amilyen hajdan a régi frigykötés idejében Isten parancsából áldozatok céljára szolgált. Bikát áldoztak rajta s kellemes illattal vegyült füstje ég felé szállt. Weber feleségével és nővérével.¹¹⁰ áhitatos arccal és összetett kezekkel leborulva imádkozták. Józsué ezen szavai úgy voltak ráírva, mintha Weber szájából ömlöttek volna. „Én pedig és az én házam szolgáljuk az Urat”, Józsué, 24:15. Mondják, hogy ez a festmény már nem függ ezen a helyen. Leszedték onnan akkor, mikor a lutheránus lelkészek elűzetése után Weber áttért a katolikus vallásra.”

Rezik leírásainak segítségével tovább árnyalható a képmás, amit Weber János hátra kívánt hagyni: míg a nyomtatott grafikai alkotások egy dicsőséges pályát befutó, gyógyszerészi szakmájában is elismert, uralkodójához hű és városáért rajongó patrícius alakját rajzolták elénk, a templom szá-

mára készítettett festményen az istenfélő lutheránus, a korábban említett „domborművön” pedig az erélyes városi vezető, a „rettegett államférfi” is kifejezésre jutott.

Nehéz elképzelni ugyanakkor, hogy a személyes reprezentációra ilyen nagy hangsúlyt fektető főbíró ne hagyott volna nyomot a város területén belül is. (Például az eperjesi városháza falainak díszítésében, ahogy azt Lackner Kristóf soproni főbíró is tette, de a városházát a 19. században újjáépítették, így Weber alkotásai – ha voltak is – elvesztek.) Mégis találhatunk utalást Weber hasonló törekvéseire, például a *Janus Bifrons* egyik elógiumában, melynek szerzője, Khein Ferdinánd, Weber tanítványa, sőt néhány évig Weber fiainak nevelője is volt.

*Haec animo praeclara tuo caelata latebat
Forma reformasti, qua sic diuum quoque formam
Ut tua fulgeret virtus multiplice lauro
Urbs formata virum dum te naturaque tradit
(...)*

*Rejtve lapult lelkedbe e szépség, mellyel az Isten
szépségét is aként alakítottad ki körötted,
hogy dúsan koszorúzza babér koponyádat azért,
mert rád formázdik a tőled formált park, meg a város.*

(Kővári Aladár fordítása)¹¹¹

Weber harmadik fejedelmi tükre, a *Wappen der königlichen freyen Stadt Epperies* 1668-ban jelent meg Lócsén. Ajánlásában ismét új közönséget célzott meg, a főurak, majd a városi előljárók után az egyszerű iparosokat, a város lakóit: a könyvet városa negyvenöt céhének ajánlotta. A kiadvány ismét Weber újbóli bíróná választásának alkalmából jelent meg, reprezentációs igénye azonban feltűnően alábbhagyott, mindössze egyetlen metszetet tartalmaz, Eperjes vedutáját,¹¹² (17. kép) melyet az apoteózis-metszetet is metsző Christian Hermann Roth von Rothenfels készített számára. A város felett négy lebegő angyal tartja az eperjesi városcímert,¹¹³ a könyv minden fejezete a címer valamelyik szimbólumának (griff, kard, korona, rózsa, oroszlán, oszlop, sas, eper) részletes kifejtését tartalmazza, fő témája azonban itt is a jó uralkodó legfontosabb tulajdonságainak ismertetése. (Természetesen kellőképp hangsúlyozva, hogy az „uralkodón” nemcsak a királyokat és fejedelmeket érti, hanem akár egy város előljáróit is.)

A rendelkezésre álló dokumentumokból sajnos nem deríthető ki, mi okozta ezt a látványos visszaesést műpártoló gyakorlatában, szemléletváltása mindenestre nyelvi és stilisztikai síkon is megjelenik. Ez a könyv kizárólag anyanyelvén, németül jelent meg, elhagyja a korábbi két fejedelmi tükörben alkalmazott latin nyelvű kommentárt. Viszont a szöveg jóval több személyes elemet tartalmaz, szokásos példái és anekdotái közé életrajzi adatokat csempész, ekkor írja le például, hogy részt vett I. Lipót koronázási ünnep-

Wahrhafter und Eigenlichen
Entwurf /

des
Eüserlichen Adel=Schildes
und
Innerlichen Tugend=Vildes

Des
Wohl=Edlen Ehren=Weßen Broß=Weßbahren Vorschügigen und Hoch=Weissen

Herrn **J O H A N N E S W E B E R G**

Ihrer Röm: Kaysertlich: und Königlich: Majestät durch gang Ober Ungarn Zimmer=
wehrenden Wohl=bedilliteten Aporectors: vnd Erfahrenen Ordentlichen
M E D I C I ;

Amiens

Der Weitberühmten Königl: Freyen Stadt

E P E R Z E S

Hoch=ansehnlichen Erwehleten Herren Richters zc.

Zu Seinen Hochmögenden Sönners und Grossen Patrons sonderbaren Ehren: aus schuldiger Danckbarkeit
abgesetzet und gerissen/von Seinem Ehren: Dienst: Schuld: Danck: und Sechtzgeß: sinnen

J O H A N N E C R O N E R O

Im Jahr

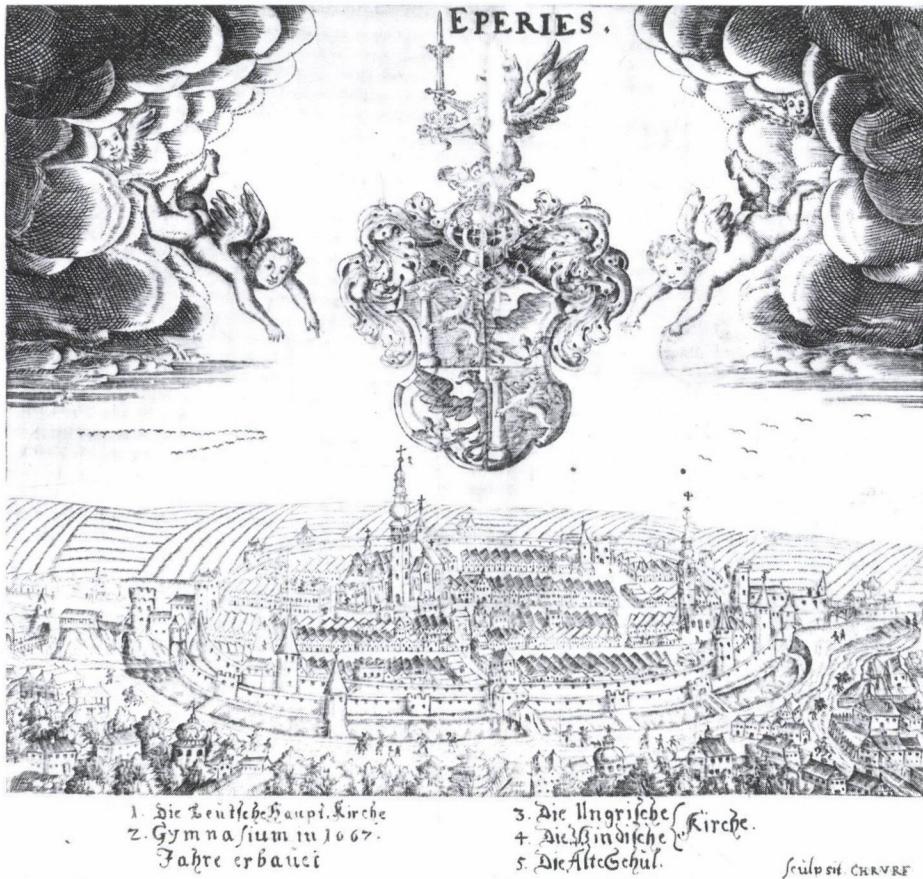
Da seine HVLse nahe ist Denen Die ihn sVrchten. 1764: 85.

ségén, megemlíti, hogy többször is járt Bécsben, és hogy mit látott egy bécsi színelőadáson. Könyvéből tudjuk meg, hogy részt vett Szelepcsényi érsek audienciáján, és hogy egy ízben városában vendégül látta Montecuccoli generálist. Ugyanakkor kedves és jelentéktelen dolgokat is megemlít, mint például a kertjében termő epreket. A címer leírását mindvégig teljesen át-
 itatja a városának elkötelezett patrícius elfogultsága, mely itt még személyes becsvágyán is felülkerekedik, mecénási gesztusával is csak Eperjes városa előtt tisztelig, saját maga már nem jelenik meg a metszeten.

Bár a *Wappen* kiadása után Weber János még majdnem 20 évig élt, megrendelésre készült műalkotásokról többé nem beszélnek a források. Ennek elsődleges oka feltehetően karrierjének megtorpanása volt: 8 év után először nem választották meg bírónak (bár a városi vezetőségnek a tagja maradt), s néhány év leforgása alatt kétszer is börtönbe került. Valószínűleg csupán kiváló diplomáciai érzékkel kötött baráti kapcsolatainak (és jelentős anyagi háttérének) köszönhette, hogy mind a kétszer tisztázni tudta magát a felségsértés vádjá alól. Hite elhagyásának köszönhetően a száműzéstől és a teljes vagyonekzástól is megmenekült, de feltehetően még emellett is komoly „válságdíjat” fizetett felmentő leveléért. A többszöri meghurcoltatás megingathatta saját erejébe és képességeibe vetett hitét (és valószínűleg anyagi helyzetét is), és bár később még hét éven át töltötte be a főbírói tisztelet, újraválasztásait soha többé nem ünnepelte díszes kiadványokkal.

Míg élt, mindig el tudta hárítani a veszélyt családjára és városa feje fölül, halála (1684. május) után 3 évvel azonban lecsapott a bárd: 1687-ben két legidősebb fia, Frigyes és Dániel felkerültek Caraffa listájára, és összeesküvés koholt vádjával – az eperjesi városi vezetőség több tagjával együtt – a verpadon végezték. Weber felesége még a börtönben meghalt, életben maradt gyermekei koldusként hagyták el a várost, és szétszóródtak a Felvidék különböző városaiban.

Weber János (ismert) mecénási működése nagyon rövid időszakra, az 1660-as évekre korlátozódott, de az általa hátrahagyott irodalmi és képzőművészeti alkotások és a róla szóló kortárs híradások ütköztetéséből mégis képet alkothattunk Eperjes egykori főbírájának személyiségéről. Figyelemmel kísérhettük, milyen példákat követett művészetpárolása, milyennek akarta láttatni magát a kortársak és az utókor szemében, mik voltak művészetpártolóinak gyakorlatának meghatározó tényezői. Írásai, illetve a megbízásából készült metszettek tudatos, a személyes reprezentáció különböző formáira nagy hangsúlyt fektető személyiség portréját rajzolták meg. Weber János igényességével kiemelkedik a korszak polgári mecénatúrájából, melynek párját egyedül a soproni főbíró, Lackner Kristóf tevékenységében találhatjuk meg, következetessége pedig a korabeli Magyarország főrangú mecénásaival állítja egy sorba. Weber Jánosnak a 17. század második felének katolikus-protestáns küzdelmeinek szövevényébe ágyazott, udvarhúzó és polgári autonómia közt egyensúlyozó életpályája talán tényleg nem

17. Johann Croner: Eperjes vedutája, 1668.

volt mentes hibáktól, de a képzőművészet és irodalom korszerű formáira való fogékonysága révén – úgy gondolom – alakja, ellentétben Rezik János soraival, méltó arra, hogy „emlékezete fennmaradjon”.

JEGYZETEK

¹ Rezik János (1650. Krušovce – 1710. Eperjes) teológia professzor, Wittenbergben tanult, 1672–83-ig Thornban (Torun), 1684-ben Kassán tanított, 1684–87-ig Eperjesen tartott előadásokat, 1687–1705-ig ismét Thornban élt, 1705-től haláláig az eperjesi evangélikus kollégium rektora volt. *Slo-*

venský biografický slovník, V. Zväzok, HI. Red. Vladimír MINAČ, Martin, 1992. 81–82., Jozef REPČAK, Ján Rezik, *Personálna bibliografia*, Prešov, 1968.

Az eperjesi kivégzésekről szóló könyvét Rezik 1705-ben írta latin nyelven, 1931-ben jelent meg Gömör János és Pogány Gusztáv

szerkesztésében bilingvis kiadványként. REZIK János, *Az 1687. évben felállított eperjesi vérpád*. in: *A szlovenszkói ág. hitv. egyház tört. emlékei*, Szerk. GÖMÖRY János és POGÁNY Gusztáv, Liptószentmiklós, 1931. 61. Rezik János hagyatékát Matthaoides Sámuel, az eperjesi kollégium tanára vette meg, akitnek lányát Matthaoides Esztert Dobai Székely Sámuel vette feleségül, a kézirat így az ő tulajdonába került, s mivel tele volt javítgatásokkal, letisztázott másolatot készített róla Fábry Gergely akkori eperjesi rektorral. A kiadók e két változatot számos más kéziratot másolattal összevetve, az eltéréseket jelölve adták ki a művet. Felhasználták a Reziknek tulajdonított eredeti és a Fábry-féle változat mellett az eperjesi kollégium Klukai P. által 1793-ban másolt példányát, a Hodža-család tulajdonában lévő 1797-es másolatot, a szinyei róm. kat. egyház tulajdonában lévő másolatot (Sándor György, 1809, melyet Kalivoda András egy másik kéziratból jegyzetekkel egészített ki, és az eperjesi Szt. Ferenc rend tulajdonában lévő példányt, melyet P(odhoránszky) J(ános) másolt 1821-ben. Vö. A kiadók előszava, in: REZIK, i. m. 3–5.

² A vád vélhetően nem volt alaptalan, Weber 1665 körül kapcsolatba került Vitnyédy István dunántúli evangélikus ügyvéddel, az ellenzék egyik legharcosabb képviselőjével, és baráti kapcsolatot ápolt Gutth Dániel eperjesi jegyzővel is, aki szintén a Wesselényi-mozgalom egyik tagja volt. Vö. PAULER Gyula, *Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése*, II. Bp. 1896, 271.

³ Pontos alapítási dátuma, vagy egyéb dokumentumok nem ismertek róla. Hasonló magániskola működött ekkoriban Besztercebányán és Késmárkon, vezetői Karl Otto Moller és Daniel Fischer voltak vö. Anton BARTUŇEK, *Život a dielo lekárnika Jána Webera*, Eperjes, 1984., 35.

A városban ekkor valósággal virágzott a gyógyszerészet, Weber főbíróasága idején hét gyógyszerész kollégája is tagja volt a városi képviselő-testületnek, pl. Martin Haas, Georg Scholtz vagy gyermekeinek nevelője, Ferdinand Khien, aki már abban a gyógyszerész iskolában tanult, amit Weber hozott létre. vö. BARTUŇEK, 1984., i. m. 29.

⁴ A harmincéves háború idején az eredetileg gimnáziumként működő eperjesi iskola

hallgatósága annyira megnövekedett – mivel a diákok ekkor nem tudtak külföldre utazni – hogy elhelyezésük már komoly gondot jelentett az iskola számára. (A gimnázium mintája a bártfai Melanchton-tanítvány, Stockel Lénárd 1539-ben alapított iskolája volt, melynek tananyagát, rendtartását az eperjesi iskola is átvette, s a 17. sz. elejétől már mint „Nagygimnáziumban” teológiát és bölcsészeti diszciplinákat is tanítottak benne.) A gimnázium a 17. század közepére valóságos „Lyceummá” fejlődött, így indokolttá vált az épület nagyarányú kibővítése, vagy akár egy új épület emelése.

1665. augusztus 11-én gyűltek össze a hat felvidéki város képviselői Kassán, hogy megalapítsák az új evangélikus iskolát, ami már a főiskolai tantárgyak oktatását is vállalta volna. A kezdeményező Bayer János volt (Bartuňek szerint Vitnyédy István). Az új iskola építése komoly politikai felelősségvállalással járt, Weber, mint Eperjes akkori főbírája komoly kockázatot vállalt, amikor úgy döntött, hogy az új iskola Eperjesen épülhet meg. (Először Késmárkon akartak építkezni, de a város nem vállalta az ezzel járó felelősséget.) Webert 1667-ben be is idézték a királyi kúria elé az építkezések miatt, ám nem tudni, végül elment-e. Az 1665. nov. 18-i kassai gyűlésen kimondták, hogy a kollégium felügyelője mindig Eperjes főbírája és a Sáros megyei alispán lesz, ez alapján nevezi magát Weber a *Wappen* című könyvének címlapján az iskola inspektorának. Az új kollégium rektora Pomarius Sámuel lett. vö. HÖRK József: *Eperjesi evang. ker. kollégium története*, Kassa, 1896. 68. BARTUŇEK, 1984. i. m. 36. GÖMÖRY János, *Eperjes és az evangélikus kollégium története*, Eperjes, 1933. 25. FABINY Tibor, *A 17. század első felének egyházi és iskolai élete a háromnyelvű Eperjesen*, in: Lelkipásztor, 1992. 23. POMARIUS Sámuel *naplója Eperjes deformációjáról*, 1673-ból, Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta FRENÝÓ Lajos, in: A tisztai ágostonos hitvallású evangélikus egyházkerület miskolci jogakadémiajának arcképcsarnoka, Miskolc, 1936.

⁵ Versei (versfordításai) első, *Amuletum* c. könyvében jelentek meg, legtöbbször a latin eredetivel együtt. Összegyűjtve megtalálhatóak (latin–magyar) a Régi Magyar Költők Tára, XVII. sz. 9. kötetében, *A két Rákóczy*

György korának költészete (1630–1660) kiad. VARGA Imre, Budapest, 1977. 239–243.

⁶ *Janus Bifrons seu Speculum Physico Politicum, das ist Natürlicher Regenten Spiegel*, 1662. Lőcse, (RMK II. 992.) továbbiakban: JB, *Lectio Principum, dass ist Regenten Lektion: Politische Anleitung, wie ein Christlicher Junger Regent beydes zu Waerer Gottes-Furcht, als auch tugendlichen Leben und Löblicher Regierung füglich anzuleiten seyn möchte*, 1665. Lőcse, (RMK II. 1057.) továbbiakban: LP és *Wappen der königlichen freyen Stadt Epperies*, 1668. (RMK II. 1150.) továbbiakban: W.

Az újabb kutatások elsősorban Weber két fejedelmi tükrének, a *Lectio Principum*nak és a *Janus Bifrons*nak vizsgálatára irányultak. vö. HARGITTAY Emil, *A fejedelmi tükör műfaja a 17. századi Magyarországon és Erdélyben*, in: Irodalomtörténeti Közlemények, XCIX, (1995) 5–6. szám, 441–483. Weberről: 472–479. és HARGITTAY Emil, *Gloria, fama, literatura* (Historia Litteraria 10.) Budapest, 2001. Weberről: 82–90.

Weber életrajzáról és *Wappen...* c. művéről megjelent tanulmány: BUBRYÁK Orsolya, *Weber János Wappen der königlichen freyen Stadt Epperies című művéről*, in: Irodalomtörténeti Közlemények, XCIX, (1995.) 3–4. 335–344.

⁷ A Weber János megrendelésére született metszetek elsősorban két fejedelmi tükre, a *Janus Bifrons* és a *Lectio Principum* lapjain maradtak fenn, az *Amuletum* egyáltalán nem. a *Wappen* pedig mindössze egy metszetet tartalmaz, Eperjes vedutáját. Weber János megrendelésére készült más művekről csak korabeli híradások maradtak fenn.

⁸ A könyv három nyelven, magyarul, németül és biblikus cseh nyelven jelent meg: *Amuletum, das ist: ein kürzer und Nothwendiger Bericht zur Zeit der Pestilenz, 1644*. Bártfa, (RMK II. 641.), *Amuletum, az az Rövid és szükséges oktatás a' Dög-halálról*, uo. 1645. (RMK I., 767.); *Amuletum, to jest krátká zpráva a potřebná o moru*, Lőcse, 1645. (RMK II., 674.) Weber különböző ajánlásokkal látta el őket, a magyart Sáros vármegyének, a német nyelvűt a városi tanácsnak, a biblikus cseh nyelvűt pedig anyósának (felesége mostohaanyjának), Johanna Seltensschlagnak ajánlotta.

⁹ Rezik János kézirata – legalábbis ő ezt állítja bevezetőjében – egy katolikus császári tisztt elbeszélése alapján készült, ennek megfelelően számos olyan, az evangélikusokat szidalmazó megjegyzést tartalmaz, ami az evangélikus Rezik tollából nehezen származhatott. Kövényi F. Lajos 1933-as cikkében hívta fel rá a figyelmet, hogy Rezik később átdolgozta az így keletkezett ún. *Officialis* szövegváltozatot, pontosította néhány adatát, illetve elhagyta belőle az evangélikusokat sértő részeket. Az új, „végleges” változatot azonban nem saját nevében, hanem – óvatosságból – Grabbach álnéven írta alá. Saját korában azonban sem ez, sem az *Officialis* változat nem jelenhetett meg, így mindkét változat kéziratos másolatok útján terjedt, míg az utóbbi a 20. században mint értékes kordokumentum végre kiadásra került. Kövényi állítása szerint a Rezik-féle „végleges” mű egy másolati példánya 1933-ban még a Magyar Nemzeti Múzeumban volt „*Theatri Eperiesiensis in Hungaria Anno MDCLXXXVII. die V. Martii mane positi Adumbratio per Joannem Marcum a Grabbach J. R. Korossiensem facta*” címen, s említett tanulmányában több konkrét eltérésre is felhívta a figyelmet, mely alapján a kézirat, ha újra felbukkana, azonosítható lenne. (a J. R. monogram utal a szerzőre, a Grabbach név – Kövényi szerint – a Thorn városa mellett folyó patlak német nevéből (Grabbenbach) származik. Vö. KÖVÉNYI F. Lajos, *Adalékok városunk történetéhez, Weber János élete történetének forrásai*, Új Világ, 1933. december 3. XV. évf. 49. szám, 4–5.

A Nemzeti Múzeum kéziratai a háború után az Országos Széchényi Könyvtárba kerültek, így a „végleges” változat elméletileg ott lenne fellelhető. A könyvtár kézirattára jelenleg 8 különböző másolt példányát őrzi a Rezik-műnek: Fol. Lat. 286., Fol. Lat. 436. Fol. Lat. 437. Fol. Lat. 1188. Fol. Lat. 2083. Fol. Lat. 4335. Fol. Lat. 4415. és Quart. Lat. 2742. Ezek mindegyike azonban azonos szövegváltozatra (*Officialis*) vezethető vissza, mint ahogy a mű német fordítása alapjául is ez a változat szolgált. *Die Schlachtbank von Eperies*, in: Magazin für Geschichte, Statistik, Staatsrecht der Österreichischen Monarchie. Hrg. von einer Gesellschaft österreichischer Gelehr-

ten, Göttingen bei Vandenboeck und Ruprecht, 1808. II. Bd, 138–141. Az általam ismert kéziratok vagy nyomtatott szövegek egyike sem tartalmazza tehát a Kővényi által említett eltéréseket, a feltételezett „végleges” Rezik-példánynak mindaddig nem sikerült nyomára bukkannom.

Az ismert szövegváltozat felvet azonban egy másik problémát is. Rezik a *Theatrum Eperiesiensis*ben többször is hivatkozik semlegességére, arra, hogy ő maga nem volt jelen a kivégzésekkor, és nem ismerte személyesen az áldozatokat, (így a Weber család tagjait sem) tehát minden, amit leír, hallomásból származik. Mindennek azonban saját életrajza mond ellent: Rezik 1684–87 között Eperjesen tanított, tehát épp Weber János halálának évétől a kivégzések időpontjáig élt a városban, s igencsak elképzelhetetlen, hogy ne ismerte volna a városi vezetőség tagjait. Márpedig Weber mindkét később kivégzett fia, Frigyes és Dániel is tagja volt már ekkor a városi előljáróság-nak.

- ¹⁰ Hogy az egykori főbíró felbukkanása a kéziratban mennyire indokolatlannak tűnhetett, jól mutatja, hogy Rezik ezzel több mint három évszázadra elhúzódó tévedést alapozott meg Weber életrajzában, akinek nevét innentől kezdve tévesen még sokáig az 1687-ben kivégzett áldozatok közt említették. A tévedés forrása a magyar irodalomtörténetben CZWITTINGER Dávid, *Specimen Hungariae litterariae...*, című kötete, Frankfurt, Lipcse, 1711. 398. kötete, tőle vette át később Constant von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthum Österreich*, Wien, 1886. 189. majd PUKÁNSZKY Béla.: *A magyarországi német irodalom története*, Budapest, 1926. 321. Czvittinger tévedésére már Weszprémi István is felhívta a figyelmet, még hozzá épp Rezik kéziratára hivatkozva: „Abban, hogy őt 1686-ban felségsértésért lefejezték volna, igen téved [A tudós Magyarország történeté]ben Czvittinger, mert az [Eperjesi színpad] szerzője, aki pedig azonkori író volt (Rezik János), a III. tragédia 6. és 7. szakaszában azt írja, hogy ennek a Jánosnak a fiait, Weber Frigyes és Dánielt vonták felségsértés vádja alá, marszalták el benne gróf Caraffa Antal elnöklete alatt, s miután mindegyiknek még élve levágták a kezét, majd a fejét, 1687. május

9-én négy darabba vágták őket, s így akasztották föl a bitófára. Azonban ugyanez a történetíró mondja ugyanabban a kéziratban, hogy apjuk, János már néhány évvel előbb halt el, de nem erőszakos, hanem természetes módon [...]” WESZPRÉMI István, *Succinta medicorum Hungariae et Transylvaniae biographia*, Lipsia, Wien, 1774–1787. Magyar fordítása: WESZPRÉMI István, *Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza*, ford. KÖVÁRI Aladár, első száz, Bp. 1960. 395–96. 98. cikkely.

- ¹¹ Weber Frigyes meglehetősen dicstelen szerepet játszott az eperjesi mézszárlások történetében. Caraffának az embertelen kínzások és kegyetlen kivégzések ellenére sem sikerült „hitelt érdemlő” tanút szereznie koholt vádjaihoz, Weber Frigyes azonban annyira megfélemlítette, hogy nemcsak hajlandó volt beismerni az ellene felhozott vádakot, hanem mások ellen is tanúskodott. Jó néhány eperjesi polgár épp az ő hamis tanúvallomása alapján került vécpadra, köztük saját testvére, Dániel is. Weber Frigyes tanúvallomása Caraffa levelezésén belül megjelent: *Történelmi Tár*, 1895. 615–18. Az eperjesi kivégzésekhez vö. többek közt: BIDNER Ákos, *Az eperjesi vértörvényszék, 1687*. A Luther Társaság kiadványai, Bp. 1941. legújabban: KÓNYA Péter, *Az eperjesi vértörvényszék, 1687*. in: *Lelkipásztor*, 67. 1992. 7–8. 247–251. és UŐ, *Eperjes az utolsó Habsburg-ellene felkelések korában*, in: *Habsburgok és Magyarország a 16–17. században*, Szerk. ifj. BARTA János, Debrecen, 1997. 23–32.

- ¹² 1672-ben Eperjes kaput nyitott Thököly „bűdosóinak”, akikkel szemben Bécs segítsége nélkül védtelen volt. A város tettét később az udvar „lázadásnak” ítélte, s megtorlásul elűzték az evangélikus lelkészeket, elvetétek templomaikat, a kollégiumot pedig gróf Volkra császári tábornok a jezsuiták felügyelete alá helyezte. A protestáns vezetők meghurcoltatásáról Pomarius Sámuel, az eperjesi kollégium akkori vezetőjének naplója tájékoztat. POMARIUS, 1673. Weber 1673. március 14. és április 19. között áttért a katolikus hitre. I. Lipót azonnal fel is mentette a hűtlenség vádja alól, felmentő levele Ampringen Gáspár helytartóhoz 1673. április 19-én kelt, LASZTÓKAY László, *Eperjes szab. kir. város levéltárában található ne-*

- vezetesebb okiratok ismertetése, Eperjes, 1881. 30.
- ¹³ Kövényi F. Lajos, aki a Rezik-kézirat „hiteles” példányát is használta, említi, hogy a Weber Jánost a mindig változó szél mitológiai alakjához, Vertumnushoz hasonlító, becsmérő szavak, és a vád, miszerint vallását kizárólag „haszonlesésből cserélgette” ebben a változatban már nem szerepeltek, Rezik tehát később kihúzta a kéziratból. vö. KÖVÉNYI, 1933. i. m. 4.
- ¹⁴ Kövényi F. Lajos szerint Weber iskoláit az eperjesi kollégiumban végezte. BARTUÑEK ezzel szemben úgy véli, hogy Weber Bécsben járt főiskolára, de nem indokolja állásfoglalását. Nem tudni azt sem, hogy hol és mikor képezte ki magát orvosnak. *Amuletum* c. könyvében említi, hogy 1631-ben „Alsó-Magyarországon” járt, ahol egy nagy pestisjárvány tanúja, sőt elszenvetője volt. Gyógyulása kapcsán szerzett orvosi ismereteit később belefoglalta pestisről írt könyvébe, ahol azonban az alapvető higiénias, adott esetben valóban hasznos, pestis ellen védő orvosi tanácsok keverednek a középkori hagyományú vallásos szemlélettel, mely szerint a pestis ellen való leghatékonyabb védekezési mód az Istenhez való buzgó imádság. Vö. KÖVÉNYI F. Lajos, *Adalékok városunk történetéhez, Weber János mint orvos és patikus*, Új Világ, 1935. december 15. XVII. évf. 51. sz. 2. és BARTUÑEK, 1984. i. m. 15.
- ¹⁵ Iványi Béla foglalkozott az Eperjesen fennmaradt hagyatéki leírások könyvvállományával, és valóban több átlagos polgári háztartásban is fellelhető volt az *Amuletum*. Vö. IVÁNYI Béla, *A magyar könyvkultúra múltjából*. Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése, sajtó alá rendezte HERNER János, MONOK István, Szeged, 1983. (Adattár a XVI–XVII. sz. szellemi mozgalmához, 11.) Szerepel a könyv gróf Csáky István hagyatéki leírásában is. vö. *Magyarországi magánkönyvtárak I.* (1533–1657.) Szerk. KESERŰ Bálint, Szeged, 1986. és *Magyarországi magánkönyvtárak II.* (1588–1721) *uo.*, 1992. (Adattár a XVI–XVII. sz. szellemi mozgalmához, 13/1–2.) Az *Amuletum* népszerűségét mutatja, hogy majdnem száz év elteltével újra kiadták: Bod Péter Bethlen Kata könyvtárról készült jegyzékében az *Amuletum* 1739-es kiadási évszámmal szerepelt. vö. FRIEDRICH Ildikó, *A 18. századi magyar nyelvű orvosi könyvek az „ügyefogyott szegények” szolgálatában*, Magyar Könyvszemle, 1978. 166. Az *Amuletum* néhány részletét kiadta WACZULIK Margit, *A táguló világ magyarországi hirmondói XV–XVII. század*. Bp. 1984. 330–332.
- ¹⁶ 1645-ben választották be először a városi előljáróság tagjai közé, és három évvel később már öt küldték követségbe az öt felvidéki szabad királyi város képviselőit, hogy Bécsben részt vegyen Szelepcshényi érsek audienciáján. A kihallgatáson az egy évvel korábban kiadott, a városi polgárság és a városokban élő nemesség elkeseredett küzdelmét lezáró törvényrendelet egyik cikkelyét vitatta meg az érsekkel. vö. W. 1668., 41.
- A szóban forgó (1647/87.) törvénycikk szövege a következő:
- „Hogy a hűtlenség vétkébe esetteknek a szabad városok földén és területén fekvő örökségei nem a városi, hanem a királyi fiscusra háramlanak.*
- Ha olyanok, a kiknek a szabad királyi városok és mezővárosok földjein és területein örökségük van a kezükön és birtokukban, akármilyen esetben felségsértés bűnébe vagy hűtlenség vétkébe esnek: akkor azok örökségei nem a városi, hanem, mint más hűtleneknek a fekvő jószágai, legott a királyi fiscusra szállanak és királyi adományozás alá kerülnek. (Megerősíti az 1649: XVI. t. cz. V.ö. az 1715. LXII. t. cz.)*
- 1. §. Az adományosok azonban, mind a mellett ezeket a városokban, mezővárosokban és azok területein fekvő örökségeket, polgári jog szerint birtokolják.” Corpus Juris Hungarici, 1608–1657. évi törvények, szerk. MÁRKUS Dezső, Bp., 1900. 481.*
- A törvénycikk a szabad királyi városok és a nemesség ellentétes érdekeinek összecsapását kívánta lezárni. A nemesi jogok és a városi privilégiumok közti konfliktus a 16. sz.-tól, a városban lakó nemesség létszámának növekedésével folyamatosan erősödött. A városi nemesség gyarapodása nemcsak annak volt köszönhető, hogy a török fenyegetettséggel szemben nagyobb biztonságot remélő nemesség a városokba költöztek, hanem a városokban lakó polgárok közül is egyre többen nyertek nemességet. Ahogy nőtt a városi nemesség létszáma, a városok és a nemesség közti politikai erőgyen-

súly eltolódott a nemesség irányába, és ez megmutatkozik az országgyűléseken hozott állásfoglalások ill. az azok nyomán született törvényrendeletek nemesi előjogokat a városi privilégiumok elé helyező tendenciáján is. Az 1646–47. évi országgyűlés is ebbe a folyamatba illeszkedik. Bár az országgyűlés elsődlegesen a 30 éves háborút lezáró linzi béke becikkelyezésével, és a protestáns vallásszabadság törvényileg szabályozott biztosításával foglalkozott, mindkét fél panaszai felbukkantak az országgyűlési tárgyalásokon. A szabad királyi városok leginkább a polgárokat harmincad fizetésére kötelező vármegyei rendelet ellen emelték fel szavukat, ill. rávilágítottak, hogy a városi nemességnek jelenleg a vármegyével és a várossal szemben is adófizetési kötelezettsége van, ami szerintük is tarthatatlan állapot. A probléma orvoslását abban látták, ha ezentúl a városi nemesség csak a városoknak fizet adót. Harmadik vitapontként merült fel az a kérdés, amiért később Weber János eperjesi követ is magánkihallgatásra ment Szelephényi érsekhez: kire szálljon az örökös nélkül elhunyt nemesek vagy a hűtlenség miatt elkobzott javak tulajdonjoga. A városok természetesen szerették volna elérni, hogy ebben az esetben ők rendelkezzenek a földekkel, de ezen kísérletük 1647-ben, éppúgy mint a két évvel későbbi újratárgyalás során sikertelen maradt.

Vö. BESSENYEI József, *A szabad királyi városok jogainak csorbítása*, Történelmi Szemle, 1991., 253–263.

- ¹⁷ 1644-től került összekötetésbe a nádorral, aki ekkoriban Eperjesen tartotta székhelyét. Wesselényi Weberhez írott leveleiből kiderül, hogy kapcsolatuk sokkal bensőségesebb volt egyszerű orvos-beteg kapcsolatnál, Wesselényi nem csak akkor kereste meg, ha gyögyszerre volt szüksége, az eperjesi főbíró segített akkor is, ha hangszerre vagy ágyúra volt szüksége. Wesselényi feleségével, Széchy Máriával való levelezése a nádor halála után is nyomon követhető egészen 1670-ig. Széchy Mária Weber Felicitan (1663), Pál (1664) és Anna (1665) keresztanyja volt. vö. ACSÁDY Ignác, *Széchy Mária*, 1610–1679, Bp. 1885, 164.

Lasztókay László közlése szerint az eperjesi levéltár Széchy Mária négy, Wesselényi

Ferenc három Weber Jánoshoz írt levelét őrzi, melyek 1653 és 1669 között íródtak. vö. LASZTÓKAY, 1881. i. m. 53. Az itt említett levelek közül négyet később közölt is: LASZTÓKAY László, *Eperjes városa levéltárából*, Történelmi Tár, 1880. 605–607.

- ¹⁸ Westonia életrajzáról és műveiről lásd: LÁTKÓCZY Mihály, *A humanizmus egy elfeledett nőalakja, Johanna Elisabetha Westonia*, in: *Az eperjesi királyi katolikus főgimnázium 1890–91. évi értesítője*, közléteszi Schlott Gyula ig., Eperjes, 1891. Weber maga is elismeréssel szól róla *Lectio Principum* c. művében. LP, 3–4.

- ¹⁹ Westonia lánya, Elisabeth Löw 1608-ban született Prágában, Johann Friedrich Breithaupt tanácsos özvegye volt, első házasságából származó gyerekei meghaltak. Weber a város képviselőjében a 1640-es évektől többször megfordult Bécsben, ott ismerhette meg Elisabethet. BARTUNEK az esküvő dátumát egy évvel későbbre, 1644. júl. 28-ra teszi, az Elisabeth temetésén mondott gyászbeszédben és a házasságkötés alkalmából megjelent ünnepi kiadványban viszont 1643 júliusa szerepel. vö. BARTUNEK, 1984. i. m. 15., Samuel DÜRNER, *Christlicher Leich-Sermon, über den Tröstlichen Spruch Pauli Rom. c. 8. v., zum Ehren-Gedächtniß der Frauen Johanna Elisabeth gebornen Löwin des herrn Johannis Weberi (...)* Alß dieselbe den 19 Tag Martij, anno 1647, im Herrn eingeschlaffen und den 21 Martij mit christlichen Ceremonien in ihr Ruhe-Bettelein ist versetzt worden..., Lőcse, 1647. RMK II. 674. Martinus Crusius, *Vois secundis secundo numine conceptis...* 1643. RMK II. 621.

Elisabeth Löw nem egészen négy éves házasság után meghalt, temetési beszédében Samuel Dürner említi, hogy ekkor már Webertől született kislia sem volt életben. Ez a körülmény cáfolja azt a feltételezést, amely Kossuth Lajos ősei közt a Weber-rokonságon át E. J. Westoniát tartja számon. Westonia lányának és Weber Jánosnak közös utódja nem érte meg a felnőtt kort. Weber Dániel, aki Kossuth édesanyjának, Weber Karolinának felmenője volt, Weber második házasságából származott. vö. Tardy L.: *Kossuth vértanú őseiről* in: *Régi feljegyzések Magyarországról* Bp., 1982. 65. és POMARIUS, i. m. 43.

Elisabeth halála után Weber újra megnősült, és ismét katolikus nőt választott. Felesége, Felicitas Stürbitz származása ismeretlen, és az esküvő dátuma sem ismert. Webernek volt egy fogadott gyermeke is, akit Regina Stürbitznek hívtak, Bartuňek említi, hogy a lány az egykori körmői orgonamester, Stürbitz János árvája volt. vö. BARTUŇEK, 1984. i. m. 18. Lehetséges, hogy ez a név felesége nevének egy alakváltozata, talán egy rokonáról lehet szó. Ugyanakkor Magyary-Kossa Gyula említést tesz egy Stierbitz János György nevű férfiről is, aki Weber segítje volt, s akit ő mint gyógyszerész levélben a löcseieknek ajánlott. MAGYARY-KOSSA Gyula: *Magyar orvosi emlékek* II. Bp. 1929. 82. Stierbitz János György – már löcsei polgárként – egyike volt azoknak, akik üdvözlő verset írtak Weber *Janus Bifrons* c. könyvébe.

- ²⁰ A negyvenes évek végén Eperjes központjában a volt főbírájától, Gorszkij Györgytől vett házat (jelenleg a SRR „Slovenský republiký rad” ulica 75. helyén 19. századi épület áll), melyhez hamarosan saját kertet, mezőt, szőlőt is szerzett. Néhány év múlva megszerezte a felső-magyarországi örökös gyógyszerészi és orvosi tisztiséget, majd 1662-től I. Lipót a Felvidék legfőbb királyi gyógyszerészévé avatta. vö. BARTUŇEK, 1984. i. m. 19.
- ²¹ Weber György (1662), Felicitas (1663) és Pál (1664), de ez a kapcsolat – a kor szokásaihoz híven – inkább jelképes gesztusnak tekinthető: ők maguk a keresztlőkön nem voltak jelen, a keresztelési anyakönyvi kivonatok szerint „helyettes” kértek fel, aki képviselte őket a ceremónián. Nebest Dániel postamester és Holló Zsigmond kamarai tanácsos képviselték Szelepcshényi Györgyöt és Rottal Jánost Weber Felicitas 1663-as és Weber Pál 1664-es keresztlőjén. KÖVÉNYI F. Lajos, *Adalékok városunk történetéhez, Nemes Nemzetes Nebest Dániel postamester uram ő kegyelme végrendelete és kis írása 1669- és 1670-ből*, Új Világ, 1934. XVI. évf. 18. sz. 2. és Uő. *Adalékok városunk történetéhez. Krompachi id. Holló Zsigmond*, Új Világ, 1935. XVII. évf. 45. sz. 2.
- ²² Úgy tűnik, politikai karrierjének emelkedésével egyidőben kezdett hozzá műveltségének megalapozásához is, legalábbis Rezik ezt állította róla. Kövényi a „végleges” Re-

zik-mű, és a megjelent „officialis” változat összevetésekor kiemelte, hogy Rezik leírása szerint Weber korábban „nem volt jártas a tudományokban”, csak miután beválasztották a városi előljáráóság tagjai közé, kezdett neki tanulmányozásuknak. Ez az adat a *Theatrum Eperiesiensis* megjelent változatában nem szerepelt. vö. KÖVÉNYI, 1933. i. m. 4.

Sajnos, az egykor Weber tulajdonát képező könyvek hagyatéki leírása nem maradt fenn, így csak hivatkozásai alapján következtethetünk olvasmányaira. Figyelemreméltó azonban, hogy 1687-ben kivégzett fiának elkobzott ingóságainak leltárában egyetlen egy könyv sem volt. Vö. Valentinus BÜJDOSÓ (= THALY Kálmán), *A Carafa által kivégeztetett Keczser Gábor és Véber Dániel elkobzott ingóságainak leltára*, Századok, (8) 1874, 137–140.

- ²³ A magyarországi királytűkrök áttekintéséhez Hargittay Emil e tárgyban publikált tanulmányait használtam. HARGITTAY, 1995. és HARGITTAY, 2001.
- ²⁴ Zrínyi Miklós *Mátyás király életéről való elmélkedések* c. fejedelmi tükréről eltekintve, amely azonban épp a vallás kérdésében mutatkozik ellentétesnek a hivatalos katolikus állásponttal szemben, vö. HARGITTAY, 2001, i. m. 80–81.
- ²⁵ Így például a Johann Adam Weber munkáját fordító ifj. Teleki Mihály „torzítás nélkül idézi Bellarminót vagy a tridenti zsinat határozatait, s elismeréssel szól III. Ferdinánd császárról, akivel még I. Rákóczi György hadakozott a harmincéves háborúban” HARGITTAY, 2001, i. m. 95.
- ²⁶ SZEPSI KOROTZ György, *Bazilikon dőron: Az angliai, scotiai (...) első Jacob királynac, az igaz hitnec oltalmazojanak etc. fia tanitasaért irtt királyi ajandeka*, Oppenheim, 1612. RMNy, II. 1038. A műről lásd: HARGITTAY, 2001. i. m. 39–49.
- ²⁷ Mindemellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Weber János Johanna Elisabetha Westonia angol költőné veje volt, s nagy műveltségű asszony teljes könyvtárát használhatta és örökölhette, angol történelemből vett például esetleg innen is származhatnak. vö. LATRÓCZY Mihály, 1891. i. m. 46.
- ²⁸ Diego de SAAVEDRA FAJARDO, *Idea de un principe politico christiano, representada en*

- cién empresas*, Amstelodami, 1659. További kiadásai: München, 1640. Milánó, 1642. Brüsszel, 1649. Amszterdam, 1659. németül: Amszterdam, 1655.
- ²⁹ SZEPSI KOROTZ, 1612. i. m. 129, 136 és PATAKI FÜSÜS János, *Királyoknak tüköre*, 49. vö. HARGITTAY, 2001, i. m. 24.
- ³⁰ 328×205 mm, rézmetszet, alsó lemezszél nem látható, levágták a könyv kötésekor.
- ³¹ Életrajzírója, Anton Bartuinek szerint egy Pozsony-környéki kis faluban, Terlingben (Vinosady, korábban Thierling, vagy Trlinok) született, de a község anyakönyve nem maradt fenn. vö. BARTUINEK, 1984. i. m. 14–15. Kövényi szerint viszont Weber Eperjesen született, de dokumentumokkal igazolni ő sem tudta feltevését (Az eperjesi anyakönyvek csak 1616-tól vannak meg) vö. KÖVÉNYI, 1935. i. m. 2.
- ³² Izrael Hiebner szászországi matematikus, orvos, csillagász, rézme'ész, elsősorban Erdélyben és a Felvidéken, Eperjesen működött. 1668-ban halt meg Nagyszebenben. Írásai megjelentek: *Hamburgischer Kalender*, Lüneburg, 1647. *Practica reformata*, Frankfurt a.M. 1648. *Mysterium metallorum, herbarum et lapidum, d.i. vollkommene Ruh und Heilung aller Leibes und Gemüthskrankheiten ohne Erinnerung der Arznei*, Erfurt–Jena, 1651. új kiadása: Erfurt–Jena, 1732. *Mysterii... continuatio*, Leipzig, 1653., *Calendarium naturale perpetuum, calendarium philosophicum, Apologia wider Abdiam Trew, Werwe etc.*, Leipzig, 1653. *Ephemerides*, Hermannstadt, 1653. *Kalendarisches Prognostikon auf die große Sonnenfinsternis des Jahres 1654, Oesterreichisches Blätter für Literatur und Kunst*, Wien, (4) 1856. 285. Constant von WURZBACH, i. m. IX. 1862. 400. PATAKY Dénes, *A magyar rézmetszés története a 16. századtól 1850-ig*, Budapest, 1951. 140–141.
- ³³ Czabán Izsák Weber fogadott lányát, Regina Stürbitzet vette feleségül. (1663. november 13-án) A lakodalomra megjelentetett kiadvány: *Viro clarissimo, Pereximo atque Doctissimo D(omi)n(o) Isaaco Zabano, Lycei Eperiensis Con-Rectori 'audatissimo, Acerbam Viduitatis Sortem, felici Matrimonio, cum Nobilissime & Virtutibus exornatissima Virgine Regina (...) Domini Johannis Weberi (...) lectissima Filia, commutanti Ipso Nuptiarum die 13. Novembris (...)*, Lőcse, 1663. RMK II. 1016.
- ³⁴ GALAVICS Géza, *Személyiség és reneszánsz portré, Ismeretlen magyarországi humanista-portré: Mossóczy Zakariás arcképe*, in: *Collectanea Tiburtiana : Tanulmányok Klaniczay Tibor tiszteletére*, Szeged, JATE 1990, Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 10. 403.
- ³⁵ A kötet kétféle ajánlással maradt fenn: Szepelchényi Györgynek ill. Johann Rottal grófnak ajánlva. („Patron”-nak és „Gewatter”-nek nevezi őket ajánlásában) JB, 3.
- ³⁶ Alsó képsáv fölött középen jelezve: „Israel Hiebner in Eperies fecit” (vegyes technika: rézmetszet, rézkarc, 305×180 mm) Megjegyzés: a hajónál, a „perito neuclero” feliratonál kivehető egy másik felirat: „Hiebner fecit!l. H. 24.”
- ³⁷ Joannes SAMBUCUS, *Emblemata, et aliquot nummi antiqui operis ... Antwerpiae*, 1564. Zsámboky helyéről a magyarországi emblematika történetében: KNAPP Éva, *Irodalmi emblematika Magyarországon a XVI–XVIII. században*, Doktori Disszertáció, Budapest, 1998. 51–52.
- ³⁸ Származásuk és politikai helyzetük is hasonló, mindketten polgári környezetből kiindulva futottak be politikai karriert, mindketten főbíróként álltak egy város élén. További lényeges hasonlóságokat találhatunk képzőművészeti megjelenési formákhoz való viszonyukban. Lackner, akárcsak Weber János tudatosan törekedett a képi kifejezőmódok következetes használatára: kiadványaihoz maga készített metszeteket, elkészítette saját portréját, megtervezte a soproni városháza falainak díszítését. Mindketten ugyanahhoz a műfajhoz nyúltak irodalmi munkásságukban is: Lackner Kristóf emblémái egy részét szintén fejedelmi tükrökben helyezte el, így az 1615-ben megjelent *Corona Hungariae*-ben, illetve az 1617-ben megjelent *Maiestatis Hungariae*-ben. (Ez utóbbi műben címermagyarázatok is találhatóak, ami később Weber János *Wappen* című könyvének egész szerkezetét uraló kifejezőeszközzé vált.) vö. KOVÁCS József László, *Emblematika, hieroglifika, manierizmus, fejezetek Lackner Kristóf művészi világából I–II*. Soproni Szemle, (25) 1971, 1.sz. 3–17. és 2. sz. 97–108., Uő, *Lackner Kristóf és kora, 1571–1631*, Sopron, 1972. RÓZSA György, *Lackner Kristóf, a rézmetsző I–II*. Soproni Szemle, (26)

1972. 194–207. 312–322. ANGYAL Endre, Lackner Kristóf és a barokk humanizmus kezdetei, Soproni Szemle (8), 1944. 1. sz. 1–18.

Weber közvetve ismerhette Lackner munkásságát, akár Vitnyédi István soproni követ révén is. Mivel Weber hagyatéki leírása nem maradt fenn, könyvállományára is csak következtethetünk. Kiindulópontot jelenthet Fejérvári Károly eperjesi könyvgyűjteménye, aki könyvtára s: ámára felvásárolta a környéken fellelhető könyv-hagyatékokat. Fejérvári katalógusában szerepeltek Lackner könyvei, sőt más, Weber előzményeként említhető művek is. (Camerarius emblémás-könyve, Szepsi Korotz György királytűkörfordítása, a *Bazilikon dóron*, és Lamormaini *Virtutes...* is), így valószínűsíthető, hogy ezek a művek megtalálhatóak voltak a korabeli Eperjesen. FEJÉRVÁRI Károly, *Gyűjteményes katalógus*, OSZK, Kézirattár, Fol. Lat. 3897.

³⁹ vö. KNAPP Éva, *Emblematikus eszközök a 17–18. századi magyarországi prédikációirodalomban*, Irodalomtörténeti Közlemények, CIV. (2000.) 1–2. 4. A humanista és a jezsuita emblematika viszonyához vö. UÓ, 1998. i. m. 21.

⁴⁰ CSÁKY István, *Politica philosophiai Okoskodás-szerint való rendes életnek példája*, (1664–1674), a szöveget gondozta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: HARGITTAY Emil, Bp. 1992.

⁴¹ ZSEPSI KOROTZ, 1612. i. m. 120.

⁴² A motívum eredetéről, előfordulásairól részletesebben: HARGITTAY, 2001, i. m. 23.

⁴³ A Janus / Prudentia fogalomhasználathoz vö. Ervin PANOFSKY, *Hercules am Scheidewege, und andere antike Bildstoffe in der neueren Kunst*, (Studien der Bibliothek Warburg) Leipzig, Berlin, 1930.

⁴⁴ Andreas ALCIATUS, *Emblemata D. A. Alciati, denuo ab ipso Autore recognita, ac quae desi-derabantur, imaginibus locupletata*. Lugduni, 1550. 24. Nr. 33. Gabriel ROLLENHAGEN, *Selectorum Emblematum, centuria secunda*, Arnheim, 1613. Nr. 4. vö. HENKEL – SCHÖNE, 1967. i. m. 1818–1820.

⁴⁵ LACKNER Kristóf, *Corona Hungariae, Emblematica descriptio...* Launingen, 1615. 154. (RMK III. 1156.)

⁴⁶ Cesare RIPA, *Iconologia, azaz különféle képek leírása, amelyeket az antikvitásból fel-*

talált vagy tulajdon leleményével megalkotott és magyarázatokkal ellátott a perugiai Cesare Ripa, Szent Mór és Lázár lovagja, Róma, 1603. magyarul: SAJÓ Tamás, Budapest, 1997. 238. 63.

⁴⁷ Vö. MYSKOVŠZKY Viktor, *Az eperjesi középkori műemlékek rövid ösmertetése*, Archeológiai Értesítő, VIII. (1874), 98. A lépcsőház üvegfestményei 1619-ben készültek.

⁴⁸ G. LAMORMAINI, *Ferdinandi II. Romanorum Imperatoris virtutes*, 1638 művéről megjelent: HARGITTAY, 2001, 71–76.

⁴⁹ HARGITTAY, 2001, i. m. 133.

⁵⁰ BORNEMISZA Péter: *Az fejedelemségről*, (prédikáció 23. úrnapra Szentháromság nap után), in: *Heltai Gáspár és Bornemisza Péter művei*, kiad. NEMESKÜRTY István, Bp. 1980. 1210.

⁵¹ SAAVEDRA, 1659., i. m. Nr. 55., vö. Arthur HENKEL – Albrecht SCHÖNE, *Emblemata, Handbuch zur Sinnbildkunst des XVI. und XVII. Jahrhunderts*, Stuttgart, 1967., 1267.

⁵² Az embléma további előfordulásairól a prédikációirodalomban: KNAPP, 2000, i. m. 12–13.

⁵³ A kozmosz / égitest megjelenése az emblémában feltehetően a metsző, Izrael Hiebner természettudományos érdeklődésének köszönhető. Hiebner csillagász volt, az 1654. évi napfogyatkozásból 1666-ra a világ végét vélte kiolvasni. vö. PATAKY, 1951. i. m. 140.

⁵⁴ Gabriel ROLLENHAGEN, *Naueus Emblematum Selectissimorum, quae Itali Vulgo Impresas*, Arnheim, 1611. Nr. 68. vö. HENKEL – SCHÖNE, 1967. i. m. 1739.

⁵⁵ BORNEMISZA Péter: i. m. 1204–05.

⁵⁶ LASKAI János *Válogatott művei: Magyar Justus Lipsius*, szerk. bev. TARNÓC Márton, Bp. 1970. 188. II/2. Laskai Lipsius fordításáról: HARGITTAY, 2001. i. m. 113.

⁵⁷ „Gleich wie die Aertzte Engel und Götter genennet werden (...) werden diese Nahmen den Regenten in Heiliger Schrift zugeeignet, Esaiaie, 3,7.” JB, 101.

⁵⁸ HENKEL – SCHÖNE, 1967. i. m. 1967. 1461.

⁵⁹ 320×390 mm rézmetszet, az egyes képek 103×157 mm méretűek.

⁶⁰ Peter ISSELBURG, *Emblemata Politica*, 1617. 1640. Nürnberg, vö. HENKEL – SCHÖNE, 1967. i. m. 1454.

⁶¹ vö. HENKEL – SCHÖNE, 1967. i. m. 1090–92. Georgette de Montenay a navarrai király-

- nő unokatestvére volt, buzgó protestáns, emblémái jó része Kálvin tanításainak alap-téziseit dolgozták fel. A földműves inscrip-tiója „Non aptus est regno dei” Lukács 9, 62 hivatkozása. Az emblémáskönyv protes-táns szellemisége miatt nagyon nagy nép-szerúségnek örvendett, számos kiadása je-lent meg első, 1571-es kiadását követően. vö. *Prag um 1600, Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.* Ausst. Kat. Villa Hügel Essen, 1988. 433. Kat. Nr. 332.
- ⁶² 330×180 mm rézmetszet, látható a lemez-szél.
- ⁶³ Johannes Georgius SCHLEDER, *Irenico po-mographica Sive Theatri Europaei (...)* *Sieben Jährige Friedens und Kriegs Beschrei-bung vom Jahr 1651 biß 1658.* Francfurt a. M. 1663. A koronázási metszet megjelent: Štefan HOLČIK, *Pozsonyi koronázási ünnep-ségek 1563–1830*, Bratislava–Bp. 1986. 31.
- ⁶⁴ DIVALD Kornél, *Eperjes templomai, Adatok Rombauer János festőről*, Budapest, 1904. 39–40.
- ⁶⁵ FERENCZI Ilona, *A reformáció és az ellen-reformáció korszakának zenéje*, in: *Sym-phonía Hungarorum, Magyarország zene-kultúrájának 1000 éve*, Kiállítási Katalógus, BTM, 2001. Kat.sz. 6. 20., 72. o.
- ⁶⁶ 140×185 mm, rézkarc, lemezszél jól lát-ható.
- ⁶⁷ megjelent: RÓZSA György, *Városok, várak, kastélyok, Régi magyarországi látványok*, 1995. 34. felirata: *Eperjes in Ungarn*, jelezve a felső dúc bal alsó sarkában: Hieb[ner] fec[it] W[e-ber], az alsó dúc más, mint Weber művé-ben, az Eperjest dicsőítő vers helyett Bayer János neve és könyvének címe olvasható rajta: *Atrium Naturae Autore Johanne Bayero* 1662. (Ez is jelzett, a címtől jobbra: Hieb[ner] fec[it].)
- ⁶⁸ Jelzetlen, Pataky Dénes Hiebnernek tulaj-donítja, rézkarc, jól látható a lemezszél, 260×185 mm. négyzet alapú, alsó vonala íves. vö. PATAKY, 1951. i. m. 141.
- ⁶⁹ Homonnai István ekkor ugyan még csak 8 éves volt, Szepsi Korotz dedikációja a szer-ző politikai állásfoglalásáról tanúskodik. A gyermek édesapja, Homonnai Drugeth Bá-lint Bocskai-hú protestáns főúr, a fejedele-m magyarországi hadainak fővezére volt, akit Bocskai végrendeletében utódjaként nevezett meg. A törökök el is ismerték er-délyi fejedele mként, de az erdélyi rendek végül Homonnai apósát, Rákóczi Györgyöt választották fejedelemmé. Két évre rá Ho-monnai rejtélyes körülmények között meg-halt, állítólag megmérgezték. Szepsi Korotz György, Bocskai egykori írno ka, Homonnai hűségese mbereként halála után fia mellé állt, fejedelmi tükrének ajánlásával poli-tikai állásfoglalását deklarálva: Homonnai Drugeth Bálint fiát illeti az erdélyi fejedele-m tiszte. A fiú a Bazilikon dóron megjelenésének évében – szintén gyanús körülmények között – meghalt.
- vö. HARGITTAY, 2001, i. m. 44–47.
- ⁷⁰ Középső, családról szóló részét még koráb-ban, 1610-ben Draskovich János királyi ta-nácsos fordította le, feleségének, Istvánffy Évának ajánlva. A mű ezen része azonban nem politikai irányultságú. Az első és a har-madik részt (a fejedelmi erényekről és az állam irányításáról) már a református Prá-gai András, Rákóczi György udvari papja fordította le 1628-ban. Mindketten Johann Wanckel, a szász fejedelemség szolgálatá-ban álló német humanista latin fordítását használták, aki a spanyol mellett több olasz, francia és német fordítást is felhasznál-t munkájához. Prágai könyvéhez terjedelmes, protestáns vitairattá terebélyesedő beve-zetőt írt, melyben közreadta Guevara és Wanckel előszavát is. HARGITTAY, 2001, i. m. 60–61.
- ⁷¹ I. RÁKÓCZI György, *Fejedelmi parainesis*, 1637. A mű ismertetése: HARGITTAY, 2001, i. m. 66–70.
- ⁷² Vö. HARGITTAY, 2001, i. m. 118.
- ⁷³ Vö. HARGITTAY, 2001, i. m. 108.
- ⁷⁴ Szerzői közt volt Johannes Sartorius isko-lafelügyelő, Bayer János rektor, Czabán Izsák konrektor, a kassai jezsuita akadémia ta-nári kara, orvosok, tanárok, papok, nemcsak Eperjesről, hanem a környező városokból is.
- ⁷⁵ szignált: „Hieb[ner] fec[it]” 350×145 mm, rézkarc, lemezszél jól látható.
- ⁷⁶ HENKEL-SCHÖNE, 1967., i. m. 811–812.
- ⁷⁷ HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 1434. RIPA, 1603. i. m. 237.
- ⁷⁸ LACKNER, 1615. 167.
- ⁷⁹ LACKNER, 1615. 163.
- ⁸⁰ HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 820–821, RIPA, 1603. i. m. 590., LACKNER, 1615. 77.
- ⁸¹ HENKEL-SCHÖNE, 1967., i. m. 401.
- ⁸² LACKNER, 1615. 94.
- ⁸³ HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 926.

- ⁸⁴ RIPA, 1603. i. m. 285.
- ⁸⁵ Dionysii LEBEL-BATILLI *Regii Mediomatricum Praesidis Emblemata*, Francofurti ad Moenum, 1596. vö. HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 931.
- ⁸⁶ LACKNER, 1615. 171.
- ⁸⁷ HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 814–816.
- ⁸⁸ HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 856.
- ⁸⁹ ROLLENHAGEN, 1613. Nr. 87. vö. HENKEL-SCHÖNE, 1967. i. m. 1387–88.
- ⁹⁰ rézkarc, 310×195 mm, lemezszél jól látható, de jobb oldalt a lap sérült, jelzett: „Matthaeus) Küssel sculp(sit)”. Másodlagos felhasználásnak nyomát nem találtam, így feltételezhető, hogy a metsző Matthäus Küsel nem egy korábban elkészített metszetét használta fel újra – esetleg a cím kitörléseivel és újraírásával –, hanem Weber megbízása alapján dolgozott.
- ⁹¹ Matthäus Küsel, 1629–1681. Életrajzáról nem sokat tudni, híres augsburgi metsződinasztia egyik tagja volt, leginkább Münchenben és Bécsben dolgozott a bajor ill. a császári udvar megrendelése alapján, megkapta a császári udvari metsző (S. C. M. sculptor) címet. Főleg portrék, tézislapok, röplapok és az udvari színpad számára készített látványtervei maradtak fenn tőle. 42 ilyen színpadtervet készített Burnaccini *Il pomo d'Oro* c. operájához. Tanulmányi úton járt Itáliában, 1656-ban Velencében bukkant fel, ahonnan 1658-ban tért vissza Augsburgba. Bátyja, Melchior Küsel, Matthäus Merian tanítványa és veje volt. U. von THIEME-F. BECKER, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, XXII. 1924. 73. F. W. H. HOLLSTEIN, *German Engravings, Etchings and Woodcuts ca. 1400–1700*, Amsterdam, 1954. XX. Band, 15–62. *Augsburger Barock*, Ausst. Kat. 1968. Augsburg, 219–20. Matthäus Küsel dolgozott máskor is magyarországi megrendelések alapján, ő készítette el pl. 1675-ben a fiatal Esterházy Miklós tézislapját a bécsi egyetemen, (ajánlás: Esterházy Pálnak) „*Aeneas mint Lipót császár legyőzi Turnust*” vagy Széchy Mária unokaöccsének, Széchy Gáspárnak a tézislapját a nagyszombati egyetemen (ajánlás Wesselényi Ferenc nádornak) „*Wesselényi Ferenc hőstette*”, 1663. ill. ugyanebben az évben szintén a nagyszombati egyetem egy hallgatója, Fabricius János vizsgájára készítette „*Perzeusz megszabadítja Andromédát*” c. tézislapját (ajánlás: Forgách Ádám érsekújvári kapitánynak) vö. *Utak és Találkozások, Barokk művészet Közép-Európában*, kiállítási katalógus, szerk. GALAVICS Géza. BTM, Budapest, 1993. katalógustételek szerzője: GALAVICS Géza, Kat. Nr. 51. 57. 90.
- ⁹² Salamon trónusának középkori ábrázolásaihoz lásd: Christiane MICHNA, *Das salomonische Thronsymbol auf österreichischen Denkmälern*, in: *Alte und neue Kunst*, 6. 1961, 2–5. Uő, *Maria als Thron Salomonis, Vorformen, Blüte und Nachwirkung des mittelalterlichen Bildtypus*, Wien, 1950. Diss. kézirat.
- ⁹³ Lorenzo de CHURELICHZ, *Breve e succinto racconto del viaggio, solenne entrate e ossequiosi vasallaggi, esibiti alla Maesta dell' augustissimo imperatore Leopoldo dall' eccelsi stati e (...) vasalli delle (...) provincie di Stiria, Carinthia (...)* – Vienna, M. Riccy 1661. 25–26.
- ⁹⁴ Joseph-Baptist MAYR, *Zwey-einiger Hymenäus Josepho et Wilhelmina Amaliae (...)*, Salzburg, 1699.
- ⁹⁵ Susanne ROTT, *Zur Ikonographie und Ikonologie barocker Thesenblätter des Augsburger Kupferstechers Melchior Küsel (1626 – ca. 1683)*, Zeitschrift des Historischen Vereins für Schwaben 83 (1990), 52–56.
- ⁹⁶ Sibylle APPUHN-RAJTYKE, *Das Thesenblatt im Hochbarock, Studien zu einer graphischen Gattung am Beispiel der Werke Bartholomäus Kilians*, Weissenhorn, 1988. 30. és ROTT, i. m. 80–84.
- ⁹⁷ Rézmetszet, lemezszél jól látható. Felirata: LEOPOLDUS D[EI] G[RATIA] IMPERATOR ROMAN[ORUM]q[ue] S[EMPER] A[UGUSTUS] GERM[ANIAE] H[UNGARIAE] BIOHEMIAE] REX, a lap alján jelzett: *Matthaus Küsell sculps.* A kép alatt négy soros epigramma (szintén a lemezen): „*Dieß ist der Christenheit durch Gott gekrönte Keyser: / Dieß ist deß Ungerlands und dessn bedrängten Häuser / König und Friede Fürst, Gott geb daß seine Hand / Lang zu deß Höchsten Ehr regier das VatterLand!*”
- ⁹⁸ Az új iskolát a kassai jezsuita akadémia és a nagyszombati jezsuita egyetem ellensúlyozása miatt tartották fontosnak, protestáns nemesi-polgári összefogással azok ellenpólusát akarták létrehozni. Eperjesen az iskola már korábban is fontos kulturális tényező volt

a polgárság életében, a 17. század elejétől külföldi egyetemeket végzett humanisták tanítottak itt, a diákok Plautus vígjátékokat, Seneca tragédiákat adtak elő, s az előadásokat nagy számban látogatták a városi polgárok. (A kollégium színházi életéhez adalék: VARGA Imre, *Színházi kellektár 1663-ból*, Magyar Könyvszemle, 1987. 328–30.) Itt tanított korábban Gelei Torda Zsigmond, a Miksa császártól még nemesi rangot is kapott Bocatius János, később pedig a Baconkövető természettudós Bayer János, a Comenius-tanítvány Ladiver Illés vagy a szintén természettudományos érdeklődésű Czabán Izsak, és az egykori tanítványok között ott volt gróf Thököly Imre vagy a *Murányi Vénusz* szerzője, Gyöngyösi István. Az új iskola megépítéséhez szükséges pénz előteremtése „nemzetközi” összefogással történt, a gyűjtés nemcsak a felvidéki evangélikus területeken folyt; küldtek pénzt Sziléziából, Erdélyből, Hollandiából, Svédországból, Dániából, Szászországból is. 1666-ra az iskolának szánt pénzüsszeg már 50000 aranyat tett ki. Ebből 1000 arany Weber János, 10000 Thököly, 20000 arany pedig IX. Károly svéd király adománya volt.

Bár a szükséges pénzüsszeget gyorsan össze tudták szedni, az evangélikus kollégium megalakulása komoly nehézségekbe ütközött, és a főbíró minden diplomáciai képességére és személyes bátorságára is szükség volt, hogy az uralkodó többszöri határozott parancsa ellenében is keresztül vigye a városok akarátát. Szelephényi érsek a császár nevében többször be is tiltatta az építkezést, arra hivatkozva, hogy minden akadémia létrejöttét előbb a császárral jóvá kell hagyatni. Az evangélikus líceumnak természetesen esélye sem volt arra, hogy elnyerje a császár jóváhagyását. Weber azzal védekezett, hogy a líceum nem akadémia, így nincs is szüksége engedélyre. Ennek ellenére az új 10 osztályos iskola az elemi ismeretek oktatása mellett felvállalta a főiskolai tárgyak tanítását is. A képzésen belül nagy hangsúlyt fektettek az anyanyelvi oktatásra (Comenius hatására) és a reál tárgyak elsajátítására.

GÖMÖRY, 1933. i. m. 22–26.

⁹⁹ Kőrömbányai metsző és éremvéső, meghalt 1690 k. vö. PATAKY, 1951. i. m. 212.

¹⁰⁰ Rézmetszet, 435×335 mm, lemezszél jól látható, szignált: „*Christianus Hermannus Roth. V[on] R[oth]en[F]els] sculpsit Cremonitz, 1664.*” Közvetlenül az ajánlás után található.

¹⁰¹ Paul Conrad Balthasar HAN, *Alt und neu Pannonia, oder kurz-verfasste Beschreibung des Uralten edlen Königreichs Ungarn als der allgemeinen Christenheit considerablen Schutz- und Vor-Mauer...* Nürnberg, 1686. in: PÓCS Dániel – SERFŐZŐ Szabolcs, *Régi nyomtatványok az Országgyűlési Könyvtár gyűjteményéből*, Bp. 2002, Kat. Nr. III–5.

¹⁰² Ábrázolása megtalálható: GALAVICS Géza, *Kössünk kardot az pogány ellen, Török háborúk és képzőművészet*, Budapest, 1986, 84. kép.

¹⁰³ REZIK János, 1705, i. m. 61.

¹⁰⁴ Sybille APPUHN-RADTKE, 1988. i. m. 72. 41. kép.

¹⁰⁵ Életrajzi adatai nem ismertek. Nem azonos a löcsei származású Kramer János nevű metszővel, aki Wesselényi portréját is készítette, vö. RÓZSA György, *Egy löcsei rézmetsző a XVII. században*, Folia Archeologica, XII. (1960.), 281–283. PATAKY, 1951. i. m. 99.

¹⁰⁶ A címer és a költemény önálló nyomtatványként is megjelent: Johann CRONER, *Wahrhafter und eigentlicher Entwurf des äusserlichen Adelschildes und innerlichen Tugendbildes de Johann Webers*, Leutscheau 1664. in: KATHONA Géza, *Ismeretlen régi magyar nyomtatványok Johann Samuel Klein „Nachrichten...” c. művének kéziratban lévő 4. kötetéből*. in: Magyar Könyvszemle, 1987. 103. 65. (Az I–II. kötet 1789-ben, a III. kötet 1873-ban megjelent. A kéziratban maradt IV. kötet 72. lapján található a Croner művére vonatkozó feljegyzés.)

¹⁰⁷ Legalábbis a címermagyarázó költemény szerint. A metszeten inkább epervirágnak tűnik, ábrázolása megegyezik az Eperjes város címerében is ábrázolt epervirágéval. Weber esetében is indokoltabb lenne az epervirág, mint a lóhere ábrázolása.

¹⁰⁸ Az egyszarvú gyógyító erejének forrása valószínűleg Giovanni Pierio Valeriano *Hieroglyphica*-ja volt, leírása a kortárs prédikációirodalomban is felbukkant, így például Landovics István, *Novus succursus*,

az az új segítség című kiadványában: „Az Isten olyan kedves és szerelmes mint az Unicornis fie. Az Unicornis, a vagy egy-szarvú állat, a kit szarvával meg-sebesitet, azont szarvával meg-gyógyit, ugy mond Pierius Valerianus l. 2. Hieroglificor.” vö. KNAPP Éva, 2000, i. m. 9–10.

¹⁰⁹ REZIK János, i. m. 61–62.

¹¹⁰ Kövényi F. Lajos, aki állítása szerint a „végleges” Rezik-féle kéziratból dolgozott, hívta fel rá a figyelmet, hogy a képen az általa tanulmányozott kézirat tanúsága szerint Weber nem nővérével, hanem fiaival volt látható. Weber családi-társadalmi helyzetét tekintve ez logikusabbnak is tűnik: Weber máshol is ábrázoltatta fiait, gyermekei a bíróvá választását megörökítő met-szetén is helyet kaptak.

¹¹¹ Fordítása megjelent WESZPRÉMI István, i. m. 393.

¹¹² szignált: „sculp sit C[hristian] H[ermann] R[oth] V[on] R[oth]en[F]els”, rézmetszet és rézkarc, 170 X 175 mm.

¹¹³ Eperjesnek ezt a címerét 1551-ben I. Ferdinánd adományozta a városnak. Eperjes 1309-ben kapta meg a szabad királyi város címet, de pecsétjét csak a XV. századból ismerjük; az ún. kisebb pecséten már ekkor megtalálható az epervirág-forma. Hivatalos címeres levelet 1453-ban kapott a város V. Lászlótól, ezt a címet kibővítve 1548-ban újraadományozta I. Ferdinánd. (Ekkor került bele a német birodalmi sas.) 10 év múlva azonban ismét jelentősen kibővítette, és újraadományozta. Ez a címer ihlette Bocatius János versét, melyet Weber teljes terjedelmében átmásolt könyvébe. (W, 1668. 141–144.) Vö: IVÁNYI Béla: *Eperjes szabad királyi város címerei és pecsétjei* in: Turul, XXIX. (1911.) 16–30.

Zusammenfassung

EIN BÜRGERLICHER MÄZEN AUS DEM 17. JAHRHUNDERT: JOHANNES WEBER (1612–1684)

Johannes Weber (1612–1684), ehemaliger Richter der Stadt Epperies (heute: Prešov, Slowakei) ist heute eine kaum bekannte historische Persönlichkeit, die in den wichtigsten Handbüchern entweder überhaupt nicht, oder meist mit falschen Daten erwähnt wird. Dabei war Johannes Weber ein hervorragender Politiker und hochgelehrter Bürger seiner Zeit, Arzt und Apotheker, der mehr als 40 Jahre lang als Mitglied der Führung der Stadt Epperies, 15 Jahre lang als Richter der Stadt wirkte, dem auf der Höhe seiner Karriere vom Kaiser Leopold I. der Adel verliehen wurde. Mit seiner Leitung wurde die Stadt im 17. Jh. zu einem der bedeutendsten geistlichen Zentren in Oberungarn. Er protegierte das Schulwesen, in seinem eigenen Haus gründete er eine Apothekerschule, und während seiner Zeit – und mit seiner Förderung – konnte das berühmte evangelische Lyzeum errichtet werden. Sein literarisches Schaffen ist von gleicher Wichtigkeit, er ließ vier Druckwerke erscheinen, die ihn als eine gelehrte, vielseitige Persönlichkeit zeigen. Weber kann als Dichter und Autor von drei Fürstenspiegeln (*Janus Bifrons*, 1662, *Lectio Principum* 1665, *Wappen der königlichen freyen Stadt Epperies*, 1668) gerecht auf das Interesse der Literaturwissenschaft, als dilettantischer Zeichner und großzügiger Mäzen auf die Aufmerksamkeit der Kunstgeschichte und mit seinem kleinen Handbuch gegen die Pest (*Amuletum*, 1644) auf die Betrachtung der Medizin Anspruch erheben.

Unter den Kunstwerken, die in seinem Auftrag gemacht wurden, sind nur die Kupferstiche erhalten geblieben, die in seinen Büchern (überwiegend in den Fürstenspiegeln *Janus Bifrons* und *Lectio Principum*) erschienen. Jeder seiner Fürsten-

spiegel wurde im Zeichen der persönlichen Repräsentation geschaffen, jeder ist aus dem Anlass der Erhöhung seiner gesellschaftlichen Anerkennung, der Erwerbung des Richteramts von Epperies entstanden. Als Illustration hat er beinahe den ganzen Apparat der zeitgenössischen Graphik benutzt: Unter den Stichen finden wir ebenso Porträts, Ansichtsbilder, historische Darstellungen, wie emblematische Titelblätter und Allegorien. Aus schriftlichen Quellen kennen wir auch andere Werke, wie zum Beispiel eine Allegorie, die ihn als befürchteter Heerführer darstellte, oder ein Altarbild, das früher in der Pfarrkirche zu Epperies angebracht war und auf dem Weber mit seiner Familie zu sehen war. Die Vorbilder der von ihm bestellten Darstellungen wurden in erster Linie von den Repräsentationsmitteln des Mäzenatentums des Hochadels gewählt, Weber ließ sich oft in Kompositionen, wie die der Aristokratie darstellen. Auch in seinem Privatleben versuchte er den Kontakt mit der Adelsschicht zu bekommen: er wurde der Hofapotheker des Palatins Franz Wesselényi, heiratete die Tochter einer englischen Aristokratin, Jane Elisabeth Weston of Roxwell (die humanistische Dichterin, Johanna Elisabetha Westonia), die Pateneltern seiner Kinder waren Gräfin Maria Széchy, Graf Johann Rottal und der Erzbischof zu Gran, Georg Szelepchényi. Die (bekannte) Mäzentätigkeit von Johannes Weber hat sich auf eine kurze Epoche, auf die 1660-er Jahre geschränkt, in seinem letzten Buch, in dem *Wappen*, hat sein Repräsentationsanspruch nachgelassen, es beinhaltet allein eine Ansicht als Frontispiz. Danach treffen wir in den zeitgenössischen Quellen keine Kunstwerke mehr, die von ihm bestellt wären. Obwohl er noch siebenmal zum Richter gewählt wurde, diese Ereignisse hat er mit keinen repräsentativen Veröffentlichungen gefeiert. Trotzdem war es möglich, mit Hilfe der zur Verfügung stehenden Quellen, zeitgenössischen Beschreibungen und autografen Schriften das Porträt eines bürgerlichen Mäzens im 17. Jahrhundert zu zeichnen.

Körber Ágnes

LÁNYI JENŐ 1902–1940

1940. szeptember 17-én éjszaka Anglia partjainál az U 48 német tengeralattjáró elsüllyesztette az angol zászló alatt hajózó City of Benares utasszállítót. A hajó, fedélzetén 418 személlyel – közöttük kilencven, a brit kormány által Észak-Amerikába menekítendő gyermekkel –, Kanada felé tartott. A 248 áldozatot követelő szerencsétlenség, amelynek már-már naturalisztikus leírását többek között Szekulesz Ernő magyar kereskedő leveléből ismerjük, olyan felháborodást keltett, hogy hat évvel később a háborús főbűnösök nürnbergi perében is a vádpontok egyikeként tárgyalták.¹ Azok között, akik a tengerben lelték halálukat, ott volt a magyar művészettörténeti köztudatban alig számon tartott Lányi Jenő.² Felesége, Monika, Thomas Mann középső lánya kisebb sérülésekkel túlélte a katasztrófát. A tragédia elsősorban természetesen a Mann-családot és Lányi kollegáinak körét foglalkoztatta, de hullámokat vert a tágabb értelemben vett társasági életben is.³

Lányi Jenő 1902. augusztus 9-én született a Trencsén megyei Várnában (Varín, Szlovákia). A bécsi egyetemen 1920. október 23-án kitöltött első beiratkozási lapján magyar származásának és mózesi hitűnek mondja magát. Ugyanennek az okmányoknak a tanúsága szerint apja, Lányi Árpád állami tisztviselő, aki ebben az időben már nem élhetett együtt a fiával. A fiatal Lányi 1920 tavaszán Budapesten a VII. kerületi István utcai főgimnáziumban érettségizett, s még ugyanannak az évnek az őszén több tucat magyar kortársához hasonlóan a bécsi egyetemre iratkozott be.⁴ Elhatározásában – vagy talán inkább családjának illetén döntésében – fontos szerepet játszhatott a Tanácsköztársaság után kialakult politikai helyzet, a fehérterror brutalitásba torkolló nyílt antiszemitizmusa, amely „...kifejezetten a szegény, keményen dolgozó, alapvetően művelt zsidó értelmiség ellen irányult”, ahogy Jászi Oszkár írja. Az egyetemre készülők fenyegetettsége ennél is konkrétabb: az 1920-as XXV. törvény kimondja a numerus clausust, az egyetemekre felvehetőek számának korlátozását. Ez – burkoltan – a zsidókra vonatkozik, s ugyancsak Jászi szerint a gyakorlatban többek között úgy valósult meg, hogy katonatisztekből és az „Ébredő magyarok kereszténynacionalista terrorista csoportjának” tagjaiból álló bizottság vizsgálta felül a felvételi kérelmeket. Épp a törvény életbelépésének esztendejében több mint ezer már felsőbbéves hallgatótól tagadták meg azt a lehetőséget, hogy tanulmányaikat folytassák. A trianoni döntés következtében felsejlik a diplomás munkanélküliség réme is.⁵

Lányinak Bécsben diáktársa volt többek között a vele teljesen egykorú Otto Pächt, ill. a nála valamivel idősebb Charles de Tolnay. (Csatkai Endre, aki ugyancsak szerepel az 1920/21-re beiratkozottak jegyzékében, ekkor már négy, a budapesti egyetemen elvégzett szemesztert tudhatott maga mögött.⁶ Tolnayt, és akár az ő révén, akár tőle függetlenül a Vasárnapi Kör szellemiségét, esetleg Fülep Lajos nézeteit – talán közvetítéssel, talán felületesen – Lányi is ismerhette. Nem feltétlenül gimnazista éveiből, hanem esetleg a Pesten töltött szünetek alatt, ahol Zádor Anna 1922-ben olyan fiatal értelmiségiek társaságában említi, mint Péter András, Szerb Antal.

Lányi egyetemi pályafutása abban a ritka pillanatban kezdődik, amikor a 20. század művészettörténetének három meghatározó alakja is tanít a bécsi egyetem művészettörténeti tanszékén: a tanszékvezető Max Dvořák, Jozef Strzygowski és Julius von Schlosser. A kezdő egyetemista egy, kifejezetten művészettörténeti kollégium (Művészettörténeti problémák, előadója Emil Reischl) mellett az első szemeszterben pszichológiát, szociálpszichológiát, etikát és zenetörténetet tanul. Tanrendjét a későbbiekben a művészettörténeti tárgyak mellett régészeti és a történet segédtudományainak körébe sorolható stúdiumokkal egészíti ki. A pszichológia iránti érdeklődés nem feltétlenül egy fiatal bölcsész „ide nekem az oroszlánt is” attitűdjének megnyilvánulása; az új tudománynak a művészettörténetben való alkalmazhatósága többeket, elsősorban Ernst Krist és Hans Sedlmayrt izgatja, de Julius von Schlosser sem marad mentes tőle. Ernst Gombrich visszaemlékezése szerint épp Lányi egyetemi évei alatt Bécsben a művészettörténeti oktatás részének számított a pszichológia.⁷

Az 1924-ben elvégzett bécsi tanulmányokat nem követi a doktori disszertáció megírása. Talán ezért hiányzik Lányi a bécsi iskola tagjainak felsorolásából. Ehelyett 1927-ben ismét beiratkozik az egyetemre, ezúttal Münchenben, ahol két évvel később a szobrászatra szakosodott Wilhelm Pinderhez nyújtja be Quercia-Studien címmel doktori dolgozatát. A késő gótikus német szobrászatra szakosodott Pindernek az elméleti és módszertani kérdések iránti érdeklődése, valamint az a szemléletmódja, hogy a művészet történetét nem feltétlenül stílusok következetes egymásutánjának fogta fel, hatott Lányira is. Az ő és a régész Paul Wolters vezetésével elkészített dolgozatot a jelölt 1929. július 26-án szóbeli vizsgán védte meg.⁸ Ezután a Max. J. Friedländer vezette berlini Staatliche Museen Kupferstichkabinettségének fizetetlen munkatársa. 1932-ig marad Berlinben, a Staatliche Museen után a Deutsches Museumban lesz ugyancsak fizetés nélküli tudományos segédmunkatárs Theodor Demmler és Frida Schottmüller mellett, ahol módjában áll megismerkedni a múzeum reneszánsz szobrászati anyagával. Olyannyira, hogy egyik munkatársa lesz a Frida Schottmüller neve alatt 1933-ban új kiadásban megjelent múzeumi szoborkatalógus olasz és spanyol reneszánsz és barokk szobrokat tartalmazó kötetének.⁹ Választott mesterei és munkahelye egyértelműen a szobrászat, azon belül is a quattrocento plasztika iránti – talán már Schlosser által felkeltett – érdeklődé-

sének erősödésére utalnak. 1932-ben Firenzébe kerül, ahol 1938-ig a Deutsches Kunsthistorisches Institut a támaszpontja. Tanulmányait – ezek egyre inkább Donatello köré csoportosulnak – Ulrike Wendland adatai szerint egy svájci hölgy finanszírozza. A jelek arra utalnak, hogy Lányi, témája, a quattrocento szobrászat fizikai közelségében, támogató és inspiráló társakra talál. A Kunsthistorisches Institut kutatásainak egyik központi témája már ezekben az években a 14–15. századi firenzei, valamint sienai szobrászat, könyvtára pedig súlyt fektet a forráskiadványok gyűjtésére. Folyóirata, a *Mitteilungen* több cikket jelentet meg a trecento-quattrocento szobrászatról, ill. az intézetben elhangzott e tárgyú előadásokról közöl rövid ismertetést. A szerzők és előadók között megtalálható az a Clarence Kennedy és Ulrich Middeldorf is, aki utóbb szerepet játszik majd Lányi hagyatékának sorsában. Itt akad egy nagyon fontos – ha ugyan ez a kifejezés itt helytálló – praktikus segítőre is: a neves Brogi fotós cég munkatársára, Gino Malentira, aki kitűnő szoborfotósként több mint 2.800 felvételt készít Donatello műveiről. A két férfit meg is örökítették közös vállalkozásuk egyik tárgya, Donatello Habakuk prófétája előtt. 1936. január 24-én a Kunsthistorisches Institut 53. ülésén Lányi előadást tart a Donatello-kutatás néhány kérdéséről.¹⁰ A történelmi események azonban nem kedveznek a magyar művészettörténészeknek. 1936-ban a politika beleszól a firenzei Kunsthistorisches Institut vezetésébe, s Lányinak az olaszországi zsidótörvény miatt 1938-ban el kell hagynia Firenzét. Szakmai kollegái segítenek rajta: Rudolf Wittkower, Fritz Saxl és Gertrud Bing hivatalos meghívására – ami egyszersmind a beutazási engedélyt is jelentette a számára – 1938/39 telén hat hónapot tölt a londoni Warburg Institute-ban. 1939. március 30-án és április 3-án két előadást tart az intézetben ahhoz a kiállításához kapcsolódva, amelyen a készülő könyvéhez összegyűjtött, az irányításával készített Donatello-felvételeket mutatja be.¹¹ Az év őszére további két előadást tervez Donatellóról, arra azonban az intézet archívumában nincs nyom, hogy ezek valóban el is hangzottak.

Valamikor 1939 tavaszán vagy nyarán Londonban feleségül veszi Monika Mannt, a házaspár azonban nem érzi biztonságban magát Nagy-Britanniában.¹² Noha több jel mutat arra, hogy a Mann-család kizárólag „furcsa gyermeke”, a testvéreitől elütő Monika miatt fogadta el Lányit,¹³ az ekkor már az Egyesült Államokban élő Thomas Mann próbálja latba vetni a tekintélyét, hogy segítsen rajtuk. Először Harold Nicholson alsóházi képviselő közbenjárását kéri a számukra, amennyiben, mint külföldieket ki akarnák utasítani őket Nagy-Britanniából, majd röviddel később amerikai bevándorló vízumot igyekszik szerezni a számukra. Ezzel párhuzamosan lépéseket tesz annak érdekében, hogy Lányi állást vagy legalább munkát kapjon az Egyesült Államokban. Ír többek között 1939. október 30-án Alvin Johnsonnak, a The University in Exile alapítójának; a csak kivonatosan publikált levélben összefoglalja veje eddigi pályafutását. Eszerint Lányi harminchat éves (a valóságban harminchét), jó képzésben részesült, amire részben a megszerzett doktori

fokozat, részben az angol, a német és az olasz nyelv alapos tudása a bizonyíték. Reneszánsz szakértő, hat éve dolgozik egy Donatello-könyvön. Magyar származású, de Csehszlovákiában (!) született. Donatello-tanulmányai érdekében néhány évet Olaszországban töltött, a terjedő antiszemitizmus miatt azonban arra kényszerült, hogy Angliában keressen menedéket. Könyvkiadói gyakorlata van, s ha a száműzöttek egyetemén nem akadna számára állás, vállalna munkát múzeumban, művészeti iskolában vagy a művészettörténethez nem kapcsolódó egyetemi tanszéken. 1940. január 21-én Abraham Flexnertől, a princetoni Institute of Advanced Study igazgatójától kutatói ösztöndíj felől érdeklődik Lányinak, akit a levélben tehetséges kutatónak nevez, s hangsúlyozza jó angol nyelvtudását.¹⁴

Thomas Mann fáradozásai végül meghozzák az eredményüket: 1940. augusztus 8-án azt írhatja Agnes E. Meyernek, hogy a kanadai kormány – az író személyes érdemeire való tekintettel – beutazási engedélyt adott a lányának és a vejének.¹⁵ Lányi és felesége 1940. szeptember 13-án Liverpoolban szállt hajóra, amelyen Szekulesz Ernő idézett levele szerint ott volt a washingtoni lengyel nagykövet, a magyar Ráskay László, valamint Rudolf Olden német író. A City of Benares azonban sohasem ért célhoz.

Lányi rövidre szabott pályáját főként az olasz quattrocento szobrászat és a hozzá kapcsolódó forráskritika iránti érdeklődés határozta meg, amiben alapvető szerepet játszott Julius von Schlosser hatása. Pályájának alakulására hatott müncheni tanára, Wilhelm Pinder, és a berlini múzeumokban töltött ideje alatt megismerkedhetett a Wilhelm von Bode, ill. Max J. Friedländer nevével jelezhető „műértő” gyakorlattal. Utóbbi az 1920-ban megjelent *Der Kunstkenner* című írásában az emlékeknek és a rájuk vonatkozó szövegeknek azt a fajta összekapcsolását szorgalmazza, amelyet Lányi majd a korai Donatello-szobrok esetében alkalmaz. Ugyanakkor a magyar kutatót személyes kapcsolatok fűzték a Warburg-kör egyes tagjaihoz, aminek hozama szintén nyomon követhető írásaiban.¹⁶

Első cikkének témája a sienai Fonte Gaiának a Victoria and Albert Museumban őrzött töredékes tollrajza, amelynek szerzőjét (Jacopo della Quercia?, esetleg az öccse, Priamo?) és mibenlétét (a szerződéshez vagy a kivitelezéshez készített terv?) próbálja kideríteni a források elemzésével, ill. amikor a források már kimerültek, a stíluskritika és az ikonográfia módszereivel. A rajz New York-ba került másik felét alig egy évvel később Richard Krautheimer közölte.¹⁷ A téma – a 15. században ritkaság számba menő szobrászrajz – visszatér a doktori disszertáció megjelent részleteiben, amelynek bevezető részében Lányi először pendíti meg később többször elismételt meggyőződését arról, hogy a húszas években a quattrocento-kutatás nélkülözi a kontinuitást, elmarad más területek feldolgozottsága mögött. A dolgozat csak lazán összefüggő fejezetei Jacopo della Quercia munkásságának korai szakaszát vizsgálják – a rajzokról írott rész ez alól kivétel –, céljuk a szerző szerint az egyes művek „megismerése feltételeinek megteremtése”.

A Lányit foglalkoztató következő téma trecento szobrász: 1933-ban Andrea Pisanóról ír címszót a Thieme-Becker lexikonba, s ugyanekkor jelenik meg az orvietói Madonnát Andrea Pisano alkotásaként azonosító cikke.¹⁸ Egy tíz évvel később, már a halála után kiadott, társszerzőként jegyzett cikk arról tanúskodik, hogy 1933–1935 között Ilse Falkkal közösen dolgozott a firenzei Battistero ugyancsak Andrea Pisanótól származó bronzkapujának értelmezésén, amely a keresztelőkápolna 13. századi mozaikján, ill. a kapun feltűnő bizánci sajátosságokat, valamint a két ábrázolás-sorozat ikonográfiai egyezéseit elemzi.¹⁹ Ilyen irányú tanulmányainak mellékterméke az a recenzió-sorozat, amelyet 1934-ben közölt a 14. századi olasz szobrászat legfrissebb irodalmáról, 1932–1934 közötti emlékkönyvekben (Strzygowski, Supino) és olasz folyóiratokban (L'Arte, Bollettino d'arte, Rivista d'Arte) megjelent cikkek alapján.²⁰ Ezek az írások azt bizonyítják, hogy a par excellence Donatello-specialistának tekintett magyar művészettörténész térben és időben egyaránt távolabbról próbálta „bekeríteni a nagy témá”-t, amely – nem mellékesen – épp a 20. század első évtizedeiben az oeuvre kronológiájának megoldatlansága, nehezen besorolható stíluselemei, sok esetben megfejtetlen forrásai miatt többek számára jelentett kihívást.²¹ A témaválasztásban közrejátszott a húszas-harmincas éveknek az a törekvése is, amely legpregnánssabban Tolnay munkásságában követhető nyomon, hogy ti. a művészettörténész lehetőleg a legnagyobb mesterekkel és legkiemelkedőbb művekkel foglalkozzék. Donatello ellentmondásos, a trecento gótikájának és a quattrocento művészeti felfogásának határán álló személyiségére Lányi kutatásainak kezdetén Ybl Ervin is felhívta a figyelmet („Mintha... a germán lélek meg nem alkuvó, expresszionista hajlama a latin zseni könnyedségével párosulna.” ill. „... különösen a figurális művészeteknél semmiféle szakadás nincs a trecento gótikája és a quattrocento művészeti felfogása között.”). Az a szemlélet, amely nem a 14. századtól élesen elkülönülő 15. század reprezentánsának, hanem egyfajta folyamatosság megtestesítőjének látja Donatellót, más mesterekre és művekre kiterjesztve egyszersmind a kutatás irányát is megváltoztatta. Ennek egyik megnyilvánulása lehetett Richard Krautheimernek az 1920-as évek második felében az 1370–1420 közötti európai szobrászatról szóló elveszett monumentális dolgozata.²²

A harmincas évek második felében Lányinak négy alapvető, a Donatello-kutatásban máig megkerülhetetlen írása jelenik meg, egy készülő monográfia állomásai. *Zur Pragmatik der Florentiner Quattrocentoplastik (Donatello)*²³ című dolgozatának bevezetésében, mintegy a Donatello-kutatás előzményeként összefoglalja azokat az alapelveket, amelyeket a művészettörténeti kutatás számára irányadóknak tart. A cikk a lipcei *Kritische Berichte zur kunstgeschichtlichen Literatur* címet viselő folyóiratban jelent meg, s egyik alapítója az a Wilhelm Pinder volt, akihez Lányi a doktori dolgozatát írta. Kiadói és szerkesztői a folyóirattal az 1913-ban megszűnt *Wiener Kunstgeschichtliche Anzeigen*-t akarták pótolni, s kizárólagos céljának a „művészettörténet mint tudomány önkritikáját” (Selbstkritik der Kunstgeschichte

als Wissenschaft) tekintették, mindenesetre a történelemként felfogott művészettörténetet, amely egy eljövendő szellemtörténet szolgálatában áll („Kunstgeschichte als Geschichte, aber im Dienste einer kommenden Geistesgeschichte”).²⁴ Eljárásukat a beköszöntőt író Pinder Max Dvořák szavaival indokolja: „A Kunstgeschichtliche Anzeigen alapítása idején a művészettörténetet az a veszély fenyegette, hogy egyre kritikátlanabban viszonyul forrásaihoz. Azóta talán még nagyobb problémát okoz sajátos feladatainak történetietlen kezelése és az alapkérdések felfogásában mutatkozó általános ellaposodás.”²⁵ Az 1927–1933 között, majd négy év kihagyással 1937-ben egy évre újra kiadott folyóiratban a német nyelvterület szinte valamennyi szögletéből publikálnak szerzők. Az első számokban a szerkesztők még tartották magukat ahhoz az alapelvhez, hogy csak könyvkritikákat (vagy azokhoz kapcsolódó írásokat) jelentetnek meg, 1930-tól azonban elméleti jellegű írásokat is közölnek (például Otto Pächtét a képleírásról, mint a művészettörténet számára alkalmatlan módszerről). Ezek egyike Lányié, aki a teoretikus indítású cikket utóbb gyakorlatias végkövetkeztetésekkel zárja. „Pragmatik” alatt a műtárgyakkal való egyenkénti foglalkozást, lényegében a sedlmayri „első művészettörténetet” érti (bár kétségét fejezi ki az „erste” és „zweite Kunstgeschichte” szétválaszthatóságát illetően), s egy-egy életmű körvonalazásához nem érzi megfelelő módszernek sem az intuitív alapokon nyugvó attribúciót – Bode vagy Friedländer módszerét –, sem azt az eljárást, ahogyan korábban a forrásokat kezelték. Ezeknek a hiányosságoknak tulajdonítja, hogy sok a tisztázatlan 15. századi életmű (Eyck, a Flémalle-i Mester, Masolino-Masaccio problémakör).²⁶ „Egy attribúció tudományos értékét – állítja –, egyes egyedül a fogalmi természetű, alapvető lényegi jegyek kimunkálása határozhatja meg.” (Einzig und allein die Herausarbeitung von grundbezogenen Wesenskriterien begrifflicher Natur entscheiden über den wissenschaftlichen Wert einer Attribution.) Kimondott célja Donatello oeuvre-jének összeállítása, amit azonban nagy mértékben gátol, hogy nemcsak az ő, hanem Rosso, Ciuffagni, Michelozzo, Luca della Robbia és Desiderio da Settignano munkássága is körvonalazatlan. Lányi feltehetőleg kronológiai sorrendben tervezte feldolgozni anyagát, mert mind közölt írásai, mind a Janson²⁷ által utóbb figyelembe vett jegyzetek többsége Donatello korai műveivel foglalkozik. A már említett cikkben Lányi kísérletet tesz arra, hogy néhány firenzei művet leválasszon Donatello oeuvre-jéről.²⁸ A véleményét alátámasztó érveléssel itt még jórészt adós marad. Az első, szigorúan a Donatello témakörbe vágó írás három domborművet közöl, amelyek korábban sem voltak ismeretlenek, Lányi azonban a források, valamint a kompozíció, főként a térábrázolás elemzésével tesz kísérletet művészettörténeti helyük meghatározására.²⁹ A Porta della Mandorla két alakja közül az egyiket a szobrász fiatalkori műveként azonosítja, a Szent György szobor talapzati domborművét pedig mint az első olyan reliefet, amely a centrális perspektíva szabályai szerint készült.

A következő, rövid egymásutánban megjelenő cikkek központi témája a firenzei dóm és campanile homlokzati szobordísz. Kiindulópontjuk Giovanni

Pogginak, a firenzei múzeumok felügyelőjének, 1916-tól egyben az első világháború éveiben gazdátlaná vált Deutsches Kunsthistorisches Institut vezetőjének 1909-ben megjelent befejezetlen műve.³⁰ Lányi Poggi kutatásaihoz kapcsolódott, amikor megpróbált rendet teremteni a művekre vonatkozó szerződések és egyéb dokumentumok sokaságában, hogy ezzel alapozza meg a munkálatokban résztvevők műveinek szétválasztását. A források ismeretét önmagában, a stíluskritika eszközeinek igénybevétele nélkül azonban nem tartja alkalmasnak egy-egy probléma megoldására, sőt: a végső szót minden esetben a stíluskritikai megállapításokra alapozná. Ezt a módszert követi egy Berlinben, ill. a firenzei Bargellóban őrzött puttószobor azonosításánál a sienai kút részeiként,³¹ amikor szervesen kompozicionális megoldásai okán a Bargello-beli darabot egy Donatellótól származó eredeti sienai másolatának nyilvánítja. Az 1939-ben már Londonban befejezett *Problemi della critica donatelliana* még tovább megy egyfajta komplex módszer kimunkálásának útján. A korábbi irodalom áttekintése után az írás második részének tárgyát képező két mellszobor (a San Rossore ereklyetartó és egy ifjú mellszobra a Bargellóban) vizsgálatánál – előtanulmányoknak szánhatta a Gattamelatával való foglalkozáshoz – más szempontokat, a kimondott-kimondatlan megrendelői igények letapogatását is érvényesíti. A cikk függelékében azoknak a műveknek a jegyzékét közli, amelyeket kutatásainak abban a fázisában forrásokkal alátámasztva, valamint „formai és szellemi homogenitásuk alapján” Donatello sajátkezű alkotásainak tekint.³² Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a jegyzék nem végleges, nem feltétlenül vitatja el Donatellótól az itt nem szereplő műveket, csupán annyit jelez, hogy a szerzőség megállapítása további bizonyításra szorul. Ez Lányi első – s egyben sajnos utolsó – kísérlete az oeuvre összeállítására.

Donatello mint az ábrázolás tárgya jelenik meg abban a szerző halála után négy évvel napvilágot látott cikkben, amelynek témája a Louvre öt firenzei férfit ábrázoló táblája.³³ A Masacciót (Giotto?), Uccellót, Donatellót, Antonio Manettit és Brunelleschit megjelenítő különös csoportkép megfejtéséhez az ikonográfia kínál fogódzót, s tárgyalásmódja a Lányi életrajzában felbukkanó személyes kapcsolatok által megtámogatva arra utal: alaposan ismerte a Warburg-kör módszereit.

Lányi nyomtatásban megjelent életműve további két cikket tartalmaz. Ezek nem illeszkednek a logikusan egymásra épülő tematikába, tárgyak egy Pontormo arckép és egy Melozzo da Forlì önarckép azonosítása A jól körülhatárolható, viszonylag kis témák feldolgozása – a források értelmezése, a stíluskritika, bizonyos fókig a legpregnansabbban Ernst Kris nevével fémjelezhető pszichológiai módszer, a Gestaltpsychologie és az ikonográfia együttes alkalmazása – sejteti, mire törekedhetett írójuk a Donatello-monográfiánál.³⁴

Az ellenőrizhető publikációkon kívül Ulrike Wendland a száműzetésben élt német vagy németül (is) író művészettörténészek kézikönyvében két írást említ, amely a megadott helyen, a Warburg évkönyv 1940-es évfolyamában nem található. Az öt firenzei férfi portréját feldolgozó cikk biztosan azonos

a Burlington Magazine-ban 1944-ben megjelent hasonló című írással, míg a Gattamelata lovasszobra nagy valószínűséggel a Warburg Institute-ban elhangzott előadások egyikének tárgya lehetett.³⁵ A Londonban 1940 nyarán tartott előadásra hivatkozik az egyik legutóbb megjelent Donatello-kötet szerzője, Francesco Cagliotti is a Dávid-szobor értelmezése kapcsán. A James Beck kétkötetes Jacopo della Quercia monográfiájában felbukkanó 1927–28-as Burlington Magazine-beli cikk nyilvánvalóan elírás. Végezetül a Städel Jahrbuchban 1930-ban megjelentetett írásában Panofsky idézi Lányi egyik szóbeli véleményét Ghibertinek az Albertinában őrzött, ostromzó férfialakot ábrázoló rajzáról.³⁶

Ennyi maradt volna Lányi után, ha magával viszi a City of Benaresre több bőröndnyi jegyzetét és fényképét. Bizonyára gyakorlati okokból azonban nem így történt. A Warburg Institute információiból arra lehet következtetni, hogy az anyag Londonban maradt, s Monika Mann 1941-ben – talán épp az intézet segítségével – küldette az Egyesült Államokba. Egyszersmind Fritz Saxltól kért tanácsot, kire bízhatná a hagyaték kiadását. Minden bizonnyal Saxl vagy munkatársai javaslatára került a bőröndök tartalma H. W. Jansonhoz, akit a quattrocento szobrászat iránti érdeklődése, nem utolsósorban 1941-ben a Harvard egyetemre benyújtott Michelozzo di Bartolommeóóról írott disszertációja miatt tarthattak alkalmasnak erre a feladatra. Jóval több mint egy évtized után, 1957-ben látott napvilágot a Donatello-kötet, H. W. Janson neve alatt, a „néhai Lányi Jenő jegyzeteinek és fényképeinek” felhasználásával.³⁷ Az orosz-amerikai szerző az előszóban részletesen beszámol a kötet készülésének körülményeiről. A hagyatékot két kollegája, a Lányival feltehetően – esetleg csak nagyon felszínes – személyes ismeretségben álló Ulrich Middeldorf és Clarence Kennedy³⁸ közreműködésével vizsgálta felül, s arra a megállapításra jutott, hogy a tervezett monográfia legfeljebb szerzőjének fejében körvonalazódhatott. A bőröndök Lányi korábbi cikkeinek jegyzetein, a Donatello-irodalom céduláin és egy előadás szövegén kívül csak fotókat tartalmaztak. A fényképek sokasága – egyedül a firenzei S. Lorenzo bronz szószékéről kétszáz felvétel volt a hagyatékban – a magyar művészettörténésznek arra a meggyőződésére utalt, hogy a korábbi reprodukciók nem alkalmasak az oeuvre bemutatására és tudományos megállapítások alátámasztására. Janson az átadott anyagból arra következtetett, hogy Lányi Donatello életművének vizuális dokumentálását tűzte célul maga elé, ám a megvalósítástól még meglehetősen távol állt. A pusztán vizuális dokumentálásnak, mint a monográfia céljának a korábbi tanulmányok azonban némiképp ellentmondanak, mint ahogy az illusztrációk is túlmutatnak rajta. Ha maga a fényképezés nem is, de a részletfelvételek készítése – erre Zádor Anna utal a Péter András-kötethez írott utószavában – a tudományos dokumentáció viszonylag új módszerének számítottak, amelynek előnyeit Lányi láthatólag igyekezett kihasználni.

Az a rengeteg energia, amit a fotózásba fektetett, Janson kötetében bőségesen megtérült. A képanyagot végignézve minden esetben pontos érte-

süléseket szerezhetünk a szobrok elhelyezkedéséről, jellemző – több esetben más művekre előre- vagy visszamutató – részleteikről, a technikai megoldásokról (főként a domborművek esetében), és élvezhetjük azt, hogy a részletfelvételek értelmes egészset adnak ki. (Ezt legjobban a firenzei S. Lorenzo bronz szószékéről készült felvételeknél lehet megfigyelni.) Minden valószínűséggel Lányi útmutatásának köszönhető, hogy a Brogi cég stílusukban és felfogásukban tökéletesen a korábbi felvételekhez illeszkedő fotókkal tudta kiegészíteni a monográfia képanyagát. Nemcsak a feljegyzésekből, hanem a fotóanyagból is teljesen hiányoztak a firenzei S. Lorenzo Sagrestia Vecchiájában, Padovában, Velencében, Nápolyban és Rómában levő művek, a jegyzetek megfogalmazása pedig olyan bizonytalanságokat mutatott, ami eleve kizárta, hogy szerzőjük publikálásra szánta őket.

Janson tehát nehéz, ha ugyan nem megoldhatatlan feladatra vállalkozott, amikor Lányi hátrahagyott anyagát felhasználva próbált meg átfogó Donatello-kötetet létrehozni. Nemcsak a hagyaték töredékessége, a feljegyzések befejezetlensége okozott problémát, hanem mindenekelőtt az, hogy az amerikai tudós koncepciója – bevallottan – eltért magyar kollegájáétól. Amikor úgy vélte, hogy elődje céljához egy catalogue raisonné összeállításával kerülhet a legközelebb, lényegében megmaradt az egyes művekkel egyenként való foglalkozás mellett, amit Lányi hangsúlyozottan első lépésnek tekintett az oeuvre feldolgozásához. De még ebben az „első rétegben” sem volt egyetértés közöttük: Janson Lányi tizennégy attribúciójából tízet elvetett. A választott forma azonban lehetővé tette, hogy a hagyaték minél nagyobb részét hasznosítsa.

A Janson neve alatt futó kötet hosszú időre meghatározó tényezője maradt a Donatello-irodalomnak, de a nyolcvanas-kilencvenes évek kutatása legtöbbször nem érte be pusztán az erre való hivatkozással, hanem újra meg újra gondos vizsgálatnak vetette alá Lányi érveit.³⁹ Artur Rosenauer 1993-ban az ő érdemének tekinti, hogy az addig meglehetősen kritikátlanul Donatellóként meghatározott műveket biztosan sajátkezű és valószínűleg sajátkezű darabokra kezdte bontani, s ezt a munkát Janson is folytatta. Ketten teremtették meg azt a szilárd alapot, amely most már elbír új attribúciókat.

Pope-Hennessy 1991-es személyes hangú írásában⁴⁰ Janson és Lányi eltérő felfogásmódját hangsúlyozza: egymás ellentétei voltak, „Janson a következtetésben hitt, nem a látásban – ami pedig létrejött, az a Lányi által elképzelt könyv ellentéte lett: vak, nehézkes, érveken alapuló katalógus, mindmáig a Donatello-kutatás alapkönyve.”⁴¹ Ez a sarkos vélemény, amelyet az angol tudós két évvel később némiképp enyhített,⁴² kettejük szoros kollegiális kapcsolatából ered. Pope-Hennessyre meghatározó befolyást gyakorolt az a – *Zur Pragmatik*-ban kifejtett – mód, amellyel Lányi a quattrocento szobrászat kutatásának új metodológiáját próbálta meg kialakítani, az a minden korábbi eredménnyel szembeni bizalmatlanság, amellyel a már értelmezett forrásokhoz közeledett.⁴³ Revelatívnak, s további pályája szempontjából ösztönzőnek bizonyult számára, hogy a magyar kollega a Donatel-

lóról folytatott londoni esti beszélgetésekben kifejtette: a szobrászati kutatás legnagyobb problémája, hogy módszereit a kétdimenziós festészetből vezeti le. Nekrológgal felérő rövid jellemzése végén úgy nyilatkozik: nagyrészt Lányinak köszönhető, hogy a Victoria and Albert Museum építészeti és szobrászati osztályán vállalt állást.⁴⁴

A hajókatasztrófa egy céltudatosan felépített pályának vetett véget. Lányi olyan körütekintéssel, a harmincas évek korszerű művészettörténeti módszereinek bevetésével közelített Donatello oeuvre-jéhez, s megfigyeléseiben, az általa készített fényképek tömegében annyi lehetett a csak egy rendszerbe foglalhatóan kifejtendő érv, hogy aligha csodálhatjuk: valaki sok évvel később, közeli személyes ismeretség híján nehezen vagy alig követhette elképzeléseit. Óhatatlanul felmerül a kérdés: vajon nem a gondolkodását oly jól ismerő, s azzal azonosulni tudó Pope-Hennessy lett volna az alkalmas személy a munka befejezésére?

LÁNYI JENŐ MŰVEINEK JEGYZÉKE:

Der Entwurf zur Fonte Gaia in Siena.

Zeitschrift für bildende Kunst. 61 (1927/28). 257–266.

Quercia-Studien.

Jahrbuch für Kunstwissenschaft 7 (1930). 25–63.

L'ultima opera di Andrea Pisano.

Arte, 38 (1933). 204–227.

Andrea Pisano. [Címszó]

Thieme, U. – Becker, F.: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künste*. Leipzig, 1907–1950. 27. kötet

Pontormo's Bildnis der Maria Salviati de' Medici. *Mitteilungen des Kunsthistorischen Instituts zu Florenz* 4 (1933), 88–102.

Literaturbericht: Plastik – Italien – 14. Jahrhundert. *Zeitschrift für Kunstgeschichte*, 1934. 66–69.

Zur Pragmatik der Florentiner Quattrocentoplastik. *Kritische Berichte*, 1932/33. 126–131. Megjelent 1936-ban. Lányi a cikket 1935-ben zárta le.

Tre rilievi inediti di Donatello.

Arte 38 (1935). 248–297.

Le statue quattrocentesche dei profeti nel campanile e nell' antica facciata di Santa Maria del Fiore.

Rivista d'Arte 17 (1935), 121–159; 245–280.

Il profeta Isaia di Nanni di Banco.

Rivista d'Arte, 18 (1936). 137–178.

Kleine Beiträge zur Donatello-Forschung.

Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz. 1937, 5. kötet, 1. füzet, 213.

Un autoritratto di Melozzo da Forlì.

Critica d'Arte 3 (1938), 97–103.

Problemi della critica donatelliana.

Critica d'Arte 4 (1939), 9–23.

Donatello's angels for the Siena font. A reconstruction. *Burlington Magazine* 75 (1939), 142–151.

Lányi, Jenő – Falk, Ilse: The genesis of the bonze doors of Andrea Pisano.

Art Bulletin 25 (1943), 132–153.

The Louvre portrait of five Florentins.

Burlington Magazine 84–85 (1944), 87–95.

JEGYZETEK

¹ City of Benaresre vonatkozó adatok megtalálhatók az interneten a

<http://perso.wanadoo.fr/cap.info/benares.htm>

ill. a <http://www.pro.gov.uk> honlapon. SZEKULESZ

Ernő leveléről: „Jump Szekulesz.”

Holmi, 1999/2, 248–251. Közzéteszi M

GYGAR László András. Szekulesz a tragédia

után feleségéhez írott 1940. november 20-i

levelében két alkalommal is szóba hozza

Lányit (248., 250). A hajó elsüllyesztését

megemlíti többek között Dr. Hans Kranz-

bühler az nürnbergi per 1946. július 17–

27-i tárgyalássorozatán tartott védőbeszé-

dében.

[http://www.nizkor.org/hweb/imt/tgmwc-](http://www.nizkor.org/hweb/imt/tgmwc-19/tgmwc-19-179-01.shtml)

19/tgmwc-19-179-01.shtml.

² Egyedül ZÁDOR Anna említi Péter András-

ról – baráti szemmel. PÉTER András: *A tre-*

cento festészete (Budapest, 1983) című kötetének utószavában 97., valamint az ő nyomán *A magyar művészettörténet-írás programjai. Válogatás két évszázad írásaiból.* (Szerk. MAROSI Ernő). az Utószó 111. jegyzete. 377.

³ A roppant kiterjedt levelezést folytató Thomas MANN 1940. szeptember 24-től számos levelében beszél Lányi haláláról. L. *Die Briefe von Thomas Mann.* Regesten und Register bearbeitet und herausgegeben: Hans BÜRGIN und Hans-Otto MAYER. Überarbeitet und ergänzt Gert HEINE und Yvonne SCHMIDLIN. Frankfurt am Main, 1987 (4/443, 40/445, 40/448, 40/450, 40/452, 40/568, 40/576, 41/4, 41/431), ill. MANN, Thomas: *Briefe, 1937–1947.* II. kötet. Hrsg.: MANN, Erika. Frankfurt am Main, 1963. 1940. szeptember 24,

Agnes E. Meyernek. Feljegyzi az esetet pl. Alma MAHLER-WERFEL *Férjeim, szerelmeim* címen megjelentetett vis. számlékezősiben. Budapest, 1991. 335.

- ⁴ Az életrajzi adatok forrása: Nationalien/Ins-kriptionsblätter der Philosophischen Fakultät der Universität Wien, Wintersemester 1920/21 – Sommersemester 1924. Lányi saját lakáscíménck a Budapest, II. Róbert u. 1. I. 26. sz-ot adja meg, apjájának viszont a Budapest, VII. Elemér u. 38. fsz. 10-t. A *Budapesti czim- és lakjegyzékben* (1928) az apa posta- és távirótisztként szerepel. Némi pontatlansággal ugyanezeket az adatokat ismétli meg WENDLAND, Ulrike: *Biographisches Handbuch deutschsprachiger Kunsthistoriker im Exil: Leben und Werk der unter dem Nationalsozialismus verfolgten und vertriebenen Wissenschaftler*. München, 1999. 1. kötet, 419–420. o. Az István utcai főgimnáziumnak sokáig nem volt saját épülete, diákjai többek között a Madách Gimnázium termeibe jártak. A végül is felépült iskola az első világháború végén hadikórház volt.
- ⁵ Az 1919 augusztusa után kialakult helyzetről kortársi beszámoló jónéhány zsidóellenes atrocitás felsorolásával és a politikai viszonyok precíz és korrekt elemzésével: JÁSZI, Oscar: *Revolution and Counter-Revolution in Hungary*. New York, 1923, második kiadása: 1969. Az idézetek helye az 1969-es kiadás 186., 187. A numerus claususról összefoglalóan: SZEGVÁRI Katalin: *Numerus Clausus rendelkezések az ellenforradalmi Magyarországon*. Budapest, 1988, ill. KOVÁCS M. Mária: *A numerus clausus és az orvosi antiszemitizmus a húszas években*. Budapesti Negyed 8. (1995/2). A munkanélküliségről vö. MANNHEIM, Karl: *Mensch und Gesellschaft im Zeitalter des Umbaus*. Leiden, 1935.
- ⁶ A Bécsben tanuló magyar diáktársak közül Tolnayról: BEKE László: Pályakép és világgép. Charles de TOLNAY: *Michelangelo: Mű és világgép*. Budapest, 1975. 367–380; Csatkai Endréről: ZÁDOR Anna: Csatkai Endre művészettörténeti munkássága. *Soproni Szemle* 24 (1970). 194–200. Otto Pächtről: ALEXANDER, Jonathan J. G.: Otto Pächt. 1902–1988. *Proceedings of the British Academy* 80. 1991 Lectures and Memoirs. 453–472.
- ⁷ *Kunstwissenschaftliche Forschungen* 2. Hrsg. PÄCHT, Otto. Berlin – Frankfurt, 1933. Vö. Meyer Schapiro: The New Viennese School. *The Art Bulletin* 1936. 258–266. SCHLOSSER, Julius von: Die Wiener Schule der Kunstgeschichte. *Mitteilungen des österreichischen Institutes für Geschichtsforschung*. Ergänzungs-Band XIII. 2. Innsbruck, 1934. 145–22. – Csatkai Endre mint felsőbbéves hallgató élhet is ezzel a kivételes lehetőséggel. A 4. jegyzetben idézett Nationalienben megtalálható beiratkozási lapjának bizonyossága szerint Strzygowskitól a Modern művészet alapjai című tárgyat tanulja, Dvořáktól A barokk művészet fejlődését, míg gyakorlatra – ma talán szemináriumnak mondanánk – Dvořákhöz és Schlosserhez is jár. A pszichológia és a művészettörténet kapcsolataról: GOMBRICH, Ernst H.: *Kunstwissenschaft und Psychologie vor fünfzig Jahren*. Wien und die Entwicklung der kunsthistorischen Methode. XXV. Internationaler Kongreß für Kunstgeschichte. I. Wien, 1983. 99–104.
- ⁸ Nagyobb része megjelent: Quercia-Studien. *Jahrbuch für Kunstwissenschaft* 7, 1930. 25–63. Lányi talán személyes kapcsolatok miatt, esetleg Schlosser tanácsára választhatta Pindert egyik témavezetőjéül. Mielőtt Schlosser Dvořák halála után, 1922-ben elvállalta a bécsi tanszék vezetését, megpróbálta rábeszélni Pindert a poszt betöltésére.
- ⁹ Frida SCHOTTMÜLLER *Donatello*-kötete 1904-ben jelent meg Münchenben, és a múzeum szoborkatalógusának általa szerkesztett 1913-as kiadásában többek között a Pazzi-Madonnáról írt. *Bildwerke des Kaiser-Friedrich-Museums. Die italienischen und spanischen Bildwerke der Renaissance und Barock I. Die Bildwerke in Stein, Holz, Ton und Wachs*. Bearbeitet von Frida Schottmüller. Berlin, 1933. 2. kiadás. Lányi említése munkatársként a szoborosztályt vezető Theodor DEMMLER előszavában. A kötetéről Ulrich Middeldorf jelentetett meg recenziót a *Rivista d'Arte* 1938-as számában (XX). 940–104.
- ¹⁰ WENDLAND *i. m.* A támogató minden bizonnyal a zürichi Elisabeth Langnese-Hug lehetett, akinek Lányi a *Quercia-Studien* végén köszönetet mond segítségéért. Firenzében írt cikkeit két helybeli művészettörténész, Ranuccio Bianchi-Bandinelli, ill. Roberto

Salvini fordítja olaszra, s Thomas Mann néhány levelében említést tesz olyan értelmiségekről, akikkel Lányi, ill. Monika Mann Firenzében találkozott (MANN, Thomas: *i. m.* II. kötet, 78. *Die Briefe von Thomas Mann. Regesten...* 41/413). A firenzei Kunsthistorisches Institutról összefoglalóan: HUBERT, Hans W.: *Das Kunsthistorische Institut in Florenz. Von der Gründung bis zum hundertjährigen Jubiläum (1897–1997)*. Firenze, 1997. Lányi érdeklődési körébe vágó cikk jelenik meg pl. Rolf BAND-tól: *Donatello's Altar im Santo zu Padua. Mitteilungen des Kunsthistorischen Instituts in Florenz, 1938/1939*. Middeldorf firenzei tartózkodásáról két előadásának rövid beszámolója is tanúskodik 1935. május 19-ről (*Frühwerke des Andrea Verrocchio*) és 1937. november 20-ról (*Zur Florentiner Goldschmiedekunst des Quattrocento*). A fényképész cég, amellyel szoros kapcsolatban volt, az 1864-ben létrehozott „Giacomo Brogi Fotografo”. Ennek már alapítója foglalkozott műtárgyak, elsősorban bronzszobrok – pl. a firenzei Battistero kapujának – fényképezésével. A Brogi család és vállalkozása történetéről – amely utóbb beolvasdva a híres Alinari cégbe: *AFT – Rivista di Storia e Fotografica. Semestrare dell'Archivio Fotografica Toscana*. 1994. december 10–13. Malenotti és Lányi közös képe az említett cikk 13. oldalán. A firenzei Kunsthistorisches Institutban tartott előadás kivonata: *Kleine Beiträge zur Donatello-Forschung. Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*. 5. kötet, 1. füzet. 1937. december. 213. A beszámoló tárgya a párizsi Musée Jacquemart-Andréban őrzött két bronz anygal, amelyet Lányi Luca della Robbia művének tart. A cikket idézi POPE-HENESSY, John: *Luca della Robbia* (Oxford, 1980) kötetének irodalmában, a témába vágó Problemi de la critica donallianával együtt.

¹¹ Wittkower és Lányi már a húszas évekre datálható ismeretségéről tanúskodik, hogy a magyar művészettörténész a *Jahrbuch für Kunstwissenschaft*-ban megjelent Quercia-Studien végén többek között Wittkowernek mond köszönetet a cikk német szövegének tökéletesítéséért. A Warburg-körrel esetleg Tolnay révén kerülhetett kapcsolatba, akit 1929-ben meghívtak a hamburgi egyetemre. A körrel való kapcsolatáról, va-

lamint a londoni tartózkodásával összefüggő egyéb tényekről Claudia Wedepohl-tól, The Warburg Institute archívumának munkatársától kaptam felvilágosítást. Információiból kiderül, hogy Lányi 1938–1940, felesége pedig 1939–1942 között levelezésben állt a Warburg Institute-tal, s a Wittkowerrel, Saxlval, ill. Binggel folytatott levélváltás hangja arra enged következtetni: baráti viszonyban volt felsorolt kollegáival. A Warburg Institute-ból származó értesülés szerint az előadások pontos témája nem ismeretes.

¹² 1939 január és augusztus között. Thomas Mann 1939. január 18-i levelében még a házasságra éretlennek minősíti Monika és Lányi kapcsolatát (MANN, Thomas: *i. m.* II. kötet. Levél Alfred Neumannnak. 78.), egy 1939. augusztus 27-i levelében (*Die Briefe von Thomas Mann. Regesten...* 39/342) viszont már mint vejről beszél Lányiról. Az Angliában maradás iránt érzett bizonytalanságra minden oka meg is lehetett. Az ekkoriban a National Gallery meghívására Londonban dolgozó Wilde Jánost – akinek Wendland feltételezése szerint zsidó származású felesége, az ugyancsak művészettörténész Gyárfás Júlia miatt kellett eljönnie Bécsből – vagy a Londonba emigrált Otto Demust 1940/41-ben különösen gyanús személyként Kanadába internálják.

¹³ Elisabeth, a legifjabb Mann-testvér egy élete végén lefolytatott beszélgetésben bátyjára. Klausra hivatkozva nem túlságosan pozitív véleményt hagy az utókorra sógoráról (Lányis weiche, angenehm schmeichlerische, intelligent parasitenhafte, zivilisierte Art...); BRELOER, Heinrich: *Unterwegs zur Familie Mann. Begegnungen, Gespräche, Interviews*. Frankfurt, 2001. 130. Lányi neve felbukkan az idézett kötet 274., 327., 348., 431. oldalán.

¹⁴ A házaspár londoni biztonságát célzó próbálkozása: *Die Briefe von Thomas Mann. Regesten...* 39/342. Harold Nicholson (1886–1968), aki élete jelentős részében politikai pályát járt be, az I. világháború után néhány évig irodalomtörténettel foglalkozott, s többek között Tennysonról, valamint Swinburne-ről írt. Az amerikai vízum megszerzését célzó levél: 39/373. Ebben Thomas Mann magyar születésű, de cseh származású régésznek nevezi Lányit. A vízumszerzés re-

ménységéről, ill. reménytelenségéről l. még: 40/126; 40/286; 40/338. Alvin Johnson (1874–1971) a *New Republic* című lap szerkesztője, utóbb a *New School for Social Research* igazgatója, ill. elnöke. 1933-ban alapított egyetemet az európai totalitárius rendszerekből Amerikába menekült tudósok számára. Az egyetem 167 zsidó tudósnak biztosított lehetőséget a további munkára az Egyesült Államokban. A Johnsonra vonatkozó adatok forrása:

<http://mockingbird.creighton.edu/nw/ajohnson.htm>.

Thomas Mann veje pályafutásáról: *Die Briefe von Thomas Mann*. Regesten... 39/420. A levélről Richard Blätteltől, a zürichi Thomas-Mann-Archivum munkatársától kaptam részletes ismertetést. A Lányi könyvkiadói gyakorlatára vonatkozó célzás nagy valószínűséggel a vejét csak roppant felületesen ismerő Thomas Mann tévedése lehet.

- ¹⁵ A vízum megszerzéséről: MANN, Thomas: *í. m.* II. kötet 152.
- ¹⁶ Schlosserről: HOFMANN, Werner: *Bode und Schlosser. Jahrbuch der Berliner Museen*, 1996 (melléklet), 177–182, Pinderről: SUCKALE, Robert: *Wilhelm Pinder und die deutsche Kunstwissenschaft nach 1945. Kritische Berichte* 14 (1986). 5–17. Bodéről: SCHLOSSER, Julius von: *In memoriam Wilhelm von Bode. Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 3 (1919–1932). 150–159. Kennerschaft. Kolloquium zum 150. Geburtstag von Wilhelm von Bode. *Jahrbuch der Berliner Museen*, 1996. A „Kunstkennerschaft”-ról: FRIEDLÄNDER, Max J.: *Von Kunst und Kennerschaft*. Oxford – Zürich, 1946. A kötet tartalmazza az 1920-ban Ernst CASSIRER által megjelentetett *Der Kunstkenner* és az ugyancsak Cassirer kiadásában napvilágot látott *Echt und Unecht* című 1929-es írást. A bécsi iskola és a Warburg-kör kölcsönhatásáról: *Aspekte theoretischer Kongruenz von Wiener Schule und Warburg-Kreis*: Edgar Wind und Julius v. Schlosser. *Kunsthistoriker* 5 (1987). 10–12.
- ¹⁷ Der Entwurf zur Fonte Gaia in Siena. *Zeitschrift für bildende Kunst*. Jg. 61., 1927–28. 257–366. KRAUTHEIMER, Richard: *Un disegno di Jacopo della Quercia. La Diana* (1928). 276–279. Újraközölve: *Studies in*

Early Christian, Medieval, and Renaissance Art. 1952. A rajzról – idézve Lányi idevágó cikkeit – legutóbb: BECK, James: *Jacopo della Quercia I–II*. New York, 1991. SEYMOUR, Charles. J.: „Fatto di sua mano”. *Another Look at the Fonte Gaia Drawing in London and New York. (Festschrift Ulrich Middeldorf. Hrsg. von Antje Kosegarten und Peter Tigler. Berlin, 1968. 93–105.)* cikkének 4. jegyzetében ugyancsak hivatkozik Lányi írására, azzal a megjegyzéssel, hogy a Vasari szövegelemzése nem meggyőző, semmiképp se bizonyítja, hogy Vasari Quercia sajátkezü rajzát birtokolta volna.

- ¹⁸ THIEME, U. – BECKER, F.: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künste*. Leipzig, 1907–1950. 27. kötet. 94–99. A Thieme-Becker lexikon szerzői között sorra-rendre megtalálhatók Lányi közvetlen ismerősei, munkatársai. Csak találmra említem Frida Schottmüller vagy Ulrich Middeldorf nevét. L’ultima opera di Andrea Pisano. *L’Arte* 1933 (3. kötet). 204–227. Az orvietói dóm homlokzatáról újabban: MIDDELDORF KOSEGARTEN, Antje: *Die Domfassade in Orvieto. Studien zur Architektur und Skulptur, 1290–1330*. München, 1996.
- ¹⁹ LÁNYI, Jenő – FALK, Ilse: *The Genesis of Andrea Pisano’s Bronze Door. The Art Bulletin*, XXV, 1943. 132–153. Közös munkájukat, ill. Lányit, mint az Andrea Pisano-kutatás egyik szereplőjét említi KREYTENBERG, Gert: *Andrea Pisano und die toskanische Skulptur des 14. Jahrhunderts*. München, 1984.
- ²⁰ *Literaturbericht: Plastik-Italien – 14. Jahrhundert. Zeitschrift für Kunstgeschichte*. 1934. 66–69. A szóban forgó cikkek: FRIED, Franziska: *Zwei Engelgruppen von Giovanni Domkanzel in Pisa. Stryzowski Festschrift*. Klagenfurt, 1932. 54–56; PAPINI, Roberto: *Pro memoria sulla classicità di Giovanni Pisano. Miscellanea di storia dell’arte in onore di Igino Benvenuto Supino*. Firenze, 1933. 113–123; SALMI, Mario: *Un monumento della scultura pisana a Barcellona. Miscellanea ...* 125–139; – VALENTINER, W. R.: *Una statua ignota di Tino da Camaino in Santa Croce in Firenze. L’Arte* XXXVI. 83–107; CARLI, Enzo: *Il Monumento Gherardesca nel Camposanto di Pisa. Bollettino d’arte* XXVI (1933) 408–417; LÁNYI saját cikke *Andrea Pisanóról a L’Arte* 1938-as számában, CELLINI, Pico: *Appunti Orvietani per Andrea*

- e Nino Pisano. *Rivista d'Arte* XV (1933), 1–20.
- ²¹ Donatello nehezen megfogható egyéniségét *Donatello problémája* című 1914-es cikkében (A Kéve könyve. Szerkeszti Szablya János. Hetedik kötet, Bp., 1914. 28–30, ill. *Egybeüjtött íráskok II.* Budapest, 1995. 184–191) FÜLEP Lajos így fogalmazza meg: „Hol ennek, hol amannak az élvnek hódolt kizárólagosan, valóságos fúriával vetve utána magát, hogy azután elejtse, majd ismét felvegye több ízben; hol kiegészíteni igyekezett őket egymással, korának és egyéniségének különböző és ellentétes erőit egységbe foglalni. Sikerült-e neki a különböző törekvésekből levonni a következtetéseket, hogy azután az egyiket alárendelje a másiknak, a naturalizmust felülmúlni a forma kultuszával, a formát elmélyíteni és monumentálissá tenni a tartalom jelentőségével – ez Donatello problémája.” Lányi előtt egy lépéssel járva foglalkozik Donatellóval KAUFFMANN, Hans: *Donatello. Eine Einführung in sein Bilden und Denken.* Berlin, 1935. II. kiadás 1936.
- ²² YBL Ervin: *Donatello.* Magyar Művészeti Kis-könyvtár. Budapest, 1927. 1–3. Ybl Ervinről: FARKAS Zoltán: Ybl Ervin. *Művészet*, 1965. szeptember. Krautheimerről: WEIL-GARRIS BRANDT, Kathleen: *The Krautheimers and Renaissance Sculpture. In memoriam Richard Krautheimer.* Relazioni della giornata di studi Roma, 20 febbraio 1995. Roma, 1997.
- ²³ Zur Pragmatik der Florentiner Quattrocentoplastik (Donatello). *Kritische Berichte zur kunstgeschichtlichen Literatur*, 1932/33. 4. füzet. A folyóirat 1932/33-as száma 1936-ban jelent meg, s Lányi cikkét 1935. májusi dátummal látja el.
- ²⁴ A rövid életű folyóirat, amely lipcei előzményének az 1921–1922-ben kiadott *Monatsheft für Kunstwissenschaft* tekinthető, Rudolf Kautzsch, Wilhelm Pinder, Georg Swarzenski, Karl M. Swoboda kiadásában jelent meg, két szerkesztője Antal Frigyes és Bruno Fürst volt. A folyóirat utóda 1973-tól az Ulmer Verein für Kunst- und Kulturwissenschaften kiadásában jelenik meg – megváltozott profillal. Az új évfolyamok kifejezetten a – Panofsky nevével fémjelzett – klasszikus módszer meghaladását, egy „New Art History”-t ígérnek.
- ²⁵ „In der Zeit der Gründung der Kunstgeschichtlichen Anzeigen bestand die größte Gefahr für die Kunstgeschichte in der zunehmenden Kritikalosigkeit in der Behandlung ihrer Quellen: heute wird sie vielleicht noch mehr durch die unhistorische Behandlung der ihr eigentümlichen Aufgaben und eine allgemeine Verflachung in der Auffassung ihrer Grundprobleme bedroht.” Dvořák a folyóirat utolsó számának bevezetőjében, 1913-ban. Idézi Pinter a *Kritische Berichte* 1927-es számának bevezetőjében (1.).
- ²⁶ Hogy ez mennyire benne volt a köztudatban, bizonyítja, hogy részben az „új bécsi iskola”, részben a tágabban vett Warburgkör képviselőinek tollából jelennek majd meg a következő két-három évtizedben alapvető publikációk ezekről a témákról. Néhány példa: PÄCHT, Otto: *Gestaltungsprinzipien der westlichen Malerei des 15. Jahrhunderts. Kunstwissenschaftliche Forschungen* 2. 1933. 75–100, újabb kiadása: PÄCHT, Otto, *Methodologisches zur kunstwissenschaftlichen Praxis.* München, 1977. 17–58; TOINAY, Charles de: *Le Maître de Flémalle et les Frères van Eyck.* Brüssel, 1938; PANOFKY, Erwin: *Early Netherlandish Painting. Its Origins and Character.* Cambridge, 1953. BRAND PHILIP, Lotte.: *The Ghent Altarpiece and the Art of Jan van Eyck.* Princeton, 1972.
- ²⁷ JANSON, H.W. : *The Sculpture of Donatello.* Incorporating the notes and photographs of the late Jenő Lányi. Princeton-New Jersey, 1957.
- ²⁸ A Santa Croce fa Krisztus a kereszten szobrát, a campanile keleti oldalán Keresztelő Szent János, ill. a Porta della Mandorlaán egy fiatal próféta, valamint az Orsanmichele Szent Péter ábrázolását, továbbá a dóm cantoriája frízének bal oldalát, valamint a párizsi Musée Jacquemart-Andréban őrzött két bronz anygalt.
- ²⁹ Tre rilievi inediti di Donatello. *L'Arte* 38 (1935), 284–297. A Porta della Mandorla domborművei – Lányi ezt meg is említi – szerepelnek YBI, Ervin 1930-as Donatello-kötetében (Budapest). A művekről újabban: WUNDRAM, Manfred: *Donatello und Nanni di Banco.* Berlin, 1969. 30–48., ill. 56–59. Wundram Lányi megállapításához csatlakozva az egyik prófétát Donatello, a másikat Cuiffagni művének tartja.

- ³⁰ Le statue quattrocentesche dei profeti nel campanile e nell'antica facciata di Santa Maria del Fiore. *Rivista d'Arte* 17 (1935), 121–159, ill. 245–280.; Il profeta Isaia di Nanni di Banco. *Rivista d'Arte* 18 (1936), 137–178.; Problemi della critica donatelliana. *Critica d'Arte* 4 (1939), 9–23. Giovanni POGGI: *Il Duomo di Firenze*. Documenti sulla decorazione della chiesa e del campanile tratti dall'archivio dell'Opera. Vol. I. Berlin, 1909. Ez a kötet a firenzei Kunsthistorisches Institut kiadványsorozatának volt a tagja, amelynek teljessé tételét az intézet évtizedekig szorgalmazta. A második kötet, valamint az első kötet reprintje Margaret HAINES gondozásában 1988-ban jelent meg Firenzében. Előszavában Haines részletesen leírja a mű majd nyolcvan éves keletkezéstörténetét, s többek között hivatkozik arra, hogy még a harmincas években is napirenden volt ennek a munkának a folytatása, ill. befejezése.
- ³¹ Donatello's Angels for the Siena Font: a Reconstruction. *The Burlington Magazine*, 1939. október. 142–147.
- ³² Problemi... 22–23. A szóban forgó munkák: bronz puttó a sienai keresztelőkútról (Berlin, Staatliche Museen); XIII. János síremléke (részben; Firenze, Battistero), Mária Magdolna (Firenze, Battistero); ifjú próféta (Firenze, Duomo), próféta és szibilla a Porta della Mandorlán (Firenze, Duomo); Evangélista Szent János (Firenze, Duomo), Józsué (részben; Firenze, Duomo); üvegablak terve Mária koronázásához (Firenze, Duomo); két próféta (Firenze, campanile); Ábrahám és Izsák (részben; Firenze, campanile); Jeremiás (Firenze (Campanile), Habakuk (Firenze, campanile); énekeskarzat (Firenze, Museo dell'Opera del Duomo), Angyali üdvözlés oltár (részben; Firenze, Sta Croce), Szent Lajos (Firenze, Museo dell'Opera di Santa Croce); a szószék jobb oldala (Firenze, S. Lorenzo); a Sagrestia Vecchia díszítése (Firenze, S. Lorenzo), Szent Mária (Firenze, Orsanmichele); Szent György (Firenze, Orsanmichele); Dávid (a dómról; Firenze, Museo Nazionale del Bargello), Szent György az Orsanmicheléről (Firenze, Museo Nazionale di Bargello), Marzocco (Firenze, Museo Nazionale di Bargello), bronz Dávid (Firenze, Museo Nazionale del Bargello), Amor-Atys (részben; Firenze, Museo Nazionale di Bargello); szakállas férfifej az énekes karzatról (Firenze, Museo Nazionale di Bargello), Judit és Holoferész (Firenze, Museo Nazionale di Bargello), Brancacci bíboros síremléke (részben; Nápoly, Sant'Angelo a Nilo); kereszt, főoltár (részben, Padova, Chiesa del Santo); Gattamelata (Padova); márvány Dávid (Washington, National Gallery of Art, Widener Collection); San Rossore ereklyetartó (Pisa, Santo Stefano); külső szószék (Prato, dóm), Giovanni Crivelli síremléke (Róma, Santa Maria in Aracoeli), Heródes lakomája, két erény, két bronz puttó a sienai keresztelőkútról (Siena, Battistero), Giovanni Pecci sírlapja (Siena, dóm), Keresztelő Szent János (részben; Siena, dóm)
- ³³ The Louvre Portrait of Five Florentines. *The Burlington Magazine*, LXXIV–V (1944). 87–95. Valószínűleg ez lehetett Lányi utolsó befejezett cikke, mert a folyóiratban semmiféle utalás nincs arra, hogy valaki átdolgozta, kiegészítette volna az írást.
- ³⁴ Pontorno's Bildnis der Maria Salviati de' Medici. *Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*. 4. 1932. július–1934. január. 88–102. És un autoritratto di Melozzo da Forlì. *La critica d'arte*. 1938. június. XV. III. évf. 97–103. o. Vö. KRIS, Ernst: Die Legende vom Künstler. Ein geschichtlicher Versuch. Wien, 1934.
- ³⁵ WENDLAND *i. m.*
- ³⁶ CAGLIOTTI, Francesco: *Donatello e i Medici. Storia del David e della Guiditta*. Fondazione Carlo Marchi, Studi 14. 2000. 182., 124. jegyzet. A hibásan idézett, nemlétezõ cikk: Donatello's Angels for the Siena Font: A Reconsideration. *Burlington Magazine*, 61 (1927–1928), 257, 266. Erwin PANOFSKY: Das erste Blatt aus dem „Libro” Giorgio Vasaris. Eine Studie über die Beurteilung der Gotik in der italienischen Renaissance. *Städel Jahrbuch*, 1930. 25–72. 31., 5. jegyzet. A szóbeli közlés ténye személyes kapcsolatot feltételez kettejük között.
- ³⁷ A Szentpétervárott született Horst Wolde-mar (Peter) JANSON (1913–1982) egyetemi tanulmányait Münchenben és Hamburgban, Panofskynál végezte, majd az Egyesült Államokban élt. 1941-es disszertációja: *The Sculptural Works of Michelozzo di Bartolommeo*, a következő évben pedig *Two Problems in Florentine Renaissance Sculpture*. *The Art Bulletin XXIV* (1942), 326–334. ci-

men jelent meg cikke. Számos Donatellóról szóló publikációja mellett (ezek nagy része megjelent *16 Studies*. New York, 1973 tanulmánykötetében) sok nyelven és kiadásban napvilágot látott népszerű ismeretterjesztő *History of Art* című könyve tette ismertté a nevét. Jansonról részletesebben l. WENDLAND *i. m.* 1. kötet, 332–338. Azt, hogy mikor és végső soron kitől kapta meg Janson Lányi hagyatékát, legfeljebb találgatni lehet. Nem kizárt, hogy a Warburg Institute archívumában mind erre, mind az ott tartott előadások témájára még választ lehet kapni.

- ³⁸ Ulrich MIDDELDORF (1901–1983), aki 1932–1939 között többször is előadott Firenzében, és a II. világháború után a Kunsthistorisches Institut in Florenz igazgatója lett, Lányival párhuzamosan foglalkozott Donatello oeuvre-jével, erre többek között egy 1929-ben a *Burlington Magazine*-ban a San Rossore ereklyetartóról megjelent cikke, valamint Kauffmann 1935-ös Donatello-kötetének recenziója utal (*Art Bulletin*, 1936). Clarence KENNEDY (1892–1972) ugyancsak reneszánsz szobrászattal foglalkozott, és szintén járt Lányival egy időben Firenzében. Janson kötetének készülése idején, 1951-ben például előadást tartott a washingtoni National Gallery of Art Dávid-szobráról. Janson nyilván azért vonta be Lányi hagyatékának felülvizsgálatába, mert intenzíven érdeklődött a műtárgyfotózás iránt.
- ³⁹ 1963-ban és 1979-ben Janson Donatello-kötetének új kiadása látott napvilágot. Az azóta megjelent fontosabb Donatello-irodalom, amely Lányira is hivatkozik: POPE-HE-

NESSY, John: *The study and criticism of Italian sculpture*. Princeton, 1980. *Donatello e i suoi. Scultura fiorentina del primo rinascimento* a cura di Alan Phipp Darr e Giorgio Bousanti. Milano – Firenze, 1986. ROSENAUER, Artur: *Zum Stilpluralismus im Werk Donatellos. Donatello-Studien*. München, 1989. POESCHKE, Joachim: *Die Skulptur der Renaissance in Italien. Donatello und seine Zeit*. 1. kötet. München, 1990. POPE-HENESSY, John: *Donatello sculptor*. New York, 1993. ROSENAUER, Artur: *Donatello*. Milano, 1993.

- ⁴⁰ POPE-HENESSY, John: *Learning to look*. New-York – London, 1991. 78–79.
- ⁴¹ Janson was the antithesis of Lányi – he believed in reasoning, not in sight – and the outcome was the antithesis of the book Lányi conceived, a blind, heavyweight, argumentative catalogue that is still the standard book on Donatello.
- ⁴² POPE-HENESSY, John: *Donatello*. New-York – London – Paris, 1993. Előszó. „I recall with special gratitude the names of Jenő Jányi (with whom, until his early death in 1940, I used to discuss Donatello’s works in London), of Peter Janson (with whom I disagreed in many points)...”
- ⁴³ „... had a fine-tuned, skeptical mind that was intolerant of received opinion. The prime difficulty in studying Italian sculpture, Lányi recognized, was the absence of an independent methodology.
- ⁴⁴ „It was due in great part to the posthumous influence of Lányi that I decided to join the Department of Architecture and Sculpture at the Victoria and Albert.”

Summary

JENŐ LÁNYI (1902–1940)

Jenő Lányi is a lesser-known figure of the generation of Hungarian art historians who lived abroad between the first and the second world war. He was born in 1902 from a small functionary’s family in Várna (Varín), today belonging to Slovakia. He graduated from secondary school in 1920, than, probably not irrespectively of the so-called “white terror’s” anti-Semitic atrocities, he enrolled at the Vienna University to art history. He studied in Vienna between 1920 and 1924 where among others his classmates were Otto Pächt and Charles de Tolnay. From his Vienna-years the head of department Julius von Schlosser’s criticism of documentary sources,

the sculpture of quattrocento and his interest in psychology had a determinant influence on his work. In 1927 he enrolled at the Munich University where he earned his Phd with a thesis on Jacopo della Quercia, tutored by Wilhelm Pinder and the archaeologist Paul Wolters. Between 1929 and 1932 he was a fellow in Berlin's Staatliche Museen's Kupferstichkabinett headed by Max J. Friedländer. Later he became the fellow of the Deutsches Museum where he worked beside Theodor Demmler and Frida Schottmüller. In the Deutsches Museum among other works he took part in the works of the sculpture catalogue's 1933 new edition. His contact with the members of the Warburg circle, Rudolf Wittkower, Fritz Saxl, Gertrud Bind and Erwin Panofsky could be the increment of his stay in Germany. Between 1932 and 1938 he lived in Florence where he worked in the halo of the Deutsches Kunsthistorisches Institut. Around this time he may have got into personal contact with Clarence Kennedy and Ulrich Middeldorf who later played an important role in the administration of Lányi's legacy. In Florence he got acquainted with the photographer Gino Malenotti, employee of the Brogi company. Malenotti under Lányi's personal guidance took those photographs which were intended to be the illustration of a Donatello monograph from a new perspective by Lányi. In 1938 he had to leave Florence because of his Jewish origin. On Fritz Saxl and Gertrud Bing's invitation he worked in the London Warburg Institute for six months during the winter of 1938/39. There he organised an exhibition of his collected Donatello photographs in the March of 1939 and also made a presentation joined to the exhibition. In the spring or the summer of 1939 he married Monika Mann, the middle daughter of Thomas Mann. From the letters of Thomas Mann it can be followed how the writer tried using his influence and connections to get an American visa for his daughter and son-in-law in the ever hardening political situation. In the August of 1940 Lányi and his wife got the immigration visa and set forth on a ship called the City of Benares to America. The ship was sunk by a German submarine on the 17th of September, 1940 and Lányi was killed in the catastrophe.

The Hungarian art historian's notes and photographs for the Donatello monograph remained in the Warburg Institute. From the Institute with the effective pleading of Lányi's wife the materials got to the United States, to H. W. Janson. Janson published the first edition of a Donatello monograph in 1957 with the utilization of Lányi's notes and photographs but basically on the ground of his own concept.

At the beginning of his career Lányi was engaged in the work of Jacopo della Quercia and Andrea Pisano. From the second part of the 1930's he started to elaborate Donatello's work. In order to find a resolution for this he felt it indispensable to work out a new, complex method based upon the redefinition of sources and the utilization of the tools of iconography, style criticism and in small compass Gestaltpsychologie. He attributed great significance to photographs which picture sculptures from the appropriate view and aimed at demonstrating the Florentine painter's life-work as a series of works which build on one another instead of analyzing certain works.

Janson's Donatello monograph remained a determinant element of the literature on Donatello for long time, but from the 1980/1990's the research on Donatello went back to the Hungarian researcher's articles. Lányi's significant role was appreciated among others by Artur Rosenauer and John Pope-Hennessy.

Ernyey Gyula

HERBERT READ MAGYAR KAPCSOLATAI

A 20. századi brit művészet- és irodalomtörténet kiemelkedő – sokak által még személyesen ismert és becsült – alakja a százötven éve született Sir Herbert Read (1893–1968) angol költő, író, filozófus, irodalomtudós, egyben műkritikus, és művészettörténész, a Modern Mozgalom feltétlen híve és sokoldalú jelentős képviselője. Baráti körben a „modern művészet pápájának” is nevezték kétségtelen szakmai tekintélyéért.¹

Háromnegyed-százados életpályája során művelt sokféle alkotóterületeinek számbavétele sem könnyű, és még hosszabb lenne sorolni azon eredményeit, amelyeket a legkülönbözőbb műfajokban elért, nemkülönben pedig értékelni fáradságtalan oktató- és szervezőmunkáját a modern művészet és minden avantgárd törekvés értő támogatójaként és népszerűsítőjeként. Egész tevékenységét nincs is szándékomban vizsgálni e helyütt. Annál inkább, mivel annak meghatározó vonásai ismertek és elismertek világszerte; életműve „a 20. századi angol kultúra jelentős szellemi és erkölcsi teljesítménye.”² Munkásságának legfrissebb és legteljesebb számbavételét megtaláljuk a fia, Benedict Read és a readi életmű monográfiája, David Thistlewood szerkesztésében megjelent reprezentatív kötetben,³ további kutatások alapjául szolgáló hagyatékát pedig a Read Foundation őrzi Leeds-ben.

Gazdag és színes életpályájának ehelyütt csupán kevésbé ismert magyar vonatkozásaira szeretném ráirányítani a figyelmet, és netán elősegíteni a további vizsgálatokat. Alkotó életét ugyanis végigkísérték a közvetlen vagy közvetett magyar kapcsolatok, amelyek révén – minden bizonnyal nemcsak számunkra – fontos eredmények születtek a modern művészetben és művészetelméletben egyaránt a múlt század második harmadában. Olyan személyiségek: művészek, tudósok, illetőleg műalkotások a fő szereplői ennek a színes történetnek, akikkel, illetve amelyekkel kapcsolatos események megismerése az egyes nemzeti kultúrákon túl az egyetemes kultúra számára is érték.

Inspirációk és személyes kapcsolatok

Herbert Readnek a harmincas évek elejétől számíthatjuk sokszínű kapcsolatát a magyarokkal, művészekkel és művészettörténészekkel, elsősorban is az I. világháború után – majd pedig rövidesen a II. világháború elől – menekülő emigránsokkal. Az 1896-ban, egy Yorkshire-i földműves-családban született, és a leadsi egyetem pezsgő szellemi légkörében nevelkedett Read erre

az időre már nemcsak ismert anarchista költő, főként a világháború idején írott verseivel, hanem – a húszas évek elejétől, a modern művészet felé fordulva – mindinkább becsült művészeti író is.

A háború után, 1922-től 1932-ig a Victoria and Albert Museumban a kerámia osztályon dolgozott, majd két éven át a szépművészet professzora volt a University of Edinburgh-on. Ebben az időben vált a 20. századi művészeti nevelés legnagyobb hatású intézménye: a Bauhaus lelkes-értő hívévé. Olyannyira, hogy maga is megpróbálkozott – sikertelenül – hasonló képzés beindításával Edinburgh-ban. Ezt követően lett a *The Burlington Magazine* szerkesztője (1933–39). Saját alkotói munkásságán túl a modern művészet iránti lelkesedésével, tanárként és szerkesztőként nem utolsó sorban pedig az új médium: a rádió, a *BBC* műsorainak gyakori szereplőjeként is nagyban hatott a 20. század brit művészeti és irodalmi életére.

A művészet lényegéről, értelméről vallott alapvető nézeteit költészeti vizsgálódásai, az angol romantikus költők (Wordsworth, Coleridge, Shelley, Byron) és a freudizmus tanulmányozása során alakította ki a húszas évek közepére, majd csiszolta munkáiban az elkövetkező évtizedekben. Meglátása szerint a költészetben a teremtő képzelet révén a szabad és teljes ember szólal meg; a művészet az emberi lehetőség győzelme a holt anyag fölött, a lét korlátainak jelképes felszámolása. Ezeket a gondolatokat azután kiterjesztette a művészet egészére, és többször, többféleképpen is megfogalmazta különböző esztétikai és művészet-filozófiai írásaiban, amelyeknek korai összegzése a *The Meaning of Art* 1931-ben. A két évvel későbbi *Art Now* című, a képzőművészeti modernizmusról írt úttörő szellemű, széles áttekintést nyújtó könyvében, már egyszerre az európai humanizmus és szabadságeszmény védelmezője, a lázadva-rombolva építő új művészet képviselőjével együtt. A művészet utópikus szabadság-gondolatának további vizsgálatával foglalkozik az *Essential Communism*-ban, 1935-ben, majd pedig talán legtöbbet hivatkozott művében, az *Art and Society*-ban, 1937-ben.

A magyar kapcsolatok kialakulása szempontjából különös jelentőséggel bír a harmincas évek közepén, 1934-ben született egyik legnagyobb hatású könyve, az *Art and Industry*. Read a művésztől látszólag távoli – és sokak szerint világnézetileg semleges – területen, az általa nonfiguratív művészetként értelmezett designról publikált könyvében is világosan megfogalmazta a létezésről és művészetéről vallott alapvető nézeteit. Megerősödésükhöz és kiterjesztésükhöz, a Bauhaus szellemisége, és azon belül is Moholy-Nagy László nézetei járultak hozzá jelentős mértékben.

Moholy-Nagy László

Moholy-Nagy László,⁴ a 20. századi modern művészet egyik legsokoldalúbb és legnagyobb hatású magyar képviselője, a Bauhaus tanáraként írta inspiráló és máig sokat hivatkozott, alapvető művét, a *Von Material zu Archi-*

tektur-t. A Bauhaus-könyvek utolsó, 14. köteteként, 1929-ben kiadott munkát rövid időn belül megjelentették az Egyesült Államokban is *The New Vision* címen. Az 1932. évi első angol nyelvű kiadást még 4 újabb követte az elkövetkező másfél évtized alatt – nagy sikerét mutatva. Walter Gropius, a Bauhaus alapítója és első igazgatója, a könyvsorozat társszerkesztője „a modern formaalakítás alapvető grammatikájának” nevezte azt.⁵ Valójában a könyv a látás hagyományának megingatását-megtörését jelentette, elsősorban is a kinetikus és taktilis, majd további: hallási, szaglási, egyensúlyi érzékek bekapcsolásával, és így a műalkotás(ok) új, többretegű értelmezését segítette elő. Mindazonáltal sokkal több volt e mű ennél. A látásértés forradalmasításán túl a művészet és a művészet-oktatás új értelmezését és távlatait nyitotta meg, a „minden ember tehetséges” pedagógiai program és a biológiai sokoldalúan determinált művészet hitvallása révén.

Moholy-Nagy oktatói, kutatói és művészi tapasztalatainak – elsősorban is 1923 és 1928 közötti előadásainak – összegzéséül írta meg könyvét a modern művészet, főként az orosz avantgárd mesterei, valamint a modern tudomány képviselői, nem utolsósorban a Bauhaus-féle képzés közös eredményei alapján. Szellemi megalapozása azonban még visszanyúlik a bécsi emigrációban dolgozó Kassák-körhöz, konkrétan pedig Kassák Lajossal,⁶ a közép-európai avantgárd kiemelkedő alakjával közösen írt művükhöz, az *Új Művészek Könyvé*-hez.⁷

Bár Read elsősorban Walter Gropius eszményei tolmácsolójának vallotta magát,⁸ Moholy-Nagy munkája gyakorolt rá közvetlen hatást. Könyvét a Bauhausban tapasztaltak s egyszersmind Moholy-Nagy sokkoló hatása alatt írta meg rendkívül rövid idő alatt.⁹ Az Art and Industry ugyanakkor nem minden előtanulmány nélkül született, és nem volt előzmények nélkül a brit piacon sem. Read a Victoria and Albert Múzeumban már behatóan foglalkozott kerámiával és üveggel, amelynek eredményei könyve 2. és 3. részében megtalálhatók. Baráti köréhez tartozott Paul Nash,¹⁰ a Council for Art and Industry tagja. Részt vett a rövid életű *Unit One* művészcsoport munkájában,¹¹ ahol a korszak kiemelkedő építész- és formatervezőjével, Wells-Coates-szal¹² is kapcsolatba került. Robin Kinross pedig különösen a grafikus Eric Gill szerepét hangsúlyozta Read ez idejű nézeteinek fejlődésében.¹³

A harmincas évek elején egyébként is megnőtt az érdeklődés a modern ipari kultúra iránt Nagy-Britanniában. Szakmai szerveződések és állami intézkedések jelzik ezt: Society of Industrial Artists (1930), Gorell Committee on Art and Industry (1931) és Reportja (1932), a Design in Modern Life című rádió-viták (1933), a Dorland Hall-beli kiállítások (1933, 1934) és a Council for Art and Industry (1934). Ami pedig az irodalmi előzményeket, illetőleg kortárs publikációkat illeti, egymás után jöttek ki az „Art and Industry” kapcsolatáról szóló művek. Read könyvével egy időben jelent meg John Gloag: *Industrial Art Explained* és C. G. Holme: *Industrial Design and the Future* című munkája és nem sokkal később Noel Carrington (*Design*, 1935) valamint Anthony Bertam két könyve (*The House: A Machine for Living in*, 1935, majd

Design, 1938), és még mások. Nem utolsósorban pedig megemlítendő Nikolaus Pevsner két korszakos jelentőségű történeti összefoglalása: a *Pioneers of Modern Design* 1936-ból és az *An Enquiry into Industrial Art in England* 1937-ből. Nem felejtkezhetünk meg továbbá az amerikai Museum of Modern Art, New York kiállításairól és kiadványairól sem (*Objects 1900 and Today*, 1932 és főként a *Machine Art*ról, 1934).

Ebben a szélesebb összefüggésekre koncentráló áttekintésben természetesen nem lehet feladatunk az *Art and Industry* jelentőségének és jellemzőinek, legkevésbé kisugárzásának és utóéletének, de még csak Moholy-Nagy hatásának mélyebb vizsgálata sem. Az előbbi témáról Robin Kinross írt kitűnő tanulmányt,¹⁴ míg az utóbbit Read életművének jól ismert kutatója, David Thistlewood már önállóan vizsgálta szintén.¹⁵ A további felismerésekhez pedig még mélyebb részletkutatások hiányoznak. Néhány fontosabb – és a továbbiak megértéséhez szükséges – vonását azonban itt is kiemelném.

Körner Éva hangsúlyozta, hogy a *Bauhaus-Bücher* sorozat azon könyvei, amelyeket Moholy-Nagy szerkesztett, valójában az Új művészek könyvének szerves – bár elágazó – továbbfejlesztései. Kassákot idézve: „ez volt az első kísérlet, amely rámutatott a festészet, szobrászat, építészet, technika szoros és egymást segítő összefüggésére”.¹⁶ Moholy-Nagy sokat tanult Kassáktól – egyszersmind a technika végtelen távlatai elkápráztatták, hatalmas optimizmussal töltötték el. Mint Kállai Ernő a Bauhaus Hannes Meyer-féle korszakának résztvevője írja: „Moholy-Nagy művészetében a nagyváros és a modern technika millió mozgás- és formalehetőségén és valóságán érzett ujjongás, egy új világ hirtelen felfedezése, napra, mindenségre tágult vízió táncoló, nevető ifjúsága. A tér minden pontján örömök, formák, színek formajelzései.”¹⁷

E romantikus-lelkes hozzáállás és hatás kétségtelenül érvényesült Read-nél – sokkal inkább, mint Walter Gropius hűvös, tanáros hangvétele. Read egész művének karakterét ez határozta meg, még akkor is, amikor volta-képpen Gropius híres jelmondatát visszhangozta: „Art and Technology: A New Unity”. Read ennek szellemében követelte határozottan – a kelet-európai avantgárdban legkorábban és legerőteljesebben megjelent és Moholy-Nagy által közvetített gondolatot – a művészetnek a termelésbe vitelét: „In every practical activity the artist is necessary to give form to material. An artist must plan the distribution of buildings within a city; an artist must plan the houses themselves, the halls and factories and all that makes up the city; an artist must plan the interiors of such buildings – the shapes of the rooms and their lighting and colour; an artist must plan the furniture of these rooms, down to the smallest detail, the knives and forks, the cups and saucers and the doorhandles. And at every stage we need the abstract artist, the artist who orders materials till they combine the highest degree of practical economy with the greatest measure of spiritual freedom.”¹⁸

A másik ugyanilyen alapvetően fontos közös kérdésük a művészet biológiai determináltsága. Ennek igazán gazdag és színes példatárát adta Moholy

Herbert Read londoni lakásában, Breuer és Aalto bútorai, valamint Ben Nicholson és Barbara Hepworth képei előtt. 1934

Nagy, és ez köszön vissza Read könyvének 1. és 4. részéből. Read maga is azt vallja, hogy „*aesthetic education is nothing more or less than the education of the senses*”, és el is ismeri, hogy e téren Moholy-Nagy könyve „the greatest experiment... yet undertaken”.¹⁹

Ehhez kapcsolódik még Moholy-Nagy – Thistlewood által erősen hangsúlyozott – úgynevezett *equipoise* koncepciója, „a ballancement of three-dimensional forces”, valamint további elgondolása, a *perceptual equipoise*-ről, amely Read művét is meghatározóan jellemzi: „empathetic appreciation of design the ability to apprehend a designed artefact as both a register of the designer’s creative intentionality, and an expression of the future values it was intended to serve. In this sense everyone was to be regarded as a designer in actuality or in empathy.”²⁰

Mind Moholy-Nagnál, mind Readnél a korabeli helyzet javításának kulcsa az oktatás. Pontosabban a meglévő oktatási szemlélet és struktúra átalakítása a Bauhausban követett módon, illetőleg annak továbbfejlesztett formájában. Moholy-Nagy nemcsak írta ezt, hanem erre tette föl egész életét, és Read is hangsúlyosan szerepelteti könyve önálló, 4. részében. Read ráadásul ennek megvalósítását a társadalom egészére két konkrét irányban: a termelő és a fogyasztó számára is fontosnak tartotta – máig megszívlelhető módon.²¹

Az *Art and Industry* szerves részét képező fotóanyag megszerzésében Moholy-Nagy közvetlenül közreműködött, amiért Read köszönetet is mondott könyve mindegyik kiadásában.²² Végül, pedig ami magát a konkrét munkát, a könyv megjelenési formáját illeti, az talán a szövegénél is modernebb szelleműnek bizonyult a brit piacon. Benne valóban a Bauhaus közösen kimunkált szelleme jelentkezett. Mindez főként a tanácsadó-tervező Herbert Bayernek volt köszönhető, még ha teljes egészében nem is sikerült megvalósítani eredeti elképzeléseit.²³

Végül is a readi művészetértelmezéssel és az absztrakt művész új funkciójával szemben Moholy-Nagy (alapképzési) programja átfogóbb, időtlenebb. Hiszen míg Moholy-Nagy a „minden ember tehetséges” és a „nem a tárgy, hanem az ember a cél” programjával a szelet-emberrel szemben az egészember érdekében emel szót, addig Read az absztrakt művész problémáira keresett és talált korabeli megoldást, az iparba integrálásával.²⁴ Read megközelítésén jól látszik, hogy nem a design mindennapi társadalmi-gazdasági gyakorlatából, hanem a modern brit művészet mozgalmából érkezett, és mélyebb társadalmi és gazdasági vizsgálódások helyett a művész-környezetében és az általa megismert elméletben központi kérdésként szereplő, a tartalomtól független non-figuratív forma esztétikai és társadalmi elismertetése izgatta elsősorban.

Read könyvét mindamellert nagy elismeréssel fogadták a kortársak. Az egy-két – a mindennapi valóságtól való távolságát felrovo – kritikai észrevétel mellett dicsérő hangon méltatták a brit sajtóban.²⁵ Elsősorban – érthetően – a művészek tartották a korszak egyik megoldásra váró kérdésére

adott reményt keltő válasznak. Amint Noel Carrington elragadtatottan írta: „It is impossible to exaggerate the importance of this book to industry and to artists because it is in a class by itself. Nothing has appeared in our time on this subject which can compare with it, either in scope or in clarity of thought...”²⁶

Read és Moholy-Nagy kétségkívül rokon nézetei és a mindkettőjüket jellemző nyitottság képezték hosszantartó személyes kapcsolatuk stabil alapját. Mikor és hol találkoztak először, és ki volt a közvetítő, Gropius, vagy a David Thistlewood által említett Paul Nash,²⁷ netán a közeli jó barát, a nemzetközi építészet szervezője: Siegfried Giedion, avagy közvetlenül keresték meg egymást, pontosan ma még nem tudjuk. Mindenesetre 1933-ban Moholy-Nagy részt vett az athéni CIAM-kongresszuson, majd Londontól Amsterdamig bejárta Európát. Ismeretes Moholy-Nagynak egy Berlinből írt levele már 1934 elejéről, amelyben korábbi kapcsolatukra és londoni látogatására hivatkozik. A levélben, amelyet Richard Kostelanetz publikált Sibyll Moholy-Nagy fordításában, megköszöni a fotók visszaküldését és Read ajánlását a londoni Mayor Gallery²⁸ számára. A szövegből különösen két, Read habitusával közvetlenül kapcsolatos mondat érdemi megfigyelőnk: „Your good letter... gave me immadiately a positive mood”, mivel „full of communication and yet never without a personal charm.” A mondatoknak a kor és a helyszín, a sötétülő-barnuló berlini környezet ad súlyt.

Moholy-Nagy végül – újra – egy évvel később, 1935-ben érkezett Londonba, Read meghívására és nagyrészt támogatásával. Read az *Architectural Review* 1935. októberi számában írt róla. Valójában ez a *The New Vision* amerikai kiadásáról közölt – megkésett – ismertetés „A New Humanism” címen. Cikkében Gropiust, Moholy-Nagyot és Breuer Marcellt ennek az „új humanizmus profétái”-nak nevezte (the prophets of a new humanism)²⁹ és világosan vallott saját politikai állásfoglalásáról is. „Germany has rejected this new humanism, and thought the label 'cultural bolshevism' is only justified if bolshevism implies a constructive and not a destructive movement, there is never theless now doubt that the program of the modern movement in art and architecture requires social changes inconsistent with the present structure of industry. It is merely childish to imagine that one can change the plastic features of our environment without at the same time changing the underlying structure. The disease is constitutional, and of long standing.”³⁰

Ugyanakkor Moholy-Nagy ebben az időben már a világmegváltás helyett az alkalmazott művészetért lelkesedett elsősorban. Londoni tartózkodása idején, 1935–37 között kiállításokat, fotókönyveket készített, plakátokat és prospektusokat tervezett, és talán legjobb ez idei műveként a magyar származású Sir Alexander Kordának díszleteket.³¹ Ezek a H. G. Wells híres regénye: *Things to Come* filmváltozata számára alkotott „special effects” azonban – Moholy-Nagy szerint talán túlságosan is újszerű megoldásaik miatt – nem nyerték el a rendező tetszését és nem valósultak meg a filmben. Csupán külön bemutatójuk, illetve az ottani fényképek alapján váltak ismertté. Moholy-

Nagy viszont sokra tartotta őket, amelyet az is mutat, hogy a róluk készített fénykép szerepel a chicagói *New Bauhaus*-t meghirdető prospektus címlapján.³²

Readnek Moholy-Naggyal a továbbiakban, Angliából 1937-ben az Egyesült Államokba történt távozását követően is megmaradt a személyes jó kapcsolata. Moholy-Nagy meghívta őt Chicagóban egy évvel később létesített új iskolájába, más neves személyiségekkel együtt előadónak, pontosabban a jeles alkotó-kutató személyiségek „galaxisába”.³³ Read látogatást tett nála még nem sokkal halála előtt is. Moholy-Nagy utolsó könyvében: a *Vision in Motion*-ben költőként szerepelteti Readet, az általa térbeli szerkezetűnek nevezett szép versét idézve:

Beata l'alma

Az isteneknek új gyermekei születnek
haláltalan vidéken, hol a
kikezdetlen sziklák hűvös,
tisztá
Tavakban állna, hol test és elme nem ismer
fogyatkozást.

Érzék és képzelet újjászületik
nem éleszt szerelmet:
szerelem gyűlöletbe torkoll: nem használ
szavakat:
a szavak hazudnak. Csak a történések rendje

érthető és az egyedi
értékeléshez nincs
szükség közlésre.
A művészetnek vége:
csak a személyes világ igaz

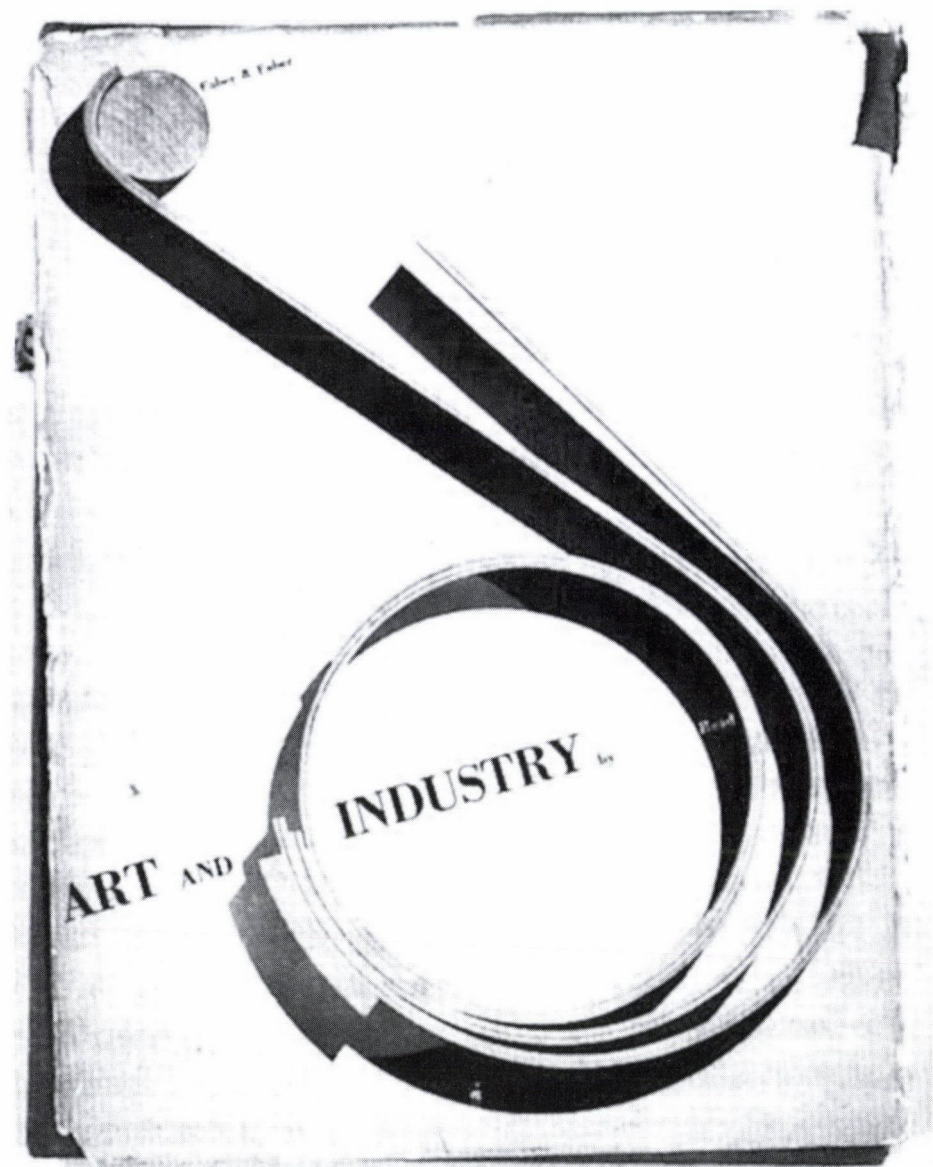
s ez megenyhít. A víz nyugodt:
a sziklák kemények, ereztettek,
értékes ásványokkal
terhesek.

Az ég makulátlan tavában
fürdik a nap.

(fordította Kappanyos András)³⁴

Az új költészet, a futurista-dadaista versek legjobb alkotói között is említi Readet – melleleg éppen a magyarok, Ady Endre, Kassák Lajos társaságában.³⁵

Herbert Read az élete végén összegzőként megírt *A modern festészet* című könyvében maga is megkülönböztető módon foglalkozott Moholy-Naggyal

Az Art and Industry első kiadásának borítója, 1934

– kiemelve a Bauhaus-beli teljesítményét. S azt írta, hogy bár mielőtt még megvalósíthatta volna az „új látás” eszményét meghalt, az idő során ezek az ideák szilárd gyökeret vertek az Egyesült Államokban.³⁶ Könyvében Moholy-Nagynak a saját tulajdonában található korai rézkarca szerepel illusztrációként.³⁷

Read a festészeti összefoglalása után öt évvel később publikált *A modern szobrászat* című munkájában részletesen jellemezte Moholy-Nagy 3D alkotásait. A Moholy-Nagy által alkalmazott (átlátszó és test nélküli) anyagokat és a létrehozott (súlytalan) formákat nem tartotta plasztikai értékeknek, mivel azok „térnyelve” nem felel meg sajátos plasztikai ismerveinek. Az olyan munkából, mint a *Plexiüveg és króm-rúd-szobor* (1946), ugyanis megítélése szerint hiányzik a sajátos plasztikai érzéknek három ismerve: „a felületek tapintható tulajdonságának tudatos érzékelése, az összefüggő sík felületekkel határolt tömeg tudatos érzékelése; érzék a tömeg súlyosságához, azaz nehézkedéséhez, vagyis a tömeg formája és súlya közötti összhang megteremtéséhez.”³⁸

Bár Read a korszak jellegzetes kifejezésének nevezte, Moholy-Nagy plasztikáját, legtöbb ez idei művének nincs szobrászati jelentősége – summázta ítéletét.³⁹ Ugyanakkor úgy vélem, túl szigorúan ítélt Richard Kostelanetz, amikor azt írta, hogy Read számára Moholy-Nagy alkotása „thoroughly revolutionary with respect to the tradition of the art”.⁴⁰ Read csak hű maradt – a kor új áramlatai alapján esetleg vitatható – alapállásához, következetesen alkalmazta azokat – Pevsnernek a modernizmust meghaladó posztmodern megfogalmazásához hasonlóan – a modern szobrászat keretein túllépő, azok ismerveit negligáló művekre. A létrejött alkotások viszont valóban nem férnek már be a tágított értelmezésű modern szobrászat körébe sem – egy új korszak nyitányaként.

Breuer Marcell és Goldfinger Ernő

A Bauhaus másik kitűnő magyar származású mesteréhez, a bútortervezőként indult és ez idő tájt már inkább az építészet felé forduló Breuer Marcellhez⁴¹ fűződő kapcsolatáról csupán töredékes információk ismeretesek mind ez ideig. Breuer Moholy-Naggal nagyjából egy időben érkezett Angliába, ottani szerepléséről már írtunk a *Britain and Hungary* első kötetében.⁴² Moholy-Nagy kapcsán már az is elhangzott, hogy Read ismerte és nagyra becsülte Breuer tevékenységét, és őt az új humanizmus prófétájának nevezte Gropius és Moholy-Nagy mellett. Ezt a megítélését minden bizonnyal erősítette benne Breuernak a Bauhausban, majd az utána következő években alkotott tárgy- és építészeti tervei mellett ez idő tájt az *Architectural Review*-ban megjelent korszakos jelentőségű írása is: a „*Where Do We Stand ?*” Az eredetileg a Schweizerischer Werkbund számára készült és korábban már németül és magyarul is publikált műben⁴³ Breuer összefoglalta a Bauhaus – túlzásoktól mentes –

hitvallását, nagy hatást váltva ki a Modern Mozgalom brit hívei között is. Breuer hangsúlyozta, hogy a modern tervezés nem stílus kérdése elsősorban, hanem a tervező korszerű gondolkodásáé, magatartásáé, amelyet elsősorban az elfogulatlanság és a feladat minél mélyebb megismerése és őszinte, a kor színvólán álló kiszolgálása jellemez.⁴⁴

Read közreműködött a harmincas évek majd minden fontos brit mozgal-mában, így a Breuer által tervezett *Isokon-bútorok* körüli megvalósítási és terjesztési munkában, Jack Pritchard közeli küzdőtársaként. Breuer bútorok láthatók Read londoni (3 The Hall, Parkhill Road) irodájáról készített fényképeken.⁴⁵ Ismert, hogy Breuer nem egyszerűen csak a Modern Mozgalom kiváló tervezője volt Read számára, hanem a Bauhaus-eszmék egyik továbbfejlesztője is, akinek plywood bútorai ennek a folyamatnak új állomásai. Az Egyesült Államokba áttelepülő Breuer – Moholy-Nagy mellett – éppen ezért okkal található Nagy-Britannia fájó veszteséglistáján a Read által Goldfingerről írt méltatásban évtizedekkel később.⁴⁶ Read neve szerepel ugyancsak Breuernak Amerikába indulása előtti szűk körű búcsúztató meghívóján.⁴⁷ További és későbbi kapcsolatukat viszont még a kutatás feladata feltárni.

Végül a személyes magyar művész-tervezői kapcsolatok sorában a már említett Goldfinger Ernőről kell szólnunk, aki Nagy-Britanniában a legnagyobb elismerést – lovagi címet – nyerte el magyar származású építészként.⁴⁸ Herbert Read írta a Goldfinger Ernő életművét bemutató *Architectural Design* 1963 évi 1. számához az előszót. Az 1926 óta brit megbízásokat teljesítő, majd angol feleségével 1934-ben Angliában letelepedő Goldfinger Ernővel kapcsolatos korábbi találkozásairól nincs pontosabb információnk. Okkal feltételezhető viszont, hogy a már korábban említett különböző szakmai fórumokon keresztül a harmincas-negyvenes évektől ismerték egymást. Read igen nagy elismeréssel írt Goldfinger munkásságáról. Kiemelte széleskörű általános és szakmai műveltségén, biztos tájékozódó és értékelő képességén alapuló tervezői tudatosságát, társadalmi és műszaki elmélyültségét, amelyek konkrétan tapasztalható módon és kétségbe vonhatatlanul hatottak az angol építészetre. Konkrét példái az *Elephant and Castle* londoni városrész átfogó terve mellett a „photobolic”-nak nevezett – jó bevilágítási előnyei és plasztikai értékei miatt általánosan elterjedt – ablaktípus, és a „projecting-bay” elnevezésű, a belső tér bővítésén túl a homlokzati plasztika gazdagodását is elősegítő zárt erkély-doboz.⁴⁹ Read szerint: „Ernő Goldfinger is dominated at all times by his consciousness of space and strives at all times towards clarity and intellectual strength in the articulation of this consciousness that I feel it a privilege to offer this unprofessional tribute to skill and artistry.”⁵⁰

Antal Frigyes és Hauser Arnold

A Bauhaus meghatározó magyar alkotó-tervező személyiségei mellett ez időben a társadalomtudományok irányából érkezett magyar művészettörténetekkel, teoretikusokkal, elsősorban is Antal Frigyessel és Hauser Andorral kialakított kapcsolata legalább ennyire, sőt talán emberileg, erkölcsileg még inkább számottevő. Itt ugyanis elsősorban nem is oda-vissza hatásról beszélhetünk, hanem a Readre jellemző önzetlen segítségnyújtásról. Ez viszont a két világháború közötti időben Nagy-Britanniában még ismeretlen magyar tudósok számára meghatározó erővel bírt.

Antal Frigyes⁵¹ 1933-tól élt Londonban és ott is halt meg 1954-ben. Az ő támogatása Read legutóbbi reprezentatív életrajzában is szerepel – minden bizonnyal nem ok nélkül. Mindenesetre Antal akkor publikálta egyik legkorábbi és legfontosabb angol nyelvű tanulmányát: „Reflections on Classicism and Romantitism” címen a *The Burlington Magazine*-ban, amikor annak Read szerkesztője volt.⁵² *Florentine Painting and its Social Background* című 1932. és 1938. között írt és 1948-ban, életében egyetlen önálló köteteként kiadott könyvének előszavában pedig köszönetet is mondott Readnek: „Sokkal tartozom Herbert Readnek, aki megértő segítséget nyújtott a publikáció körüli nehézségek megoldásában.”⁵³ Másik alapvető tanulmányában, amelyet „Remarks on the Methods of Art History” címen jelentett meg 1949-ben, úgy hivatkozik Readnek *Art and Society* címen két évvel korábban újra kiadott könyvére, mint amiben a szerző feltárta – az Antal számára alapvetően fontos – egyes korszakok társadalmi formái és az egykorú művészeti formák közötti kapcsolatok általános természetét. Ez pedig a legnagyobb szakmai elismerés volt részéről, hiszen ő maga is azt kutatta, sőt azt vallotta, hogy „a művészettörténeti módszerek éppúgy datálhatók, mint az egyes képek. Semmi esetre sem a képek vagy a módszerek alábecsülése ez, csupán banális történelmi megállapítás.”⁵⁴ A brit művészetelméletre jelentős hatást gyakorló, a kutatások számára új utakat nyitó munkásságáról, Antal további szellemi kisugárzásáról, Paul Stirton írt friss elemzést a *Britain and Hungary* második kötetében.⁵⁵

A modern művészetszociológia megteremtőjeként ismert Arnold Hauser⁵⁶ pedig élete végén is őszinte elismeréssel emlékezett vissza Readre, önzetlen és messzemenő egykori támogatását emlegetve. Hauser 1938-tól élt Nagy-Britanniában, a Németországban eltöltött hosszú évek után. Nagy-Britanniában írta legfontosabb műveit, akkor lett világhírűvé. A Magyar Televízió által 1976-ban Londonban készített interjúbán részletesen elmondta Readdel való kapcsolatának történetét.⁵⁷

Hauser már hosszú ideje dolgozott *Az irodalom és művészet társadalomtörténete* című főművén, minden szerződés nélkül, csupán egykori barátja, a budapesti *Vasárnapi Kör*-ből⁵⁸ ismert és ez időben már ugyancsak Londonban élő-dolgozó Mannheim Károly⁵⁹ erkölcsi-szakmai támogatásától biztatva. Mannheim azonban hirtelen meghalt és egy közös ismerősük vetette föl

a Routledge kiadó megkeresését, ahol ez idő tájt Herbert Read volt az irodalmi osztály vezetője. Read elolvasta a készen lévő kézirat egy fejezetét, és nemcsak tetszett neki a munka, de vállalta is a megjelentetéssel járó erkölcsi felelősséget, amely nem keveset jelentett egy Angliában teljesen ismeretlen szerző esetében. Ezt ráadásul annak ellenére tette, hogy teljesen más volt az álláspontja a művészet funkciójáról. Hauser szavai szerint viszont Read „nagyon értelmes és nagyon jóindulatú ember is volt ... neki köszönhetem, hogy sikerült 'kalandor vállalkozásom'.”⁶⁰ Végül 1943–44-ben Read ajánlására létrejött a szerződés és 1951-ben megjelent Hauser alapvető könyve. Angliában – sokszor éles támadások ellenére – 2 kiadása és 3 újranyomása volt a kilencvenes évek közepéig. Az 1976-os beszélgetésig 17 nyelvre fordították le, így olaszra, németre és különösen népszerű lett spanyol nyelvterületen, ahol 12 kiadása ismert. Összesen több, mint egymillió példányban fogyott el a világon. Magyarországon megkésve, 1969-ben jelent meg először, majd 1980-ban másodszor a hauseri életmű-sorozat keretében.

Read munkái Magyarországon

Herbert Read műveivel legelőször a negyvenes évek derekán találkozunk Magyarországon. A modern magyar művészet történetében jelentős szerepet játszó, nevében is az európai élvonalhoz tartozást hirdető *Európai Iskola*⁶¹ kiadványai között, a 9. füzetben jelentek meg a *Szürrealizmus*ról írott gondolatai, többek között olyan kortárs költők, művészek és teoretikusok társaságában, mint Appollinaire, Eluard, Breton, Picasso és Giedion. A sorozat szerkesztője és a füzet fordítója: Hamvas Béla,⁶² a modern magyar művészetelmélet egyik úttörő alakja volt. Hamvas röviddel később fel is használta Read gondolatait, feleségével, Kemény Katalinnal együtt írott: *Forradalom a művészetben* című híres könyvének a szürrealizmusról írt részleteinél. Readet idézve mondja, hogy a szürrealista művész célja a mélytudatot kibontani: „az emberi lélek mélységeiből és magasságaiból tele vödörrel meríteni.”⁶³

A modern művészetek elhallgattatásával az elkövetkező másfél évtizedben Magyarországon a szocialista realizmus kultúrpolitikusai és így a kiadók sem közöltek többé semmit Readtól. Csupán a hatvanas évektől a kultúrpolitikai nyitást követően jelent meg újra Read neve nyomtatásban. Először lírai költeményeivel szerepelt az évtized elején, Görgey Gábor fordításában az *Angol költők antológiájá*-ban⁶⁴ majd Hajnal Anna tolmácsolásában a spanyol polgárháború költészetéről szóló *Guernica* című gyűjteményben.⁶⁵

Művészettörténeti tevékenysége költészeténél sokkal jelentősebb mértékben hatott későbbi jelentkezése ellenére. A kényszerű, hosszú szünetet követően a hatvanas évek közepétől jelentek meg egymás után könyvei és a rájuk vonatkozó hivatkozások. A II. világháború utáni magyar művészek, művészet-történészek és a modern művészet iránt érdeklődő közönség egyaránt Herbert Read gazdag ismereteit összefoglaló két művéből (*A modern festészet*, Bp.

1965. és *A modern szobrászat*, Bp. 1968.) tájékozódott legelőször az európai modern művészeti törekvésekről. Ebbe az összképbe bekerültek a külföldön dolgozó magyarok is, legtöbbjüket ekkor ismerhette meg az új magyar olvasóközönség (Moholy-Nagy, Breuer, Kepes György, Victor Vasarely, Hantai Simon, Réth Alfréd festők, valamint szobrászok, Beöthy, Hajdú, Kemény Zoltán).

A hatvanas évek nagy kulturális nyitása idején, 1967 őszén állították ki Henry Moore szobrait a budapesti Múcsarnokban. A katalógusához⁶⁶ a művész monográfiája, régi barátja, Read írta a meleg hangú bevezetőt. Nem sokkal később, de már Read halála után, 1973-ban jelent meg Magyarországon a hozzá ugyancsak közel álló művészbarátjáról, a sokoldalú, villódzó ötletességű *Hans Arp*-ról készült monográfiája,⁶⁷ a Corvina Kiadó gondozásában. Az egyetemes modern művészet magyar kutatói ez időtől fogva rendszeresen használták Read alapvető munkáit. András Gábor egyenesen a korszak magyar szellemi élete vérátömlesztésének nevezte Read, Hauser és mások ez idő tájt fordításban megjelenő könyveit.⁶⁸

JEGYZETEK

¹ Sir Herbert Read (Muscoates Grange, Kirbymoorside, 1893 – Stonegrave, 1968) széleskörű tevékenységéről bővebben lásd Robin SKELTON (ed.): *Herbert Read: A Memorial Symposium*. 1970. G. WOODCOCK: *Herbert Read: the Stream and the Source*, London, 1972; David THISTLEWOOD: *Herbert Read: Formlessness and Form*. London, 1984.

² TAKÁCS Ferenc: Read, Herbert. In: *Világ-irodalmi Lexikon*, felelős szerkesztők: Király István és Szerdahelyi István, Budapest, 1989. 11. köt. 454.

³ Benedict READ, David THISTLEWOOD (eds.): *Herbert Read: A New Vision of Art and Industry*. Leeds, 1993.

⁴ Moholy-Nagy László (Bácsborsod, 1895. – Chicago, 1946.) képzőművész, fotográfus, művészeti író. Munkásságáról bővebben lásd PASSUTH Krisztina: *Moholy-Nagy László*. Budapest, 1982.

⁵ Idézi Otto STELZER: Egy teremtő kísérlet körvonalai, in: MOHOLY-NAGY László: *Az anyagtól az építészetig*. Budapest, 1973. 243.

⁶ Kassák Lajos (Érsekújvár, ma Szlovákia, 1887 – Budapest 1967) írói és festői tevékenységéről összefoglaló irod.: MNG és PIM emlékkiállítás: *Kassák Lajos: 1887–1987.*, Budapest 1987. BORI Imre – KÖRNER Éva:

Kassák irodalma és festészete. Budapest, 1988.

⁷ MOHOLY-NAGY László, KASSÁK Lajos: *Új művészek könyve*. Bécs 1922. Facsimile kiadása Budapesten, 1977. A későbbiekben erre történik hivatkozás.

⁸ Herbert READ: *Art and Industry. The Principles of Industrial Design*. London, (1934) 1966. 63.

⁹ David THISTLEWOOD: „Herbert Read: A *New Vision of Art and Industry*” in: Benedict READ, David THISTLEWOOD (eds.): i. m. 95.

¹⁰ Paul Nash (London, 1889 – Oxford(?), 1946) angol festő, grafikus, textiltervező.

¹¹ Herbert READ (ed.): *Unit One, 1934* továbbá *The Mayor Gallery, Unit One: Spirit of the '30's*, London, 1984.

¹² Wells Coates (Tokió, 1895 – ? 1958) a harmincas évekbeli angol Modern Movement vezető alakja, építész, designer. Munkájáról bővebben lásd: S. CANTACUZINO: *Wells Coates*, 1978.

¹³ Robin KINROSS: „Herbert Read's *Art and Industry*”, *Journal of Design History*, Vol. 1. No. 1. 1988. 37–38.

¹⁴ Kinross elsősorban Eric Gill két könyvét emeli ki: *Beauty Looks after Herself*. London, 1933. és *Art and a Changing Civiliza-*

- tion. London, 1934. KINROSS i. m. Gillről irod.: F. MCCARTHY: *Eric Gill*. 1991.
- ¹⁵ THISTLEWOOD i. m.
- ¹⁶ KÖRNER Éva: Utószó. in: KASSÁK Lajos – MOHOLY-NAGY László: i. m. 1. és 2.
- ¹⁷ Idézi KÖRNER uo. 4.
- ¹⁸ Herbert READ: *Art and Industry*, i. m. 63–64.
- ¹⁹ READ i. m. 189. és 190. Kiemelés Readtól.
- ²⁰ THISTLEWOOD i. m. 97.
- ²¹ READ: uo. továbbá „Appendices”
- ²² READ i. m. 6.
- ²³ KINROSS i. m. 39–43.
- ²⁴ Vö. MOHOLY-NAGY László: *Az anyagtól az építészetig*. Budapest, 1973. 10–12. és READ i. m. 60–61.
- ²⁵ Bővebben KINROSS i. m. 43–44.
- ²⁶ Idézi KINROSS i. m. 43. Az idézett megtalálható könyve későbbi hirdetéseinél, így a Faber and Faber kiadványainál is.
- ²⁷ THISTLEWOOD i. m. 95.
- ²⁸ Richard KOSTELANETZ (ed.): *Moholy-Nagy*. London, 1971. 18–19.
- ²⁹ Herbert READ: A New Humanism. *The Architectural Review*. LXXVIII. Oct. 1935.
- ³⁰ READ UO.
- ³¹ Bővebben PASSUTH i. m. 62. Sir Alexander Korda (1893–1956) magyar származású angol filmrendező, producer. 1931-től élt Londonban és jelentős szerepet vállalt az angol film felvirágoztatásában klasszikus filmjeivel és a London Film Ltd. megalapításával.
- ³² Vö. MOHOLY-NAGY László: *Vision in Motion*. Chicago, 1965. magyarul: *Látás mozgásban*. Budapest, 1996. 378. kép és PASSUTH i. m. 267.
- ³³ MOHOLY-NAGY i. m. 70. A „galaxist” meghatározó személyek között található Alvar Aalto, Man Ray, Henry Russel Hitchcock, Konrad Wacksmann, stb.
- ³⁴ MOHOLY-NAGY i. m. 298.
- ³⁵ MOHOLY-NAGY i. m. 329.
- ³⁶ Herbert READ: *A modern festészet története*. Budapest, 1965. Eredeti címe: *A Concise History of Modern Painting*. London, 1959.
- ³⁷ READ uo. 37.
- ³⁸ Herbert READ: *A modern szobrászat története*. Budapest, 1968. 100–101. Eredeti címe: *A Concise History of Modern Sculpture*. London, 1962.
- ³⁹ READ i. m. 101.
- ⁴⁰ KOSTELANETZ i. m. 11.
- ⁴¹ Breuer Marcel Lajos (Pécs, 1902 – New York, 1982) magyar származású amerikai építész, belsőépítész, bútortervező. 1921-től 1931-ig Németországban, 1935. és 1937. között Nagy-Britanniában majd azt követően haláláig az Egyesült Államokban élt. A munkásságát tárgyaló számos könyv közül lásd: MAJOR Máté: *Breuer Marcel*. Budapest, 1970.
- ⁴² Gyula ERNYEY: Breuer and Fejér: Hungarian-Born Furniture Designers in Britain. Gyula ERNYEY (ed.): *Britain and Hungary. Contacts in Architecture and Design during the Nineteenth and Twentieth Century*. Budapest, 1999.
- ⁴³ BREUER, Marcel: Wo stehen wir heute? Schweizerischer Wekbund, 1934. április 27. Magyar nyelvű változata: Előadás Zürichben a Schweizerischer Wekbund előtt. *Tér és Forma*, 1935. 1. sz.
- ⁴⁴ Marcel BREUER: Where do we stand. *The Architectural Review*, April, 1935.
- ⁴⁵ Vö. KINROSS: i. m. 35.
- ⁴⁶ Herbert READ: Ernő Goldfinger. *Architectural Design*, January 1963. 8.
- ⁴⁷ The Pritchard Papers, PP/8/53. The University Library, University of East Anglia, Norwich. Ez úton is köszönetemet fejezem ki Professor Stefan Muthesiusnak a kutatáshoz nyújtott segítségéért.
- ⁴⁸ Goldfinger Ernő (Budapest, 1902 – London, 1987) építész, belsőépítész, bútortervező. Munkásságáról bővebben MAJOR Máté: *Goldfinger Ernő*. Budapest, 1973.
- ⁴⁹ MAJOR i. m. 21–22.
- ⁵⁰ READ i. m. 8.
- ⁵¹ Antal Frigyes (Budapest, 1887 – London, 1954) magyar művészettörténész. Jelentős szerepet játszott a magyar Tanácsköztársaság kultúrpolitikájában. 1919-től 1933-ig Berlinben élt, majd ezt követően Londonban. Munkásságáról bővebben: ZÁDOR Anna: Utószó. In: ANTAL Frigyes: *Stilustörténet – kortörténet*. Budapest, 1979.
- ⁵² Frederick ANTAL: Reflections on Classicism and Romanticism. *The Burlington Magazine*, Vol. IXVI. No. CCCIXXXV April, 1935.
- ⁵³ Frederick ANTAL: *Florentine Painting and its Social Background*. London, 1948. Magyarul: *A firenzei festészet és társadalmi háttere*. Budapest, 1986.
- ⁵⁴ Frederick ANTAL: Remarks on the Methods of Art History. (1949.). Magyarul: ANTAL: *Stilustörténet – kortörténet*. i. m. 10. és 16.

- ⁵⁵ ANTAL i. m. uo.
- ⁵⁶ Hauser Arnold (Temesvár, 1892 – Budapest, 1978) magyar filozófus, művészetszociológus. Tevékenységéről bővebben: NÉMETH Lajos: Hauser Arnold munkássága. In: HAUSER Arnold: *Az irodalom és művészet társadalomtörténete I-II*. Budapest, 1968–69.
- ⁵⁷ Publikálva: Látogatóban Hauser Arnoldnál. Riporter: Nyíri Kristóf, szerkesztő: Borus Rózsa, MTV. 1976. március 16. In: HAUSER Arnold: *Találkozásaim Lukács Györggyel*. Budapest, 1978.
- ⁵⁸ A Lukács György körüli csoportosulásként, az 1910-es években filozófusokból, művészekből és művészettörténészekből létesült *Vasárnapi Kör* fő személyiségei: Antal Frigyes, Balázs Béla, Fülep Lajos, Hauser Arnold, Mannheim Károly, Tolnay Károly, Wilde János. – Irod.: KARÁDI Éva, VEZÉR Erzsébet (szerk.): *A Vasárnapi Kör*. Budapest, 1980.
- ⁵⁹ Mannheim Károly (Budapest, 1893 – London, 1947) filozófus, szociológus, a tudás-szociológia klasszikusa. 1933-tól élt Angliában, 1946-tól volt a University of London neveléstudományi tanszékének professzora. Irod.: G. W. REMMLING: *The Sociology of Karl Mannheim*. London, 1975. Mannheim-tanulmányok: *Írások Mannheim Károlytól és Mannheim Károlyról*. (Szerk. Gellériné Lázár Márta, Karádi Éva, Cs. Kiss Lajos.) Budapest, 2003.
- ⁶⁰ Látogatóban Hauser Arnoldnál, i. m. 66.
- ⁶¹ *Az Európai Iskoláról*, a modern magyar művészet 1945 és 1949 közötti – művészekből, művészettörténészekből és teoretikusokból álló – képzőművészeti csoportosulásról bővebben GYÖRGY Péter – PATAKI Gábor: *Az Európai Iskola és az elvont művészek csoportja*. Budapest, 1990.
- ⁶² Hamvas Béla (Eperjes, 1897 – Budapest, 1988) esszéíró, író, filozófus, műfordító. A megújuló tradicionalizmus képviselőjeként – a munkásságát sújtó hosszú szilencium után – a nyolcvanas évektől hat erőteljesebben Magyarországon és Közép-Európában. – Irod.: HAMVAS Béla: *Közös életrend: Válogatás esszéiből és életművének teljes bibliográfiája*. Budapest, 1988.
- ⁶³ HAMVAS Béla, KEMÉNY Katalin: *Forradalom a művészetben*. Budapest, 1947. 2. kiad. Pécs, 1989. 88.
- ⁶⁴ SZABÓ Lőrinc, VAJDA Miklós (szerk.): *Angol költők antológiája*. Budapest, 1960.
- ⁶⁵ *Guernica. A spanyol polgárháború költészete*. Budapest, 1963.
- ⁶⁶ Herbert READ: Előszó. *Henry Moore angol szobrászművész kiállítása*, 1967. május 18 – június 18. Budapest, Múcsarnok. A kiállítást rendezte: a Kulturális Kapcsolatok Intézete, Budapest.
- ⁶⁷ Herbert READ: *Arp*. Budapest, 1973.
- ⁶⁸ András Gábor, Pataki Gábor, Szűcs György, Zwickl András: *Magyar képzőművészet a 20. században*. Budapest, 1999. 193.

Summary

The original English version entitled Herbert Read's Hungarian Contacts was published in *Britain and Hungary Vol.2. Contacts in Architecture, Design, Art and Theory during the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Ed. Gyula Ernyey, Budapest, Hungarian University of Craft and Design, 2003.

Márfai Molnár László

FÜLEP LAJOS MŰVÉSZETFILOZÓFIÁJA AZ 1930-AS ÉVEKBEN*

Művészetfilozófiai előzmények a fiatal Fülepnél

Fülep Lajos az 1910-es évek végén és az 1920-as évek elején két nagyobb tanulmányban (*Magyar művészet, Művészet és világnézet*) összegezte addigra kialakult művészetfilozófiai, esztétikai felfogását. Ezt követően az 1930-as évek elejéről ismert egy újabb, nagyobb terjedelmű kézírata, amely az eddigieknél is átfogóbbnak szánt művészetfilozófiai vállalkozása első vázlatos megfogalmazásának tekinthető.¹

Annyi bizonyos, hogy az 1930-as évek elejétől Fülepnek új paradigmák mentén kellett kidolgoznia művészetfilozófiai elméletét ifjúkori munkáihoz képest, hiszen ezek más-más okokból ugyan, de lezárták a további vizsgálódás lehetőségét éppen a bennük felállított összefüggések és a belőlük levonható következtetések miatt. A *Magyar művészet*-ben a történetiség új diskurzusának kidolgozásával a modern magyar képzőművészet előzményeit vizsgálja meg, azokat a kezdeményezéseket, melyek lehetővé tették, ahogy Fülep fogalmaz, „a sajátosan magyar” képzőművészet létrejöttét, amely tehát nem másolás, utánérzés, hanem a Fülep által is képviselt modernség követelményeinek megfelelően eredeti, innovatív, és teljesíti a modernség művészeteszményének harmadik feltételét is, történeti léttel rendelkezik, sajátos sorsa van, és ez elhelyezhető a művészet univerzália-fogalmának történetiségében: „Az univerzálissal csak olyan valami lehet korrelációban, amiben már magában is megvan az univerzalitás, vagy lehetősége, szándéka, követelménye. Ez a forma, amely ugyanakkor univerzális is, amikor nemzeti. Nemzeti volta pedig – az etnikai anyagtól függetlenül tekintve – nem lehet más, mint sajátos fölvetése és megoldása a forma problémájának, ahogy valamely nép művészetében látható.”² Fülep teoretikus tevékenysége így a múlt felé is nyitottá válik, viszont implikálja a jelen művészi gyakorlata számára azt a követelményt, hogy lépjen kapcsolatba saját történeti előzményével, originalitása, újszerűsége mellett legyen részese a művészet történeti sorsfolyamatának. Az új művészi gyakorlat megszületéséig azonban ez a diskurzus is lezárul, nincs többé mit mondania, a hallgatás itt erős erkölcsi konnotációval bíró várakozást jelent, a teoretikus artikuláció önnön csendjéhez jut.³

A *Művészet és világnézet*-ben Fülep az egész művészetre vonatkozó alapkérdést teszi fel: „A művészetnek és világnézetnek viszonya, mely a koncepciót műalkotásokban mutatkozik, csakugyan ideiglenes-e, s idejét múlhatja-e, vagy hozzátartozik a művészet, legalábbis minden nagy művészet lényegéhez?”⁴ Ennek a műnek a konklúziója, miszerint új művészet csak új világnézet nyo-

mán támadhat, a világnézet pedig már túl van az autonóm művészet, illetve az esztétikum szféráján, és mibenléte alapvetően etikai probléma lesz, egyúttal le is zárja a művészetrel való további szisztematikus foglalkozás lehetőségét, hiszen jó esetben is a nyitott, előre meghatározhatatlan – hiszen csak szabadságában tételezhető – új erkölcsi minőségek megléte után lehetne ezt folytatni.⁵ Ugyanakkor ez a következtetéssor, mely a jövőbe helyezi a művészet, esztétikum, és a róluk való teoretikus beszéd lehetőségét, *A mai művészet válsága* című – Fülep munkásságán belül korszakzárónak tekinthető – írásában egyúttal fel is számolja paradox módon ezeknek a szféráknak Kant óta tételezett autonómiáját, hiszen létüket az etikaitól teszi függővé: „új valóságoknak kell támadniok, aktuálissá válniok, s ezeknek a valóságoknak az új formákat preformálniok. Röviden és egyszerűen: világnézetnek – mely az intencionált formákat hordozhassa – kell előbb létevé lennie.”⁶

Az így létesült összefüggésben rejlő ellentmondás persze csak látszólagos, hiszen maga Kant a tiszta ész, a gyakorlati ész és az ítélőerő megismerő szféráinak különválasztása után meg is adja a közöttük lévő összefüggés lehetőségét. Éppen az esztétikai ítélőerő az, amely közvetít az elvont, tudományos tudás és az erkölcsi tudás között, minőségei közül a szép és az eszményi szép a tiszta ész, a fenséges pedig a gyakorlati ész felé jelent kapcsolatot.⁷

Fülep esztétikai rendszere – véleményünk szerint – belső okok miatt alakul olyanná a *Művészet és világnézet*-ben, amely erősen normatív, a jelennel szemben detestáló, a jövőt illetően pedig erősen affirmatív jellege révén a gyakorlati észben látja a művészi gyakorlat és teória folytathatóságának letéteményesét. Nyilván Fülepnek az 1920-as évek végétől, az 1930-as évek elejétől számítható művészetelméleti tevékenysége így inkább értelmezhető újrakezdésnek, mint folytatásnak. Új beszédmódokat kell artikulálnia, és ehhez korábbi diskurzusokat kell újraolvasnia, felülírnia.⁸

A fentiek nyomán érthető, hogy Fülep 1930-as évek elejéről származó művészetfilozófiai kézírata bevezetését így kezdi: „Kiindulás: az esztétikai ítélet analízise, Kantból kiindulva, de eltérő, sőt ellenkező eredményhez jutva odavezet, hogy az esztétikai, szorosabban művészi fenomén kérdése csak az esztétikum és valóság, vagy pontosabban a művészet és valóság egymáshoz való viszonyának analízisében oldható meg eredményesen úgy, hogy a művészettudomány speciális kérdéseire (műfaj) s a művészettörténet speciális kérdéseire (stílus) világgósság derüljön.”⁹

Fülep tehát egyrészt célul tűzi ki a Kanttól eredő esztétikai paradigma kritikai felülvizsgálatát, azért, hogy az esztétikum szférájának a valósághoz való viszonyát másféle beszédmódban artikulálja. Kérdéses, hogy Fülep számára tartható-e a Baumgarten által felállított és Kant által továbbgondolt tézis, miszerint az esztétikumról azért lehet egyáltalán külön, filozófiai kezek között beszélni, mert az a megismerés külön módozatát jelenti; és ebből már levezethető e szféra autonómiája is. Az ettől való eltéréshez az esztétikum és a valóság új viszonyának megfogalmazását, ennek előfeltételeként

pedig magának a valóságnak az ebben az összefüggésben értendő definiálását kell elvégezni.

Fülep másrészt arra törekszik, hogy az így nyert viszonylatok és meghatározások nyomán, tehát az új esztétikai elméletben megkíséreljen megoldani két művészetfilozófiai problémát: az egyik a műfajok elmélete, tehát – legalábbis a fülepi gondolatrendszerben – a történetiségen kívüli filozófiai aspektus, a másik pedig a stílus mibenléte, azaz a művészet történetfilozófiájának alapproblémája. Hogy a kettő mennyire összetartozik, azt Fülep is elismeri, amikor ezt követően arról ír, hogy a művészet nemfogalmának át kell fognia és magába kell foglalnia azokat a történeti változatokat, melyek a teóriák és a művészi gyakorlatok tapasztalatának sokféleségéből származnak. Tehát Fülep itt a modernség jellegzetes és egymásnak is ellentmondó követelményének igyekszik eleget tenni, amikor a művészet univerzális, idő feletti fogalmát olyanná kívánja formálni, amely képes befogadni a meglévő, sőt a lehetséges történeti tapasztalatokat is: „A művészetfilozófiában, ha valóban univerzális akar lenni, minden kor, nép és irány művészetének meg kell találni a helyét, pontosabban helyének lehetőségét. [...] Az említett elágazás sokasága mellett itt van még az, amit a műfaji sokféleségnek nevezünk. S ezt a fogalmat is jóval tágabb értelemben kell vennünk, mint ahogy gyakran történik. A leginkább ismert műfajok mellé a műfaji változatoknak egész seregét kell iktatnunk, s itt se engedhetjük meg, hogy valamely domináló, vagy bármely okból különlegesen értékelt műfaj alapján állítsunk föl olyan elméletet, melyhez e többi műfaj alkalmazkodni kénytelen, vagy amely miatt éppenséggel kiesik a művészet világból.”¹⁰

Fülep tehát a művészetek történeti léte során megjelenő kor szerint kötött értéktételezések kiiktatását is művészetfilozófiája feltételei között helyezi el. A modernség teoretikusának nézőpontja ez, aki egyik részről számol a történetiség egészével, próbálja átfogni gondolatilag annak minden lehetséges változatát, miközben másik részről úgy véli, erre vonatkozó diskurzusa felette van a történeti változatoknak, képes meghaladni azok sokféleségét, azáltal, hogy egységes fogalmi rendben beszél róluk. Ez a nyilvánvalóan Hegeltől eredő meggyőződés nem csupán Fülep törekvéseinek sajátja, hanem ihletője olyan felfogásmódoknak is, mint a fenomenológia, amely az intencionális tudat történetiségtől független, mondhatni időtlen módozatát vizsgálta, és a strukturalizmus, amely a létezők szerkezetének, szervezőelvének szintén történetiségtől független feltárásán fáradozott. Jellemző, hogy a fenomenológiai diskurzus megalkotója, Edmund Husserl az időről tartott előadássorozatot úgy, hogy eltekintett az idő fogalmának történetileg változó voltától: „Mi az élményeket semmilyen valóságba nem fogjuk belerendezni. [...] Az *idő a prioriját* kíséreljük megvilágítani, az *időtudat* kutatásakor annak lényegi konstitúcióját hozzuk napvilágra, és az időhöz specifikusan hozzá tartozó felfogástartalmakat és aktuskaraktereket mutatjuk meg, amelyekhez lényegileg hozzátartoznak az apriorisztikus időtörvények.”¹¹ A fenomenológiától is erősen ihletett strukturalizmusnak a művé-

szetelméletben annak egyik első képviselőjének tartott Roman Ingarden *Az irodalmi műalkotás*-ban egyszerre tér ki a művel szembesülő intencionális tudat mechanizmusaira, és a műalkotás-tárgy strukturális rétegzettségére, szerkezeti szintjeire.¹²

Nyilván nem véletlen, hogy az Ingarden előbb említett művének megjelenésével egy időben keletkezett Fülep-kéziratban a következő megállapítás így szól: „Ugyanazon a műtárgyon belül, bármilyen egységes és bármilyenre annak kell tekintenünk, több réteget találunk, amelyek mind megfelelő méltánylást kívánnak, anélkül azonban, hogy egyiké a másiknak rovására váljon, vagy mellőzésével, tekintetbe nem vételével, fontosságának félreismerésével, akár állításával vagy tagadásával járjon.”¹³ A műalkotások ilyenfajta figyelembevételre implikálhatna Fülepnél egy olyan felfogásmódot is, amelyben maga a műalkotás, megelőzve a róla szóló beszédet és annak rendjét, képes arra, hogy beszéljen, hiszen nem dolog, hanem egy bizonyos nyelv, egy jelrendszer artikulációja. Ígéretes elképzelés lehetne ez, mely a jelentést nem egy hozzá képest külső rendből eredeztetné. De Fülep mégis inkább a teoretikus diskurzus szupremáciáját választja, mint amely egyedül képes szavatolni a fogalmi egységet, amely ebben a diskurzusban a művészet fennmaradásának előfeltétele: „Az elméletileg el nem kötelezett művészet-szemléletnek arra a kérdésre, mi a művészet, elég rámutatnia a művészet világára, hiszen *a művészet a maga nyelvén beszél önmagáról és önmagáért* [kiemelés tőlünk M.M.L.] – az elméletileg elkötelezettnek azonban azt, amit a művészet mond önmagáról és önmagáért, az elmélet nyelvére kell fordítania, s ez azt jelenti, hogy meg kell mutatnia az egységet statuáló, mindenütt helytálló és érvényes principiumokat, amellyel vagy amelyekkel *ellenőrizhető és igazolható módon megfelel arra a kérdésre, mi a művészet*; [kiemelés tőlünk M.M.L.] amelyekkel tehát a művészet területéhez tartozó tárgyak sokasága felvétetik az esztétikai szférába; vagy amellyel, végül, az esztétikai szféra konstituálódik.”¹⁴

Külön elemzendő probléma Fülepnél művészet és esztétikum *viszonya*; annyit mindenesetre előre lehet bocsájtani, hogy szoros összeszövöttségük ellenére Fülep hol a fogalmi elvontság világát tolja előtérbe, hol a műtárgyak érzéki bizonyosságát – ez utóbbiban van mindkettő adva, de *igazolásuk* itt csak a teoretikus diskurzus előjoga lehet. Ezért fogalmaz úgy Fülep, hogy szükséges kiindulni „előzetes elméleti megköötöttség nélkül magából az esztétikai tapasztalatból, s lépésről lépésre tudatosítjuk, amit a tapasztalat magába foglal. Nézetünk szerint így nem kell védekeznünk a petitio principii látszata ellen, mert nem valami tételt tételezünk a tapasztalat előtt, hanem a tapasztalatból akarjuk kihámozni a tételt, s a további vizsgálat sorának kell igazolnia eljárásunk helytállóságát és helyességét. Lehetetlen valamiről kívülről beszélni, úgy mint kívülről elérni.”¹⁵ Ezek után Fülep az esztétikai tapasztalatot úgy határozza meg, mint természeti és ember alkotta tárgyak által kiváltott sajátos élményt, „amely élményt általában esztétikainak nevezünk, ha ti. ráeszmélünk, hogy élményüket valami sajátos, éppen

az esztétikai érték határozza meg és különbözteti meg más, talán hasonlóan fontos és intenzív élményeinktől. Egyfelől tehát tárgyak: természetiek és emberi alkotások, másfelől sajátos élmény, mely a tárgyak tulajdonságát sajátos érték gyanánt fogja föl. Ezek határozzák meg az esztétikai tapasztalat formáját, mely mindig azonos lehet, míg tartalma végtelenül változhat. [...] Az esztétikum az élményben aktuálódik, de a tárgy tulajdonságai alapján.”¹⁶

Az idézett szövegrészek, melyek a fülepi koncepció alapdefinícióit adják, látható módon olyan beszédmód közegében artikulálódtak, mely nem áll távol a fentebb már hivatkozott kortárs szerzőktől, és amely nyomán ezt a beszédmódot a fenomenológia és a strukturalizmus diskurzusával rokoníthatjuk, függetlenül attól, hogy Fülep szövegének írása idején mennyire ismerte rokon felfogású európai kortársainak műveit.

Esztétikai érték és esztétikai tudat Fülep elméletében

Sajátos érték és neki megfelelő érvényességi terület: ez Fülep szerint az esztétika (művészetfilozófia) független diszciplínájának előfeltétele. Ehhez viszont be kell bizonyítani ezen értékszféra és érvényességi területe (szférája) autonómiáját, amihez viszont előbb meg kell találni, melyik is ez a sajátos, másra vissza nem vezethető érték. Ennek kimutatását szánja Fülep művészetfilozófiája első feladatának, mivel a fentebb idézett esztétikai élmény és a műtárgyak léte önmagában még nem garantálja, hogy ez az élmény- és tárgyszféra autonóm legyen, miközben az egésznek ez a kiindulópontja. Maga Fülep is elismeri, hogy körben forgó érvelés ez, de úgy véli, egyrészt hipotézisként kell felvetését kezelnie, mely a végén igazolódik, másrészt pedig „kétféle tudásról van szó: egy elsőről, mely lehet bizonyos, bár lehet homályos, önmagáról híven számot adni képtelen, s egy másodikról, mely világos, de bizonytalan, hipotetikus; az első vonatkozik az érték és szféra anyagára, tartalmára, a második autonómiájára. A másodikat a vizsgálattal szerezzük meg, az elsőnek birtokunkban kell lennie.”¹⁷ A közvetlen élmény tudása önmagában nem elég, mert nem csupán önmagát kell igazolnia Fülep szerint, hanem autonómiáját is, ezt pedig már csak a belőle lezármaztatott teória képes megtenni. Hasonlóan oldja fel Fülep a másik, szintén már kezdetben megjelenő problémát, amely természeti és művészi esztétikum azonosságára és különműségére vonatkozik. Felvetése szerint, ha a két szféra az egységes esztétikum két tartománya, akkor elégnek kell lennie egy elméletnek is, ha meg nem, akkor két elméletnek kell kialakulnia, de mindez majd csak a vizsgálat folyamán derülhet ki.

A feladat láthatólag ugyanaz, mint ami már Kant számára is adott volt, és amit a német filozófus *Az ítéleőrő kritikájá*-ban meg is oldott; de Fülep éppen Kant e művének sajátos továbbgondolása nyomán jutott el a Művé-

szet és világnézet-ben a művészet függetlenségének feladásához. Így művészetfilozófiai újrakezdése egyben a kanti problematika ismételt megválaszolásának kísérlete is lesz, de a Kantétól eltérő módon. Hiszen Fülep szerint Kantnál a művészi forma „a megismerő képességekhez alkalmazottság, amely közömbösségében és esetlegességében lehetetlenné teszi a konkrét élménynek és tárgynak megközelítését, de csak a rá gondolást is.”¹⁸

Nála e helyett valami olyan adotról van szó, amely mind az érzékek, mind a tudat útján bizonyosságot nyert, és amelynek Fülep szerint minden mástól való különbözősége is kétségbevonhatatlan: „Fontos csak az, hogy amivel az esztétikai területre tekintünk, nem az esztétikával összetéveszthető és elég gyakran összetévesztett más tudat, hanem a speciálisan esztétikai tudat, az, amelyet tapasztalatból és eszmélkedésből ilyenek ismerünk, melyről érezzük és tudjuk, hogy saját kategóriái vannak, s amelyet ha pozitíve tán nem is, negatíve meg tudunk határozni, megmondva, hogy mi nem az, és ösztönösen vagy tudatosan, megfontolásból ellene szegülve más szférák kategóriái alá való rendelése kísérletének.”¹⁹

Ez a tudat azonban – hasonlóan a fenomenológiához – nem az egyéni tudatokat vagy azok valamiféle közösségét jelöli, hanem az esztétikailag minősíthető tudatmódozat egyetemességét, melynek megléte jelenti a tudat felől az esztétikai szféra bizonyosságát: „Ha az egyén esztétikai tudata nem tud felelni a kérdésre, [ti. „vajon van-e s ugyan mi lehet a köze a görög templomnak a szürrealista verssel, Palestrina kórusainak az afrikai barlangfreskókkal, egyiptomi monumentumoknak erdélyi népdalokkal...”²⁰] legalábbis az egyénnél lehetetlen teljes tapasztalat híján, az egyetemes esztétikai tudat, minden feltételezhető esztétikai tapasztalat összességének eszmélete azzal az igénnyel lép elé, hogy helyet kér az esztétikai szférában, minélfogva magyarázatot az esztétikában és művészetfilozófiában.”²¹

Mindez tehát Fülep számára azt jelenti, hogy az esztétikai érték nem kell, hogy olyan formális-általános struktúra-fogalom legyen, mint a szubjektív-általános forma Kantnál. Az esztétikai érték nála egy végső, tehát másra vissza nem vezethető érték, amely egyúttal végső forma is, de emellett reálisan létező esztétikailag, amelyben, Fülep szerint, „nem kevesebről van szó, mint a világról, s benne magunkról, a világnak, s benne magunknak egy értéken át látott, nemcsak látott, remélt aspektusáról: mint láttuk, minden lehető élményünk csonkítatlan felfogásáról az esztétikumban.”²²

A fülepi felfogásban úgy adott az esztétikai tudat és a neki megfelelő, tapasztalat útján nyert esztétikai érték/forma, hogy az értékelés gesztusa a tárgyat magát jelenti, hiszen az esztétikai érték a tárgyhoz tartozik, de az esztétikai szemlélet nélkül nem jelenhet meg.²³ Nála tehát az esztétikai tapasztalat tárgya olyan adottság, mely másra vissza nem vezethető forma/érték módján létezik: az esztétikai tudat számára érték, az esztétikai tapasztalat számára pedig konkrét forma.

A fentebb vázolt összefüggés még nem áll olyan távol a kanti esztétikától, hogy ezen a ponton azt állíthatnánk, Fülep valami gyökeresen újat állít

a modern paradigmáján belül tapasztalat és szemlélet egymásra vonatkozásáról. Az a törekvése viszont már feltétlenül eredeti koncepció felé mutat, amelyben esztétikai elméletét függetleníteni igyekszik a hagyományozott és kortárs filozófiai rendszerektől és felfogásmódoktól, hogy létrehozhasson egy valóban önálló rendszert, saját művészetfilozófiáját. Fülepnak ez a szándéka viszont ismét csak következetesen illeszkedik a modernség episztéméjébe, melyben a gondolkodás új formáit immár nem a hagyomány felől igyekeztek megalapozni, annak újragondolása által, hanem éppen az előfeltevések, előítéletek, öröklött gondolati minták lehetőség szerinti minél teljesebb lebontásával, ahogy az a modernség első jelentős gondolkodóinál, egyfelől Baconnál, másfelől Descartes-nál is már jól megfigyelhető.

Fülep ezért először a különböző, nem-esztétikai kategóriák művészetben való jelenlétét vizsgálja, melyek által az esztétikai érték státusza szorul magyarázatra. A szerző szerint itt is olyan rögzült magyarázóelvek alakultak ki, melyek egyformán ezen érték általa fentebb már kifejtett autonómiáját veszélyeztetik. Az első ezek közül: a forma-abszolútizmus, egyfajta monizmus, a másik az esztétikai érték relativizálása, a harmadik pedig annak egy másik érték alá rendelése. Fülep szerint e három felfogásmód közös hibája az esztétikai élményhez való viszonyában „nem okvetlenül azért az, mert valami külső, heterogén mozzanatot vitt bele, hanem azért is lehet, mert nem látja jól e mozzanatok funkcióját az élmény struktúrájában; Az esztétikai élményben csakugyan fontos az, amit 'formának' nevezünk, benne csakugyan vannak olyan értékek, amelyek az esztétikumon kívül is megtalálhatók (akkor – mint legvégül fogjuk látni – nem esztétikaiak), csakugyan megfér vagy alája is rendelődhet más élményeknek, amelyek föl is emészthetik. Ezért itt kell velük foglalkoznunk.”²⁴

Az első felfogásmód tűnik a legkevésbé kritikára szorulóknak, hiszen ezt kapcsolják leginkább a modernséghez, annak is a romantikától a huszadik század közepéig terjedő szakaszához. Eszerint a művészetben nem a „mit” számít, hanem a „hogyan”, a tematikus jelleg, a „tartalom” helyett egyedül a megformálás módja a döntő. Fülep szerint már e két szó használata is erőszakoltan kettéválaszt valami eredendően egységeset. Az ő bírálata itt a kanti esztétikai felfogás ellen irányul: szerinte Kantnál az esztétikai fenomén védelmének szándéka tette egyrészt, hogy az autonómiát csak tiszta szellemként, merő formaként tudta értelmezni, másrészt pedig „az esztétikai fenomén sajátosságaként felismert irracionálisát védi a racionalitás ellen, az előbbi itt a formával, az utóbbit a tartalommal azonosítva. A kanti szellem-empíria, forma-tartalom fogalompár, mind a kettő üres absztrakció; üres szellem és forma, formálatlan empíria és tartalom, amilyen az esztétikai szférában (itt csak reá van gondunk) nem akadt és nem akadhat soha.”²⁵ Fülep szerint itt is a forma szó kétértelmősége okozta a csapdát: „az esztétikai 'forma': formálás, csinálás, a formálás minősége teszi esztétikaivá, minden alkalommal meg kell alkotni a formát – semmi köze a kanti kész, gegeben forma-kategóriákhoz, amikben mutatkozik a szel-

lem autonóm tevékenysége az empíriával szemben, de amit a szellem mégse maga csinál. [...] Az autonómiáért így nagyon nagy árat kell adni: mindent; meg kell semmisíteni az esztétikai fenomént.”²⁶

A heteronómia Fülep felfogásában csak az analízisben jogosult, az esztétikai szemléletben nem. A műtárgy, az esztétikai értékkel bíró objektum számos egyéb értékkel, céllal, funkcióval lehet felruházva, sőt állítása szerint „teljesen heterogén-mentes csak az a művészet lehetne, amelynek semmi tartalma – de ilyen nincs. [...] Az esztétikai érték autonómiája és konstitutív volta nem jelenti azt, hogy az esztétikai élményben és tárgyban rajta kívül más érték és kategória nincs jelen. Megfér más értékekkel. De amikor esztétikailag értékelünk, akkor az esztétikai a döntő.”²⁷

Az esztétikai érték más értékeknek való alárendelésének problémáját végiggondolva Fülep számára az a konklúzió, hogy az esztétika autonómiája nem eleve adott, hanem feladat, amit ki kell vívni a materiával és az autonómia-ellenes erővel szemben egyaránt. Itt kénytelen szembesülni az esztétikai érték-tételezés korhoz kötöttségével, amit épp az esztétikai szemlélet mint értelmezési mód lehetőségével próbál feloldani: „Lehet, hogy amit esztétikai értéknek, művészetnek nevezünk, valamikor nem volt, s valaha nem lesz; s lehet majd helyette valami más, egy s másban hasonló, de mégis más valami; [...] Művészi szándék feltételezése nélkül azok a tárgyak teljesen értelmetlenek lennének s nagyobb rejtély, mint művészi szándék tételezésével.”²⁸

A történetiség problematikájával való folytonos szembesülés ugyanakkor ilyesféle önreflexiót is kikényszerít Fülepből gondolatmenetének ezen a részén: „Az esztétikai tudat, s a róla való eszmélkedés történelmi-társadalmi processzus eredménye (terméke), úgy ez is itt.”²⁹ Ez a megjegyzés, ha rövid is, figyelemreméltó, mivel ehhez hasonló reflexív gesztus csak a modernség esztétikai felfogásmódjának legkésőbbi, huszadik század végi szakaszára jellemző. Hiszen addig, a Füleppel egykorú szerzőknél, mondjuk Crocénál, Lukácsnál, Sík Sándornál vagy Hartmannál egyaránt hiányzik saját nézőpontjuk történetiségének, tehát szemléleti horizontjuk korhoz kötött kategóriákkal és rendszerrel operáló voltának felismerése. Ezért állíthatjuk azt – természetesen az ezredforduló szintén csak korhoz kötött szemlélete alapján – hogy az előbb említett szerzők esztétikai rendszerei (és még számosaké az érintett időszakban) kétely nélkül építkező meta-narratíváknak tekinthetők.

A kanti esztétika kritikája Fülepnél

Fülep a szépre és művészetre vonatkozó elméletek rövid történeti áttekintése során a legnagyobb figyelmet Kantnak szenteli. A kanti nézetek markáns kritikája sejtetni engedi, hogy szükséges Fülep számára saját elmélete minél eredetibb megalapozásához a legnagyobb hatású, legjelentősebb mo-

dem esztétikai elmélet, a kanti teória kritikai felülvizsgálata. Elsőként a kanti érdekmentesség tételét bírálja, mondván, hogy nem csupán a Kant által kiiktatandónak tekintett (a tárgy létezésére vonatkozó) érdek van; sőt, Fülep szerint az esztétikai élmény érdek nélkül nincs is, ez azonban nem a tárgy létezéséhez, hanem ahhoz fűződik, amit az jelent a szemlélő számára, és ez fokozottabb érdek, mert fokozottabb létezést jelent, azaz egzisztenciális tartalmú. Fülepnek a kanti elmélet elleni legfőbb kifogása annak absztrakt volta; érvényes ez az előbbi érdekmentességre, de az ítélet szubjektivitására, az esztétikai tárgy időtől elvonatkoztatott, önmagával való azonosságának tételére, vagy arra, hogy Kant az esztétikai ítélet általánosságának feltételét az ember absztrakt szellemi azonosságában keresi, míg Fülep szerint – és itt látható az előbb idézett fülepi önkritikus reflexió jelentősége az esztétika, és benne saját elmélete történetiségéről – az ilyesféle ítélet lehetősége nincs eleve adva, hanem meg kell teremtnie különböző feltételek által: „tehát csak ezután, a hatás és megértés után, másodsorban jutunk el oda, hogy valami tetszik, vagy nem; s ennek a tetszésnek is feltételei vannak: objektívek (kor, társadalmi helyzet, stb.) és szubjektívek (egyéni); s a szubjektívet nem lehet eltüntetni; szerencsére; mert hátránya ugyan, hogy nem mindenki aprecíálhat, élvezhet mindent, de ez egyúttal a művészet gazdagságának forrása; az, hogy meg lehet tanítani látni (művelődni), nem fogalmakkal való meggyőzést jelent, hanem láttatást, megmutatást; mivel nem fogalmi, azért Kant szerint az igény nem objektív, hanem csak szubjektív általánosságra (subjektive Allgemeinheit) szól; ellenkezőleg; az általánosság objektív – de nem készen adott és nem statisztikai, nem a szám dönti el; érvényes, ha csak egy tudja is, egy vallja is, de nem a kanti okból (eszerint lehetetlen volna, sőt, inkább azt kell megmagyarázni, hogy lehetséges, hogy valaki nem vallja, nem látja szépnek – mert az absztrakt feltételek mindenütt azonosak), hanem a tárgy objektív tulajdonságai miatt, amelyeket azonban nem mindenki lát és tud, mert a látás, a tudás dönt a tárgy objektív tulajdonságairól.”³⁰

Fülep úgy véli, Kantnál az esztétikum végül egyetlen értékre, a tetszés (vagy nemtetszés) ítéletére redukálódik, holott szerinte „az esztétikai érték nem a Lust – hanem maga a tárgy, ami a tárgyban van, amit a tárgy mond; a Lust csak értékes voltának konstatálása.”³¹ Így számára a kanti teória következménye végzetes redukció, mely az esztétikai szféra degradálásával, majd megsemmisülésével jár.

Fülep szerint az ízlésítélet általános érvényének igénye (ami természetesen Kantnál is megvan, ld. Az ítélelőerő kritikája, 7.§.) éppen indokolhatóságán alapszik (szemben a kanti felfogással), csak épp a sajátosan esztétikai értékek szerint, amelyek az érzéki tapasztalatban adóttak, ezért sokszor határozatlanabbnak, nehezen kifejezhetőbbnek tűnnek, de ezekre is „rá lehet mutatni és körül lehet írni a másképp kifejezhetetlent, és összehasonlítani, ismertre hivatkozni.[...] nemcsak az lehet általános, amit fogalmakkal kifejezve szavakba tudunk foglalni; van másféle beszéd és másféle

általánosság – éppen az esztétikai; hogy milyen, majd látni fogjuk, ezt Kant, a racionalista nem tudta és nem is tudhatta”³²

A következő részben Fülep az általa felhasználható alapfogalmak definícióját próbálja megadni, melyek közül az első a szemlélet fogalma. Ez nála nem pusztán bizonyos distanciát jelent a szemlélet tárgyától, hanem dialektikus részvételt az esztétikai érték produkálásában, beleértve az indulatok és szenvedélyek feldolgozását is. Ez az arisztotelészi katarzis-fogalomra emlékeztető összefüggés annyiban is fontos, hogy pótolja azt a hiányt, ami a kanti esztétikában megvan, hiszen ott az esztétikai megismerés jól behatárolt távolságot feltételez a tárgyától, ettől közelebb vagy távolabb kerülve megszűnik az esztétikai jelleg,³³ így viszont nem jut hely Kant rendszerében az eksztatikus jellegű művészetnek. Ehhez kapcsolódóan Fülep kitér a szemlélet fogalmának kétféle jelentésére, hiszen egyrésztől lehet cselekvő aktus, másrésztől pedig az esztétikailag konstituálódó tárgy, az ’élmény’. Ez a tárgy abban sajátos szerzőnk szerint, hogy jellemzője az érzékletesség. Így Fülep definíciója alapján az esztétikai tárgy az „abszolút konkrét tárgy.” Ez a konkrétság a „konstitutív princípium: a jelentés jelentőssége (jelentékenysége), az, hogy az érzékletes tárgy jelenléte ránk nézve értékes, becses, fontos, ugyanaz az érzékletességben, hogy valamit úgy, amint van, azért amit ahogyan mond [...] Nem teoretikus és nem praktikus jelentősség és érték az, s nem szorítható bele a tetszés-nem tetszés, szép-nem szép kategóriáiba se, mert az utóbbinál szélesebb területű, tetszés-nem tetszésnél mélyebb. [...] Ez a jelentősség (jelentékenység) épp az esztétikai, vagyis hogy érzékletes tárgyak másként el nem mondhatóan fontosat mondanak nekünk, és fontos, hogy éppen úgy mondják el.”³⁴ Az abszolút konkrét tárgy eszerint individuális, teljesen egyedi, de jelentése individuális létének tulajdonképpen az oka Fülep szerint, hiszen nála az egyedi megértett egyedit jelent. Az esztétikai élmény és tárgy irracionalitása eszerint abban van, hogy az individuális megértése az általánossal (fogalommal) való olyan kapcsolatát jelenti, amelyben az általános (valaminek a fogalma) az egyediben nem elgondolható, hanem érzékileg fogható fel.³⁵ Az a fülepi definíció, amellyel az előbbi gondolatmenetét összegzi: „Esztétikai érték: jelentés érzékletben (érzéklettel azonos jelentés) a szemlélet számára”,³⁶ a jelelmélet fregei felfogása nyomán³⁷ tulajdonképpen jel, jelölő és jelölt (jel, fogalom és dolog) olyan sajátos egybeesését, azonosságát konstatálja, amely csak az esztétikaiban van jelen. A jelviszony három elemének ez az egybeesése az a feltétel, amely az esztétikai szféra konkrétsága, határtalan sokfélesége ellenére annak egységét biztosítja a fülepi elméletben. „Jelentő és jelentés viszonyát nem úgy kell gondolnunk, hogy egyik a másikban benne van, mint valami edényben. A kettő azonos. Mikor a jelentőt látom, a jelentő maga a jelentés, s amit nem látok: hozzámagyarázás.”³⁸

Fülep szerint az érték az érzéki tárgynak ez a speciális jelentése, amely egyúttal az érték autonómiáját is jelenti, mert tovább már nem elemezhető adottság. Úgy véli, a szociológiai és pszichológiai indíttatású művészetfel-

fogások minden haszna ellenére is analitikus jellegük egy ponton megáll, és nem tud továbblépni, és ez éppen a jelentésnek az érzékletesben való megjelenése, a befogadó részéről a konkrét szemlélet. Fülep felfogásában ez a konkrét szemlélet, az autonóm esztétikai szféra feltétele a történetiségre vetítve nem minden társadalomban egyformán adott lehetőség, tulajdonképpen ki kell küzdeni újra és újra. Tehát eszerint a nincs vagy van kérdése helyett a lehetséges, az autonómia létesülésének feltétele a döntő.

A konkrét szemléletben megjelenő esztétikai tárgy viszont így – Fülep maga is elismeri – mintegy érték-monásszá válik, amely nem utal semmi felsőbb, átfogóbb összefüggésre, nem részlete semminek és nem absztrahálható. Vice versa a legapróbb részlet is elhagyhatatlan belőle, minden elem egyformán fontos, és ez a tökéletes konkrétság teszi a tárgyat esztétikaivá.³⁹ Az esztétikai szemlélet eszerint gyökeresen eltér a tudományostól, amely mindig transzcendál, minden ismeret egy másikra utal és egy nagy egészre, melynek része. Emellett a tudomány soha nincs célnál, míg az esztétikai szemlélet mindig célnál van, és mindig határolt, zárt egységes egész tárgya van. Az esztétikai szemlélet nyújt csak a tárgyról ilyen fel nem cserélhető konkrétságot, Fülep szerint minden más szemléleti forma ehhez képest absztrakció. Talán itt érzékelhető leginkább az a távolság, amit Fülep a kritikával kezelt kanti esztétikától megtett, hiszen Kant rendszerében az esztétikai megismerés csak egy a lehetségesek között, ráadásul csupán az érzékek szintjén ad a tárgyról ismeretet, és közömbös a tárgy valódi létezése iránt.⁴⁰ Fülepnél az esztétikai megismeréshez képest „a többi valóság mindig absztrakt; mert a konkrét nincs kiemelve, kipreparálva, miliójából kiszakítva, a felfogó szellemtől, lélektől megjelenítése mellőzve – hanem a jelentés konkrétságában él.”⁴¹

Esztétikum és valóság viszonya – Georg Simmel nézeteinek bírálata

Az előbb vázolt fülepi gondolatmenet természetszerűen felveti az esztétikai szférának a valósághoz való viszonyát érintő kérdést, illetve ezen belül azt, amely a valósággal való kapcsolatát fenyegeti, igyekezvén a kettőt elvágni egymástól. Fülep itt elsősorban Georg Simmel Rembrandt című kötetére gondol, azon belül is a Vallásos művészet nevű harmadik rész 'Mit látunk a műalkotásban' című fejezetére. Fülep szerint a számtalan valóság-fogalom mind lehetséges, amennyiben érzékletes jelentővel azonosul. Mivel ez utóbbi mindig más, így „a más jelentés más jelentőt hív, így tehát a művészi intencióra döntő a valóság-intenció, a Riegl-féle Kunstwollen mellett be kell vezetni egy fontos fogalmat: a Wirklichkeitswollen-t. (Stílusokra döntő, mert a művészet nem levegőben lóg, sem a művészi intenció, a Kunstwollen). A valóság, a mindennapi valóság absztrakt; csak az esztétikai konkrét; s amint a valóság konkrétta válik, esztétikaivá válik.”⁴²

Fülep interpretációja nyomán Simmel gondolatmenete középpontjában ez a kérdés áll: mit látunk tulajdonképpen a képen, amely valamit „ábrázol”? Simmel szerint Rembrandt rézkarcain vagy a valóságos prémgallért, a valóságos tájat látom, ha a műtárgy célja a valóság felidézett benső látása – de ebben az esetben a műtárgy látszattá, jelentéktelenné válik, hiszen minden lényeges a rajta túl lévő valóságból ered. Vagy pedig nem a valóságos prémgallért vagy tájat látjuk, a képi látvány nem azonosítható semmilyen empirikus tájjal, tárggyal, egysége belső eredetű. Ebben az esetben Simmel szerint a rézkarcon látható tárgy művészi víziójának semmi köze a külső valósághoz, hanem autochton módon az alkotó művészi szellem műve. A valóság és a művészet ennek nyomán ugyanazon tartalom két, egymással párhuzamos kifejezése lesz, melyeknek semmi közük egymáshoz, és vonatkozásaik, jelentéseik, értékeik sem vonatkoztathatók egymásra. Bár ahhoz, hogy a rézkarc vonalait megértsük, mit is ábrázol, rendelkezniünk kell a valóságos prémgallér előzetes ismeretével, de Simmel szerint ez egy meghaladott pszichológiai előfeltétel, amely nem tartozik a megalkotott műhöz.

Fülep szerint a két terület ilyen radikális szétválasztása után valamifajta egymásrautaltságuk indoklásához Simmel kénytelen egyfajta platonista magyarázathoz fordulni, mely szerint a művészet és a valóság ugyanazon lényegnek egymástól lényegesen különböző és független kifejezése. Simmel összegzése szerint, amelyet Fülep is kiemel: „Ha mi a rembrandti prémgallért látjuk, ténylegesen olyan vonalakat látunk, amelyek nem egy más-honnan adódó, és asszociatív felidézett prémgallért 'ábrázolnak', hanem ezek pontosan úgy 'vannak' prémgallérként, mint minden egyes szórszál, melyek a Rembrandt édesanyja által viselt prémgallérként együttesen 'vannak'.”⁴³

Fülep szerint valóság és művészet viszonyának ez a felfogása csak addig érvényesíthető, amíg azt a bizonyos reális valóságot állítjuk a művészet mellé vagy vele szemben. „A nehézség egyszerre megszűnik, ha megértjük, hogy a művészet számára a valóság egy síkon van a nem-valósággal, a lehetővel, képzelttel, gondolttal, érzettel stb. A reális valóság nem érintkezhet tehát a művészetrel a művészet egész terjedelmén végig – a művészet nagy területei az érintkezési felületen kívül esnek; ezért a művészetnek a reális valósághoz való viszonya csak egy része a művészetnek a teljes 'valósághoz' (a művészet számára lehető anyaghoz) való viszonyában.”⁴⁴ Fülep számára a lényeges kérdés ebben az összefüggésben az, hogy ez a „művészet számára lehető anyag” saját, nem-esztétikai értékeivel milyen szerepet játszik az esztétikai fenomén teljességében. Ha ezeket elveszük, megint csak üres absztrakcióhoz jutunk a szerző szerint. Kérdés persze, hogy amiket ő nem-esztétikai elemeknek nevez, és példaképpen fel is sorol itt jó néhányat közülük, valóban azok-e: világosság, homályosság, egység, keménység, lágy-ság, derű, tragikum (!), fény, színek – ezek ugyanis a szó eredendő értelmében az aisthesis, az érzékelés területére tartoznak. Ha Fülep logikáját követjük, csak akkor tekinthetjük ezeket nem-esztétikainak, ha az eszté-

tikait azonosítjuk a művészettel, és eltekintünk a művészetten kívüli jelenségek esztétikai szemléletétől. Vagy pedig a művészt és az esztétikumot választjuk el, ez utóbbit pedig azonosítjuk a valósággal. Az a következtetése is ezt mutatja, miszerint „a műtárgyban nem-esztétikai, valóságértékek vannak, amelyek olyanok, mint az esztétikai szférán kívül lévők, sőt azokkal gyakran azonosak – s az esztétikai szférába úgy kerülnek át, hogy esztétikailag szemléljük őket.”⁴⁵ A valóságérték jelenléte a műtárgyban eszerint csupán annyit jelent, hogy műtárgyon kívüli esztétikai minőségek kerülnek bele. Úgy tűnik, hogy Fülep – legalábbis gondolatmenetének ezen a részén – nem tudta meggyőzően feloldani a Simmel-szöveg kapcsán felvetett problémát, csupán gondolatmenete annyiban különbözik a Simmelétől, hogy nála a nem-művészi esztétikum kapja a valóság nevet, és azután ezt a valóságot integrálja számára a műalkotás magába, vagyis mű és külvilág itt sem érintkezik, éppúgy, mint Simmelnél. Ennél meggyőzőbb a folytatás gondolatmenete, amelyben Fülep arról ír, hogy a valóságérték már csak azzal is fontos, jelentős, hogy van, vagy lehet, kívül a tetszés-nemtetszés, ízlés, erkölcsi, tudományos, vallási meggyőződés szerint való megítélésen. Olyan „érték, amelynek fontossága, jelentősége nem szűnik meg az esztétikai szférában, a műtárgyban, s amely ennél fogva az értékelésre döntő jelentőséggel bír.”⁴⁶ Az előbbi logikát mintegy megfordítva, Fülep ezután azzal érvel, hogy ami az esztétikumban (mint láttuk, ez nála a műalkotást jelenti) jelentés, az esztétikai szférán kívül is való érték, valóság-érték, beleértve mindenféle lehetőség szerinti létet is. Ez a valóság Fülep szerint „ugyanaz, amelyet az esztétikai tárgyban (a műtárgyban) esztétikailag is szemlélhetek, de nem esztétikailag is, ha t.i. nem azt nézem, hogy az a jelentés, az az anyag mi módon jelenik meg éppen abban a jelentőben, abban az érzékettségben, abban a formában. [...] Nem ugyanaz, mert az anyag mindig valamilyen formában jelenik meg, ha az egyik formát feloldom, hát akkor a másikban, s a forma minden változtatásával a tartalom is változik; s mégis ugyanaz, mert a változás lehet csak olyan, hogy kettejük kapcsolatát, lényegben való azonosságát nem szünteti meg. [...] A művészet nem a valóság maga, nem a szubjektum maga: valami harmadiknak kell lennie, ami a kettő közös produktuma. Tehát úgy, hogy benne a valóságnak is aktív részének kell lennie. Erre csak aktív valóság képes, nem az a passzív, indifferens, amilyen az elméletekben általában szerepel.”⁴⁷

Fülep a valóság szerepét a művészetben a művészet jelentőségével kívánja bizonyítani: a fenti gondolatmenet szerint: ami jelentős a művészetben, esztétikai érték, annak nem-esztétikai változatban is jelentős valóságnak kell lennie (a valóság fogalmát a fenti, tágabb meghatározások szerint értve). Itt megint csak az esztétikai világán belül maradunk, ennek értékes voltát projektálva arra, amit valóságnak nevezünk. Jó példa erre az addig meglehetősen elhanyagolt természeti esztétikum bevonása az érvelésbe: „hogyan lehetséges természeti esztétikai tárgy – természeti, azaz valóságos tárgyon megjelenő esztétikai érték – s az ilyennek esztétikai élménye?

Mert van. Ha nem volna esztétikai valóság – valóság és esztétikum együtt ugyanabban a tárgyban – akkor nem volna természeti, esztétikai élmény.”⁴⁸ Az, hogy a fülepi gondolatmenet sem képes kitörni abból a dichotómiából, amit ő maga mutatott be Simmelnél, arra utal, hogy ez a kitörési kísérlet a modernség episztéméjén belül valószínűleg nem is lehetséges. Ennek oka pedig az lehet, hogy maga a modernség állítja fel az esztétikailag értékes, illetve az autonóm művészi kategóriáját, amelyek a különbségek rendszere által léteznek, definíciók és elhatárolások rögzítik helyüket.

Ugyanakkor jelentősnek találhatjuk Fülepnak azt a törekvését, hogy az esztétika fogalmát a korábbi modern gondolkodás jellemző tendenciáihoz képest lényegesen kitérítse olyan módon, hogy mindeközben ne vesszen el az esztétikai szféra (ami itt, mint láttuk, a művészt jelenti) sajátosságai. A szerző vonatkozó gondolatmenete végén ki is tér erre expressis verbis: „az eddigi idealista esztétikák elszegényítették az esztétikumot, világot, életet. Mindez nem volt nekik fontos. Csak az extra nemes vagy fenséges dolgok (erkölcsös stb.). Általában az értékrendszerek elszegényítették a világot, mert csak a filozófiában szereplő nagy és ideális értékeket fogadták el értéknek. Holott minden jelentés érték; minden valóság érték.”⁴⁹

Fülep, úgy tűnik, maga is felismeri a valóság szó problematikusságát az általa felvetett összefüggésben, és helyette a matéria kifejezést vezeti be, hiszen az esztétikai szférában a valóság több, mint a fizikai valóság, vagy a természet világa, beletartozik a fantázia, az érzés, a feltételezés, a koholmány stb. Ugyanakkor az így értett materiával való kapcsolata hozza létre a szemléletben mintegy újra Fülep szerint az esztétikai tárgyat, de nem a hagyományos értelemben. „A valóság közelsége és a szemlélet adta distancia. Mindig úgy is nézzük az esztétikai tárgyat – minduntalan megsemmisítjük és megalkotjuk; szüsztolé-diasztolé. Ez a kettősség köti és gyökerezteteti a valóságba; ez az eredete is: más célú tárgyakon merül föl az esztétikai szemlélet. Így, ebben a kettősségben van értelme annak a felfogásnak, hogy a műtárgy szemlélete: újra alkotása; mert így állandóan meg-megismételjük a művészi alkotás útját a valóság-anyagtól a szemléletig, a végső formáig. (Nem pedig, hogy a szemlélő újra végig csinálja az alkotó alkotási proceszusát – merőben pszichológia és lehetetlenség is.)”⁵⁰

Ezzel kapcsolatban Fülep érdekes észrevétele, hogy az Alois Riegl szerint az alkotó látását (és Kunstwollenjét, a művészet létrehozására irányuló akaratát) meghatározó kategóriák⁵¹ valóságkategóriák is, ezért nem határozhatják meg szorosabban a műtárgyat, csak annak mintegy az előbbi, fülepi értelemben vett materiáját; tulajdonképpen különféle valóságlátást jelentenek, de ami a műtárgyban sajátosan művészi, esztétikai érték, arra nem terjednek ki. Ugyanakkor Fülep itt sem tud elszakadni attól a felfogásától, hogy amit ő valóságnak nevez a fenti, igen tág értelemben, tulajdonképpen már esztétikailag adott jelenség: „Minden jelentés lehet esztétikai (művészi) materiává, amelyik érzékelhető, vagy érzékelhetővé tehető – formai határ; s amelyik elég jelentékeny, elég fontos, elég valóság-értéke van ahhoz,

hogy művészi megjelenítésre érdemesnek tartjuk – tartalmi határ.”⁵² Így viszont az általa utólagosan különválasztott fontosság, jelentékenységgel is (a „tartalmi elem”) elválaszthatatlan megjelenési módjától, azaz esztétikai (de még nem művészi) jellegétől. „Mindennek (komikum, tragikum, monumentális, harmonikus, fenséges, idilli, elégikus, szatirikus, lírai, drámai, epikai, balladai, regényes stb.) előbb már a valóságban kell lennie, hogy az esztétikai szférában (a művészetben) lehessen. Nem a művészet találja ki őket.”⁵³ Az esztétikai minőségeket tehát Fülep mintegy kihelyezi a valóságba, ami ezek szerint mind ’formailag’, mind pedig ’tartalmilag’ preformált, eleve adott esztétikum, és amit ő esztétikainak nevez, az csak és kizárólag a művészi lehet az esztétikai világban.

Hívás és felelet a műalkotásokban

Felmerülhet a kérdés: a fentiek nyomán mi teszi a művészt sajátosan különbözővé és kiemeltté az amúgy is esztétikai valóságban? Fülep szerint a különbség az előbb említett preformáltság végső formába öntése, amely tovább már nem alakítható, nem változtatható sajátos ítélet is egyben a világról.⁵⁴ Fülep ezt a preformált esztétikai valóságot összsférának nevezi, mert úgy véli, ez az a világteljesség, az őt érző, átélő emberrel együtt, amelyből a tudományos, erkölcsi, vallási stb. szféra is differenciálódik. Az összsféra jelenti azt a hívást, amely alapján a műalkotás mindig válaszként értelmezhető. „A művészet [...] a valóság hívására adott felelet, amelyben a valóság is benne van, mint ahogy a feleletben a hívás vagy a válaszban a kérdés. A válasz mindig más és több, mint a hívás; mert az első csak hívás, a második: hívás + felelet.”⁵⁵ Az előbbi preformáltság-formáltság fogalompár ezzel mintegy egzisztenciális többletet nyer a hívás-felelet kategóriák bevezetésével. Fülep szerint azonban nem csupán a felelet mögött áll a szubjektum, hanem a valóság-hívásban is ugyanaz a formáló szubjektum van jelen (ezzel ki nem fejezve, de burkoltan elismerve, hogy amit valóságnak nevez, az eredeti, kanti értelemben vett esztétikai szemlélet eredménye). A szubjektum azonossága, tehát egy egzisztenciális bizonyosság teszi eszerint lehetővé, hogy valóság és művészet között kapcsolat lehessen – igaz, ehhez előbb a valóságot esztétikaivá kellett tennie, így viszont a szubjektum egzisztenciája is esztétikai egzisztencia lesz, akinek önmagában való bizonyossága saját érzéki szemléletének bizonyosságán nyugszik.

Mindebből még következhetne a jelentés szubjektív önkényessége is, amit Fülep a Riegl koncepciójából átvett Kunstwollen fogalmával akar kiküszöbölni. Fülep szerint a Kunstwollen megfelel a műtárgyban lévő sajátos intenciónak, annak, amit a műtárgy mondani akar. Mindez érzékletessé téve a befogadó részéről megértett intencióként, a megértés módjának hogyan-jaként működik. Ez a megértett intenció Fülep szerint az „invitáció, a műben rejlő hívás megértése”⁵⁶ Fülep az itt felvetett összefüggésekben nagyon kö-

zel kerül ahhoz az állásponthoz, amit majd negyedszázaddal később Hans-Georg Gadamer dolgoz ki és publikálja 1960-ban, az Igazság és módszer című művében. A hasonlóság szembetűnő: mindketten az esztétikai tapasztalat kiterjesztéséből, rehabilitációjából indulnak ki, majd ismeretelméleti összefüggésrendszert építenek köréje.⁵⁷ Közös vonás az esztétikai tapasztalatnak mint megértésnek, végső soron önmegértésnek, és az ehhez kapcsolódó dialogicitásnak a feltevése. Természetesen a különbségek is döntőek: Gadamer egy történeti összefüggést elemezve a modernség esztétikai tapasztalatának diszkontinuussá válását mutatja be a zseni és az élmény fogalmának kiterjesztése miatt, és felszólít ezen folytonossághiány megszüntetésére az esztétikai szubjektum által, annak értelmezői tapasztalatának folytonossága révén: „létezésünk kontinuitásában megszüntetjük az élmény diszkontinuitását és pontualitását. [...] A közvetlenségre, a pillanat zsenialitására, az 'élmény' jelentőségére való hivatkozás nem állhat meg az emberi egzisztenciának az önmegértés kontinuitására és egységére tartott igényével szemben. A művészet tapasztalatát nem szabad az esztétikai tudat közvetlenségébe beszorítani. Ez a negatív belátás pozitíve azt jelenti: a művészet megismerés, és a műalkotás tapasztalata ebben a megismerésben részesít bennünket.”⁵⁸

Gadamer számára a hermeneutika az ismeret- és létmód, amely megfelel a fentebbi kívánalmaknak. Fülepnél a Gadameréhez hasonló megértéstan nem jön létre, mert Fülepet szisztematikus törekvése más irányba viszi. Pedig az esztétikai élményt ő is egyfajta hármasságban: hívás, felelet és distancia triászában véli megragadhatónak. Ebben a hívás a megformált tárgy által közölt jelentés, a felelet megértés, egyben a tárgy és önmagunk visszaadása, majd a distanciában, a megváltozott elkülönülés mozzanatában a találkozás megszűnte után egyik sem az már, ami a találkozás előtt volt. Azonban Fülep valamifajta objektivitást is tételez a műalkotás hordozta hívó jelentésnek, amelyet más szubjektumok hoztak létre. Ezzel mintegy korábbi hermeneutikai álláspont, a dilthei felfogásmódját idézi fel: „Kövekből, márványból, zeneileg megformált hangokból, mozdulatokból, szavakból és írásból, cselekvésekből, gazdasági rendekből és alkotmányokból ugyanaz az emberi szellem szól hozzánk és igényli az értelmezést.”⁵⁹ Továbbá hiányzik Fülepnél az a mozzanat, amellyel mind a műtárgy, mind a szubjektum létmódja meghatározójaként a temporalitást, azaz a lét időbeliségét, a létet mint időt tételezné. Számára a történelem azon időfolyamat, amely létrehozza a fentebbi tárgyiasított szubjektív értelmezések hívó sorát. Így Fülep a hermeneutikai helyett egyfajta szemiotikai diskurzust helyez előtérbe, és a jelentések történeti létét ebben a – 20. századi jelelmélet kategóriáihoz, mint korábban már láttuk, meglehetősen közel álló – fogalomrendszerben értelmezi: „A történelem során mind több jelentés veszített jelentőségéből, s beérjük a jelentés helyett a jelölő szóval. Ahogy van jelentés jelentő nélkül (mert nincs mindenre szavunk, gesztusunk stb. – s csak körülményesen tudjuk a jelentést megmondani), úgy van jelentő jelentés

nélkül vagy quasi, ahol ti. a jelentésre nem gondolunk, csak valaminek a használatával; így minden kontextusban más ugyanannak a jelentésfoka. [...] Ez a kettő: jelentés jelentő nélkül és jelentő jelentés nélkül az esztétikum és a művészet két határa, két partja.”⁶⁰

Fülepet részben rokonítja a kortárs, részben eltávolítja a későbbi szemiotikai, nyelvészeti felfogásmódoktól, hogy a művészet jelszerűségét nem az esztétikailag tételezett szubjektumnak tulajdonítja, hanem azon kívülről eredezteti, mondván, az emberi beszéd mindig valami másról szól. „Jelentő és jelentés nem emberi. S az emberi beszéd is akkor válik művészetté, mikor jelből jelentéssé válik, vagyis, mikor nem valami másról beszél, hanem önmagáról.”⁶¹ De hozzát teszi, a művészetek nem-emberi nyelve is emberiesül a hívás-felelet gesztusában, aminek előfeltétele, hogy az ember megértse ezt a nem-emberi nyelvet. Ez visszautal a fentebbi azonosság-különbség dialektikájára is: „Éppen ez az izgató és nagyszerű a művészetben: hogy azonosak vagyunk vele és nem is, hogy egy matéria vagyunk vele és nem is.”⁶² Azonban Fülep számára nem kérdéses, nem problematikus a jel-létesülés mikéntje, ennél az összefüggésnél igencsak tradicionális beszédmód idéződik meg: „A jelentés mindig szellemi valami, de nem okvetlenül emberi. A jelentő az érzékletesség – benne van, vele azonos a szellemi: ez az esztétikum, ez a művészet.

Ki kellett tágitanunk az érzékletesség fogalmának körét a lélekre és a szellemre; ki kell tágitanunk a szellem és lélek fogalmának körét minden jelentésre, minden jelentő érzékletesre. Az első nélkül nem hatna ránk közvetlenül az érzékletesség, a második nélkül nem értenők az érzékletességben szóló jelentést.”⁶³

Persze Fülep hozzát teszi, ő nem metafizikai értelemben vett szellemet ért itt, hanem az esztétikai tapasztalat érzékletességében adott jelentést, melyet szellemileg fogunk fel, szellemünkre hat. Ugyanakkor e jelentés létrehozói közül szerinte csak egy az ember, a sok nem emberi beszéd között, melyeket az ember nem teremt, csak megérti és tovább mondja őket. Ezáltal fenntartja és tovább viszi annak a bizonyos 'összférának' az egységét.

Fülep a fentebbi gondolatmenttel tulajdonképpen azt akarja megerősíteni, hogy a világ érzékletes aspektusa a világ lényegszerű létmódja, a többihez (vallási, erkölcsi, tudományos) képest igazabb, konkrétabb, beteljesettebb világ. Ugyanakkor a szerző a műben eddig még nem tért ki érdemben a természeti esztétikum mibenlétére, különbségére az esztétikaiként tételezett világhoz és a műtárgyhoz képest. Erre a kézirat záró részében tesz kísérletet. Eszerint kétféle totalitás van: a természeti tárgyaké és a műtárgyé. „Az első formált, de megkomponálatlan, a másik megkomponált; az első természeténél fogva kimeríthetetlen, a másik természeténél fogva intenciójában elvileg véges és meghatározott (bár empirikusan és pszichológiailag szintén minden lehet). Igaz, hogy minden nagy műben mindenkor mást lát – ennek is van határa. Csak azt jogos benne látni, ami valóságosan is benne van, amit alkotója tudatosan vagy tudattalanul valóban

bele tett, amit a mű valóban mondani akar – a többi belemagyarázás.”⁶⁴ Fülep mégsem választhatja teljesen külön az esztétikum kétféle formáját, ezért hozzáteszi, a természeti tárgyban is megvan az intenció, az utalás, de egészében mégis szabadabb, mint a műtárgy, gyakorlatilag mindent jelenthet a szerző szerint. Ez azonban gondolatmenetében inkább a lehetőségek sokféleségét jelenti, a műtárgy kivívott szabadságával szemben. Úgy tűnik ezek alapján, hogy Fülep számára az esztétikai tapasztalat rehabilitációja, a valóság esztétikai létmódként való értelmezése a műalkotás előfeltételeit jelenti, de ezen belül a természeti esztétikum nem különül el olyan határozottan, mint ahogy a műtárgy elkülönül az esztétikai szférán belül a maga monadikus létével. A műtárgy létmódjának ez utóbbi jellege is hozzájárul ahhoz, hogy a kézirat szerint mind a műfajok, mind a stílusok a műalkotásokon kívül, az esztétikailag tételezett valóság-egész által hordozva vannak, illetve keletkeznek. Nem önmagukban megálló entitások, mint ahogy ezt Fülep ifjúkori írásaiban (Új művészi stílus, A kompozíció a modern művészetben) még meggyőződéssel vallotta, hanem az esztétikum preformált közegének összetevői, amit a műalkotás mintegy felhasznál. Talán itt, ennél a résznél a legfeltűnőbb, ahogy a szerző úgy ír a műtárgyról, hogy szinte utalást sem tesz az alkotóra, az alkotásfolyamatra. Részben talán azért nem, mert kerülni akarja a pszichologizálást, részben pedig azért nem, mert példái, a szemléletére nagy hatást gyakorló művek közül számosnak az alkotója ismeretlen (középkori, illetve Európán kívüli művészet). Fentebb elemzett kéziratának záró részében pedig így fogalmaz: „A műtárgy: jelentő teremtése, alkotása; érzéketes tárgy alkotása, melyben a jelentő azonos a jelentéssel, a jelentés pedig bárhonnan származhat. A művészi alkotás a jelentő-jelentés azonosság megteremtése.”⁶⁵ Magát a művészet fogalmát pedig az előbbi módon testet öltő értékek közösségeként fogja fel, mint amelyhez tartozó értéktudat a művészi élmény.

„Mi értelme a művészetnek, mi szükség van reá?”⁶⁶ Teszi fel végül a kérdést Fülep, és válasza a következő: „Olyan világban élünk, amely állandóan szól hozzánk, s mi állandóan felelünk neki. Állandó dialógus. Ez a dialógus az esztétikai szféra, s egyik köre a művészet, mint a megismerés tág körében a tudomány. Csak azt bírjuk igazán, amit magunk csinálunk. Beszélő világban beszélő ember. [...] S a világ hív a beszédével. El akar jutni valahova, valami végsővé akar lenni. A beszélő világ az esztétikai világ; a világ az esztétikai szférában.”⁶⁷ Ezen túl az alkotás és a tetszés egyaránt tovább már nem indokolható, végső adottságok. Fülep szerint tulajdonképpen a művészet luxusa, tautológiája, hogy a már meglévő világ mellé felépít egy másikat, önként és szabadon, melyben az ember szabad. Ez a szabadság persze nem az etika szabadságfogalma, hiszen akkor a szerző visszajutna oda, ahová a tízes évek közepén egyszer már eljutott, hogy a művészet feltétele a világnézeten át az erkölcsben van, hanem az a megélt alkotói és befogadói szabadság, amelynek elég, hogy tudjuk, létezésének mikéntje nélkül. Hiszen Fülep úgy véli, ontológiailag a szabadságról nem tudunk és nem is fogunk soha

tudni semmit, elég az, hogy mivel soha nincs készen, nem tulajdonság, nem adomány, újra és újra meg akarjuk és meg is tudjuk szerezni.

Úgy véljük, Fülep a 30-as években írt művészetfilozófiai töredékében két kortárs felfogásmód, a fenomenológia és a szemiotika diskurzusához kerül időnként a legközelebb. A szemiotikához akkor, amikor a műalkotás jelszerűségét, ezen belül a jelviszony három aspektusának (jel, jelölő, jelölt) különleges azonosságát állítja a műalkotásban, a fenomenológiához pedig akkor, amikor – leginkább Max Scheler felfogására emlékeztető módon – az esztétikai érték konkrétságát állítja a schelerihez hasonló materiális értékfelfogás jegyében. Fülepnél a 'materia' maga az esztétikum, az érzéki valóság, amiben az érték megjelenik, az ezt felfogó tudat módja pedig a 'konkrét szemlélet'. Ez utóbbi jelleg, a fenomenológiával rokonítható felfogás miatt lehetséges az, hogy Fülep következetesen lemond az ontológiai kérdések felvetéséről, a létezését elfogadja mint adottságot. Ennek következtében viszont nem jöhet létre Fülepnél a negyedszázaddal későbbi gadamerihez akár csak főbb vonásaiban emlékeztető hermeneutikai elmélet, hiszen nemcsak az ontológia, hanem a lét temporalitása sem kerülhet a vizsgálódás centrumába. Hogy ez utóbbi párhuzamnak és lehetőségnek a felvetése nem erőltetett, azt – ahogy fentebb erről már írtunk – a Gadamer elméletével rokon olyan lényeges vonások mutatják, mint az esztétikai tapasztalat rehabilitációja, a dialógusra utaltság és megértő jelleg. Természetesen nem feledkezhetünk meg a különbség legfőbb okáról sem, a Gadamer elmélete mögött álló heideggeri életműről, amely a Lét és idő 1927-es fundamentális ontológiai kísérletétől kezdve létrehozta a fenomenológiai és a hermeneutikai között a kapcsolatot, illetve úgy is fogalmazhatnánk, megteremtí gyfajta fenomenológiai hermeneutika alapjait.

JEGYZETEK

(A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási ösztöndíjának támogatásával készült.)

¹ Ennek terjedelme mintegy 200 gépelt oldal és a Fülep-hagyatékban 4565/1. szám alatt található. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetéből Tímár Árpádnak, aki lehetővé tette számomra a még kiadatlan Fülep-kézirat tanulmányozását.

² FÜLEP Lajos: Magyar művészet. In: Egybegyűjtött írások III. Cikkek, tanulmányok 1917–1930. (Szerk. Tímár Árpád.) MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, Bp. 1998. 86. (a továbbiakban : FEI III.)

³ Vö.: MÁRFAI MOLNÁR László: Jelentés a dialógus nyomán. Tanulmányok a fiatal Fülep

Lajos művészeti írásairól. Argumentum, Bp. 2001. 121–124.

⁴ FÜLEP Lajos: Művészet és világnézet. In: FEI III. 226–227.

⁵ FÜLEP i.m. In: FEI III. 255.

⁶ ld.: FÜLEP Lajos: A mai művészet válsága, in: FEI III. 290.

⁷ KANT, Immanuel: Az ítélőerő kritikája. Bevezetés, Az ítélőerő kritikájáról mint a filozófia két részének egésszé való összekapcsolása eszközéről (ford. Papp Zoltán), Ictus, é. n., h. n. 89–91.

⁸ Fülepnek ez a vállalkozása nem tekinthető befejezett műnek, hiszen bizonyos részei kidolgozatlanok maradtak. Feltehető, hogy mégis erre a kéziratra utal Fülep az 1930.

- november 7-i keltezésű, Babits Mihálynak írt levelében, amikor arról ír, művészetfilozófiája nagyrészt elkészült. Hasonló értelemben nyilatkozott Fülep a Baumgarten-alapítvány kuratóriumának röviddel később, nov. 27-én írt levelében is. (ld. Fülep Lajos levelezése II. szerk. F. Csanak Dóra, Bp. 1992. 568., 572.)
- ⁹ FÜLEP Lajos: Művészetfilozófia (kézirat) Ms 4565/1. (a továbbiakban: MF) 1. oldal
- ¹⁰ MF: 4–5.
- ¹¹ HUSSERL, Edmund: Előadások az időről. Atlantisz, Bp. 2002. 19–20.
- ¹² INGARDEN, Roman: Das literarische Kunstwerk. Max Niemeyer Verlag, Tübinga, 1931., magyarul: Az irodalmi műalkotás. (ford. Bonyhai Gábor) Gondolat, Bp. 1977.
- ¹³ MF: 5.
- ¹⁴ MF: 6.
- ¹⁵ MF: 7.
- ¹⁶ MF: 8.
- ¹⁷ MF: 12.
- ¹⁸ MF: 21.
- ¹⁹ MF: 14.
- ²⁰ MF: 19.
- ²¹ MF: 19.
- ²² MF: 21.
- ²³ MF: 22.
- ²⁴ MF: 24.
- ²⁵ MF: 28.
- ²⁶ MF: 29.
- ²⁷ MF: 32.
- ²⁸ MF: 41–42.
- ²⁹ MF: 43.
- ³⁰ MF: 60.
- ³¹ MF: 62.
- ³² MF: 67–68.
- ³³ Vö.: KANT, Immanuel: Az ítélőerő kritikája. Az esztétikai ítélőerő analitikája, 2.§. (id. kiad.) 118–119.
- ³⁴ MF: 83.
- ³⁵ MF: 86.
- ³⁶ MF: 87.
- ³⁷ Vö: FREGE, Gottlob: Az értelem és a jelentés vizsgálata, in: A jel tudománya (szerk. Horányi Özséb és Szépe György) Gondolat, Bp. 1975. 137–140.
- ³⁸ MF: 88.
- ³⁹ MF: 89–90.
- ⁴⁰ KANT i.m. i.h.
- ⁴¹ MF: 92.
- ⁴² MF: 99.
- ⁴³ SIMMEL, Georg: Rembrandt. Drittes Kapitel. Religiöse Kunst. Was sehen wir am Kunstwerk? Kurt Wolff Verlag, Leipzig, 1916. 191.
- ⁴⁴ MF: 102–103.
- ⁴⁵ MF: 105.
- ⁴⁶ MF: 108.
- ⁴⁷ MF: 109–110.
- ⁴⁸ MF: 111.
- ⁴⁹ MF: 112.
- ⁵⁰ MF: 113.
- ⁵¹ Vö: RIEGL, Alois: A későrómai iparművészet Corvina, Bp. 1987.
- ⁵² MF: 116.
- ⁵³ MF: 117.
- ⁵⁴ MF: 125–126.
- ⁵⁵ MF: 129.
- ⁵⁶ MF: 132.
- ⁵⁷ Vö.: GADAMER, Hans-Georg: Igazság és módszer. Gondolat, Bp. 1984. 77.
- ⁵⁸ GADAMER i.m. 85.
- ⁵⁹ DILTHEY, Wilhelm: A hermeneutika keletkezése, in: A történeti világ felépítése a szellemtudományokban. Gondolat, Bp. 1974. 473.
- ⁶⁰ MF: 138.
- ⁶¹ MF: 139.
- ⁶² MF: 141.
- ⁶³ MF: 142.
- ⁶⁴ MF: 149.
- ⁶⁵ MF: 150.
- ⁶⁶ MF: 152.
- ⁶⁷ MF: 153.

Hornyik Sándor

A BABONA DERIVÁTUMAI

Tudomány és művészet Mezei Árpád írásaiban

Mezei Árpád utolsó s volumenében legnagyobb műve, az *Elmélkedések a művészetről* a tudomány és a művészet viszonyát tárgyaló alfejezettel kezdődik.¹ Az első mondatok a két diskurzus hagyományos, bevett megkülönböztetését tükrözik: a tudomány objektivitásra törekszik, a művészettől viszont elválaszthatatlan a szubjektivitás. A bevezető fejtegetések tétje ezután az, hogy a tudás eltérő formáit olyan perspektívába helyezze, ahol nem határolódnak el egymástól mereven. Ha az egyik oldalon Veszelzsky és Piero della Francesca, a másikon pedig Descartes, Darwin és Carnap áll, akkor ez csak egy hihetetlen távlatokat magába foglaló eszme- és kultúrtörténeti perspektívában lehetséges. Egy ilyen a maga nemében egyedí, antropológiai és pszichológiai elemekre épülő, a szubjektum centrális és alkotó szerepét hangsúlyozó, de a világ és az ember objektív leképezésének igényéről le nem mondó perspektíva lebeghetett Mezei lelki szemei előtt akkor, amikor élete végén írásait kötetbe rendezte.

Egyre többen állítják, hogy nincs tökéletes kép, nincs minden igényt kielégítő történet, csak képek és történetek vannak, amelyekben nem is az a legérdekesebb, hogy mit ábrázolnak vagy mesélnék el, hanem az, hogy miért és hogyan teszik ezt. Mezei világképét, művészettörténetét sem érdemes rigorózus falszifikációnak alávetni, mert akkor épp azok az inspiráló részletek sikkadnak el benne, amelyek a legtöbb intellektuális élvezetet tartogatják számunkra. Ezért a szerző szövegeinek egyfajta „loose reading”-jére, laza olvasatára teszek javaslatot. Ez persze nem jelenti a tudományos státusz automatikus megvonását, és a filozófia fennsíkjáról sem szeretném őket kiutasítani. Nagy balgaság lenne ez a tudományos tudást és praxist relativizáló, szocializáló és tágabb antropológiai-kulturális perspektívába helyező science studies virágzásának idején. Inkább arról van szó, hogy lemondok arról a nehéz, retorikai, etikai és egzisztenciális buktatókkal teletűzdelt útról, ami Mezei perspektívájának, eszmerendszerének, világképének rekonstrukciójához vezet. Nem akarom hiányzó staffázs-figurák, argumentumok, kapcsolatok, referenciák alapján megítélni a szerző szellemi teljesítményét. Mezei gazdag, sokoldalú elméjének szöveges lenyomataira inkább egyfajta montázsként tekintek, amelyet újra és újra visszatérő motívumok, analógiák dinamizálnak – a szerző érzékelhető rendszerteremtő intencióját ezért zárójelbe teszem.

Ilyen analógia, ilyen visszatérő motívum, ilyen logosformula – hogy Aby Warburgot és Carlo Ginzburgot egyszerre parafrázeáljam² –, a tudomány

és a művészet produktumainak összevetése, a szabályokra épülő tudomány Arisztotelészig visszavezethető eszméje, illetve a harmónia-teremtő művészet orfeuszi formulája. Két szöveggel foglalkozom alaposabban, az egyiket egy kérdőív, a másikat egy Schiller sor ihlette, ha hihetünk a retorikának.³ A kérdőív valójában egy kérdéssor, amit Szántó Tibor és Zsolnai László tett fel a Valóság hasábjain különböző szakembereknek a természet-, a társadalomtudomány, a művészet és a filozófia egymáshoz fűződő viszonyairól.⁴ A Schiller-sor: „Sucht den ruhenden Pol in der Erscheinungen Flucht” pedig egy Magyarországon nem valami sokat idézett német művészettörténeleztől, Fritz Burgertől származik,⁵ akinek kapcsán érdemes bepillantnunk nemcsak a művészet és a tudomány, hanem közelebbről a Kunstwissenschaft berkeibe is. De kezdjük a kérdésekkel.

Az 1984-ben az Egyesült Államokban tartózkodó Mezeit természetesen nem kérdezték meg, ő azonban önszorgalomból válaszolt ezekre a kérdésekre, s válaszai messze megütik azt a mércét, amit Liska Tibor vagy Vekérdi László szövegei képviselnek. A tételes válaszok előtt Mezei arra is sort kerített, hogy tudományos alapállását tisztázandó röviden vázolja világvégének specifikumát: „A lényeges új elem, amit bevezetek, az, hogy nem a tudomány elveit tekintem végső kiindulópontnak a világ, az ember és a társadalom magyarázataiban, hanem az ember természetét igyekszem meghatározni, hogy ennek alapján a tudományt – mint az ember természetét, az ember világhelyzete és társadalmi jellegzetes működésformáját, létfenntartási stratégiáját – megérthessük.”⁶ Ha az ember természete a tét, akkor a filozófia mellett a biológia, az antropológia és természetesen a pszichológia illetékessége merülhet fel. Nem véletlen, hogy a kritika és maga Mezei is ezek mentén írja le megközelítésmódját, filozófiai rendszerét. Ha ezt az intellektuális perspektívát történeti dimenzióba helyezzük, akkor eljuthatunk ahhoz a tézishoz, amely szerint a tudomány és a művészet a babona derivátumai. A babona lényege Mezei szerint azokban a szabályos gesztusokban és rítusokban rejlik, amelyeket az ember a kiszámíthatatlan természettel szemben, annak uralására és személyes biztonságérzésének fokozására fejlesztett ki. A babona azáltal válhatott tudománnyá, hogy az ember a maga rítusait igyekezett a természet szabályosságaihoz igazítani, vagyis prediktív stratégiákat próbált kidolgozni boldogulása érdekében. Mezei szavaival szólva: „A veszélyt, amit a természeti erők jelenthetnek az ember számára, a szabályosságok felismerésével védheti ki. Ugyanakkor az ember maga is hajlik arra, hogy a természeti és az emberi környezettel szemben agresszíven lépjen fel.”⁷ Ez a „tudományos” reflexió komoly diszharmóniát okoz. Ennek csökkentését, feldolgozását szolgálja a művészet: „a műalkotás amellet, hogy az emberre szuggesztíven, sőt hipnotikusan harmonizáló hatást gyakorol, egyben állandóan alakítja az emberi pszichikumot abban az irányban, hogy a világban és önmagában egyre összetettebb alakokban legyen képes a harmonikus egységet felismerni.”⁸ A művészetnek és a tudománynak tehát egyaránt a szabályosságok adják a lényegét,

mindkét tevékenység arra szolgál, hogy az ember fix támpontokat találjon a valóság forgatagában: „Sucht den ruhenden Pol in der Erscheinungen Flucht” – ahogy már Schillertől hallottuk.

Mezei a harmónia-teremtő művészet paradigmáját az Orfeusz mítosztól kölcsönzi. Orfeusz csodálatos lantjátéka békét és harmóniát teremtett az állatok és az emberek világában, varázslatos muzsikája a kígyón kívül minden élőlényt elbűvölt. Ha Mezeinek rövid és frappáns művészet-definícióra volt szüksége, akkor többnyire ehhez a toposzhoz fordult. A Nagy Bálint tanulmányban például ebben a formában: „Felfogásom szerint a művészet feladata az, hogy az ember és a világ viszonyait harmonikussá alakítsa.”⁹ A „Meggyilkolt költő” című teoretikus írásában pedig ekként: „A művészet feladata az, hogy a világban az egymással küzdő, ellentétes erőket kibékítse, és így a világban valamilyen összhangot teremtsen.”¹⁰ Ha figyelembe vesszük Mezei írásainak kritikai fogadtatását,¹¹ illetve magyar és külföldi művészekről szóló szövegeinek explicit pszichoanalitikus interpretációit,¹² akkor művészet-definícióját érdemes összevetni Sigmund Freudéval. Mezei ugyan nem hivatkozott egyszer sem a *Rossz közérzet a kultúrában* című Freud-tanulmányra, mégis ebből idézek, mert ebben található a legtömörebb freudi definíció: „A ránk mért élet nehéz, túl sok fájdalmat, csalódást, megoldhatatlan feladatot hoz magával. Hogy mindezt elviselhessük nem nélkülözhetjük a csillapítószeret. ... Talán háromféle ilyen szer van: nagymérvű kikapcsolódások [Freud érdekes módon ide sorolja a tudományos tevékenységet], melyek nyomorunkat alacsonyra értékelik, pótkielégülések, melyek csökkentik, [és] kábítószeret, melyek érzéketlenné tesznek iránta.”¹³ A művészet Freud szerint a valósággal szemben illúziókat nyújtó pótkielégülések közé tartozik. Valami hasonló, de mégis eltérő retorikával találkozunk Mezei barlang-elméleténél. Mezei a történelem előtti ember barlangjába helyezi az építészet, a szobrászat és a festészet eredetét. Nézete szerint az ingerszegény környezet arra inspirálta a jelentősebb fantáziával megáldott egyedeket, hogy objektívált hallucinációikkal „feldobják” lakhelyüket és életüket. Mezei azonban arra is gondot fordít, hogy elhatárolja magát a művészetet csupán patológiás esetként értékelő Freudtól. A művészet Mezei szerint nem csupán a szublimáció, a neurózis és a fantazmagória környezetébe tartozik, hanem reális feladatokat lát el a világban: elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy az ember harmóniában élhessen mesterséges és természetes környezetével. Kettőjük Mezei kreálta nézeteltérését akár így is összegezhethetnénk: Freudnál a hallucináció patologikus, Mezeinél kreatív jelenség.

Amíg a művészet eredeténél egy tudományos köntösbe bújtatott mítoszt találunk, addig a tudomány eredete a szabályosságokat formalizáló görög logikához vezet bennünket. A mítoszok mellett érdekes módon a logika volt Mezei egyik legkedvesebb témája, ebből fakad írásainak komplex, mitikus elemeket formalizáló retorikája. Ha a tudomány, a művészet és a vallás eltérő tudásformáit kell rendszerbe foglalnia, akkor például Morris szemiotikájához fordul, és a tudás, illetve az ő megfogalmazásában az igazság

három formáját a jelelmélet szemantikus, szintaktikus és pragmatikus szintjeivel hozza össze. A tudomány a szemantikára, a filozófia a szintaktikára, a vallás pedig a pragmatikára épül. A már emlegetett kulturális antropológiai perspektívába illesztett szemiotikai rendszer felépítése után így válaszol a tudomány és a művészet viszonyát firtató kérdésre: „A művészet a valóság szubjektív képét kapcsolja össze a művész önismeretével, és így pragmatikus bázisú tudományt alkot, amely elsősorban az emberre magára vonatkozó ismeretet és életforma-elképzeléseket nyújt, amelyek követhetők.”¹⁴

Vagyis a művészet egyfajta tudománnyá lesz Mezeinél, ez a tudomány azonban leginkább a filozófiával, az antropológiával és a pszichológiával fémjelezhető. Amikor Mezei a művészet tudományáról beszél, akkor természetesen nem az objektív valóság megismerésére kidolgozott fizikához vagy kémiaihoz hasonlítja a művészetet. Nem csoda, ha kedvesek voltak számára a művészet azon német és amerikai tudorai, akik pszichológiai, antropológiai vagy logikai utakon közelítették meg tárgyukat. Írásából úgy tűnik, hogy elég jól ismerte Wölfflin, Riegl és Nelson Goodman könyveit. Ítéletei, hozzászólásai többnyire adekvátak, s olyan jelentős tudománytörténészek munkáira épülnek, mint a Riegl-kutató Margaret Iversen. Mezeit Rieglben és Wölfflinben is a pszichológiai-embertani momentumok ragadták meg, Wölfflin esetében még arra is kísérletet tett, hogy szemléleti formáit a reneszánszon és a barokkon túlra is kiterjessze. Ehhez azonban redukálni kényszerült Wölfflin stiláris formalizmusát, úgy, hogy az öt fogalompárból csupán egyre, a síkszerűség kontra mélység párra koncentrált. Az előbbit a derékszögű, az utóbbit a ferdeszögű nézőponttal azonosította, véleménye szerint azonban Wölfflin nem vette figyelembe azt, hogy nemcsak a nézőpont szöge, hanem a nézőpont síkja is megváltoztatható, így a wölfflini rendszer kiterjeszhető az extrém béka- vagy madárperspektívákat előnyben részesítő stílusokra is, például a manierizmusra vagy a rokokóra.

Mezei Wölfflint igyekezett megóvni az őt a tartalmi oldal elhanyagolásával vádoló kritikusaitól (jelesül Gombrichtól és Panofskytól) is. Ő éppen a tartalom, a forma és a történelem egységbe foglalását csodálta Wölfflinben. Mezei a maga Kunstwissenschaftjában is az egység, a szintézis lehetőségeit kereste, olyan eltérő módszereket és szerzőket próbált összehozni, mint Wölfflin, Focillon, Jung, Cassirer és Panofsky. Talán ez a szintetizáló igény vezette el a stíluskritika és a szellemtörténet útja között a maga szerteágazó ösvényeit járó Fritz Burgerhez is, akit leginkább Cézanne-ról és Hodlerről írott könyvéről ismerhetünk.¹⁵ Burger¹⁶ az 1900-as években a Berlieni Egyetemen egészen a magántanárságig vitte, és felfelé ívelő karrierjének az I. világháború vetett véget, egy Verdun környéki lövészárokban vesztette életét. Halála után felesége adta ki *Weltanschauungsprobleme und Lebenssysteme* című kötetét,¹⁷ ami igencsak elnyerte Mezei tetszését. Burger hegeliánus eszmeifuttatása nemcsak a művészi formát öltő szellem világtörténetét változta fel, de tág teret szentelt az ember és a környezet viszonyának is, így

a művészet történetét antropológiai és pszichológiai elemekkel dúsított történetfilozófiai perspektívában találta. A stílusok vagy a formák története Mezei számára nem elegendő ahhoz, hogy a művészetet tudományos alapokon tárgyaljuk, ehhez szükség van valamilyen valóban tudományos (értsd: pszichológiai vagy antropológiai) nézőpontra is. E téren írásai Arnheim, vagy Gombrich műveire hasonlíthatók, akik szintén valamilyen tudományos retorikával, pótlékkal próbálták emelni a művészettörténet akadémiai nivóját. Csak éppen Mezei tőlük eltérően nem a gestalt-pszichológiára, vagy a popperi tudományelméletre¹⁸ támaszkodott, hanem a logika és a pszichoanalízis¹⁹ szakzsargonját alkalmazta. Mezei annyiban is hasonlít az említett héroszokhoz, hogy a személyiségpszichológiát és a kulturális antropológiát összekötő hatalmas szociológiai, társadalomelméleti „szűzföld” nemigen foglalkoztatta. Pedig manapság éppen e szűzföld feltörésével valósítják meg a művészet- és a tudománytörténet szintézisét a science studies és a new art history „legelvetemültebb” figurái, példának okáért Bruno Latour vagy Jonathan Crary.²⁰

Latour és Crary kapcsán engedjék meg még egy megjegyzés a tudomány és a művészet összehasonlításának ideológiájáról. Latour, a science studies francia fenegyereke a művészet újabb társadalomtörténeteit példaként állítja a tudomány történései elé. Konkrétan Svetlana Alpers munkásságát emlegette,²¹ aki nemcsak a műveket, hanem keletkezésük, forgalmazásuk, befogadásuk és értékelésük körülményeit is alaposan megvizsgálta. Latour szerint ugyanilyen alaposítást és körültekintést igényel a tudományos tudás társadalmi konstrukciójának vizsgálata is. Latourhoz hasonlóan Crary sem von éles határokat a tudományos és a művészeti produkció közé, Foucault követőjeként mindkettőt az adott korszak diszkurzív, episztemológiai keretében vizsgálja. A science studies és a new art history művelői egyetértenek abban, hogy a tudomány és a művészet autonómiája ideologikus konstrukció, s e konstrukció természetét éppen a két birodalom összehasonlító vizsgálata tárhatja fel.

Egy idősebb generáció nagy alakjaként Paul Feyerabend még különbséget tételezett a művészet és a tudomány történeti diskurzusai között, épp ezért érvelt amellett, hogy a tudomány történéseinek érdemes lenne Alois Riegl műveit is forgatni.²² Feyerabend a maga relativizmusát ismerte fel Rieglben, aki szerinte a történeti stílusok egyenjogúsításáért szállt síkra. Ahogy Riegl szerint a késő római művészet nem értelmezhető hanyatlásként, úgy Feyerabend szerint sem jobb az einsteini elmélet, mint a newtoni, csak más. Minden stílust és minden elméletet a maga mércéje szerint kell megítélnünk. Ezzel valószínűleg Gombrich is egyetértene, az ő tudományképe azonban nem Feyerabendtől származik, hanem Sir Karl Popperétől, aki a tudomány történetét folyamatos progresszióként értelmezte, ami az objektív világ lehető legpontosabb leképezése felé halad. Mint már említettem, Gombrich azért fordult a falszifikáció popperi elméletéhez, hogy archimédieszi pontot találjon a művészet történetének tudományos leírásához. Talán Mezei is a bölcsek kövét kereste az antropológia és a pszichoanalízis

elméleteiben, és az valószínűleg meg sem fordult a fejében, hogy ezek az elméletek valójában éppolyan konstrukciók, mint Worringer vagy Wölfflin tézisei. Latour kifejezésével élve Mezei nem szimmetrikusan vizsgálta a tudomány és a művészet kérdéseit, vagyis nem ugyanazzal az intellektuális mércével mérte a tudomány és a művészet eredményeit. Az egyikre az objektivitás és a ráció, a másikra pedig a szubjektivitás és az irracionális „törvényeit” vonatkoztatta. Talán ezért is érezte szükségét annak, hogy a művészetet valamilyen módon mégiscsak kiemelje a pótkielégülések és a hallucinációk világából és a társadalom alkotó tényezőjévé tegye.

JEGYZETEK

- ¹ MEZEI Árpád: Elmélkedések a művészetről. Balassi – BAE Tartóshullám, 1994. 9–14.
- ² GINZBURG, Carlo: Style as Inclusion, Style as Exclusion. In: JONES, Caroline A. – GALISON, Peter (Eds.): *Picturing Science, Producing Art*. Routledge, New York – London, 1998. 27–54.
- ³ MEZEI Árpád: Az emberi természet és a megismerés formái. Művészet és tudomány. In: *Mikrokozmoszok és értelmezések*. Jelenkor, Pécs, 1993. 273–286. és 587–295.
- ⁴ Önmagát kereső társadalomtudomány. SZANTÓ Tibor és ZSOLNAI László körinterjúja. *Valóság*, 1984/4.1–14. Válaszadók: KINDLER József, LISKA Tibor, MAGYARI BECK István, SZÉLL János, TÖRÖK Gábor, VEKERDI László, VIDOR Ferenc, ZSOLNAI József. Néhány jellemző kérdés: Hogyan jellemezhető napjaink tudománya? Hogyan látják a természet- és a társadalomtudományok viszonyát? A pozitívista tudománykép két fontos eleme a tudomány értékmentességének és dezantropomorf voltának elve. Lehet-e értékmentes, dezantropomorf a tudomány? Napjaink egyik divatos tudományos kifejezése az interdiszciplinaritás. Hogyan ítélük meg az interdiszciplináris kutatások lehetőségét saját tudományterületük közegében? Hogyan újulhatna meg a társadalomtudomány metodológiai-módszertani vonatkozásait tekintve?
- ⁵ MEZEI 1993. 287. A Schiller-sor magyar fordítását a tanulmány korábbi variánsa közli: „Így kutat ő meghitt törvényt a csodás vak esetben / S nyugvópontot a dült lét tünényei közt.” – Friedrich SCHILLER: A séta (Rónay György fordítása.) Lásd: MEZEI Árpád: *Művészet és tudomány*. In: *Elméletek és művészek*. Gondolat, Budapest, 1984. 102.
- ⁶ MEZEI Árpád: Az emberi természet és a megismerés formái. In: *Mikrokozmoszok és értelmezések*. Jelenkor, Pécs, 1993. 273.
- ⁷ MEZEI 1993. 290–291.
- ⁸ I.m. 292.
- ⁹ MEZEI Árpád: Nagy Bálint. In: *Mikrokozmoszok és értelmezések*. Jelenkor, Pécs, 1993. 48.
- ¹⁰ MEZEI Árpád: „A meggyilkolt költő.” In: *Mikrokozmoszok és értelmezések*. Jelenkor, Pécs, 1993. 12.
- ¹¹ NÉMETH Lajos: Mezei Árpád művészetirői munkásságáról. In: MEZEI Árpád: *Elméletek és művészek*. Művészetlelektani kísérletek. Gondolat, Budapest, 1984. 7–18.
- ¹² Elsősorban Csontváryról, Vajdáról és Kleeről írott elemzéseire gondolok, melyek stratégiája Freud Leonardo-értelmezéséhez hasonlítható.
- ¹³ FREUD, Sigmund: Rossz közérzet a kultúrában. In: *Esszék*. Gondolat, Budapest, 1982. 339.
- ¹⁴ MEZEI Árpád: Az emberi természet és a megismerés formái. In: *Mikrokozmoszok és értelmezések*. Jelenkor, Pécs, 1993. 285.
- ¹⁵ BURGER, Fritz: *Cézanne und Hodler*. Delphin, München, 1920.
- ¹⁶ Jó bevezetés Fritz Burger munkásságába: BURKHARDT, Liane: „... bei aller Wissenschaftlichkeit, lebendig ...” Zu einzelnen Positionen des Kunsthistorikers Fritz Burger (1877–1916). *Kunstchronik*, 1998/4. 169–173.

- ¹⁷ BURGER, Fritz: *Weltanschauungsprobleme und Lebenssysteme in der Kunst der Vergangenheit*. Delphin, München, 1918.
- ¹⁸ A popperi tudományelmélet Gombrich-féle olvasatáról: BRYSON, Norman: *Vision and Painting. The Logic of the Gaze*. Yale University Press, New Haven, 1983. és MITCHELL, W. J. T.: *Iconology. Image, Text, Ideology*. University of Chicago Press, Chicago, 1986. 75–94.
- ¹⁹ Freud és a pszichoanalízis művészettörténeti recepciójáról kitűnő összefoglaló: SPECTOR, Jack: *The State of Psychoanalytic Research in Art History*. *The Art Bulletin*, 1988/March. 49–76.
- ²⁰ LATOUR, Bruno: *How to Be Iconophilic in Art, Science, and Religion?* ill. CRARY, Jonathan: *Attention and Modernity in the Nineteenth Century*. In: JONES, Caroline A. – GALISON, Peter (Eds.): *Picturing Science, Producing Art*. Routledge, New York – London, 1998. 418–440. ill. 475–499. Magyarul is olvasható tőlük: LATOUR, Bruno: *Sohasem voltunk modernek. Szimmetrikus antropológiai tanulmány*. Osiris, Budapest, 1999. és CRARY, Jonathan: *A megfigyelő módszerei. Látás és modernitás a 19. században*. Osiris, Budapest, 1999.
- ²¹ ALPERS, Svetlana: *Rembrandt's Enterprise: The Studio and the Market*. University of Chicago Press, Chicago, 1988.
- ²² FEYERABEND, Paul: *Wissenschaft als Kunst. Eine Diskussion der Rieglschen Kunsttheorie verbunden mit dem Versuch, sie auf die Wissenschaften anzuwenden*. In: *Wissenschaft als Kunst*. Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1984. 17–84. Feyerabend Riegl-képének éles bírálatát adja: GINZBURG 1998.

ÚJABB KIADVÁNYAINK

Fülep Lajos levelezése V. 1945–1950.
(szerk. F. Csanak Dóra) Bp. 2001. – 2800 Ft.

Fülep Lajos levelezése VI. 1951–1960.
(szerk. F. Csanak Dóra) Bp. 2004. – 2800 Ft.

KÁLLAI ERNŐ: Összegyűjtött írások 1.
Magyar nyelvű cikkek, tanulmányok 1912–1925.
(szerk. Timár Árpád) Bp. 1999. – 980 Ft.

ERNST KÁLLAI: Gesammelte Werke 2.
Schriften in deutscher Sprache 1920–1925.
(szerk. Markója Csilla) Bp. 1999. – 980 Ft.

KÁLLAI ERNŐ: Összegyűjtött írások 3.
Magyar nyelvű cikkek, tanulmányok 1926–1937.
(szerk. Timár Árpád) Bp. 2002. – 1800 Ft.

KÁLLAI ERNŐ: Összegyűjtött írások 8.
Mednyánszky – Cézanne – Picasso
(szerk. Timár Árpád) Bp. 2003. – 1200 Ft.

NÉMETH LAJOS: Gesztus vagy alkotás
Válogatott írások a kortárs magyar képzőművészetről.
(szerk. Hornyik Sándor és Timár Árpád. Utószó: Kovalovszky Márta) Bp. 2001. – 2200 Ft

ALTORJAI SÁNDOR (1933–1979)

[tanulmánykötet, oeuvre-katalógus]

(szerk. Beke László, Dékei Krisztina)

[Bp. 2003.] Múcsarnok, Első Magyar Látványtár, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet – 5900 Ft

NahTe Színezett régi levegő

Vető János és Kina herceg fényképmunkái

(szerk. Beke László, Csizek Gabriella)

Bp. 2003. Magyar Fotográfusok Háza, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet – 3900 Ft.

Kiadványaink megvásárolhatók:

Írók Boltja, 1061 Budapest, Andrásy út 45.

tel.: 322-1645 fax: 342-4311 e-mail: irokboltja@matavnet.hu

BIBLIOGRÁFIA

A MŰCSARNOK (1898–1902) CÍMŰ LAP REPERTÓRIUMA

Összeállította: Győző Eszter és Kelemen Anna

Előszó

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1898-ban ismét kiadta hivatalos közlönyét. A szerkesztők elsődleges célja az volt, hogy a társulati tagokat és a művészet iránt érdeklődőket tájékoztassák a társulat ügyeiről és a magyarországi művészeti élet fő eseményeiről, lehetőleg művészeti reprodukciók kíséretében (ld. Műcsarnok I (1898) 1. szám, *Beköszöntő*). Céljaik több szempontból csak részben valósultak meg: képanyag csak az első néhány számban jelent meg, de ezt ellensúlyozva a folyóirat egyre inkább teret adott a művészeti életet érintő eseményeknek, eszméknek, vitáknak, javaslatoknak.

Az írásokat áthatja a kornak a művészeti élet fellendítésére, a művészet kiterjesztésére irányuló szándéka. Értesülünk a művásárlás helyzetéről, a kiállításlátogatási szokásokról és a művészet intézményi rendszeréről. A „Műcsarnok” nemcsak az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, hanem többek között az Iparművészeti Társulat, a Nemzeti Szalon, a Magyar Képzőművészek Egyesülete és az Országos Képzőművészeti Tanács ügyeiről is tudósít. Figyelemmel kíséri a középítkezéseket – különösen a Nemzeti Színház, a Szépművészeti Múzeum és a Vajdahunyad vára (újra)építését, az Országház kifestését – valamint a monumentális köztéri szobrászatot.

Erzsébet királyné halálának éve egybeesik a „Műcsarnok” első évfolyamának megjelenésével, 1898-tól kezdve a lap hasábjain követhetjük az Erzsébet-kultusz alakulását, az ország több városában megrendelt emlékszobrok és arcképek készülését. 1900 ismét a nemzeti gyász éve volt: Munkácsy Mihály temetéséről és a művészeti élet résztvevőinek gyászáról a „Műcsarnok” adja a legbővebb forrást. 1899-től az 1900-as párizsi világiállítás tartotta lázban a művészeti életet, a folyóirat forrásul szolgál a készülődés és a megvalósítás hátterének kutatásához.

A „Műcsarnok” lapjai a művészetet érintő vitáknak, eszmecseréknek is bőven helyet adtak. Hogy csak a legterjedelmesebb polémiákat említsük: a művészi élet megreformálásának kapcsán vita bontakozott ki a társulat és a Nemzeti Szalon között, a Wlassics Gyula rendeletére (ifjúság a kiállításokon) reflektáló, szintén nagy port kavaró Ernst Lajos-féle indítványok is itt jelentek meg, elindítva egy „nuditás-vitát”, amelyhez hasonlók külföldön is teretekre kerültek a „Műcsarnok” híradásai szerint. Malonyay Dezső és Rózsa Miklós levelein keresztül az olvasó a párizsi Szalonok és a müncheni művészeti élet eseményeibe is betekintést nyerhet. Művészettörténeti, esztétikai és művészetpolitikai írásai mellett a „Műcsarnok” fő forrásértéke, hogy tételesen beszámol a hivatalos művészetpolitikai rendelkezésekről, a kormány művásárlásairól, a társulat és más egyesületek kiállításairól és az eladásokról, magyar művészek külföldi részvételeiről, pályázatokról, nyertesekről és a pályabizottságokról.

A „konzervatív” hivatalos művészeti közlöny újításokat befogadó, a művészi élet felpezsdítésén folyamatosan munkálkodó közeg tanúja. A művészeti folyóirattal kapcsolatban is nagyra törő céljai voltak, amelyek végül az 1902-től megjelenő Lyka Károly által szerkesztett „Művészet”-ben teljesülhettek be.

MŰCSARNOK

Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat lapja

Megjelenik minden hó elején, a Műcsarnokban rendezett kiállítások ideje alatt minden héten.

Szerkeszti Ambrozovics Dezső, titkár

A Társulat tagjai ezt a lapot ingyen kapják.

Nem tagoknak előfizetési ára egy évre 4 korona.

Szerkesztőség: Budapest, Városliget, Műcsarnok.

Kiadóhivatal: Singer és Wolfner, Budapest, Andrásy út 10.

Budapesti Hírlap Nyomdája.

I. évf. 1. szám, 1898. május 1.

1. N n.: *Beköszöntő*. 1–2.
2. N n.: *A műterem-bérház ügye*. 2–3.
3. *Pályázat plakátra*. 3.
4. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1898. évi rendes közgyűlése*. 3–4.
5. táblázat: *Mérleg az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat vagyonáról, 1897. december 31-én*. 4.
6. táblázat: *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat költségelőirányzata 1898-ik évre*. 5.
7. *A Társulati bizottságok és az igazgatóság megalakulása 1898-ra*. 5–6.
8. N n.: *Az 1898. évi tavaszi nemzetközi kiállítás*. [A kiállítás megnyitója; Alfonz Moucha]. 6.
9. *A tavaszi nemzetközi kiállítás pályázatai*. 6.
10. *Az 1898. április hó 18-án az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat által tagjai javára rendezett sorshúzás eredménye*. 7.
11. *A tavaszi nemzetközi kiállításon történt vásárlások*. 7.

MŰVÉSZETI HÍREK

12. *A tavaszi kiállítás és az iskolák*. 7.
13. *Ismétlő kiállítás*. 7.
14. *„Magyar Képzőművészek Egyesülete” [...] rendkívüli közgyűlést tart*. 7.
15. *A Nemzeti Szalon [...] tartotta évi rendes közgyűlését*. 7.
16. *Forintos sorsolás a Műcsarnokban*. 8.
17. *Társulati ülések*. 8.
18. *A tíz szobor ügyében...* [Értekezlet a tíz szobor elhelyezése ügyében, Szent Gellért, Bocskay István, Bethlen Gábor, Zrínyi Miklós, Pálffy János, Tinódi Lantos Sebestyén szobrainak helyét megállapították] 8.
19. *Külföldi kiállítások*. 8.
20. *A Műcsarnok a nyári hónapok kivételével [...] rendszeren havonként egyszer [...] jelenik meg...* 8.
21. *A Műcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb Magyarországi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 8.

I. évf. 2. szám, 1898. május 8.

22. N n.: *Tagjainkhoz*. [A magyarországi művészeti élet helyzetéről és fellendítéséről] 9–10.
23. N n.: *A magyar asszonyok, Lotz Károlynak*. [Az Iparművészeti Múzeumban emlékezetes estet rendeztek a főúri és művészvilág előkelő asszonyai.] 11.
24. N n.: *A magyar művészet az 1900-ik évi párisi nemzetközi kiállításon*. [A kiállítás előkészítése] 11–14.
25. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése*. 14.
26. N. n.: *Koroknay Ottó. (1856–1898.)*. 15.
27. *A tavaszi nemzetközi kiállítás pályabírósgái*. 15–16.

28. *Vásárlások a tavaszi tárlaton.* 16.

MŰVÉSZETI HÍREK

29. *Az 1000 forintos Rökk-díjra hirdetett pályázatban[...]/ a következők vesznek részt...* 16.

30. *Az új Országgház falfestményei.* 16.

31. *A magyar országos képzőművészeti tanács...* 16.

32. *Iskolák a tavaszi kiállításon.* 16.

33. *A „Magyar Képzőművészek Egyesülete”...* 16.

34. *Külföldi kiállítások megnyitása.* [Eisenhut Ferenc, Márk Lajos, Kemenczy Árpád] 16.

35. *Melléklet: Kötelező aláírás.* [Belépési nyilatkozat] 17.

I. évf. 3. szám, 1898. május 15.

36. –br–: *Festő, szobrász, műépítész.* [A festészet túlsúlyáról, a művészeti ágak fejlődéséről] 17–19.

37. Kép: Vaszary János: *Aranykor. A 2000 frtos „Társulati díj” nyertese.* 18.

38. Harkányi Frigyes báró: *Harkányi Frigyes báró alapítvány.* 20.

39. *Pályabírók ülései.* [díjat nyertek: Vaszary János, Bihari Sándor, Kacziány Ödön, Boruth Andor] 20–21.

40. Kép: Bihari Sándor: *Zsigmond király fogadja Ulászló lengyel királyt a nagyváradi székesegyházban Szt.-László sírjánál. A Forster-féle „Vaszary-díj” nyertese.* 20–21.

41. N n.: *Kitüntetett művészek.* [Vaszary János, Bihari Sándor, Kacziány Ödön, Boruth Andor] 21–22.

42. *Vásárlások a tavaszi tárlaton. (Folytatás.)* 22.

43. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 22.

MŰVÉSZETI HÍREK

44. *Garay szobra.* [Szekszárd, Szárnovszky Ferenc: Garay János] 22.

45. *Iskolák a tavaszi kiállításon.* 22.

46. *Vidéki tagjaink és a forintos sorsolás.* 23.

47. *A tavaszi nemzetközi kiállítást...* 23.

48. Kép: Kacziány Ödön: *Vizió nagy péntek hajnalán. A Wahrmann Mór pályadíj nyertese.* 23.

49. *A nagybányai művésztelep.* [Hollósy Simon, Réti István, Csók István, Thorma János, Ferenczy Károly, Iványi Grünwald Béla, Kubinyi Sándor, Nyilasy Sándor, Glatz Oszkár, Kemenczy Árpád] 23.

50. *A Nadányiné-féle ösztöndíj nyertese.* [Hegedüs László] 24.

51. *Vandalizmus a Múcsarnokban.* 24.

52. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeum számára.* 24.

53. *Külföldi művész Budapestén.* [Hans Hermann] 24.

54. *A plakát-pályázat.* 24.

55. *A Múcsarnok a nyári hónapok kivételével [...] rendszeren havonként egyszer [...] jelenik meg...* 24.

56. *A Múcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb magyarországi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 24.

I. évf. 4. szám, 1898. május 22.

57. –br–: *Művészeti állapotaink. I.* [A műértő közönség és a műpártolás hiányáról] 25–26.

58. Ambrozovics Dezső: *Válasz a „Budapesti Napló”-nak.* [A Múcsarnokról] 26–28.

59. Kép: Boruth Andor: *„Toreador”. A „Röck Szilárd”-díj nyertese.* 28.

60. N n.: *Az 1900 évi párisi nemzetközi kiállítás ügye.* 28–29.

61. *Az 1900. évi párisi nemzetközi kiállítás II. (képző művészeti) csoportbizottságának tagjai.* 29.

62. *A „Magyar Képzőművészek Egyesülete” rendkívüli közgyűlése.* 29.

63. *Vásárlások a tavaszi tárlaton. (Folytatás.)* 30.
MŰVÉSZETI HÍREK
64. *Izabella kir. hercegnő és a Lotz-album bizottság...* 30.
65. *A tavaszi nemzetközi kiállítást...* 30.
66. *Iskolák a tavaszi tárlaton.* 30.
67. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeumnak.* 30.
68. *Vitás kérdés.* 30.
69. *A tíz szobor ügye.* 30–31.
70. *Művészek lexikona.* [Magyar Képzőművészek Egyesülete] 31.
71. *Pályanyertes levélbélyeg-tervek.* [Abt Sándor, Obendorf Gusztáv és mások] 31.
72. *Hajléktalan történelmi festmény.* [Nagyvárad, Bihari Sándor] 31.
73. *Böcklin védelme.* [Simkó József] 31.
74. *A rajztanárjelöltek és művésznövendékek emléklapja.* [az Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző Társaskörének kiállításai] 31.
75. *Bókezü mecénások.* [Bréma] 31.
76. *Magyar művészek Aversben.* 31.
77. *Érdekes kiállítás.* [Párizs] 32.
78. *Művészek segítése Münchenben.* 32.
79. *Van der Stappen Charles-t [...] a brüsszeli szépművészeti akadémia igazgatójává nevezték ki.* 32.
80. *Műszeret a külföldön.* [Hannover] 32.
81. *Forintos sorsolás a Múcsarnokban.* 32.
82. *A Múcsarnok a nyári hónapok kivételével [...] rendszeren havonként egyszer [...] jelenik meg...* 32.
83. *A Múcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb magyarországi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 32.

I. évf. 5. szám, 1898. május 29.

84. –br–: *Művészeti állapotaink. II.* [A művészeti oktatásról] 33–35.
85. N. n.: *A király a tavaszi tárlaton.* 35.
86. N. n.: *Zichy Antal † 1823–1898.* 35–37.
87. kép: *Baertson Albert: „Est az Escau-n”. Az állami nagy aranyérem nyertese.* 36.
88. *Az állami aranyérmek nyertesei.* [Albert Baertson, Mednyánszky László] 37.
89. *Vásárlások a tavaszi tárlaton. (Folytatás.)* 37.
MŰVÉSZETI HÍREK
90. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeumnak.* [Olgvai Ferenc, Boruth Andor] 37.
91. *Hock János javaslatai.* 38.
92. *Kiállítási hírek.* 38.
93. *A „Magyarok Bejövetele” Londonban.* [Feszty Árpád] 38.
94. *Vitás kérdés...* [Ferenc József koronázási jubileumi díj] 38.
95. *Az új Országház falfestményei.* [Dudits Andor, Jantyk Mátyás, Csók István és a nem díjazott festők névsora] 38.
96. *A téli kiállítás...* 38.
97. *Koroknyai-kiállítás a Múcsarnokban.* [Koroknyay Ottó] 38.
98. *A Nemzeti Szalon [...] választmányi ülést tartott.* 39.
99. *A Múbarátok Köre a következő három műalkotásra hirdet pályázatot...* 39.
100. *Pályázat könyvtábla tervezetre.* 39.
101. *Zemplénvármegye milléniumi képei.* [Dudits Andor] 39.
102. *Műemlékek megőrzése.* [Műemlékek Országos Bizottsága, Bártfa, Ják, Pécs, Belényes, Szászsebes, Besztercebánya, Pozsony, Ákos, Késmárk] 39.
103. *Az anversi kiállításra szóló meghívások ügyében...* 39.
104. *Vágó Pál festményei.* 39.

105. *Nemzetközi plakátpályázat.* 39.
 106. *A szerkesztő üzenetei.* 39.

I. évf. 6. szám, 1898. június 5.

107. –br–: *Művészeti állapotaink III.* [A művészetek iránti csekély érdeklődés okai] 41–42.
 108. N. n.: *A Lotz-album ügye* [Lotz Károly] 42–43.
 109. Keuler József: *A művészeti nevelés kérdéséhez.* 43–45.
 110. Kép: *Róna József szoborműve: A miskolci Kossuth-szobor. (Leleplezték 1898. május 30-ikán.)* 44.
 111. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése 1898. május 26-án.* 45.
 112. *Pályázati hírdetések. az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1898/99. évi téli kiállítására.*
 113. *Vásárlások a Tavaszi Tárlaton. (Folytatás.)* 46.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 114. *A közoktatásügyi tanács és a művészeti nevelés ügye.* 47.
 115. *A miskolci Kossuth-szobrot...* [Róna József] 47.
 116. *A Garay-szobor.* [Szekszárd, Szárnovszky Ferenc: Garay János] 47.
 117. *Az új Országgház falfestményei.* [Kiállítás a Múcsarnokban a vázlatokból] 47.
 118. *Kiállítási hírek.* 47.
 119. *A Koroknyay-kiállítás...* 47.
 120. *Új szobrok Budapesten.* [Szécsi Antal: Baross Gábor] 47–48.
 121. *Képzőművészeti ösztöndíjak.* [A díjazottak névsora] 48.
 122. *Magyar miniaturista Párisban.* [Oskó Lajos] 48.
 123. *A Nemzeti Szalon...* 48.
 124. *Nemzetközi művészeti tanácskozás.* [Brüsszel] 48.
 125. *A müncheni nemzetközi kiállítást a Glaspalastban június 1-én nyitották meg...* 48.

I. évf. 7. szám, 1898. június 12.

126. –br–: *Művészeti állapotaink IV.* [A műzítés tervszerű fejlesztéséről] 49–50.
 127. N. n.: *A Lotz-album ügye.* [Riedl Frigyes, Morelli Gusztáv] 51.
 128. N. n.: *A művészet ügye a bajor képviselőházban.* 51–52.
 129. *Vásárlások az 1897. évi kiállításokon.* [Az 1897. évi tavaszi és az 1897/98 évi téli kiállítás eladási jegyzéke] 52–54.
 130. *Vásárlások a Tavaszi tárlaton. (Folytatás.)* 54.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 131. *A Garay-szobor.* [Szekszárdon, Szárnovszky Ferenc: Garay János] 54–55
 132. *Az új Országgház falfestményei.* [Thorma János, Ferenczy Károly és Réti István, Dudits Andor, Csók István, Jantyk Mátyás, Spányik Kornél és mások] 55.
 133. *Kiállítási hírek.* 55.
 134. *A Koroknyai-kiállítás...* 55.
 135. *Magyar művészek az anversi kiállításon.* [A Magyar Képzőművészek Egyesülete által kiválasztott résztvevő művészek névsora] 55.
 136. *Forintos sorsolás a Múcsarnokban.* 55.
 137. *Magyar művészek kartonjai Velencében.* [Lotz Károly és Benczúr Gyula művei a lipótvárosi bazilika számára] 55.
 138. *Az 1898–99. évi Téli Kiállítás [...] január 15-ikéig tart.* 55.
 139. *A párisi szalon nagy díjai.* [A díjazott művészek névsora] 56.
 140. *Secessio Berlinben.* [Max Liebermann és mások] 56.
 141. *Művészi hagyomány a Louvrenek.* [A Meissonier-hagyaték] 56.
 142. *A bécsi műtárlat aranyérmei.* [Julius Berger, Albin Egger, J. Solomon] 56.

I. évf. 8. szám, 1898. június 23.

143. –br–: *Művészeti állapotaink. V. (Befejező közlemény.)* [A művészek és a közönség közti társadalmi érintkezés hiányáról, a műpártolásról és a művészet népszerűsítéséről] 57–59.
144. N. n.: *A tavaszi nemzetközi kiállítás mérlege és tanulságai.* [Összevetés a korábbi Múcsarnokbeli tárlatok mérlegével] 59–62.
145. Kép: *Szárnovszky Ferenc, a szegszárdi [sic!] Garay-szobor alkotója.* [fénykép] 61.
146. N. n.: *Id. Wodiáner Albert báró f. 1818–1898.* [a társulat pártfogó tagja meghalt] 62.
147. *Magyar képzőművészek névsora.* [Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1899. évi tavaszi kiállítására meghívott művészek névsora laccimmal] 63–65.
148. Kép: *A szegszárdi [sic!] Garay-szobor. Szárnovszky Ferenc szoborműve.* 64.
149. *Vásárlások a tavaszi tárlaton. (Vége)* 65–66.

MŰVÉSZETI HÍREK

150. *A király művásárlása.* [Pállik Béla, Keleti Gusztáv, Ligeti Miklós] 66.
151. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeumnak.* 66.
152. *A tavaszi tárlat és az iskolák.* 66.
153. *Tagsági sorsolásunk nyerői...* 66.
154. *A forintos sorsjegyek huzását...* 66.
155. *Utolsó választmányi ülés.* 66–67.
156. *Társulatunk plakátpályázata.* 67.
157. *A műterem-bérház ügye.* [Kardos Gyula] 67.
158. *Az ez évi kiállításra szóló meghívókat...* 67.
159. *A szegszárdi [sic!] Garay-szobrot.* [Szárnovszky Ferenc] 67.
160. *Új levélbélyegpályázat.* 67.
161. *A Baross-szobor százas nagybizottsága...* 67.
162. *Érdekes képvásárlás.* [Barabás Miklós, Történelmi Képcsarnok] 67.
163. *Az országos kaszinó művásárlásai.* [Margitay Tihamér, Roskovics Ignác] 67–68.
164. *Burne Jones Edward [...] meghalt.* 68.
165. *Makart szobra.* [Bécs, Victor Tilgner] 68.
166. *A bécsi szecesszió.* 68.
167. *Műtörténeti előadások.* [München, Drezda] 68.
168. *A Múcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb magyarországi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 68.

I. évf. 9. szám, 1898. szeptember 14.

169. N. n.: *Erzsébet.* [„Megölték királynőnket!”] 69.
170. *Erzsébet királyné megrendítő halála alkalmából az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat [...] rendkívüli ülést tart...* 70.
171. *Albatrosz: Kiállításaink és a magyar művészet.* [A művészek részvételéről és a művásárlásról] 70–71.
172. *A társulati plakátpályázat eredménye.* [Ipoly Sándor] 72.
173. *Balkányi Kálmán: Az ifjúság és a magyar művészet.* 72–73.

MŰVÉSZETI HÍREK

174. *Lotz freskói az új Múcsarnokban.* 73.
175. *A műterembérház ügye.* 73.
176. *Az ezévi téli kiállítás...* 73.
177. *Képvásárlás.* [Bruck Miksa] 73.
178. *Az 1898. évi tavaszi nemzetközi kiállítás meghívóit...* 73–74.
179. *Német folyóiratok magyar művészekről.* [Nyári Sándor, Lotz Károly, Karlovszky Bertalan] 74.
180. *Munkácsyné ajándéka Szegednek.* [Munkácsy Mihály] 74.

181. *A tíz szobor.* [6 szobor elkészíttetését elhatározta a bizottság; Róna József; Zrínyi Miklós; Holló Barnabás; Bocskay István; Szárnovszky Ferenc; Pálffy János; ifj. Vastagh György; Bethlen Gábor; Jankovics Gyula; Gellért püspök; Bezerédy Gyula; Tinódi Lantos Sebestyén] 74.
182. *Bessenyei szobra.* [Nyíregyháza, Kallós Ede; Bessenyei György] 74.
183. *A nagybányai festőiskola.* [Hollósy Simon, Thorma János, Ferenczy Károly, Réti István, Iványi Grünwald Béla, Horthy Béla] 74–75.
184. *Képzőművészeti ösztöndíjak.* 75.
185. *Műtörténeti kiállítás.* [Kolozsvár] 75.
186. *Vanderstrappen Charles...* 75.
187. *Nemzetközi művészeti kongresszus.* [Brüsszel] 75.
188. *Egy művész hagyatékának az árverése.* [London, Edward Burne Jones] 75.
189. *A Balzac-szobor.* [Auguste Rodin, Alexandre Falguière] 75.
190. *Leonardo da Vinci ösmeretlen vázlatai.* [Caen] 75.
191. *Rembrandt-kiállítás.* [Antwerpen] 75–76.
192. *II. Sándor cár szobra.* [Moszkva] 76.
193. *Új freskótechnika.* [Berlin, Oscar Matthiesen] 76.
194. *Félszázad munkája.* 76.
195. *A szerkesztő üzenetei.* 76.

I. évf. 10. szám, 1898. szeptember 24.

196. N. n.: *Beteljesedett...* [Erzsébet királyné emlékezetére] 77.
197. N. n.: *Társulatunk részvéte.* [A Társulat ülése Erzsébet királyné emlékezetére, Andrassy Tivadar beszéde idézve] 78.
198. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat Részvétirata Ő Felségéhez.* 78–79.
199. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete részvéte.* 79.
200. D.: *Kiállításaink és a külföldi művészek.* [Az előkelő külföldi művészek távolmaradásának okai] 79–81.
201. N. n.: *A Szépművészeti Múzeum.* [A múzeum épületére kiírt pályázat; a kormány eddigi vásárlásai a múzeum számára] 81–82.

MŰVÉSZETI HÍREK

202. *Társulatunk és a rajziskolák.* 83.
203. *Készülő szobrok és emlékművek.* 83.
204. *A Baross-szobor leleplezése.* [Az országos gyász miatt elhalasztva] 83.
205. *A mesteriskola kibővítése.* 83.
206. *Memorandum a művészetről.* [Hock János] 83.
207. *Új okmánybélyegek.* 83.
208. *Művészeti boncolástani előadások.* 83.
209. *Elhalasztott szoborleleplezés.* [Zala György] 83.
210. *Az új levélbélyegek sorsa.* [Bóhm János, Pap Henrik] 83.
211. *Építési kiállítás.* 83.
212. *Litográfiai kiállítás.* [Nürnberg] 83–84.
213. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...* 84.

I. évf. 11. szám, 1898. október 9.

214. Lyka Károly: *A magyar szobrász kálváriajárása.* [A kecskeméti szoborbizottság és Lovas Lajos szobrászművész] 85–87.
215. Benkő Kálmán: *A műterembékház ügye.* [Kann Gyula építész tervei] 87–90.
216. Kép: *A Kmetty-utcai műterembékház terve.* [alaprész] 89.
217. N. n.: *Forbászi Aranyossy Ákos †.* 90.

218. *A székesfővárosi képzőművészeti bizottság ülése.* [Kammermayer Károly síremléke, Kossuth Lajos mauzóeuma, Holló Barnabás, Tull Ódön] 90–91.
219. *A képzőművészet rendezése.* [Wlassics Gyula] 91.
220. *A Szépművészeti Múzeum juryje.* 91.
221. *Trefort Ágoston emlékszobra.* [Stróbl Alajos] 91.
222. *Feszty Árpád kiállítása.* 91.
223. *A tíz szobor.* [Róna József; Zrínyi Miklós, Szárnovszky Ferenc; Pálffy János, ifj. Vastagh György; Bethlen Gábor, Holló Barnabás; Bocskay István, Bezerédy Gyula; Tinódi Lantos Sebestyén, Jankovics Gyula; Szent Gellért, Ligeti Miklós; Anonymus] 92.
224. *A királyi palota galériája.* [Jankovics Gyula] 92.
225. *Irányi Dániel emléke.* [Kallós Ede] 92.
226. *Nemzetközi művészeti kongresszus.* [Brüsszel, Fittler Kamill és Nyári Sándor] 92.
227. *Pályázati hírdetések.* [Magyar Iparművészeti Társulat] 92.

I. évf. 12. szám, 1898. október 20.

228. Dr. Fodor József: *Állandó művásár.* [Javaslat a gyér festményvásárlási kedv feléléntésére] 93–94.
229. N. n.: *Ingyenes délutánok a kiállításokon.* [Kísérlet a közönség megnyerésére] 94–95.
230. *Műtermekből.* [Benczúr Gyula, Bihari Sándor, Bezerédy Gyula, Balló Ede, Both Menyhért, Boemm Rita, Boruth Andor, Csók István, Donáth Gyula, Dudits Andor, Ebner Lajos, Fadrusz János, Fényes Adolf, Goldreich Géza, Holló Barnabás, Kernstok Károly, Knopp Imre, Koszkol Jenő, László Fülöp, Lotz Károly, Mannheimer Gusztáv, Márk Lajos, Mednyánszky László, Nádler Róbert, Németh Lajos, Pap Henrik, Róna József, Roskovics Ignác, Spányi Béla, Stetka Gyula, Szenes Fülöp, Szárnovszky Ferenc, Szikszay Ferenc, Telepy Károly, Tölgyessy Artúr, Ujváry Ignác, Vágó Pál, Vastagh György, Vaszary János, Vajda Zsigmond, Zala György] 95–96.

MŰVÉSZETI HÍREK

231. *Ferenc József jubileumi díj.* [Kallós Ede, Szárnovszky Ferenc, Führer Richárd] 96–97.
232. *A kecskeméti szoborbizottság botránya.* [Lovas Lajos] 97.
233. *A Lotz-album-bizottság.* 97.
234. *Zichy Mihály kitüntetése.* 97.
235. *A jövő évi tavaszi kiállítás.* [Márk Lajos és Karlovsky Bertalan meghívás céljával fölkeresi a külföldi művészeket] 97.
236. *Munkácsiné ajándéka.* [Munkácsy Mihály, Szépművészeti Múzeum] 97.
237. *A bártfai templom fölszentelése.* [Steindl Imre] 97–98.
238. *Magyar művészek sikere külföldön.* [Józsa Károly, Pongrácz Károly] 98.
239. *Előadások a művészi iparról.* 98.
240. *Újabb botrány a Balzac-szobor miatt.* [Auguste Rodin, Alexandre Falguère] 98.
241. *A drezdai szász műegyület.* 98.
242. *Német művészek otthona Firenzében.* 98.
243. *Chopin szobra.* [Párizs, Georges Dubois] 98.
244. *Új olasz művészi egyesület.* [Firenze] 98.
245. *Matejkó múzeum Krakkóban.* [Jan Matejko] 98.
246. *Werner Antalt [...] újabb 5 évre megbízták a berlini akadémia vezetésével.* 98.
247. *Szeccszó Londonban.* [James Whistler, „International Society of Sculptors, Painters and Gravers”] 99.
248. *A párisi két Szalón jövedelme az idén...* 99.
249. *A bécsi Szeccszó kiállítása nagy anyagi sikerrel záródott be.* [Giovanni Segantini] 99.
250. *Képtár a nép számára.* [Szentpétervár] 99.
251. *Régi képek restaurálása.* [Bréma, új technika] 99.
252. *Az ez évi berlini nemzetközi tárlaton...* 99.

253. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...* [Szabályzat] 99.
254. *A Múcsarnok a nyári hónapok kivételével [...] rendszeren havonként egyszer [...] jelenik meg...* 99–100.
255. *A Múcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb magyarországi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 100.
256. *A szerkesztő üzenetei.* 100.

I. évf. 13. szám, 1898. október 29.

257. *Senex: Wlassics szózata.* [Wlassics Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter a művészetek fellendítéséért] 101–102.
258. *N. n.: A kultuszminiszter rendelete a közoktatásügyi tanácshoz.* [Wlassics Gyula] 103.
259. *Ujváry Ignác: A Nemzeti Szalonról.* [A Nemzeti Szalon múltjáról, nemrég megállapított új programjáról és jövőendő hitvallásáról; Hock János] 104–107.
260. *Ny. S. dr. [Nyári Sándor]: Az idei műtörténeti kongresszus.* [Amszterdam] 107–108.
261. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése 1898. október 20-án.* [Vita a nagybányaiak külön kiállítási teremre vonatkozó kérése kapcsán] 108–109.

MŰVÉSZETI HÍREK

262. *A téli kiállítás előkészületei már nagyban folynak...* 109.
263. *Feszty Árpád külön kiállítása [...] némi halasztást szenvedett...* 109.
264. *Harminckrajcáros képes tárgymutatók.* [a Múcsarnok kiállításaihoz] 109.
265. *A Baross-szobor teleplezése.* [A teleplezés programja] 109–110.
266. *Nógrády László dr.: Társulatunk és az önképzőkörök.* [Az ifjúság művészeti nevelésének kérdéséhez] 110.
267. *Munkácsy-freskók Várpalotán.* [A várpalotai Zichy-kastély könyvtárműveinek freskói nem Pállik Béla, hanem Munkácsy Mihály művei...] 110.
268. *A Bessenyei-szobor teleplezése.* [Nyíregyház, Kallós Ede] 110.
269. *A bártfai templom fölszentelése.* [A nemzeti gyász miatt elhalasztva] 110.
270. *A mult plakátpályázatban...* 110.
271. *Magyar művész sikere Amerikában.* [Herz Artúr] 110.
272. *A Balzac-szobor Budapesten.* [Rodin Balzac-szobrát Márk Lajos és Karlovsky Bertalan közreműködése folytán lehet hogy kiállítják Budapesten] 110–111.
273. *Velasquez-kiállítás Berlinben.* [Balló Ede és Paczka Kornélia Velásquez-másolatai is részt vettek] – 111.
274. *Puvis de Chavannes meghalt.* 111.
275. *Az egyházi művészet ápolása.* [Ravensburg] 111.
276. *Érdekes szobrászati feladat.* [Berlin] 111–112.
277. *Művészek ösztöndíja.* [Bécs] 112.
278. *Nagy történeti képtárlat.* [Bécs, „50 év Ausztria művészetéből”] 112.
279. *Pályázat színházra.* [Köln] 112.
280. *Érdekes pályázat.* [Poroszország] 112.
281. *Akvarell kiállítás.* [Düsseldorf] 112.
282. *Begas párisi kiállítása.* [Reinhold Begas] 112.
283. *Műárverés Münchenben.* 112.

I. évf. 14. szám, 1898. november 6.

284. *–k.: Néhány szó az Erzsébet-szobor ügyéhez.* [A pályázati feltételek alakításáról] 113–114.
285. *Wlassics újabb rendelete.* [Wlassics Gyula a középiskolai művészeti oktatásról] 114–115.
286. *Az 1890-ik (sic!) évi tavaszi nemzetközi kiállítás.* [Márk Lajos és Karlovsky Bertalan beszámolója a külföldi művészeknél tett látogatásairól] 115–117.

287. *Az Iparművészeti Iskola kiállítása.* 117–118.
 288. *Pályázati hirdetések. az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1899-ik évi tavaszi nemzetközi kiállítására.* 118–120.
 289. *Pályázat plakátra.* 120.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 290. *A téli kiállításra...* 120–121.
 291. *Művészeti reform.* [Hock János] 121.
 292. *A királyné emlékszobra.* [Az Erzsébet királyné szoborbizottság megalakulása, tagjainak névsora és alakuló ülése] 121.
 293. *Állandó művásár.* [Karlovszky Bertalan] 121.
 294. *Külön kiállítás a műcsarnokban.* [Feszty Árpád] 121.
 295. *Az 1900. évi Párisi Nemzetközi Kiállítás magyar királyi kormánybizottsága nemrég átiratot intézett társulatunkhoz...* [A magyar kir. kormánybiztosának kérdése a társulathoz: mi módon tegyék egységessé és nemzeti jellegűvé a kiállítandó magyar tárgycsoportok környezetét?] 121–122.
 296. *Még egyszer Munkácsy várpalotai freskóiról.* [Svarcz Adolf volt várpalotai tanítónak a „Székesfehérvár és Vidéke” c. folyóiratban közzétett nyilatkozatának és Pállik Béla visszaemlékezésének közlése] 122.
 297. *Koroknyai-kiállítás.* [Koroknyai Ottó] 122.
 298. *Az országos magyar Képzőművészeti Tanács az utóbbi napokban két ülést is tartott.* [Thorma János, Feszty Árpád] 122–123.
 299. *A királyné archépe.* [Horovitz Lipót: Erzsébet királyné] 123.
 300. *László kir. herceg síremléke.* [Stróbl Alajos] 123.
 301. *Előadások a művészet köréből.* [A Nemzeti Múzeumban tartandó művészeti előadások programja] 123.
 302. *Három új szobormű...* [Andrássy Gyula, Árpád és Szent István szobra] 123.
 303. *Művészeti Tudósító címen [...] új napilap indult meg...* [Szerk.: Kereszty István, Báron Rezső] 123.
 304. *A Magyar Iparművészeti múzeum – és a Graphic* 123.
 305. *Új Kossuth-szobor.* [Marosvásárhely, Köllő Miklós] 124.
 306. *Pályanyertes tervek.* [Bálint Zoltán, Frommer Lajos] 124.
 307. *Szobrászati Megbízás.* [Máramarossziget, Tóth Andrást: Szilágyi István] 124.
 308. *A Műcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb magyarországi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 124.

I. évf. 15. szám, 1898. november 13.

309. Ujváry Ignác: *„Művészi reform”.* [Hock János] 125–132.
 310. Vágó Pál: *Két levél.* [Reflexiók Hock János Művészi reform című könyvére] 132–135.
 311. *Nyilatkozat.* [Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat nyilatkozata Hock János Művészi reform c. könyve kapcsán] 135.
 312. Wlassics Gyula: *A művészetért.* [Az ifjúság művészeti neveléséről szóló rendeletének teljes szövege] 135–136.
 313. Ny. S. dr. [Nyári Sándor]: *A Rembrandt-kiállítás Amszterdamban.* 136–138.
 314. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 138.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 315. *A Lotz-album.* [Lotz Károly, Morelli Gusztáv, Riedl Frigyes, Rauscher Lajos] 138–139.
 316. *A Téli Kiállításra az idén oly nagy számmal érkeztek bejelentések...* 139.
 317. *A Feszty-kiállítás megnyitása.* [Feszty Árpád] 139.
 318. *A székesfőváros jubileumi díja.* [Szárnovszky Ferenc, Kallós Ede] 139.
 319. *Paczka Kornélia...* 139–140.
 320. *Anonymus szobra.* [Vita az elhelyezéséről] 140.
 321. *Helyreigazítás.* 140.

322. *Alkoholelles képek*. [Belgium] 140.
 323. *Éhező művészek*. [Hollandia] 140.
 324. *A szerkesztő üzenetei*. 140.

I. évf. 16. szám, 1898. november 20.

325. N. n.: *Hazai Művásárlók Egyesülete*. [Bruck Miksa] 141–143.
 326. Ujváry Ignác: *A nagy reformátornak*. [Válasz Hock Jánosnak a Budapesti Napló nov. 18-i számában megjelent cikkére] 143–144.
 327. Zala György: *Művészek lakomája*. [Ujváry Ignác és Vágó Pál tiszteletére, akik kiálltak Hock János ellen] 144–145.
 328. Nagy Sándor: *Művész és ember*. 146–148.
 329. *Pályázati hirdetés. az 1899. évi Tavaszi Nemzetközi Kiállításra*. 148.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 330. *Hír Munkácsyról*. 148.
 331. *A székes-főváros szobrászati jubileumi díja*. [Kallós Ede, Szárnovszky Ferenc] 149.
 332. *A téli kiállítás*. 149.
 333. *Feszty kiállítása...* 149.
 334. *Harminc krajcáros képes tárgymutató*. 149.
 335. *Az iskolák és a téli kiállítás*. 149–150.
 336. *A taggyűjtés érdekében*. 150.
 337. *Hock ellen*. [Simkó József] 150.
 338. *Társulatunk a Baross-szobor leleplezésén*. 150.
 339. *A jövő évi tavaszi nemzetközi kiállításra szóló meghívókat...* 150.
 340. *A nagybányaiak köszönete*. [Hollósy Simon; a festőiskola külföldi tagjainak névsora] 150.
 341. *Helyreigazítás*. 150.
 342. *Az iparművészeti múzeum kiállítása*. 150.
 343. *Ismeretterjesztő előadások a művészet köréből*. 150.
 344. *Szent István szobra*. 150–151.
 345. *Bihari Sándor nyilatkozata*. [Válasz Hock Jánosnak] 151.
 346. *Az Ybl-érem*. 151.
 347. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...* [Szabályzat] 151.
 348. *A szerkesztő üzenetei*. 151.

I. évf. 17. szám, 1898. november 27.

349. *Albatrosz: Múterem-látogatás*. 153–155.
 350. Ujváry Ignác: *Válasz az „Okiratos válaszra”*. [Hock János állításainak ismételt visszautasítása, levél az ügyben a miniszterhez a támogató művészek aláírásával] 155–157.
 351. K. K.: *Állandó művásár*. 157–158.
 352. L–a.: *Modern metszetek kiállítása*. [Országos Képtár] 158–159.
 353. Pálffy: *Pályázati hirdetés*. [Szeged város tanácsának pályázata] 159.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 354. *A téli kiállítás anyaga immár teljesen el van rendezve...* 159–160.
 355. *Vernissage-lakoma*. 160.
 356. *A Baross-szobor leleplezése*. [Szécsi Antal] 160.
 357. *Angol folyóirat egy magyar művészről*. [Basch Árpád] 160.
 358. *A műemlékek országos bizottsága [...] ülést tartott*. [Belényes-Szentmiklós, Csütörtök-hely, Szászsebes] 160.

I. évf. 18. szám, 1898. december 4.

359. Passer: *A magyar művészetről*. 161–164.
 360. N. n.: *A Téli Kiállítás megnyitása. (Vernissage. – Vernissage-lakoma)* 164–166.
 361. *Wlassics nyilatkozata a műkiállítás megnyitása alkalmával művészeti állapotainkról.* [Hock János, Benczúr Gyula] 167–168.
 362. Ujváry Ignác: *A Hock-ügy epilógusa*. 168.
 363. N. n.: *Wlassics miniszteri programja.* [Wlassics Gyula képviselőházi beszéde] 168–170.
 364. *Vásárlások a Téli Kiállításon*. 170.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 365. *A taggyűjtés érdekében...* 170.
 366. *Koronás sorsjáték a Múcsarnokban*. 170–171.
 367. *A Téli Kiállítás képes tárgymutatója már megjelent...* 171.
 368. *Nemes verseny két festmény körül.* [Mednyánszky László] 171.
 369. *Az első zeneestély a Múcsarnokban*. 171.
 370. *Koroknyai-kiállítás*. 171.
 371. *A téli kiállítás pályabírószágai*. 171–172.
 372. *Iskolák a téli kiállításon*. 172.
 373. *Művészeti tanácskozás.* [Wlassics Gyula] 172.
 374. *A karácsonyi iparművészeti kiállítás.* [Magyar Iparművészeti Társulat a londoni „Science and Art Department” vendégkiállításával] 172.
 375. *Uj múzeum Párisban.* [Gustave Moreau] 172.
 376. *Kiállítások a nép számára.* [Szentpétervár] 172.
 377. *A szerkesztő üzenetei*. 172.

I. évf. 19. szám, 1898. december 11.

378. Dr. Wlassics Gyula: *Wlassics levele az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat igazgatóságához.* [Mednyánszky László] 173.
 379. Senex: *Ingyenes délutánok a tárlaton*. 174–175.
 380. Györgyi Kálmán: *A National Competition kiállítása. Az 1898-ik évi angol nemzeti verseny pályadíjas műveinek kiállítása az orsz. iparművészeti múzeumban*. 176–177.
 381. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. I.* 178–179.
 382. Divald Kornél: *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása.* [Rippl-Rónai József, Vágó László, Horti Pál, Beck Ödön, Róth Miksa, Fischer Emil, Helbing Ferenc és mások] 179–180.
 383. N. n.: *Erzsébet királyné szobra.* [A pályázati hirdetemény teljes szövege] 180–181.
 384. *Szobonya Mihály. 1856–1898.* 181–182.
 385. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Folytatás.)* 182.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 386. *A Téli kiállítást állandóan nagy közönség látogatja...* 182.
 387. *Társulatunk tagjai az utóbbi időben örvendetesen szaporodnak.* 182.
 388. *A vernissage-lakomáról szóló tudósításunkhoz...* 182.
 389. *Munkácsy Mihály állapotáról...* 182–183.
 390. *A Műbarátok ösztöndíja pályabírószágába...* 183.
 391. *A nagybányaiak kiállítása.* 183.
 392. *Ösztöndíj-adományozás.* 183.
 393. *Eldöntött pályázatok.* [Damkó József, Edvi Illés Aladár] 183.
 394. *Szilágyi István szobra.* [Máramarossziget, Tóth András] 183.
 395. *Tanulók a képtárakban.* 183.
 396. *Tanulságos műárverés.* [Párizs] 183.
 397. *Verescsagin Vazul...* [Moszkva] 184.

398. *Páris legkeresettebb szobrásza...* [Alexandre Falguière] 184.
 399. *A velencei művészeti akadémián...* 184.
 400. *Érdekes kiállítás.* [Berlin, Francesco Michetti] 184.
 401. *Százszentdós művészet.* [A litográfia] 184.
 402. *Puvis de Chavannes szobra.* 184.
 403. *Francia művészek Oroszországban.* [Szentpétervár] 184.
 404. *A Rembrandt-kiállítást Amszterdamban [...] ember nézte meg.* 184.

I. évf. 20. szám, 1898. december 18.

405. –br–: *Ébredés.* „Friss, hajnai szellő fujdogál a magyar művészet egész vonalán...”
 185–186.
 406. N. n.: *Wlassics a párizsi kiállításról.* 187.
 407. N. n.: *A Lotz-Album.* [Lotz Károly, Izabella kir. hercegnő, Morelli Gusztáv] 187–188.
 408. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. II.* [A budapesti múzeumokról] 188–189.
 409. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete ülése.* 189–190.
 410. *Vásárlások a téli kiállításon. (Folytatás.)* 190.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 411. *A miniszter a téli kiállításon.* 190.
 412. *Zsilinszky Mihály [...] megjelent a kiállításon.* 191.
 413. *A téli kiállítás teljes sikerét bizonyítja...* 191.
 414. *Az ingyenes délutánok.* 191.
 415. *Katona Nándor.* [Nemzeti Szalon] 191.
 416. *A művészek Szobonya családjának.* [Szobonya Mihály] 191–192.
 417. *A kormány vásárlásai.* 192.
 418. *Tűz az új Műcsarnokban.* 192.
 419. *A műbarátok ösztöndíjának a pályabíróvá.* 192.
 420. *Kitüntetett művész.* [Szécsi Antal] 192.
 421. *A nagybányaiak a miniszternél.* 192.
 422. *Az 1900. évi párizsi nemzetközi kiállítás [...] csoportbizottságába a kereskedelemügyi miniszter a következőket nevezte ki...* 192.
 423. *Templomi festészet.* [Saar, Tury Gyula] 192.
 424. *A horvát műcsarnok megnyitása.* [Zágráb] 192.

I. évf. 21. szám, 1898. december 25.

425. Lyka Károly: *A bölcső előtt.* [A magyar művészetről] 193–194.
 426. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz III.* [Művészeti szaklapokról] 194–195.
 427. L. K.: *Illusztrált magyar díszművek.* [Zichy Mihály: Az ember tragédiája, Aranyballadák; Kiss József verseinek, Bródy Sándor Ezüstkecske c. művének és Radó Antal antológiájának illusztrációi] 195–197.
 428. N. n.: *A téli kiállítás kitüntetései.* [Hegedüs László, Kernstok Károly, Szlányi Lajos] 197–198.
 429. N. n.: *A nagybányai művészek kiállítása.* [Hollósy Simon, Csók István, Iványi Grünwald Béla, Glatz Oszkár, Réti István, Ferenczy Károly, Horthy Béla és mások] 198.
 430. *A Magyar Országos Képzőművészeti Tanács ülése. (A kormány művásárlásai. – Erzsébet királyné szobra.)* 198–199.
 431. Vajda Ernő: *Levél a szerkesztőhöz.* [A művészeti irodalomról] 199–200.
 432. *Vásárlások a téli kiállításon. (Folytatás.)* 200–201.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 433. *A szerkesztő [Ambrozovics Dezső]: A második évfolyam küszöbén.* 201.
 434. *A király művásárlása.* 201.
 435. *Erzsébet királyné szobra.* 202.

436. *Ujtás a Téli Kiállításon.* 202.
 437. *A király iparművészeti vásárlásai.* 202.
 438. *Wlassics a művészeti oktatás érdekében.* 202.
 439. *A Téli Kiállítás állandóan a közönség legnagyobb érdeklődésével találkozik.* 202.
 440. *Vidéki tagjaink és a koronás sorsolás.* 202.
 441. *Koronás sorsjáték a műcsarnokban.* 203.
 442. *Vásárlások a Koroknyai-kiállításon.* 203.
 443. *Magyar művész az angol udvarnál.* [László Fülöp; Viktória királynő] 203.
 444. *Pályanyertes műépítésházak.* [Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara palotájára kitűzött pályázat nyertesei: Pártos Gyula, Meinig Artúr, Láng Adolf] 203.
 445. *A magyar Iparművészeti Társulat választmánya...* 203.
 446. *Technikusok az angol kiállításon.* 203.
 447. *Az iparművészeti nagy arany-érem odaitélése tárgyában megalakuló zsűry a napokban ül össze...* 203–204.
 448. *A Nemzeti Szalon karácsonyi kiállítását...* 204.
 449. *Wessclényi emléktáblája.* [Holló Barnabás] 204.
 450. *A tíz szobor.* 204.
 451. *A Szent Zsigmond-kápolna újjáalakítása.* [Hauszmann Alajos] 204.
 452. *Az új királyi palota.* [Senyei Károly] 204–205.
 453. *Művészotthon Liptóújváron.* [Stróbl Alajos] 205.
 454. *Marold meghalt.* 205.
 455. *A doge-palota veszedelme.* 205.
 456. *Bernini emlékezete.* [Róma] 206.
 457. *Rothschild Ferdinánd képei.* [London] 206.
 458. *Daudet szobra.* [Párizs, René de Saint-Marceaux] 206.
 459. *Apró művészeti hírek.* 206.
 460. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...* [Szabályzat] 206.
 461. *A Műcsarnok [...] olvasóit a nevezetesebb magyarországi és külföldi művészeti események iránt is tájékoztatni óhajtván...* 206.
 462. *A Műcsarnok [...] évenként tehát 28–30 számban jelenik meg.* 206–207.
 463. *A szerkesztő üzenetei.* 207.

II. évf. 1. szám, 1899. január 1.

464. *Nemo: Újesztendő* [Wlassics Gyula, Magyar Országos Képzőművészeti Tanács] 1–3.
 465. *N. n.: Munkácsy Mihálynál.* 3–4.
 466. *A Lotz-díj nyertese* [Vajda Zsigmond] 4.
 467. *–br.: Tanárok Wlassics rendelete ellen.* [Beöthy Zsolt, Alexander Bernát, „nuditás vita”] 5–7.
 468. *L. K. [Lyka Károly?]: Magyar műkincsek* [a Múbarátok körének Magyar műkincsek c. kiadványa] 7–8.
 469. *Palkovics Adolf: A magyar szobrászat népszerűsítése* [Zala György, Róna József, Fadrusz János, Stróbl Alajos] 8–10.
 470. *Vásárlások a Téli Kiállításon* 10.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 471. *A Téli Kiállítást az elmúlt héten is sokan látogatták.* 10.
 472. *Plakát-pályázat a tavaszi nemzetközi tárlatra.* 10.
 473. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 10–11.
 474. *A Hazai Művásárlók Egyesülete ...* 11.
 475. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete.* 11.
 476. *Művészeti könyvtár nyílik meg a jövő héten a fővárosban.* 11.

477. *Lejárt pályázatok.* 11.
 478. *Az iparművészeti nagy aranyérem zsűrijébe...* 11.
 479. *A bánhidai csata.* [Feszty Árpád] 11.
 480. *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása...* 11.
 481. *A lipitújvári művészotthon.* 11.
 482. *Az Iparművészeti Múzeumban bezárult angol kiállítás...* 11–12.
 483. *József nádor emléke.* 12.
 484. *A királyi palota berendezése a párisi kiállításon.* 12.
 485. *A szerkesztő üzenetei.* 12.

II. évf. 2. szám, 1899. január 8.

486. Idem: *Magyar Képzőművészek Egyesülete.* [az elnökség évi jelentése] 13–15.
 487. *Koronás sorsolásunk.* 15–16.
 488. *Az Erzsébet-szobor pályázati hidetésének tervezete.* 15–17.
 489. *A »Magyar Képzőművészeti Egyesület« évi rendes közgyűlése.* [az 1898. évi IV-ik rendes közgyűlés, műépítészek fölvétele az Egyesületbe] 17–20.
 490. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 20.
 491. Lázár Béla: *Itália.* [Berzeviczy Albert: *Itália.* Utirajzok és tanulmányok c. könyvének recenziója] 21–22.
 492. K. K.: *Levél a szerkesztőhöz.* [a művészeti irodalomról és kritikáról] 22–24.
 493. *Rippl-Rónai József és az iparművészeti aranyérem zsűrije.* [Rippl-Rónai József nyilatkozatának és Radisics Jenő nyilvános válaszána közlése az iparművészeti aranyérem Róth Miksának való állítólagos odaitelésének ügyében] 24–25.
 494. *Az 1900. évi Párisi nemzetközi kiállítás kongresszusai.* 25–26.
 495. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás)* 26.

MŰVÉSZETI HIREK

496. *A király és a kormány művásárlása.* 26.
 497. *Zichy Mihály levele.* [Benczúr Gyulánéhoz a Lotz-Album ügyében] 26.
 498. *A Téli Kiállítás...* 26.
 499. *A társulati plakátpályázat eredményei.* [fődíj: Vaszary János] 26.
 500. *A Lotz-Album megjelenése...* 27.
 501. *Tagjaink szaporodása.* 27.
 502. *Felszólítás a kiállító művészekhez.* 27.
 503. *Előadások a művészetről a középiskolákban.* [Wlassics Gyula] 27.
 504. *Vásárlások a nagybányaiak kiállításán.* 27.
 505. *Három festő-műterem kiadó...* 27.
 506. *Hunyadi. Pázmány és Verbőczy szobra.* [A szobrok felállítási helyéről] 27.
 507. *Menzel Adolf kitüntetése.* 27–28.
 508. *A velencei III-ik nemzetközi kiállítás...* 28.
 509. *Siemiradzki új festménye.* [Siemiradzki Henrik] 28.
 510. *A párisi víg-opera új épülete.* 28.
 511. *Egy orosz mecénás halála.* [Moszkva, Tretyakov műkereskedő halála] 28.
 512. *Payer új képe.* [Julius Payer] 28.
 513. *A szerkesztő üzenetei.* 28.

II. évf. 3. szám, 1899. január 15.

514. –s.: *A kormány művásárlása.* [A művészek kérése Wlassics Gyula miniszterhez a vásárlásokkal kapcsolatban] 29–30.
 515. Gyulai Ágost: *Védelem a művészeti oktatás érdekében.* [Wlassics Gyula miniszter művészetoktatási rendeleteinek védelmében] 31–32.
 516. *Silberstein (Ötvös) Adolf dr. 1845–1899.* 33.

517. Vajda Ernő: *Modern műértelem*. 33–38.
 518. N. n.: *Tretjakov Mihajlovics Pavel*. 38–39.
 519. N. n.: *Vilmos császár a műtermekben*. 39–40.
 520. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás)* 40–41.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 521. *A királyné arcképe*. [Horovitz Lipót: Erzsébet királyné] 41–42.
 522. *A Téli Kiállítás...* 42.
 523. *Sorsolás a Műcsarnokban*. 42.
 524. *A kormány vásárlásai a nagybányaiak kiállításán*. 42.
 525. *Kormányvásárlások az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán*. 42.
 526. *Wlassics rendelete és az önképzőkörök*. 42.
 527. *Magyar művész kitüntetése Berlinben*. [Strassgürtl Károly] 43.
 528. *A székesfőváros képzőművészeti bizottsága...* [Millacher-féle díszkút, Holló Barnabás] 43.
 529. *Külföldi folyóirat az Országos Képtárról*. [a Lipcsében megjelenő »Kunstchronik« cikksorozata a budapesti Országos Képtárról] 43.
 530. *Rómer Flóris szobra*. 43.
 531. *Az esztergomi bazilika új szobrai*. [Kiss György] 43.
 532. *Szobonya Mihály hagyatéka*. 43.
 533. *A londoni South Kensington Múzeum igazgatója, Thomas Armstrong [...] lemondott...* 43.
 534. *Művészeti felolvasások*. 44.
 535. *A Borghese-gyűjtemény elárverezése*. 44.
 536. *A müncheni Künstlergenossenschaft [...] rendkívüli közgyűlést tartott*. 44.
 537. *Egy híres műépítő halála*. [London, T. H. Lewis] 44.

II. évf. 4. szám, 1899. január 22.

538. –br–: *Művásárlás*. 45–47.
 539. *A Téli Kiállítás eredményei*. 47–49.
 540. Radó Ignác dr.: *A művásárlás föllendítése*. 49–52.
 541. *Rippl-Rónai József és az iparművészeti aranyérem juryje*. [Wlassics Gyula, Róth Miksa] 52.
 542. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Vége)* 53.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 543. *A koronás művásárlási sorsjáték húzása...* 53.
 544. *A király művásárlása az új királyi palota számára*. 53.
 545. *A királyné szobra Gödöllőn*. 53.
 546. *Iskolák a Téli Kiállításon*. 53.
 547. *Szmrecsányi Miklós – nyugdíjban*. 53–54.
 548. *A Kossuth-mauzóleum*. [A mauzóleum tervére kiírt pályázatról] 54.
 549. *Steindl Imre akadémiai székfoglalója*. [Az Országházról] 54.
 550. *Illusztrált magyar biblia*. [Roskovics Ignác] 54–55.
 551. *Az Iparművészeti Társulat díjai*. 55.
 552. *A tíz szobor elhelyezése tárgyában*. 55.
 553. *Kiadó műterem*. 55.
 554. *Az új bélyegek tervei*. 55.
 555. *Az 1899. évi müncheni nemzetközi kiállítást...* 55.
 556. *Egy francia művész hagyatéka*. [Gustave Moreau] 55.
 557. *Szecesszió Berlinben*. 55.
 558. *Új Képzőművészeti Társulat Velencében*. 55.
 559. *Leleplezett festmény-hamisítók*. [Brüsszel] 55.
 560. *Krisztus az Olympuson*. [Bécs, Max Klinger] 55.

561. *Stephenson rajza*. [London] 55–56.
 562. *Az elítélt műkritikus*. [Basel] 56.
 563. *Apró művészeti hírek*. 56.
 564. *A szerkesztő üzenetei*. 56.

II. évf. 5. szám, 1899. január 29.

565. Benkő Kálmán: *Az O. M. Képzőművészeti Társulat és a Magyar Képzőművészek Egyesülete*. [az alapszabály tervbe vett megváltoztatásáról, az építészek felvételéről] 57–59.
 566. N. n.: *Művészet az iskolákban*. [Wlassics Gyula] 59–60.
 567. N. n.: *Vidéki kiállítások*. 60–62.
 568. N. n.: *Magyarország szobrászati emlékei*. [Éber László] 62–63.
 569. *Rippl-Rónai József és az iparművészeti aranyérem zsűrije*. [Radisics Jenő nyilatkozata az ügygel kapcsolatban] 63–64.

MŰVÉSZETI HÍREK

570. *A király iparművészeti vásárlásai*. 64.
 571. *Erzsébet királyné szobra*. [a Magyar Képzőművészek Egyesületének és a Magyar Mérnök és Építész Egyesületnek pályázati hirdetéstervezete] 64.
 572. *Utólagos vásárlások a Téli Kiállításon*. 65.
 573. *A harmadik nyerő*. 65.
 574. *Erzsébet királyné archépe*. [Wlassics Gyula, László Fülöp] 65.
 575. *Képzőművészet a vidéken*. [Szeged, Wlassics Gyula] 65.
 576. *Az iparművészeti iskola növendékeinek kiállítása*. 65.
 577. *Régi falfestmények Erdélyben*. [Bögöz] 65–66.
 578. *A bánhidai Turul-émlék*. [Donáth Gyula] 66.
 579. *Freskók a vidéken*. [Eger, Tury Gyula] 66.
 580. *Az »Otthon« falképei*. [Vaszary János, Vajda Zsigmond] 66.
 581. *Amatőrök kiállítása*. 66.
 582. *A király a secessionistáknál*. 66.
 583. *Műkiállítás Prágában*. 66.
 584. *Secessio Berlinben*. [Max Liebermann] 66–67.
 585. *200.000 márkás festmény*. [Thomas Gainsborough] 67.
 586. *Liszt Ferenc szobra*. [Weimar, pályázat] 67.
 587. *Vilmos császár távirata*. 67.
 588. *Viktória királyné szobra*. [Hamo Thornycroft] 67.
 589. *Nemzetközi plakátpályázat*. 67.
 590. *Kitüntetett művészek*. [Wagner Sándor, Wilhelm Leibl] 67.
 591. *Balzac szobra*. [Alexandre Falguière] 67.
 592. *Érdekes műárverés*. [München] 67–68.
 593. *A legfiatalabb művészgeneráció*. [München] 68.
 594. *Német bronzok a párisi műkiállításon*. 68.
 595. *Új képtár Londonban*. 68.
 596. *A szerkesztő üzenetei*. 68.

II. évf. 6. szám, 1899. február 5.

597. *Senex: Népszerű előadások a művészetről*. 69–71.
 598. *Hornyai Ödön dr.: Az ifjúság és a kiállítások*. [hozzászólás a „nudítás-vitához”] 71–72.
 599. *Nesztor: Művésznövendékek kiállítása*. [az Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző társaskörének kiállításának kritikája] 72–73.

MŰVÉSZETI HÍREK

600. *A királyné emlékszobra*. [Magyar Mérnök és Építész Egyesület] 74.
 601. *Erzsébet királyné archépe*. 74.

602. *Berzeviczky Albert a Kisfaludy-Társaságban.* 74.
 603. *Kiadó festőműterem.* 74.
 604. *Magyar kritikák Angliában.* 74.
 605. *Az Iparművészeti Múzeum könyvtárát...* 74.
 606. *Markó-kiállítás.* 74.
 607. *Retrospektív műépítészeti kiállítás.* [a Magyar Mérnök és Építész Egyesület kiállítása régi magyar tervrajzokból] 74–75.
 608. *A bélyeg-pályázat eredménye.* [Dörre Tivadar, Csízik Gyula, Helbing Ferenc] 75.
 609. *A modern metszetek kiállítását...* 75.
 610. *Művészet a vidéken.* 75.
 611. *Műkiállítás Újpesten.* [Linek Lajos] 75.
 612. *Puvis de Chavannes szobra.* [Párizs] 75.
 613. *Páris város tanácsa – a művészetekért.* 75.
 614. *Wagner Rikhard szobra.* 75.
 615. *Lesseps Ferdinánd szobra.* 76.
 616. *A Múcsarnok az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat [...] ezennel felkérjük a lap összes olvasóit...* 76.
 617. *A szerkesztő üzenetei.* 76.

II. évf. 7. szám, 1899. február 12.

618. *Albatrosz: Külföldi kiállítások.* 77–78.
 619. *Malonyai Dezső: Levelek. Páris, február.* [a párizsi művészeti élet magyarokat érdeklő mozzanatairól, bevezető gondolatok] 78–80.
 620. *A »Magyar Képzőművészek Egyesülete« ülése.* 80.
 621. *Lyka Károly: Magyar ornamentika. Huszka József könyve.* [recenzió] 81–82.
 622. *D–r. I–n.: A műizlés és az építéset.* 82–83.
 623. *N. n.: Molnár József. 1821–1899.* [emlékirat, rövid életrajzzal] 83–84.
 624. *Külföldi kiállítások naptára.* 85–86.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 625. *Benkő Kálmán kitüntetése.* 86.
 626. *Malonyay Dezső.* 86.
 627. *Külföldi folyóirat egy magyar művész emlékének.* [München, »Die Kunst Unserer Zeit«, Lietzen Mayer Sándor] 86.
 628. *Magyar művész az óshazában.* [Zichy Jenő, Eisenhut Ferenc] 86–87.
 629. *A Nadányiné-féle ösztöndíj nyertese.* [Istók János] 87.
 630. *A mintarajziskola kitüntetettjei.* 87.
 631. *Képzőművészeti Egyesület Szegeden.* 87.
 632. *Petőfi és Jókai szobrai Pápán.* [határozat a szobrok felállításáról] 87.
 633. *A festészeti mesteriskola átalakítása [...] teljesen be van fejezve.* [Benczúr Gyula, Stetka Gyula, Szenes Fülöp, Hegedüs László, Koszta József] 87–88.
 634. *A műemlékek országos bizottsága.* 88.
 635. *A lakásberendezések története.* [Radisics Jenő előadása az Iparművészeti Múzeumban] 88.
 636. *Pályázat Liszt Ferenc szobrára.* [Weimar] 88.
 637. *Művásárlás Bécsben.* [Kunstlergenossenschaft] 88.
 638. *Velence város pályadíjai.* 88–89.
 639. *Balzac szobra.* [Auguste Rodin, Alexandre Falguière] 89.
 640. *Egy impresszionista festő halála.* [Alfred Sisley] 89.
 641. *Új művészegyesületek Velencében.* 89.
 642. *Rembrandt-kiállítás Londonban.* 89–90.
 643. *Mesdag legújabb festményei.* 90.
 644. *Képkereskedő kormány.* [A francia kormány képedadásai] 90.

645. *Kossak festőművész halála.* [Juliusz Kossak lengyel festőművész] 90.
 646. *A müncheni Secessio...* 90.
 647. *Cranach-kiállítás...* [Drezda] 90.
 648. *Eredeti Murillo-kép.* [Köln, Walraff-Richartz-Museum] 90.
 649. *A Louvre legújabb szerzeménye.* [Piero della Francesca] 90.
 650. *Kiállítás a nép számára.* [London] 90.
 651. *Salvadore Vinięgra y Lasso.* 90.
 652. *Akvarell-kiállítás.* [Düsseldorf] 90–91.
 653. *Böcklin-képek az utcán.* [München] 91.
 654. *Francia művészek kiállítása Péterváron.* 91.
 655. *Ismeretlen Rafaelo-festmény.* [Párizs] 91.
 656. *Műtárlat Kínában.* [Carl Wuttke] 91.
 657. *Apró művészeti hírek.* [külföldről] 91.
 658. *A Műcsarnok az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat [...] ezennel felkérjük a lap összes olvasóit...* 91.

II. évf. 8. szám, 1899. február 19.

659. *Nemo: Magyar művészet Oroszországban.* [a szerző javaslatai magyar művészetéről szóló felolvasásokról és magyar festők kiállításairól Oroszországban] 93–95.
 660. *Malonyay Dezső: Levelek. – A Műcsarnok rendes levelezőjétől. Páris, február. II.* [a londoni „népmúzeumról” (New Art Gallery) és a múzeumok hozzáférhetőségéről az egyszerű emberek számára] 95–97.
 661. *N. n.: Benkő Kálmán ünneplése.* 97–98.
 662. *Palkovics Adolf: Apróságok a szobrászat köréből. – Lakásokba szánt szobrocskák. – A „Zenelecke” az Opera előcsarnokában. – A Wesselényi emléktábla legújabb helye.* [Zala György, Fadrusz János, Stróbl Alajos, Róna József, Holló Barnabás] 99–100.
 663. *N. n.: Kossuth mauzóleuma.* 100–101.
 664. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 101–102.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 665. *Történelmi festmény a királynéről.* [Márk Lajos] 102–103.
 666. *Magyar hölgyek koszorúja Erzsébet királynénak.* 103.
 667. *Munkácsy Mihály...* 103.
 668. *Wagner Sándor kitüntetése.* [München] 103.
 669. *Wlassics miniszter a művészek közt.* [Benczúr Gyula, Stróbl Alajos] 103.
 670. *Magyar művészet a párisi kiállításon.* 103–104.
 671. *A Szépművészeti Múzeum terveinek a juryje.* 104.
 672. *Művészet a vidéken.* [Szegedi Képzőművészeti Társaság] 104.
 673. *A tavaszi nemzetközi kiállítás.* 104.
 674. *Az Országos Képtár Fényképgyűjteményének a lajstroma...* [dr. Térey Gábor] 104.
 675. *Művészeti kiállítás Pozsonyban.* 104.
 676. *Társulatunk új plakátja.* [Vaszary János] 104–105.
 677. *Történelmi képkiállítás a városligetben.* [Ernst Lajos] 105.
 678. *Magyar művész a francia secessionisták között.* [Rippl-Rónai József] 105.
 679. *A drezdai Cranach-kiállítás.* 105.
 680. *Markó-kiállítás.* 105.
 681. *Falfestmények a hadtestparancsnokság palotájában.* [átalakítási munkálatok során falfestmény töredékek kerültek elő a hadtestparancsnokság budai palotájában] 105.
 682. *Kozma Sándor síremléke.* [tervezet] 105.
 683. *Magyar művész külföldi udvaroknál.* [László Fülöp] 106.
 684. *Bezeredy István mellszobra.* [Szekszárd] 106.
 685. *A tiz szobor.* [Donáth Gyula, Rausch Béla, Tóth István] 106.

686. *Művészeti felolvasások.* [Huszka József és Radisics Jenő előadásai az Iparművészeti Múzeumban] 106.
 687. *Magyar festőő diadala külföldön.* [München, Kozmutza Ottilia] 106.
 688. *Képzőművészeti Tanács Ausztriában.* 106.
 689. *Styka Jan...* 106.
 690. *A porosz kormány művészeti budgetje.* 106–107.
 691. *Menzel Adolf levelezőlapjai.* 107.
 692. *Rembrandt legelső műve.* 107.
 693. *Festőő a juryban [sic!].* 107.
 694. *Diefenbach vándorlása.* 107.
 695. *Wagner szobra Velecében.* 107.
 696. *Új domborművek a bazilikában.* [Budapest, Szent István bazilika] 107.

II. évf. 9. szám, 1899. február 26.

697. dr. Lázár Béla: *Vidéki vándorkiállítások* [A vidéki közönség meghódításáról...] 109.
 698. N. n.: *Wlassics legújabb rendelete.* [A művészi nevelés kérdéséről; szemelvények a rendeletről] 110.
 699. Malonyai Dezső: *Levelek. – A Múcsarnok rendes levelezőjétől. – III.* [Párizs, Broca-kórház: Georges Clairin, Auguste Lauzet, Guillam Dubufe és mások; Alfred Sisley temetéséről, képeiről, életéről] 111–113.
 700. *Az Erzsébet-szobor pályázati hirdetése.* [A Magyar Mérnök- és Építész-Egyesület véleménye a pályázati programtervezetről] 113–114.
 701. Somssich József gróf: *Berlini levél.* [László Fülöp berlini kiállításáról] 114–115.
 702. Vajda Ernő: *Művészi irányzatok.* [A művészi alapelvekről, mint szín, forma, térbeli elhelyezés, harmónia, stb.] 115–121.
 703. *Három előadás 121–123.:*
 1) Huszka József: *Magyar stílus.* 122.
 2) Radisics Jenő: *A lakásberendezés története.* 122.
 3) De Gerardo Antonina: *A művészet szerepe a tanításban.* 123.
 704. *Az osztrák Képzőművészeti Tanács* [A bécsi Képzőművészeti Tanács megalakulása] 123–124.

MŰVÉSZETI HÍREK

705. [Felhívás az előfizetőkhez ill. a tagokhoz] 124.
 706. *Figyelmeztetés a művészekhez.* 124.
 707. *Grötschl Imre.* [Elhunyt Grötschl Imre, az Egyesület választmányi tagja] 124.
 708. *Lotz mester albuma.* 124–125.
 709. *Böhm Pál betegsége.* 125.
 710. *Zichy Mihályról beszél Beöthy Zsolt...* [A Petőfi-kiadás illusztrációi] 125.
 711. *A király arképe a debreceni városházán.* [indítvány] 125.
 712. *A király iparművészeti vásárlásai.* 125.
 713. *Retrospektív műépítészeti kiállítás.* [A Magyar Mérnök- és Építész-egyesületnek a Múcsarnokba tervezett kiállításáról, Hild József, Pollack Mihály, Feszt Lipót, Ybl Miklós] 125–126.
 714. *Benczúr Gyula – jury-elnök.* [pozsonyi művész-egyesület] 126.
 715. *Művészeti előadások az Országos Képtárban.* [Kammerer Ernő, Térey Gábor dr., Nyári Sándor dr., Petrovics Arzén] 126.
 716. *Kozma Sándor síremléke.* 126.
 717. *Művészet a vidéken.* [Arad] 126.
 718. *Az Iparművészeti Múzeum vásárlásai.* 126.
 719. *Jótekonycélú műkiállítás.* 126–127.
 720. *Kammermayer Károly arképe.* [Stetka Gyula] 127.
 721. *A párisi kiállítás művészeti csoportbizottságába...* 127.

722. *Szana Tamás legújabb könyve.* 127.
 723. *Szent István-bazilika.* 127.
 724. *Műterem-látogatás – jótékonycélra.* 127.
 725. *A müncheni Kunstverein...* 127.
 726. *A berlini Secessio...* 127.
 727. *A drezdai szász műegylet...* [„Nudítás-vita”] 127–128.
 728. *A német császár a művészetekhez.* [Adolf Menzel] 128.
 729. *A belga művészek és a párisi kiállítás.* 128.
 730. *Boudin-kiállítás.* [Párizs] 128.
 731. *A bécsi Secessionisták...* [Theodor Hörmann képeinek elővezetése] 128.
 732. *A hannoveri műegylet...* 128.
 733. *A szerkesztő üzenetei* 128.

II. évf. 10. szám, 1899. március 5.

734. – s.: *Kétféle színvonal.* [A fővárosi és a vidéki kiállítások különböző színvonaláról ill. a vidéki közönség meghódításáról] 129–130.
 735. N. n.: *Lotz mester albuma.* [Batthyány Lajosné szül. Andrassy Ilona, Morelli Gusztáv, Riedl Frigyes, Benczúr Gyuláné] 130–132.
 736. Malonyay Dezső: *Levelek. – A Múcsarnok rendes levelezőjétől. – IV.* [A Cercle de l'Union Artistique kiállításáról, René Bilotte, P. A. J. Dagnan-Bouveret, J. L. Gerome és mások] 132.
 737. Hornyai Ödön dr.: *A műízlés fejlesztése.* [A közoktatásügyi miniszternek a műízlés fejlesztése érdekében kiadott rendelete kapcsán] 135–139.
 738. Lázár Béla dr.: *A művészeti nevelés a középiskolában.* [Lázár Béla azonos című brossurájának recenziója ill. szemelvények a brossurából] 139–141.
 739. *Három előadás.* 141–142.:
 1) Kammerer Ernő dr.: *Az Országos Képtár története.* 141–142.
 2) Radisics Jenő: *A lakásberendezések története.* 142.
 3) Gömör Olivér dr.: *A művészet mint szociális erő.* 142.

MŰVÉSZETI HÍREK

740. *A taggyűjtés érdekében.* 142–143.
 741. *Erzsébet királyné szobra.* [Az „Otthon” írók- és hírlapírók körének véleménye a pályázat tervezetéről] 143.
 742. *A Szépművészeti Múzeum palotájára küirt pályázat...* [A külföldi zsűritagok névsora] 143.
 743. *A müncheni nemzetközi kiállítás.* [Felhívás a művészeknek] 143.
 744. *Művészeti felolvasások Kassán.* 143.
 745. *Feszty Árpád ünneplése.* [Feszty Árpád „Zoltán vezér eljegyzése Mén Maróth leányával” c. képének leleplezése] 144.
 746. *A magyar művészet a párisi világiállításon.* [K. Lippich Elek] 144.
 747. *Művészettörténeti kurzusok.* 144.
 748. *Új templomképek Temesvárott.* [Vastagh György] 144.
 749. *Püspöki múzeum.* [Pécs, Hettyey Sámuel püspök] 144.
 750. *Tanárok a művészeti oktatásról.* 144.
 751. *Elhunyt szobrász.* [Minich József] 144.
 752. *Szarvas Gábor mellszobra.* [Jankovics Gyula szobrászművész] 144.
 753. *II. Lajos király síremléke Mohácson.* [Kiss György szobrászművész] 144.
 754. *Képkiallítás Mohácson.* [Szamossy László] 144.

II. évf. 11. szám, 1899. március 19.

755. *Zichy Mihály levele.* [A magyar művészet oroszországi bemutatásának lehetőségeiről, a szentpétervári művészet helyzetéről, valamint a pétervári császári képzőművészeti akadémia jelentése külföldi művek vásárlásáról] 145–147.
756. Malonyay Dezső: *Levelek. – A Műcsarnok rendes levelezőjétől.* – V. [Albert Besnard, Jean Charles Cazin, Claude Monet, Fritz Thaulow, Alfred Sisley és Ernest Chaplet gyűjteményes kiállítása] 147–150.
757. A Zs.: *Műzslés a vidéken.* 150–151.
758. N. n.: *Két halott. Than Mór (1828–1899). – Karvaly Mór (1860–1899).* 151–152.
759. N. n.: *Magyar Művész-Lexikon.* [Lyka Károly, Sólyom Gyula] 152–153.
- MŰVÉSZETI HÍREK
760. *Ezévi tagsági sorsolásunk.* 153.
761. *A tavaszi nemzetközi kiállításra a bejelentkezés határideje...* [A bejelentkezett külföldi művészek névsora] 153.
762. *Benczúr és Lotz mozaikjai.* [Benczúr Gyula, Lotz Károly, Róth Miksa] 153.
763. *A Barabás-kiállítás.* [elhalasztva őszre] 153–154.
764. *József kir. herceg arcképe.* [Ábrányi Lajos festőművész] 154.
765. *A szegedi műkiállítást március 11-ikén nyitotta meg [...]/K. Lippich Elek...* 154.
766. *Pályázat Kozma Sándor síremlékére.* 154.
767. *A Szépművészeti Múzeum építési terveire kiküldött pályabíróság [...]/döntött...* [Petz Samu, Schickedanz Albert, Herzog Fülöp, Árkai Aladár, Meinig Artúr] 154.
768. *Népszerű művészeti előadások.* [Térey Gábor dr. előadása Hans Baldung Grienről és Nyári Sándor dr. előadása Jan Kupetzkyről] 154–155.
769. *Művészeink figyelmébe.* 155.
770. *Kiadó műterem.* 155.
771. *A modern metszetek gyűjteményének kiállítását...* 155.
772. *Pályanyertes műépítésszek.* [Lipótvárosi zsinagóga] 155.
773. *A milléneumi emlékmű.* [Zala György, Schickedanz Albert, Herzog Fülöp, Bezerédy Gyula] 155.
774. *A Magyar Iparművészeti Társulat sorsolását...* 155–156.
775. *A közoktatástügyi miniszter a szegzárdi [sic!] muzeumnak.* [Wlassics Gyula] 156.
776. *Műkiállítás Nagybecskerekén.* [Vágó Pál, Edvi Illés Aladár, Németh Lajos, Streitmann Antal] 156.
777. *Sefer pasa kincsei.* 156.
778. *A Náda képei Berlinben.* [A bosnyák képes újság képei, Leo Arndt] 156.
779. *Pasztell-festők társulata.* [London] 156.
780. *Ünnepelt angol festő.* [George Frederick Watts] 156.
781. *Öngyilkos festőművész.* 156.
782. *A szerkesztő üzenetei.* 156.

II. évf. 12. szám, 1899. április 2.

783. Lyka Károly: *Remények.* 157–158.
784. Térey Gábor dr.: *A Szépművészeti Múzeum pályatervei.* [Szépművészeti Múzeum, Petz Samu, Schickedanz Albert, Herzog Fülöp] 158–161.
785. Dömötör István: *Van Dyck. 1599–1641.* 162–163.
786. Rózsa Miklós: *Két új kiállítás Münchenben. Courtens és a bécsiek.* [Frans Courtens, Eduard Veith, Walter Hampel, Julius Payer, Georg Holub és mások] 163–164.
787. Nagy Sándor: *Mit mesél a Notre-Dame de Parois façadja? I.* 164–167.
788. *Művészeti előadások* 167–169.:
 1) Nyári Sándor dr.: *Rafael madonnái.* [Rafaello Santi] 167–168.
 2) Petrovics Arzén: *A grafikai művészetekről.* 168.

- 3) Térey Gábor dr.: *Van Dyck és az Országos Képtár Van Dyck-kiállítása*. 168.
789. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése 1899 március 28-ikán*. 169.
790. *Pályázat plakátra*. 169–170.
791. *Képzőművészeti pályázat*. 170.
792. Hammersberg Jenő: *Pályázati hirdetés. (Kozma Sándor síremlékére)* 170.
793. *A társulati tagok javára tartandó sorsjáték szabályzata*. 171.
- MŰVÉSZETI HÍREK
794. *A taggyűjtés érdekében*. 172.
795. *A tavaszi nemzetközi kiállítás anyagának egyrésze [sic!] inmár együtt van a Múcsarnok termeiben...* 172.
796. *Koronás sorsjáték a Múcsarnokban*. 172.
797. *Munkácsy Mihály állapota*. 172.
798. *Két magyar művész kitüntetése*. [Lotz Károly, Steindl Imre] 172–173.
799. *A király legújabb arcképe*. [Győr, Stetka Gyula] 173.
800. *Az iskolák a tavaszi kiállításon*. 173.
801. *Magyar művész a „Studio”-ban*. [László Fülöp] 173.
802. *Angol lap a magyar iparművészetről*. 173.
803. *A Van Dyck-kiállítás*. 173.
804. *Ősztöndíjak művésznövendékeknek*. 173.
805. *Képhiállítás Pozsonyban*. 173.
806. *A lipótvárosi bazilika mozaikképei*. 173.
807. *Magyar festők Párisban*. [Kernstok Károly, Hegedüs László] 173–174.
808. *Műkiállítás Ujpesten*. [Linek Lajos] 174.
809. *A lipótvárosi zsidótemplom*. 174.
810. *A Magyar Iparművészeti Társulat [...] ülést tartott...* 174.
811. *Schlauch biboros arcképe*. [Benzúr Gyula] 174.
812. *Andrássy szobra*. [Zala György] 174.
813. *Az Iparművészeti Múzeum könyvtára*. 174.
814. *Művészeti díszmű*. [Ráth György] 174.
815. *Műépitmény a Gellért-hegyen*. [Vágó László] 174–175.
816. *Művészeti felolvasás Kassán*. 175.
817. *Van Dyck emlékezete*. 175.
818. *Stuck a német parlamentben*. [Franz von Stuck] 175.
819. *A párisi Szalón juryjét erre az évre már megválasztották...* 175.
820. *Egy elfelejtett Rembrandt-kép*. [Szentpétervár] 175–176.
821. *Új bronzöntés*. [New York] 176.
822. *Nemzetközi kiállítás – közadakozásból*. [Lüttich] 176.
823. *Burne Jones-kiállítás*. [London] 176.
824. *A londoni Society of Miniature Painters...* 176.
825. *A restaurált Aphrodite-torzó*. [Berlin] 176.
826. *Vilmos császár szobrai*. [Berlin] 176.
827. *A porosz képzőművészeti tanács*. 176.

II. évf. 13. szám, 1899. április 16.

828. *Wlassics művészeti politikája*. [Wlassics Gyula miniszter beszédének közlése a művészeti politikáról] 177–178.
829. *Művészet a képviselőházban*. [A Wlassics Gyula beszéde által kiváltott művészetpolitikai vita hozzászólásainak közlése: Hock János, Wlassics Gyula, Berzeviczy Albert; a Budapesti Naplónak a vita kapcsán művészekkel készített interjúinak közlése: Lotz Károly, Zala György, Karlovszky Bertalan, Márk Lajos] 178–182.
830. Szasszánida: *Művészi oktatásunk reformja*. 182–186.

831. Vetró Sándor József: *A pozsonyi tavaszi kiállítás. A Múcsarnok eredeti tudósítása.* [Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület, t.k. Than Mór, Telepy Károly, Keleti Gusztáv, Ujváry Ignác, Reichl Károly, Konek Ida, Beck Ö. Fülöp...] 186–187.
832. *A „Moriatur” falfestményei az új országházban. (Lovas Imre fölolvasása.)* [Jantyyik Mátyás, Zemplényi Tivadar] 187–188.
833. Dömötör István: *Az új kőbányai templom.* [Lechner Ödön, Huszka József] 189–190.
834. N.n.: *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás megnyitása. (Vernissage. – Vernissage-lakoma.)* 190–192.
835. Malonyay Dezső: *Levelek. – A Múcsarnok rendes levelezőjétől. – VI.* [Jean Charles Cazin, Cloude Monet, Fritz Thaulow] 192–194.
836. Ifj. Mitrovics Gyula: *A „Szépművészeti” Múzeum.* 194–195.
837. Nagy Sándor: *Mit mesél a Nôtre Dame de Parois façadja. (Befejező közlemény.) II.* 195–196.
838. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése 1899 április 5-ikén.* 197.

MŰVÉSZETI HÍREK

839. *Koronás sorsjáték a Múcsarnokban.* 197.
840. *Társulatunk közgyűlése.* 197.
841. *Pállik Béla röpirata Hock János ellen.* 197.
842. *Királyunk és a szecesszió.* [Bécs] 198.
843. *Horovitz Lipót kitüntetése.* 198.
844. *Pályanyertes magyar festő.* [Joanovics Pál] 198.
845. *A Szent István bazilika szoborművei.* [pályázat] 198.
846. *Magyar szobrász műve Berlinben.* [Klein Miksa] 198.
847. *A magyar iparművészeti társulat...* 198.
848. *A vallás- és közoktatásügyi miniszter ajándéka.* [Stein János, Nyilasy Sándor] 198.
849. *Kiadó műterem.* 199.
850. *Szent István szobra.* [Stróbl Alajos] 199.
851. *Trefort-ünnep.* [Trefort Ágoston] 199.
852. *Bajor pályadíjat nyert magyar festő.* [Ács Ferenc] 199.
853. *Ajándékok az iparművészeti múzeumnak.* 199.
854. *Szilágyi Dezső arcképe.* [Balló Ede] 199.
855. *A Hollósy-festőiskola [...] utazik le Nagybányára...* 199.
856. *Norvég festőművész Budapesten.* [Carl Frithjof Smith] 199.
857. *Új kiállítási terem az Iparművészeti múzeumban.* 199.

II. évf. 14. szám, 1899. április 23.

858. – s.: *Az 1900. évi párisi nemzetközi kiállítás.* 201–202.
859. Lyka Károly: *Az újabb művészeti irányok.* [naturalizmus, impresszionizmus, pointilizmus] 202–205.
860. Rózsa Miklós: *A müncheni szecesszionista kiállítás.* [t. k. Wilhelm Steinhausen, Lugos Emil, Eugen Wolf, Rudolf Schramm-Zittau, Kubinyi Sándor] 205–206.
861. *A tagsági sorsolás eredménye.* 206–207.
862. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás pályázatai.* 207.
863. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon.* 208.
- MŰVÉSZETI HÍREK
864. *Újabb kedvezmények tagjainknak.* 208.
865. *A tavaszi nemzetközi kiállítást az első héten igen szépen látogatták...* 208.
866. *Iskolák a tavaszi tárlaton.* 208.
867. *A királyné új képe.* [Horovitz Lipót] 208–209.
868. *Erzsébet-emplékszobor Mentoneban.* 209.
869. *A műterembérház ügye.* 209.

870. *Magyar művészek a „Studio”-ban.* [Kacziány Ödön, Mednyánszky László] 209.
 871. *A Nemzeti Múzeum új Munkácsyja.* [Liszt Ferenc] 209.
 872. *Műtárlat Sopronban.* 209.
 873. *A lipótvárosi zsinagóga.* 209–210.
 874. *A Besenyey-szobor.* [Kallós Ede] 210.
 875. *Szoborleleplezés Máramaros-Szigeten.* [Tóth András] 210.
 876. *Nagyszabású műépítészeti pályázat.* 210.
 877. *Honvéd-szobor-émlék Selmecbányán.* 210.
 878. *Látogatás Rodin-nél.* [Auguste Rodin] 210–211.
 879. *Szent-Márton szobra Pozsonyban.* [Fadrusz János] 211.
 880. *A német császár és a szobrász.* [Gustav Eberlein] 211.
 881. *XIII. Leó pápa és a művészet.* 211.
 882. *Egy maecénás ajándéka.* [Koppenhága] 211.
 883. *Velasquez-ünnepély.* [Madrid] 211.
 884. *Raab János meghalt.* [Johann Raab, rövid életrajzzal] 211.
 885. *Félicien Rops hagyatéka.* 211.

II. évf. 15. szám, 1899. április 30.

886. *Nemo: Magyar művészet Oroszországban.* [Wlassics Gyulának az ügyben a társulathoz küldött leiratát közli] 213–214.
 887. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1899. évi rendes közgyűlése.* 214–216.
 888. *A választmány jelentése a társulat 1898. évi működéséről. Fölvizsgáltatott a társulat 1899. április 23. tartott közgyűlésén.* [összehasonlító kimutatás a 222–223. oldalon] 217–220.
 889. *Az alapszabálymódosításra vonatkozó javaslat megokolása.* 221–224.
 890. *Lyka Károly: Az újabb művészeti irányok. II.* [preraffaeliták, dekadensek, szimbolisták, szecesszió] 224–226.
 891. *Rózsa Miklós: Modern architektura.* [Henry Hobson Richardson, Otto Wagner] 226–228.
 892. *Károlyi Mihály gróf plakátpályázata.* 228–229.
 893. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 229.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 894. *A tavaszi nemzetközi kiállítást állandóan sokan látogatják...* 229.
 895. *A kormány művásárlása.* 229–230.
 896. *A juryválasztás iránt ezúttal szokatlanul nagy az érdeklődés a művészek körében.* 230.
 897. *A pétervári és moszkvai műkiállítás.* 230.
 898. *A király László Fülöp műtermében.* [László Fülöp] 230.
 899. *Magyar művészet – levelezőlapokon.* 230.
 900. *Magyar műkincsek a párisi kiállításon.* 230.
 901. *Wlassics miniszter Fadrusz Jánosnál.* 230.
 902. *Az Iparművészeti Múzeum beszámolója.* 230–231.
 903. *Mirkovszky-kiállítás.* [Mirkovszky Géza] 231.
 904. *Új zsidó templom Szegeden.* 231.
 905. *Műtárlat Miskolcon.* [Miskolc, Művészeti és Múzeumi Egyesület] 231.
 906. *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítására már nagyban folynak az előkészületek.* 231–232.
 907. *Kossuth-szobor Erdélyben.* [Marosvásárhely, Köllő Miklós] 232.
 908. *Magyar művészi ipar Bécsben.* 232.
 909. *A velencei műtárlat megnyitása.* 232.
 910. *Belga művészek mozgalma.* [Brüsszel] 232.
 911. *A müncheni szecesszió...* 232.
 912. *Egy angol szobrász halála.* [Harry Bates] 232.

913. *Művészek részvénytársasága.* [Berlin] 232.
 914. *Cranach-kiállítás.* [Drezda] 232.
 915. *Az utcák művészi dísze.* [Párizs] 232.

II. évf. 16. szám, 1899. május 7.

916. *Censor: A párisi nemzetközi kiállítás.* 233–235.
 917. *Művészet a Szabad Lyceumban.* [A Szabad Lyceum ülése, Wekerle Sándor, Feszty Árpád beszéde a művészi nevelésről] 235–237.
 918. N. n.: *Magyar művészet Oroszországban.* 238.
 919. Palkovics Adolf: *Apró észrevételek.* [műépítéset, Magyar Mérnök- és Építész-Egyesület; monumentális szobrászat, Róna József] 238–240.
 920. *Pályázat Liszt Ferenc szobrára. (A Liszt emlék-bizottság.)* 240–241.
 921. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás pályabírósgái.* 241–242.
 922. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 242.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 923. *A tavaszi nemzetközi kiállítást a közönség állandóan a legnagyobb érdeklődéssel látogatja.* 242.
 924. *A király művásárlása...* 242.
 925. *A kiállítás este.* 242.
 926. *A királyné arképei.* 242.
 927. *Magyar művészek aranyérme.* [A Magyar Képzőművészek Egyesületének aranyérme] 243.
 928. *Magyar művész kiténtetése a külföldön.* [Szirmai Antal] 243.
 929. *A Nemzeti Szalón közgyűlése.* 243.
 930. *A Bessenyei-szobor leleplezése.* 243.
 931. *Az aradi képzőművészeti egyesület.* 243.
 932. *Készülő arképek.* [Innocent Ferenc] 243.
 933. *Műkiállítás Sopronban.* [Soproni Képzőművészeti Kör] 243.
 934. *Rákóczy-szobor Kassán.* 243.
 935. *Deák Ferenc és Széchenyi István arképei.* [Szolnok, Vágó Pál] 243–244.
 936. *Tompa szobra.* [Holló Barnabás] 244.
 937. *Szilágyi István szobra.* [Tóth András] 244.
 938. *A párisi szalón.* 244.
 939. *Megbirságolt szobrász.* 244.
 940. *A fejevesztett szobor.* [London] 244.

II. Évf. 17. szám, 1899. május 14.

941. Mannheim Gusztáv: *Morituri* [Budapest, Vajdahunyad vára, Alpár Ignác] 245–247.
 942. *A történelmi épület-csoport ügye.* [Benczúr Gyula, Bihari Sándor, Fadrusz János, Kann Gyula, Lotz Károly, Radisics Jenő, Róna József, Stróbl Alajos, Schickedanz Albert, Zala György nyilatkozatai] 247–250.
 943. *Egy napilap vidéki műtárlatai.* [Budapesti Napló] 250–251.
 944. Malonyay Dezső: *Levelek. – A Műcsarnok rendes levelezőjétől. – VII.* [Párizs, Salon, László Fülöp, R. Bartini, J. G. Besson, Eugen Cadel és mások] 251–253.
 945. Rózsa Miklós: *A német műpiac.* 253–255.
 946. N. n.: *A Bessenyei-szobor leleplezése.* [Nyíregyháza, Kallós Ede, Kann Gyula] 255–256.
 947. Viszota Gyula: *A soproni képzőművészeti kör II. műkiállítása.* [t. k. Steiner Rezső, Edvi Illés Aladár, Seemann Kálmán, Hauser Károly, Seemanné Vörös Erzsébet, Zettl Gusztáv] 256–257.
 948. N. n.: *Liphay Béla báró. 1827–1899. – 257–259.*

949. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* [OMKT választmányi ülés] 259.
950. *Pályabíróságok ülései.* [díjat nyertek: Tölgyessy Artúr, K. Kemenszky Árpád, Weinberger Márk] 259–260.
951. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete aranyérme.* 260.
952. *A Székesfővárosi Képzőművészeti bizottság ülése.* [Kossuth mauzóleum, Kammermayer Károly síremléke, Holló Barnabás, Wesselényi emléktábla, 1900. évi párizsi kiállítás] 261.
953. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 261.
954. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 262.
- MŰVÉSZETI HÍREK
955. *Kollektív kiállítás a királyné arcképeiből.* 262.
956. *Magyar emlék a Habsburgok sírboltjában.* [Zala György] 262.
957. *Még egy királyné-arképe.* [Pozsony, Lippay Bertalan] 262.
958. *A miniszter a tavaszi kiállításon.* 262.
959. *A tavaszi nemzetközi kiállítást az elmúlt héten is szokatlan érdeklődéssel látogatta a közönség.* 262.
960. *Az utolsó zeneestély.* 262–263.
961. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeumnak.* 263.
962. *Külföldön kitüntetett magyar művésznövendék.* [Járay Sándor] 263.
963. *Művészeti Tanulmányok...* [Lázár Béla dr.] 263.
964. *Magyar művészet – levelezőlapokon.* 263.
965. *Szilágyi Dezső arcképe.* [Pozsony, Spányik Kornél] 263.
966. *Új Kossuth szobrok.* [Kaposvár, Marosvásárhely] 263.
967. *Műkiállítás Ujpesten.* 263.
968. *Úri lakásberendezés az iparművészeti múzeumban.* 263–264.
969. *Az új országházban rendkívül serényen folynak a munkák...* [Vajda Zsigmond] 264.
970. *Útmutató a rajztanításban...* [Maszák Hugó] 264.
971. *Szoborleleplezés Máramaros-Szigeten.* [Tóth András] 264.
972. *Az Isten kardja.* [Iványi Grünwald Béla] 264.
973. *Debreceni szobrászművész sikere.* [Selmezbánya, Tóth András] 264.
974. *Angeli festőművész...* [Heinrich von Angeli] 264.

II. évf. 18. szám, 1899. május 21.

975. Lyka Károly: *Tüzes nyelvek.* 265–266.
976. *A történelmi épületcsoport ügye.* [Mannheimer Gusztáv, Czobor Béla, Diner-Dénes József, K. Kovács László, László Fülöp, Lyka Károly, Rákosi Jenő, Vészi József, Palkovics Adolf, Szentmárthay Aladár] 266–270.
977. *Koronás művásárlási játék a Múcsarnokban.* 270–271.
978. Dömötör István: *Műépítézet a tárlatokon.* 271–272.
979. Malonyay Dezső: *Levelek. – A Múcsarnok rendes levelezőjétől. – VIII.* [Párizs, Salon, t. k. Jean Aubert, Jules Benoit-Lévy, Rosa Bonheur, Marcel Beronneau, Benjamin Constant] 272–275.
980. *Kitüntetett művészek.* [Tölgyessy Artúr, Weinberger Márk, K. Kemenszky Árpád] 275–276.
981. *Az egyesületi aranyérem odaitélése.* [Zala György] 276.
982. *A „Magyar Iparművészet” pályázatai.* 276–277.
983. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 278.
984. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 278.
- MŰVÉSZETI HÍREK
985. *A magyar nők Erzsébet-emléke.* [Zala György] 278.
986. *A király és a műbarátok köre.* 278.

987. *Stefánia özvegy trónörökösne arképe.* [Both Menyhért] 278.
 988. *A legelső Erzsébet-szobor.* [Nyirád] 279.
 989. *A tavaszi nemzetközi kiállítást az emult héten is sokan nézték meg.* 279.
 990. *A királyi palota Szent István-terme.* [Roskovics Ignác] 279.
 991. *Liphay Béla báró temetése.* 279.
 992. *A Besseney-szobor megalkotója.* [Kallós Ede] 279–280.
 993. *Német műkritikus – magyar képkeretéről.* 280.
 994. *Károlyi Mihály gróf plakátpályázata.* 280.
 995. *A Magyar Iparművészeti Társulat...* [Fölvívás a karácsonyi kiállításra] 280.
 996. *A ferencvárosi templom oltárképe.* [Aggházy Gyula] 281.
 997. *Csemegi Károly arképe.* [Vastagh György] 281.
 998. *Tisza Lajos gróf szobra.* [Szeged, Fadrusz János] 281.
 999. *Szeged művészeti akciója.* 281.
 1000. *Római szobor Badacsonyan.* 281.
 1001. *A szegedi árviz képe.* [Vágó Pál] 281.
 1002. *Művészeti kiállítás Szabadkán.* 281.
 1003. *A párisi Salon.* 281.
 1004. *Van Dyck emlékezete.* 281.
 1005. *Új illusztrált Biblia.* [Walter Crane] 281.
 1006. *Puvis de Chavannes szobra.* 281.
 1007. *Tizenhárom éves festő.* 281–282.
 1008. *Elárverezett kiadói jog.* [Brüsszel, Felicien Rops] 282.
 1009. *Társulatunk rendkívüli közgyűlése.* 282.
 1010. *Egy színházi festő halála.* 282.
 1011. *Művészeti túltermelés.* 282.
 1012. *Harc egy szobor körül.* [Berlin, Richard Wagner szobra] 282.
 1013. *Tizian egy freskója.* 282.
 1014. *Új vidéki múzeum Franciaországban.* 282.
 1015. *Apró MŰVÉSZETI HÍREK.* 282–283.
 1016. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...*
 [A tagságra vonatkozó alapszabályok] 283.

II. évf. 19. szám, 1899. május 28.

1017. – zs –: *Még egyszer a párisi kiállításról.* 285–286.
 1018. *Gerő Ödön: A történelmi épületcsoport ügye.* [Budapest, Vajdahunyad vára, Mannheimer Gusztáv] 286–287.
 1019. *Malonyay Dezső: Levelek. – a Mücsarnok rendes levelezőjétől. – IX.* [Párizs, Szalon, t. k. Jean Delahaye, Csók István, Francis Tattegrain] 287–290.
 1020. *Az állami aranyérmek nyertesei.* [Franz von Stuck, Róna József, Szlányi Lajos] 290–291.
 1021. *N. n.: Szoborleplezések.* [Nyirád, Victor Tilgner: Erzsébet királyné; Bécs, Julius Zumbusch: Albrecht herceg] 291–292.
 1022. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 292.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 1023. *A tavaszi nemzetközi kiállítást [...] látogató nézte meg.* 292.
 1024. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeumnak.* [Szlányi Lajos, Dudits Andor] 292.
 1025. *Károlyi Mihály gróf plakát-pályázata.* 292.
 1026. *Munkácsy ifjúkori szerelme.* 292.
 1027. *Gráci vendégek a Mücsarnokban.* 293.
 1028. *Wagner Sándor Budapesten.* 293.
 1029. *Irányi Dániel stremléke.* [Kallós Ede] 293.

1030. *A Műbarátok Köre...* [Hegedüs László, Lotz Károly, Damkó József, Edvi Illés Aladár] 293.
1031. *Tompa Mihály szobra.* [Rimaszombat] 293.
1032. *A Van Dyck-kiállítás.* 293.
1033. *A Nemzeti Szalon...* 293.
1034. *Az újpesti műkiállítás.* 293.
1035. *A keszthelyi Festetich-szobor.* 293–294.
1036. *Kiállítás a Nemzeti Szalonban.* 294.
1037. *Erdélyi műkincsek a párisi kiállításon.* 294.
1038. *Belga művészek a párisi kiállításon.* 294.
1039. *A velencei nemzetközi műkiállítás sikere az idén jóval nagyobb a szokottnál.* 294.
1040. *Milliók képek.* [Borghese gyűjtemény] 294.
1041. *Műereskedők ringje.* [Velence] 294.
1042. *Ósi freskók.* [Róma] 295.
1043. *A szabók és a műkiállítás.* 295.
1044. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...* 295.
1045. *A szerkesztő üzenetei.* 295.

II. évf. 20. szám, 1899. június 4.

1046. Albatrosz: *Nemzetközi műpiac.* 297–298.
1047. Sólyom Gyula: *A király mint modell. Beszélgetés László Fülöppel.* [László Fülöp, Ferenc József] 298–300.
1048. Malonyay Dezső: *Levelek. – A Műcsarnok rendes levelezőjétől. – X.* [Párizs, Salon, Francis Tattegrain, László Fülöp, Rippl-Rónai József, Ferdinand Roybet, Tony Robert Fleury, Edgar Maxence és mások] 300–302.
1049. N. n.: *Párisban kitüntetett magyar művészek.* [László Fülöp, Rippl-Rónai József, Margó Ede, Krieger Béla, rövid életrajzokkal] 302–303.
1050. N. n.: *Rosa Bonheur.* 1832–1899. – 303–304.
1051. Vajda Ernő: *Metamorfozis. 150 év eredménye az esztetikában.* 304–309.
1052. Rózsa Miklós: *A müncheni tavaszi kiállítás.* [München, Künstler-Genossenschaft] 309–311.
1053. *Károlyi Mihály gróf plakát-pályázata.* 311–312.
1054. *Pályázati hirdetés.* [Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság] 312.
1055. *Pályázat plakátra.* 312–313.
1056. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 313.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1057. *A király művásárlása.* 313.
1058. *Társulatunk Barabás-kiállítása.* 313.
1059. *A miniszter László Fülöpnél.* 313.
1060. *A tavaszi nemzetközi kiállítást [...] látogató nézte meg.* 313.
1061. *Koronás sorsjátékunk.* 313.
1062. *Az ezévi téli kiállításra szóló meghívókat...* 313–314.
1063. *Wagner Sándor külön kiállítása.* 314.
1064. *A miniszter vidéki múzeumoknak.* 314.
1065. *Az újpesti műkiállítás.* [Linek Lajos] 314.
1066. *A Műbarátok köre a művészekért.* 314.
1067. *Az Uránia megalakulása.* 314.
1068. *A bártfai templom fölszentelése.* 314.
1069. *A marosvásárhelyi Kossuth-szobor leleplezésére...* 314.
1070. *Pálffy Albert emléke.* [Kallós Ede] 315.
1071. *Magyar műtörténeti monográfia.* [Myskovszky Viktor] 315.

1072. *A Nemzeti Szalon...* [közgyűlés] 315.
 1073. *Lendvay Márton szobra.* [Hauer László] 315.
 1074. *Az iparművészeti múzeum új kiállítási terme.* 315.
 1075. *A „medaille d'honneur” nyertese.* [Francis Tattegrain] 315.
 1076. *Rosa Bonheur s a firenzei arcképgyűjtemény.* 315–316.
 1077. *Vilmos császár a modernnek ellen.* 316.
 1078. *A berlini nemzetközi műkiállítás.* 316.
 1079. *Alfred Sisley hagyatéka.* [Párizs, Alfred Sisley] 316.
 1080. *Menzel és a szecesszionisták.* 316.
 1081. *Pályanyertes szobrásznő.* [Róma, Marcella Lancelot-Croce] 316.
 1082. *Drága festmény.* [Wilhelm Leibl] 316.
 1083. *Egy francia szobrász halála.* [Párizs, André Vauthier-Galle] 316.
 1084. *Apró művészeti hírek.* 316.

II.évf. 21. szám, 1899. június 11.

1085. *Lyka Károly: Velasquez.* 317–318.
 1086. *Malonyay Dezső: Levelek. – A Mücsarnok rendes levelezőjétől. – XI.* [Margó Ede] 318–321.
 1087. *N. n.: A müncheni „Kunstverein” reformja és az „Országos Magyar Képzőművészeti Társulat”.* 321–322.
 1088. *N. n.: A bártfai templom fölszentelése.* [Bártfa, Szent Egyed templom] 322–323.
 1089. *Rózsa Miklós: A müncheni tavaszi kiállítás. II.* [Franz Lenbach, Julius Exter, Rafael Schuster-Woldant, Nádler Róbert és mások] 324–325.
 1090. *A gróf Károlyi Mihály-féle plakátpályázat eredménye.* [Márk Lajos, Pfeiffer Helman, Honti Nándor] 325–326.
 1091. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 326–327.
 1092. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat plakátpályázata az 1899/1900. évi téli kiállításra.* 327.

MŰVÉSZETI HÍREK

1093. *Erzsébet királyasszony szobra.* [Miskolc] 327.
 1094. *Egy főispán a művészetről.* [Lippich Gusztáv] 327–328.
 1095. *A tavaszi nemzetközi kiállítást [...] látogató nézte meg.* 328.
 1096. *A koronás sorsjáték húzása...* 328.
 1097. *Lovakról és a művészetekről.* 328.
 1098. *Az új börze-palota pályázata.* [Kármán Aladár, Ulmann Gyula] 328.
 1099. *Köllő Miklós.* 328–329.
 1100. *Ősztöndíjas művészek.* 329.
 1101. *Schlossberger Henrik halála.* 329.
 1102. *Kossuth-szobor Szegeden.* 329.
 1103. *A Szent István bazilika festményei.* [Benzúr Gyula, Vastagh György, Ébner Lajos] 329.
 1104. *Miniszterek arcképei.* 329.
 1105. *Az újpesti műkiállítást naponkint igen sokan látogatják...* 330.
 1106. *Erdélyi műkincsek a párisi kiállításon.* [Hegedüs Sándor] 330.
 1107. *Az Uránia képzőművészeti szakosztálya.* 330.
 1108. *Óriás csikós.* [Vastagh György] 330.
 1109. *A tolnamegyei múzeum megnyitása.* 330.
 1110. *A művész sorsa.* [Ferenczy István] 331.
 1111. *Magyar iparművészet Oroszországban.* 331.
 1112. *Böcklin egészséges.* [Arnold Böcklin] 331.
 1113. *Velence művásárlásai.* 331.
 1114. *A párisi Salon bevételei.* 331.

1115. *Alma-Tadema kitüntetése.* [Sir Lawrence Alma-Tadema] 332.
 1116. *A bécsi Szecesszió...* 332.
 1117. *Valencey herceg butorai.* [Párizs] 332.
 1118. *Kiutasított kép.* [München, Max Slevogt] 332.
 1119. *Az örök béke műkiállítása.* [Hága] 332.
 1120. *Helmholtz szobra.* [Berlin, Ernst Herter] 332.
 1121. *Mi a művészet?* [Lev Tolsztoj magyarul] 332.

II. évf. 22. szám, 1899 június 18.

1122. *Albatrosz: Nyílt levél Lippich Gusztáv úr ömeltóságához, Jász-Kun-Szolnok vármegye főispánjához.* 333–335.
 1123. *Malonyay Dezső: Levelek. – A Műcsarnok rendes levelezőjétől. – XII.* [Párizs, Salon] 336–337.
 1124. *Rózsa Miklós: A müncheni tavaszi kiállítás. III.* [Az alakfestőkről és témáikról, technikájukról, t. k. Franz von Defregger, Fernand Khnopff, Mathias Schmid] 337–340.
 1125. *N. n.: A marosvásárhelyi Kossuth-szobor teleplezése.* [Köllő Miklós] 340–341.
 1126. *A Szépművészeti Múzeum.* [Lista: a Szépművészeti Múzeumnak a millennium idejében vásárolt anyaga, vételi árral] 341–342.
 1127. *N. n.: A parlament új palotája.* [Idézet a Pesti Naplóból a munkálatok előrehaladásáról, t. k. Steindl Imre, Vajda Zsigmond] 342–343.
 1128. *Pályázati hirdetések az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1899/1900. évi kiállítására.* 343–345.
 1129. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Folytatás.)* 345.
 1130. *Magyar kiállító művészek névsora.* [Az 1899/1900 évi téli ill. az 1900. évi tavaszi kiállításra vonatkozóan, laccímmel] 345–348.

MŰVÉSZETI HÍREK

1131. *A tavaszi nemzetközi kiállítást [...] berekesztették.* 348.
 1132. *A Károlyi Mihály gróf-féle plakátpályázatra...* 348.
 1133. *A kultuszminiszter Benczúr műtermében.* 348.
 1134. *Művészi képek a népiskolában.* [Wlassics Gyula] 348.
 1135. *Egy főispán archépe.* [Stetka Gyula: Rónay Jenő] 348.
 1136. *Erdélyi fejedelem szobra a párisi kiállításon.* 349.
 1137. *A pozsonyi dómot restaurálják.* 349.
 1138. *Tisza Lajos gróf szobra.* [Szeged, Fadrusz János] 349.
 1139. *A gödöllői honvédemlék.* [Gödöllő, Szász Gyula] 349.
 1140. *A polgármester fogadószobája.* 349–350.
 1141. *Régi erdélyi műkincsek.* [Erdélyi Múzeum Egyesület] 350.
 1142. *Csokonai mellszobra Párisban.* 350.
 1143. *Elmaradt kiállítás.* 350.
 1144. *Velasquez ünneplése.* [Madrid] 350.
 1145. *Az iparművészet halottja.* [Bécs, Brown Bucher] 350–351.
 1146. *Visszautasított Mesonnier-képek.* 351.
 1147. *Fölfedezett Castagno-freskók.* [Firenze, Andrea del Castagno] 351.
 1148. *A salzburgi műegyesület.* 351.
 1149. *Érdekes művészeti pör.* [Bécs, a medinet-el-fájjumi képek] 351.
 1150. *Művészeti monopólium.* 351.
 1151. *Művészet az örök béke szolgálatában.* [Hága, Gabriel Max] 351.
 1152. *Érdekes lelet.* [Agen] 351.
 1153. *Szobor-óriás Párisban.* [Jules Dalou] 351.

II. évf. 23. szám, 1899 június 25.

1154. Dömötör István: *Nyár*. [Munkácsy Mihály, Mészöly Géza] 353–355.
1155. *Az 1899 évi tavaszi nemzetközi kiállítás eredményei*. [Részletes kimutatás, valamint Térey Gábor dr. idézett beszámolója a kiállításról és a főállítandó Szépművészeti Múzeumról] 355–359.
1156. Kőrösi László dr.: *A művészeti oktatásról. A főigazgatói értekezletek előterjesztéseinek összefoglalása*. [Wlassics Gyula, Beóthy Zsolt, Huszka József, Lázár Béla és mások] 359–365.
1157. S. Gy.: *A sixtusi madonna*. 365.
1158. Rózsa Miklós: *A szecesszionisták kiállítása*. [München, Max Slevogt, Rudolf Schramm-Zittau, Franz von Stuck, Arnold Böcklin, Julius Zumbusch, Max Liebermann, Fritz von Uhde és mások] 365–370.
1159. *Vásárlások a tavaszi nemzetközi kiállításon. (Vége.)* 370.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1160. *Erzsébet királyné szobra*. [Miskolc, Stróbl Alajos] 370.
1161. *A koronás sorsjáték huzása*. 370.
1162. *Iskolák a tavaszi nemzetközi kiállításon*. [Wlassics Gyula] 370–371.
1163. *Zichy Mihály levele*. 371.
1164. *Egy érdemes művész ünneplése*. [Morelli Gusztáv] 371.
1165. *A művásárlás föllendítése*. 371–372.
1166. *A szabadságharc szobra*. [Róna József] 372.
1167. *Benczúr Gyula nyaralása*. 372.
1168. *Művészettörténeti tanfolyam*. 372.
1169. *A fővárosi képzőművészeti bizottság*. 372–373.
1170. *Egyetemi ifjak a művészetért*. [Szeged] 373.
1171. *Rajztanár jelöltek vizsgáló-bizottsága*. 373.
1172. *Ősztöndíjas művészek*. 373.
1173. *Gábor Áron szobra*. [Bereck] 373.
1174. *Wodianer báró emléke*. [Hegedüs László] 373.
1175. *Szarvas Gábor szobra*. [Jankovics Gyula] 373.
1176. *Pantheon a Gellérthegyen*. 373.
1177. *Petőfi relieffe*. [Aradi Zsigmond] 373–374.
1178. *Az iparművészeti múzeum karácsonyi kiállítása*. [Horti Pál, Spiegel Frigyes, Förk Ernő, Huszár Ilona, Pauli Erik] 374.
1179. *Művésztelep Lovránában*. [Mednyánszky László, Pol! Hugó, Spányi Béla, Mendlik Oszkár] 374.
1180. *Ajándék az iparművészeti múzeumnak*. 374.
1181. *Rodin különkiállítása*. [Párizs, Auguste Rodin] 374.
1182. *Delibes szobrai*. [Leo Delibes] 374.
1183. *Francia festők kitüntetése*. [Madrid] 374.
1184. *Egy Boticelli-kép miatt*. 374.
1185. *Lesseps szobra*. [Ferdinand Lesseps] 374.
1186. *Rejtett műkincsek*. [Párizs] 375.
1187. *Triptychon*. [Brüsszel] 375.
1188. *Salamon templomából*. [Adolf Furtwängler] 375.
1189. *A művészet Londonban*. 375.
1190. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat tagjai az alapszabályok értelmében...* 375.

II. évf. 24. szám, 1899 október 4.

1191. N. n.: *A történelmi épületcsoport újjáépítése*. [A kormány elhatározta a történelmi épületcsoport újjáépítését, Mannheimer Gusztáv, Alpár Ignác] 377–378.
1192. Donatello [Dömötör István]: *Petőfi háza*. [A Petőfi-emlékház tervéről] 378–379.

1193. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 379.
1194. *Pályázat plakátra. (Az Egyesült Villamossági Részvénytársaság igazgatósága.)* 380.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1195. *Társulatunk rendkívüli közgyűlése.* 380.
1196. *Barabás- és Molnár-kiállítás a Mücsarnokban.* [Barabás Miklós, Molnár József, Maszák Hugó] 380.
1197. *A pétervári és moszkvai magyar kiállítás.* [Az előkészületekről...] 380–381.
1198. *Az ezévi téli kiállításra.* 381.
1199. *Külföldi folyóiratok magyar művészeiről.* [Zala György, László Fülöp] 381.
1200. *Bécsi szobafestő az új kassai színházban.* 381.
1201. *Magyar művész sikere külföldön.* [Halmi Artúr] 381–382.
1202. *A Velasquez-kiállítás.* [Budapest, Országos Képtár] 382.
1203. *Zichy Jenő gróf múzeuma.* 382.
1204. *Új női festőiskolák.* [Karlovszky Bertalan, Tolnay Ákos, Bihari Sándor, Glatter Ármin, Knopp Imre, Kacziány Ödön] 382.
1205. *A téli kiállítás plakátja.* [Nyertes: Ipoly Sándor] 382.
1206. *Kammermayer Károly síremléke.* [Kammermayer Károly, Damkó József, Donáth Gyula, Mátray Lajos] 382–383.
1207. *Kozma Sándor síremléke.* [Kallós Ede, Margó Ede] 383.
1208. *A párisi kiállítás magyar terméi.* [Hauszmann Alajos, Györgyi Géza, Roskovics Ignác, Faragó Ödön] 383.
1209. *Magyar festő képe Ausztráliában.* [László Fülöp] 383.
1210. *Wagner Sándor kiállítása.* 383.
1211. *Megjelent könyvek.* 383.
1212. *A művészeti boncolástan.* 383.
1213. *Andrássy Gyula gróf szobra.* [Zala György] 383.
1214. *Magyar művészet Párisban.* [A párizsi kiállítás magyar palotájának díszítése] 383–384.
1215. *Segantini meghalt.* [Giovanni Segantini] 384.
- II. évf. 25. szám, 1899 október 21.**
1216. N. n.: *Művésztelep Szolnokon.* [Lippich Gusztáv, Olgvai Ferenc, Wlassics Gyula dr.] 385–386.
1217. *Művészet a népiskolákban.* [Beszámoló a Wlassics Gyula dr. által összehívott pedagógusokból, művészekből és műbírálókból álló értekezletről, Halász Ferenc, Lázár Béla dr., Percs Sándor, Beöthy Zsolt és mások] 386–389.
1218. Vajda Ernő: *Széljegyzetek a modern művészetről. I.* 389–391.
1219. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete ülése.* 391.
1220. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 391–392.
1221. *A választmány jelentése az 1899 október 22. rendkívüli közgyűlés elé.* 392–393.
1222. *Az 1900. évi párisi nemzetközi kiállítás magyar képzőművészeti osztályának szervezeti szabályzata.* 393.
1223. V.: *A Barabás-kiállítás.* [Barabás Miklós] 393–394.
1224. Dömötör István: *Wagner Sándor kiállítása.* 394–395.
1225. N. n.: *Új női festőiskolák.* [Kacziány Ödön festőiskolájának részletes prospektusa] 395–396.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1226. *A királyné síremléke.* [Zala György] 396.
1227. *A Téli Kiállítás elhalasztása.* 396.
1228. *A Hazai Művásárlók Egyesülete...* 396–397.
1229. *Mátyás király emléke az új királyi palotában.* [Stróbl Alajos] 397.

1230. *A tíz szobor.* [Szárnovszky Ferenc; Pállfy István; Róna József; Zrínyi Miklós; Jankovics Gyula; Szent Gellért; Ifj. Vastagh György; Bethlen Gábor; Holló Barnabás; Bocskay István; Bezerédy Gyula; Tinódi Lantos Sebestyén; Donáth Gyula; Werbőczy István; Tóth István; Hunyadi János; Radnai Béla; Pázmány Péter; Ligeti Miklós; Anonymus] 397.
1231. *A párisi kiállítás katalógusának címlapjára.* [A pályázat nyertese: Rintel Géza] 397.
1232. *Három szobormű.* 398.
1233. *A királyi palota újjáépítése.* 398.
1234. *A Nemzeti Szövetség – a művészetért.* [Országos Nemzeti Szövetség] 398.
1235. *A magyar díszítőstíl.* [Feszty Árpád javaslatai a magyar díszítőstílus kialakítására] 398–399.
1236. *Művészi pályázat domborművekre.* [Budapest, lipótvárosi bazilika] 399.
1237. *Az iparművészeti múzeum olasz terme.* [Iparművészeti Múzeum] 399.
1238. *Új festmény az Operaház előcsarnokában.* [Feszty Árpád, Ujváry Ignác] 399.
1239. *Az esztergomi bazilika szobra.* [Kiss György] 399.
1240. *Than Mór Honfoglalása.* 399.
1241. *Az új országház falképe.* [Dudits Andor] 399.
1242. *Velasquez-kiállítás.* [Budapest, Országos Képtár] 399.
1243. *Tompa Mihály szobra.* [Holló Barnabás] 399–400.
1244. *Békésmegye a művészetért.* 400.
1245. *Műtermek a Károly-kaszárnyában.* 400.
1246. *Szoborleplezés Német-Palánkán.* [Radnai Béla; Mezey Károly] 400.
1247. *Isten kardja.* [Iványi Grünwald Béla] 400.
1248. *Az Iparművészeti Iskola új tanéve.* 400.
1249. *A Nemzeti Szalon választmánya...* 400.
1250. *Egy volt polgármester arcképe.* [Stetka Gyula, Kammermayer Károly] 400.
1251. *Plakát-pályázat.* 400.
1252. *A szerkesztő üzenete.* 400.

II. évf. 26. szám, 1899 október 29.

1253. *Nemo: Jury és választmány.* [Országos Magyar Képzőművészeti Társulat, új alapszabályok: szorosabb kapcsolat a Magyar Képzőművészek Egyesületével, vagyis a művésztagek nagyobb autonómiája művészi és kiállítási ügyekben, valamint a két jogkör: zsűritag és választmányi tag együvé vétele] 401–403.
1254. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat rendkívüli közgyűlése.* 403.
1255. *A társulati bizottságok és az igazgatóság megalakulása.* 404.
1256. *N. n.: Magyar művészet Oroszországban.* [A kiállításon résztvevő magyar művészek] 405–406.
1257. *N. n.: A király a Barabás-kiállításon.* 406–407.
1258. *Vajda Ernő: Szélgjegyzetek a modern művészetről. II.* 407–408.
1259. *Yartin József: Segantini.* 408–409.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1260. *A király látogatása Benczur Gyulánál.* [Benczur Gyula: Erzsébet királyné] 409–410.
1261. *A Barabás- és Molnár-kiállítás.* 410.
1262. *Művészi pályázat domborművekre...* [Budapest, lipótvárosi bazilika] 410.
1263. *Az Országos Képtár Drezdában.* 410.
1264. *Pulszky Ferenc síremléke.* [Donáth Gyula] 410.
1265. *Szarvas Gábor gipsz-szobra.* [Jankovics Gyula] 410.
1266. *A párisi magyar huszárterem képei.* [Vágó Pál] 410–411.
1267. *Velasquez-kiállítás.* [Budapest, Országos Képtár] 411.
1268. *Szemere Bertalan szobra.* [Miskolc] 411.
1269. *A párisi kiállítás.* [Nádler Róbert] 411.

1270. *Szoborleleplezés Selmecebányán.* [Selmecebánya, Tóth András] 411.
 1271. *Egy híres templom újjáépítése.* [Máriabesnyő] 411.
 1272. *Művészeti boncolóstan.* 411.
 1273. *Megcsonkított szobrok.* [Berlin] 411–412.
 1274. *A világiállítás múcsarnoka.* 412.
 1275. *Újjonnan fölfedezett Rafael-kép.* [London] 412.
 1276. *A Borgiák múzeuma.* 412.
 1277. *Nemzetközi pályázat Krisztus-főre.* [Torinó, nyertes: Ezio Ceccarelli] 412.
 1278. *Moreau-múzeum.* [Párizs, Gustave Moreau] 412.
 1279. *Egy kiváló rajzoló halála.* [L. P. Morel-Retz] 412.
 1280. *Képarverés Münchenben.* 412.
 1281. *Egy kép sorsa.* [Edouard Degas] 412.
 1282. *Apró MŰVÉSZETI HÍREK.* 412.

II. évf. 27. szám, 1899 november 12.

1283. *Senex: Művészek klubja.* [Országos Magyar Képzőművészeti Társulat] – 413–415.
 1284. *N. n.: A szolnoki művésztelep ügye.* [Wlassics Gyula leirata Lippich Gusztávhoz] 415.
 1285. *A művészet a költségvetésben.* [A vallás- és közoktatásügyi minisztérium költségvetési tervezete az 1900. évre] 416.
 1286. *Vajda Ernő: Szélfjegyzetek a modern művészetről.* 416–418.
 1287. *N. n.: Özevgy gróf Nemes Nándorné. 1843–1899.* 418–419.
 1288. *Dömötör István: Reform.* [Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat művésztageinak indítványáról, miszerint nemzetközi kiállítás csak négyévenként rendeztessék] 419–421.
 1289. *Pályanyertes plakátok.* 421.
 1290. *Nemzetközi pályázat plakátra.* 421–422.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 1291. *A Barabás- és Molnár-kiállítás november 5-ikén záródott...* 422.
 1292. *A társulat műterem-bérlés ügye.* 422.
 1293. *Wagner Sándor ajándéka.* [Lietzen Mayer Sándor] 422–423.
 1294. *Velazquez-kiállítás.* [Budapest, Országos Képtár] 423.
 1295. *Tóth László emlékezete.* [Kallós Ede] 423.
 1296. *Magyar művész kiállítása Stuttgartban.* [László Fülöp] 423.
 1297. *A felsőmagyarországi renaissance építészet.* [Divald Kornél] 423–424.
 1298. *Kossuth Lajos mauzóleuma.* [Kossuth Lajos] 424.
 1299. *Zichy Jenő gróf múzeuma.* 424.
 1300. *Lipthay Béla báró emléke.* 424.
 1301. *Munkácsy pöre.* 424–425.
 1302. *Tisza Lajos gróf szobra.* [Szeged, Fadrusz János] 425.
 1303. *A Mátyás-templom díszfölgjárója.* [Schulek Frigyes, Stróbl Alajos] 425.
 1304. *Az új országház díszbédője.* [Vajda Zsigmond, Dudits Andor, Jantyk Mátyás, Krenner Viktor, Kőrösfői Kriesch Aladár, Spányi Béla] 425.
 1305. *Magyar festő keleten.* [Eisenhut Ferenc] 425.
 1306. *Vajda János síremléke.* [Donáth Gyula] 426.
 1307. *A Magyar Iparművészeti Társulat választmánya [...] ülést tartott.* 426.
 1308. *A tőzsde palotája.* 426.
 1309. *A Nemzeti Szalon juryje.* 426.
 1310. *Segantini-vándorkiállítás.* [Giovanni Segantini] 426.
 1311. *Bütorkiállítás az Iparművészeti Múzeumban.* 427.
 1312. *A francia nemzeti múzeumok művészi gyarapodása.* 427.
 1313. *A szecesszió diadala.* [Berlin] 427.
 1314. *A párisi kiállítás diplomája.* [Camille Boignard] 427.
 1315. *A bécsi szecesszió november hóban grafikai-kiállítást rendez.* 427.

1316. *Rosa Bonheur művészi hagyatéka.* 427.
 1317. *Stévens Alfrédrol [...] beszélnek a következő apróságot.* 427.
 1318. *Festőből – szobrász.* [Albert Bartholomé] 427.
 1319. *Művész-családok Angliában.* 427–428.
 1320. *Az elárverezett Dieffenbach.* [Karl Wilhelm Dieffenbach] 428.
 1321. *A szerkesztő üzenetei.* 428.

II. évf. 28. szám, 1899 november 26.

1322. Lyka Károly: *Miképp lehetne művészt teremteni?* 429–431.
 1323. N. n.: *Munkácsy pöre.* [Munkácsy kontra Roheim Ödön dr. – Kádár Gábor] 431–432.
 1324. Vajda Ernő: *Széljegyzetek a modern művészetről. IV.* 432–435.
 1325. N. n.: *Mirkovszky Géza. 1855–1899.* 435–436.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 1326. *A királyné gödöllői szobra...* [Zala György] 436.
 1327. *A királyi pár arcképei.* [Spányik Kornél] 436.
 1328. *A Téli kiállítás...* 436.
 1329. *Magyar művészet Berlinben.* [Két kollekción magyar kiállítás Berlinben] 436–437.
 1330. *A pétervári kiállítás magyar osztályának anyaga immár megérkezett az orosz fővárosba...* 437.
 1331. *A budai várpalota királyképei.* [Roskovics Ignác, Morelli Gusztáv] 437.
 1332. *A miniszter Benczúr műtermében.* 437.
 1333. *Művészet a Petőfi-társaságban.* [Szana Tamás felolvasása a „magyar művészetben mutatkozó legújabb áramlatokról és a művészet nemzeties irányáról”] 437–438.
 1334. *A Velasquez-kiállítás.* 438.
 1335. *Magyar művésznövendékek a bécsi akadémián.* 438.
 1336. *A nagybányai művészek a Téli kiállításon.* 438.
 1337. *A lipótvárosi bazilika építése.* [Ébner Lajos, Beczúr Gyula] 438.
 1338. *Zrínyi-szobor Szigetvárott.* 438–439.
 1339. *Magyar művészi motívumok.* [Hegedüs Sándor] 439.
 1340. *Hunyady János szobra.* [Tóth István] 439.
 1341. *Történelmi kincseink a párisi világiállításon.* 439.
 1342. *A gyulafehérvári székesegyház.* [Csányi Károly felolvasása] 439.
 1343. *Kammermayer Károly síremléke.* [Donáth Gyula] 439.
 1344. *A Bethlen-szobor.* 439.
 1345. *A Köztársaság szobra.* [Párizs, Jules Dalou] 439–440.
 1346. *A művásár Olaszországban.* 440.
 1347. *A jó ízlés az iskolákban.* 440.
 1348. *Heine szobra Párisban.* [Hassenuss, helyesen Louis Hasselriis] 440.
 1349. *Művészi emlékérmek.* [Bécs] 440.
 1350. *A bécsi szecesszionisták kiállítása.* 440.
 1351. *Kiásott remekmű.* [Róma] 440.
 1352. *A bécsi iparművészeti kiállítás.* 440.

II. évf. 29. szám, 1899 december 10.

1353. – o.: *A Téli Kiállítás.* [A művásárlások hiányáról] 441–442.
 1354. C – s.: *A karácsonyi műparkkiállítás.* [Horti Pál, Spiegel Frigyes, Förc Ernő, Toroczkaí Wigand Ede, Zsolnay-gyár, Wartha Vince, Ráth György, Mihalik József, Györgyi Kálmán és mások] 442–444.
 1355. N. n.: *Magyar művészet Oroszországban. – A pétervári kiállítás megnyitása.* [Bruck Lajos, Radisics Jenő, Horovitz Lipót, Kaufmann Izidor] 444–446.

1356. Somssich József gróf: *Berlini levél*. [A művásárlások fellendítésének ügyéhez] 446–447.
 1357. Vajda Ernő: *Széljegyzetek a modern művészetről. Vége*. [Az emberi test megjelenítése a modern festészetben; a tájképfestészet túltengése] 447–450.

MŰVÉSZETI HÍREK

1358. *Hír Munkácsyról*. 450.
 1359. *A király apotheozise*. [Senyei Károly] 450.
 1360. *A párisi kiállítás juryje*. 450–451.
 1361. *Érdekes pályázat oltárképre*. [Buda, Szent Zsigmond-kápolna] 451.
 1362. *A téli kiállítás anyaga...* 451.
 1363. *Az Athenaeum illusztrált Petőfi-kiadása*. 451.
 1364. *A királyi palota Habsburg terme*. [Lotz Károly] 451.
 1365. *Kiadó műterem*. 451.
 1366. *A magyar művészet Párisban*. [A Lukács Béla kiállítási kormánybiztos által kibocsátott szabályzat lényeges intézkedései] 451–452.
 1367. *Mátyás-émlék a budai várpalotában*. [Stróbl Alajos] 452.
 1368. *Miskolci küldöttség Wlassics miniszternél*. 452.
 1369. *Az új Szent István-kápolna Pannonhalmán*. 452.
 1370. *Szilágyi Dezső arcképe*. [Balló Ede] 452.
 1371. *Mátyás király lovas-szobra*. [Fadrusz János] 452.
 1372. *Olajnyomatos műbarátok*. [Az „Első Magyar Műbarátok Egyesülete” nevű vállalkozás csalásai] 452–453.
 1373. *Új Munkácsy-kép itthon*. [Budapest, Szépművészeti Múzeum] 453.
 1374. *Az aradi szentháromság szobor*. [Róna József, Damkó József] 453.
 1375. *A Nemzeti Szalón Téli tárlatát...* 453–454.
 1376. *Egy festőművész ajándéka*. [Hegedüs László] 454.
 1377. *Petőfi-szobor Poszonyban*. 454.
 1378. *Két Szent István-szobor*. [Buda, Esztergom, Kiss György] 454.
 1379. *Képvásárlás Miskolcon*. [Tornai Gyula] 454.
 1380. *Liszt Ferenc szobra*. [Hermann Hahn] 454.
 1381. *Archépleleplezés*. [Vastagh György] 454.
 1382. *Az új tőzsdepalota*. [A beérkezett pályaművek] 454–455.
 1383. *Új Telefonépület*. [A beérkezett pályaművek] 455.
 1384. *Francia művészek egy kollégájukért*. [Alfred Stevens] 455.
 1385. *Harc a sixtusi Madonna körül*. [Berlin, Ludwig Jellinek] 455.
 1386. *Vilmos császár és a párisi kiállítás*. 455.
 1387. *Kiállítások jövedelme*. 455.
 1388. *A király a bécsi műkiállításon*. [Kaufmann Izidor] 455.
 1389. *Frans Hals-kiállítás*. [Haarlem] 455–456.
 1390. *A Louvre-múzeum gyarapodása*. 456.
 1391. *Dumas szobra*. [Párizs, René de Saint-Marceaux] 456.
 1392. *Elkobzott Minerva-szobor*. [Róma] 456.
 1393. *Óreg művészek menháza*. [Párizs] 456.
 1394. *A művészeti oktatás Franciaországban*. 456.
 1395. *A szerkesztő üzenetei*. 456.

II. évf. 30. szám, 1899 december 24.

1396. Dr. Radó Ignác: *Művásárlás*. [Válasz Lyka Károlynak a „Műcsarnok” 28. számában megjelent cikkére] 457–458.
 1397. N. n.: *A Téli Kiállítás megnyitása. (Vernissage. – Vernissage lakoma.)* 458–460.
 1398. Δ: *Az új illusztrált Petőfi. – Az Atheneum kiadása*. [Böhm Pál, Wágner Sándor, Révész Imre és mások] 460–461.

1399. *A Lipótvárosi Kaszinó pályadíja. – Pályázati hirdetés.* 461–462.
 1400. Lyka Károly: *Részletfizetési művásár.* 462–464.
 1401. N. n.: *Horovitz Lipót és Kaufmann Izidor pétervári esete.* 464–466.
 1402. *A magyar kormány művásárlása Berlinben.* [Térey Gábor dr., Fritz von Uhde, Wilhelm Leibl] 466–467.
 1403. *A Lotz-díj nyertese.* [Vágó Pál] 467.
 1404. N. n.: *Győrök Leo.* 468–469.
 1405. *Az 1899/1900. évi Téli-kiállítás pályázatai és pályabíróságai.* 469–470.
 1406. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 470.
 1407. *Vásárlások a Téli kiállításon.* 470.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 1408. *A Téli kiállítást...* 471.
 1409. *Koronás sorsjáték a Múcsarnokban.* 471.
 1410. *A Barabás-kiállítás eredménye.* 471.
 1411. *Az iskolák és a Téli Kiállítás.* 471.
 1412. *A párisi kiállítás szobrászati juryjét...* 471.
 1413. *A királyné szobra.* [Széll Kálmán, Erzsébet királyné szobor-bizottság] 471–472.
 1414. *A tőzsde-épület pályázata.* [Alpár Ignác] 472.
 1415. *Magyar művészet – levelezőlapokon.* 472.
 1416. *Érdekes pályázat oltárképre...* 472–473.
 1417. *A „Könyves Kálmán” pályázata.* 473.
 1418. *Batthyány Lajos gróf szobra.* [Ikervár] 473.
 1419. *Favretto-kép a Nemzeti Múzeumban.* [Jacopo Favretto] 473.
 1420. *A jaáki [sic!] templom restaurálása.* 473.
 1421. *A zilahi Wesselényi-szobor.* [Fadrusz János] 473.
 1422. *Velasquez-kiállítás.* [Budapest, Országos Képtár] 473–474.
 1423. *Történelmi képek az iskolában.* 474.
 1424. *Magyar költők szobrai a párisi világkiállításon.* [Radnai Béla] 474.
 1425. *Szobor Madách Imrének.* 474.
 1426. *Művészeti előadások.* 474.
 1427. *Az Iparművészeti múzeumi könyvtár katalógusa...* 474.
 1428. *Segantini-kiállítás.* [Milánó] 474.
 1429. *Újonnan fölfedezett Rembrandt-kép.* [Amszterdam] 474–475.
 1430. *Egy fiatal leány remekműve.* 475.
 1431. *Egy remekmű veszedelme.* [Leonardo da Vinci Utolsó vacsorája] 475.
 1432. *Művásár Berlinben.* 475.
 1433. *Jurymentesség.* [Berlin] 475.
 1434. *Egy festő tündérlaka.* [Mortimer Meupes] 475.

III. évf. 1. szám, 1900 január 1.

1435. –br–: *A művészet barátaihoz.* [Beköszöntő] 1–2.
 1436. N. n.: *A kormány művásárlásai és a párisi kiállítás.* 2–3.
 1437.
 1) Kézdi Kovács László: *Részletfizetési művásár. Válasz Lyka úrnak és azoknak, akiket az ügy érdekel.* 3–6.
 2) [Lyka Károly válasza] 6.
 1438. – y. [Yartin József]: *Római levél.* (A római művészek forrongása. – A Borghese-képtár ügye.) [A párisi világkiállítás római bizottsága; Vincenzo Cabianca, Cesare Biseo, Camillo Innocenti, Joris Pio és mások; a Borghese-képtár képei] 6–7.
 1439. Donatello [Dömötör István]: *A Földtani múzeum.* [Lechner Ödön] 7–9.
 1440. *Vásárlások a Téli kiállításon.* (Folytatás.) 9.

MŰVESZETI HÍREK

1441. *Lapunk mai számához mellékelve küldjük meg olvasóinknak a „MŰCSARNOK” II-ik (1899 évi) évf.ának címlapját és tartalomjegyzékét.* 9.
1442. *A Téli kiállítást az elmúlt héten igen sokan látogatták.* 9.
1443. *A koronás sorsjáték nyereményei.* 9–10.
1444. *Munkácsy Mihály állapota.* 10.
1445. *A társulati tagok sorsjátéka.* 10.
1446. *A „Magyar Képzőművészek Egyesülete”... [közgyűlés]* 10.
1447. *A párisi kiállítás szobrászati juryje...* 10.
1448. *Az új zsinagóga pályázata.* [Balint Zoltán, Jámbor Lajos, Förk Ernő] 10.
1449. *Új kiállítás az országos képtárban.* 10.
1450. *Magyar művészek Berlinben.* [A Keller és Reiner cég kiállítása, Somssich József, Paczka Ferenc, Paczka Kornélia, Ziegler Károly] 10.
1451. *Művészet a népiskolában.* [Wlassics Gyula] 11.
1452. *A magyar iparművészeti társulat választmánya...* 11.
1453. *A párisi Szalon megnyitása.* 11.
1454. *Plakát-művészek kongresszusa.* [Párizs] 11.
1455. *Pályanyertes műkritikusok.* [Velence] 11.
1456. *Napóleon relikviák.* [Kiállítás a Galerie Georges Petit-ben Napóleon gobelinjeiből] 11.
1457. *A világ legnagyobb képgyűjteményei.* 11.
1458. *Rosa Bonheur-díj.* 11.
1459. *Michel-Angelo-kép a padláson.* [Saint-Briene] 11.
1460. *Német művészek Párisban.* 11.
1461. *Scheurer-Kestner szobra.* [Jules Dalou] 11.
1462. *Egy festő könyve.* [Jules Breton] 11.
1463. *Négy goblen.* [Genova] 11.

III. évf. 2. szám, 1900 január 7.

1464. *Ujváry Ignác: Reformok és eredmények.* [Wlassics Gyula, a párisi kiállítás képvásárló bizottsága, Nemzeti Szalon] 13–15.
1465. *C–s.: Az új tőzsde-palota tervei.* [Alpár Ignác, Lechner Ödön, Baumgarten Sándor, Fischer József és mások] 16–17.
1466. *A Kossuth-Mauzoleum.* [A pályázati hirdetésménynek a Magyar Képzőművészek Egyesülete által átdolgozott szövege] 18–19.
1467. *Yartin József: A művészet foglyai. (Intimebb viszony a művészet s az élet közt. – A múzeumok reformja. – Példák. – A Diocletian-múzeum Rómában. – Szépművészeti múzeumunk. – A városliget, mint kulturális park.)* [A műtárgyak múzeumi elhelyezéséről] 19–21.
1468. *A „Magyar Képzőművészek Egyesülete” évi rendes közgyűlése.* 21–22.
1469. *Állami aranyérmek és a Műbarátok Ösztöndíja pályabírószámai.* 22.
1470. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Folytatás.)* 22–23.

MŰVESZETI HÍREK

1471. *A Téli kiállítást...* 23.
1472. *A képzőművészetek új osztálytanácsosa.* [K. Lippich Elek] 23.
1473. *A király és a királyné mellszobra.* [Zala György] 23.
1474. *A Műbarátok ösztöndíjára...* 23.
1475. *Magyar művészek a „The Poster”-ben.* 23.
1476. *A Lipótvárosi Kaszinó pályázata.* 23.
1477. *Mátyás király szobra.* [Kolozsvár, Fadrusz János] 23.
1478. *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása...* 23.
1479. *A Könyves Kálmán irodalmi és nyomdai részvénytársaság által sokszorosításra és terjesztésre alkalmas történeti festményre hirdetett pályázatra [...] 6 pályamű érkezett be.* 24.

1480. *Arcképleplepezés Szegeden.* [Innocent Ferenc, Bernáth Géza] 24.
 1481. *Iparművészeti jurytagok.* 24.
 1482. *Német festők a párisi kiállításon.* 24.
 1483. *Molière-szobor Lyonban.* 24.
 1484. *Pasini Albert [...] meghalt.* [Alberto Pasini] 24.
 1485. *A párisi kiállítás kapuja.* [Augustin Moreau-Vauthier] 24.
 1486. *Marie Duplessis – Dumas fiú szobrán.* [René de Saint-Marceaux] 24.
 1487. *A velencei nemzetközi műkiállítást a múlt hónapban rekesztették be.* 24.
 1488. *A szerkesztő üzenetei.* 24.

III. évf. 3. szám, 1900 január 14.

1489. Sólyom Gyula: *Nyílt levél Wlassics Gyula dr. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.* [A művásárlás hiányáról, Hock János] 25–28.
 1490. Ambrozovics Dezső: *Válasz a „Hazánk”-nak.* [Rózsa Miklós, Ujváry Ignác] 28–29.
 1491. *Társulatunk tagsági sorsolásai.* [Körlevél a tagsági sorsolás ügyében] 29–30.
 1492. *Magyar művészet Berlinben.* [Két kiállítás magyar művészek képeiből] 30.
 1493. K. Z.: *Országos művásárló egyesület.* 30–33.
 1494. Zoltán Géza: *A társulati sorsolások reformja.* 33.
 1495. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 33–34.
 1496. *Pályázati hirdetések az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1900 évi tavaszi magyar kiállítására.* 34–36.
 1497. Térey Gábor dr.: *Szobor vagy plátán.* [A király által ajándékozott tíz szobor elhelyezéséről] 36.
 1498. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Folytatás.)* 37.

MŰVÉSZTI HÍREK

1499. *A társulati tagok gyarapodása.* 37.
 1500. *A Téli kiállítást az elmúlt héten is sokan látogatták.* 37.
 1501. *Pályabírószágok ülései a Múcsarnokban.* 37.
 1502. *A tavasz kiállításai.* 37.
 1503. *Milán exkirály a Múcsarnokban.* 37.
 1504. *Magyar művészet a párisi kiállításon.* 37.
 1505. *Vajda Zsigmond kartonjai.* 37–38.
 1506. *A Lipótvárosi Kaszinó pályadíja...* [Iványi Grünwald Béla] 38.
 1507. *Kivándorolt Munkácsy-képek.* 38.
 1508. *A Könyves Kálmán pályázata...* [Kosztá József] 38.
 1509. *A milléniumi emlékszobor.* 38.
 1510. *Magyar harcosok szobra az új királyi palotán.* [Senyei Károly] 38.
 1511. *Az iparművészeti társulat karácsonyi kiállítását...* 38.
 1512. *A Velasquez-kiállítás bezárása.* 39.
 1513. *Az iparművészet aranyérme.* 39.
 1514. *Kassa szobrai.* 39.
 1515. *Erdélyrészi szépművészeti társaság.* [Kolozsvár] 39.
 1516. *A király a bécsi múcsarnokban.* 39.
 1517. *Német művészek a párisi kiállításon.* 39.
 1518. *Washington-szobor Párisban.* 39.
 1519. *Gounod és Ambroise Thomas szobra.* [Antonin Mercié, Alexandre Falguière] 39.

III. évf. 4. szám, 1900 január 21.

1520. Vajda Ernő: *Isten báránya.* [Hock János] 41–43.
 1521. Térey Gábor dr.: *Eladott Rembrandtok. Ráth György ügye.* [Ráth György londoni kereskedőnek adta el képeit] 43–44.

1522. Fenyvessy Ferenc: *A társulati sorsjáték reformjához*. 44.
 1523. Hornyay Ödön dr.: *Felelet a körlevélre*. 45.
 1524. *A részletvásár kérdéséhez*. [Idézetek Lyka Károlynak az ügyben írott cikkéből a „Műcsarnok” II. évf.ának 30. számából valamint K. Z. újabb hozzászólásának közlése] 45–46.
 1525. *A társulati sorsjáték első huzása*. 46–47.
 1526. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat plakátpályázata az 1900. évi Tavaszi kiállításra*. 47.
 1527. *Pályabíróságok ülései*. [Nyertesek: Kernstok Károly, Hegedüs László, Ferenczy Károly, Tull Ödön, rövid életrajzokkal] 48–49.
 1528. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Folytatás.)* 49.

MŰVÉSZETI HÍREK

1529. *Térey Gábor dr. és a „Nemzeti Szalón”*. [Térey Gábor, Hock János] 49.
 1530. *A Téli kiállításnak az elmúlt héten is sok látogatója volt*. 49.
 1531. *Állandó művásár a Műcsarnokban*. 49.
 1532. *Társulatunk legközelebbi kiállításai*. 49–50.
 1533. *Koronás sorsolásunk*. 50.
 1534. *Társulatunk vidéki kiállításai*. 50.
 1535. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete*. [Szobrászati szakosztály] 50.
 1536. *Favretto, Leibl és Uhde a Műcsarnokban*. 50.
 1537. *Erzsébet királyné archépei*. [Koppay Árpád: Erzsébet királyné] 51.
 1538. *Új királyarckép*. [Peske Géza] 51.
 1539. *A Szépművészeti Múzeum új vásárlásai*. 51.
 1540. *Ferraris és a német császár*. [Arthur Ferraris] 51.
 1541. *A királyi palota szobrai*. [Holló Barnabás] 51.
 1542. *Műkiállítás Budán*. [Budai Vigadó] 51.
 1543. *Mátyás király szobra*. [Kolozsvár, Fadrusz János] 51.
 1544. *Szent Gellért emléke*. [Jankovics Gyula] 51.
 1545. *Két arckép*. [Keszthelyi Sándor: Erzsébet királyné; Rosner Ervin arckép] 51.
 1546. *Kammermayer Károly síremléke*. [Donáth Gyula] 51.
 1547. *Petőfi-szobor Aradon*. 52.
 1548. *A magyar iparművészeti társulat bazára*. 52.
 1549. *Előadások az Iparművészeti Múzeumban*. 52.
 1550. *Az Iparművészeti Múzeum fejlődése*. 52.
 1551. *A telefonpalota pályázata*. [Díjat nyertek: Balázs Ernő, ifj. Orczy Gyula, Lechner Ödön és Baumgarten Sándor] 52.
 1552. *Festő tanfolyam*. 52.
 1553. *A szerkesztő üzenetei*. 52.

III. évf. 5. szám, 1900 január 28.

1554. Lyka Károly: *Ruskin*. 53–54.
 1555. N. n.: *A „Szegedi Képzőművészeti Egyesület” és Hock János*. [Erdélyi Béla, Sólyom Gyula, Vastagh György, Országos Magyar Képzőművészeti Társulat] 54–56.
 1556. *Állami nagy aranyérmek*. [László Fülöp] 56–57.
 1557. Gróh István: *Modern stílus és magyar stílus*. 57–59.
 1558. *Válaszok a körlevélre*. [Válaszok a Műcsarnok III/3. számában megjelent körlevélre a tagsági sorsolás ügyében] 59–61.
 1559. Donatello [Dömötör István]: *A képes levelezőlapok*. 61–62.
 1560. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Folytatás.)* 62.

MŰVÉSZETI HÍREK

1561. *A Téli kiállítás bezárólag február elejéig lesz nyitva...* 63.
 1562. *A koronás sorsjáték...* 63.

1563. *A Lietzenmayer-kiállítás [...] rendkívül érdekesnek ígérkezik...* 63.
 1564. *A kormány művásárlása.* 63.
 1565. *A Segantini-kiállítás elmarad.* 63.
 1566. *Külpépek a „Nemzeti Szalón” választmányából.* [Dessewffy Arisztid, Kiszely Géza, Szana Tamás] 64.
 1567. *Erzsébet királyné síremléke.* [Zala György] 64.
 1568. *Lotz Károly a „Kunst für Alle”-ban.* [Tahi Antal] 64.
 1569. *A királyné legujabb arcképe.* [Esztergom, Ábrányi Lajos] 64.
 1570. *A székesfőváros párisi képei.* [Olgyai Ferenc, Mednyánszky László, Szlányi Lajos, Mihalik Dániel] 64–65.
 1571. *Wlassics, Fadrusz műtermében.* 65.
 1572. *Erzsébet királyné szobra.* [Gödöllő, Zala György] 65.
 1573. *Andrássy Gyula lovasszobra.* [Zala György] 65.
 1574. *Magyar műhincsek kiállítása.* 65.
 1575. *Művészet-történeti előadások.* 65.
 1576. *Művészi pályázat eldöntése művészek nélkül.* [Mayer Ede] 65–66.
 1577. *Tavaszi képtárlat Pozsonyban.* 66.
 1578. *Párisi festők a kiállításon.* 66.
 1579. *Imeretterjesztő előadás a Múzeumban.* [Hampel József] 66.
 1580. *Hajléktalan szobor.* [Radnai Béla: Pázmány Péter] 66.
 1581. *Új székesegyház Nagy-Szebenben.* 66.
 1582. *A régi magyar ötvösség emlékei.* [Iparművészeti Múzeum, Mihalik József] 66.
 1583. *Orbán Balázs szobra.* [Székelyudvarhely, Hargita Nándor] 66–67.
 1584. *A párisi Szalón ezévi kiállítása [...] elmarad.* 67.
 1585. *Francia művészek egy kollégájukért.* [Alfred Stevens] 67.
 1586. *A párisi kiállítás magyar pavilonja.* 67.
 1587. *A királyné Heine-szobra.* [Bécs] 67.
 1588. *Muzulmán művészet a Louvre-ban.* 67.
 1589. *A párisi új szépművészeti palota.* 67.
 1590. *A szerkesztő üzenetei.* 67.

III. évf. 6. szám, 1900 február 4.

1591. Vajda Ernő: *Fiat lux.* [A „művészi reform” és Hock János kritikája] 69–73.
 1592. Lyka Károly: *A gyűjtők sorsa. – Szeljegyzetek a Rembrandt-ügyhöz és a magyar Pacca-törvényhez.* [Térey Gábor dr.] 73–75.
 1593. N. n.: *Az Erdélyrészi Szépművészeti Társaság.* [Kolozsvár, Erdélyrészi Szépművészeti Társaság, célok és alapszabályok] 75–76.
 1594. P.: *Az egyesületi aranyérem odaitélése.* [Nyertes: Lechner Ödön, rövid életrajzzal] 76–77.
 1595. N. n.: *A Szépművészeti Múzeum.* [Zsilinszky Mihály államtitkár jelentése a képviselőházban a Szépművészeti Múzeum helyzetéről] 77–79.
 1596. Rexa Dezső: *Műkiállítás Budán.* 79–80.
 1597. Big-Boy: *Temetés után.* [Walter Crane, John Ruskin] 80–81.
 1598. N. n.: *Feszty Adolf. 1846 – 1900.* 81–82.
 1599. *Állandó művásár.* [A Műcsarnok-beli „Állandó művásár” szabályzata] 82.
 1600. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Folytatás.)* 82–82.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1601. *Lechner Ödön ünneplése.* 83.
 1602. *A Téli kiállítás csütörtökön, február 1-én záródott.* 83.
 1603. *A király művásárlása.* 83.
 1604. *A koronás sorsjáték...* 83.
 1605. *Társulatunk vására a Nemzeti Múzeumnak.* [Kárpáthy Rezső, Szenes Fülöp] 83.

1606. *A Liezenmayer-kiállítás anyagának legnagyobb része már együtt van...* 83.
 1607. *Lenbach-kollekció a Múcsarnokban.* [Franz Lenbach] 83–84.
 1608. *Vásárlások a Szépművészeti Múzeum számára.* [Révész Imre, Fadrusz János] 84.
 1609. *Ajándékok az Országos Képtár számára.* [Emil Orlik, Ébner Lajos, Morelli Gusztáv, Zichy Mihály] 84.
 1610. *A Tavaszi kiállítás plakátja.* 84.
 1611. *Kiállítás a művészi nyugdíjalap javára.* [Nemes Nándorné grófnő] 84.
 1612. *Magyar festők a párisi kiállításon.* [Márk Lajos, Mihalik Dániel rendezik a magyar osztály kiállítását] 84.
 1613. *Új kiállítás az Országos Képtárban.* [A Prado és az Ermitázs remekműveinek reprodukcióból] 84.
 1614. *Ferraris Artur...* 84.
 1615. *A királyi palota majolika-képei.* [Roskovics Ignác] 84–85.
 1616. *Az aradi Szentháromság szobra.* [Róna József] 85.
 1617. *A budai Vigadó palotáját...* [Árkay Aladár] 85.
 1618. *Az Andrássy-lovasszobor.* [Zala György, Andrássy Gyula gr.] 85.
 1619. *A székesfőváros pályázata.* [A Gellérthegy és a Szt. Gellért-szobor elrendezésére] 85.
 1620. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület...* [ülés] 85–86.
 1621. *Bocskay István szobra.* [Holló Barnabás] 86.
 1622. *A koronázási jubileum-díj.* 86.
 1623. *A művészet szerepe kereskedelmünkben.* [Bán Zsigmond dr. előadása] 86.
 1624. *A magyar ház cím alatt...* [Jankó János dr. előadása] 86.
 1625. *A kereszténység az iparművészetben.* 86–87.
 1626. *A mintarajziskola kiállítása.* 87.
 1627. *A párisi visszautasítottak.* 87.
 1628. *A szemérmes főudvarmester.* [Berlin] 87.
 1629. *Művészet az utcajelző táblákon.* [Berlin] 87.
 1630. *A szerkesztő üzenetei.* 87.

III. évf. 7. szám, 1900 február 11.

1631. Lyka Károly: *Liezen-Mayer Sándor.* 89–91.
 1632. Szana Tamás: *Mizeriák.* [A műértő és –vásárló publikum hiányáról, a közönség megnyerése érdekében tett lépésekről] 91–92.
 1633. *A Téli Kiállítás eredményei.* 92–95.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 1634. *A Lietzenmayer-kiállítás.* [Györk Leó képei is szerepeltek a kiállításon] 95.
 1635. *A koronás sorsjáték húzása.* 95.
 1636. *A magyar művészet a párisi kiállításon.* 95.
 1637. *A Nadányiné-ösztöndíj nyertese.* [Nagy Zsigmond] 95.
 1638. *Szobrászok tiltakozása.* [A Szent István-bazilika reliefszobor pályázata ügyében; Damkó József, Führer Richárd, Mayer Ede] 95–96.
 1639. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület.* [ülés] 96.
 1640. *László Fülöp kitiöntetése.* 96.
 1641. *A Prado és az Eremitage képei.* [kiállítás az Országos Képtárban] 96.
 1642. *A székes-főváros párisi képei.* [Vita a főváros által rendelt Mednyánszky-, Olgyai-, Szlányi- és Mihalik-képek körül] 96–97.
 1643. *A magyar építőművészet sérelme.* 97.
 1644. *Munkácsy „Honfoglalás”-a.* [A kép elhelyezéséről] 97.
 1645. *Magyar festő a pápánál.* [László Fülöp] 97.
 1646. *Magyar fürdők látképei a párisi kiállításon.* [Bruck Miksa] 98.
 1647. *Benczur Gyula ezredévi festménye.* 98.
 1648. *Andrássy Gyula gróf szobra.* [Zala György] 98.

1649. *Telcs Ede terrakottái.* 98.
 1650. *A kolozsvári Mátyás-szobor leleplezése.* 98.
 1651. *A főváros a párisi kiállításon.* 98.
 1652. *Az aradi Szentháromság-szobor.* [Róna József] 98–99.
 1653. *A karácsonyi iparművészeti kiállítás kitüntetései.* 99.
 1654. *A modellek megrendszabályozása.* 99.
 1655. *A német császár arcképe.* [Arthur Ferraris] 99.
 1656. *Egy szédelgő „egyesület” gyászos vége.* [Első Magyar Műbarátok Egyesülete] 99.
 1657. *Menzel Adolf nemesi címere.* 99.
 1658. *Stevens-kiállítás Párisban.* [Alfred Stevens] 99.
 1659. *II. Sándor cár szobra Bulgáriában.* 99–100.
 1660. *Egy érdekes művész halála.* [Charles Felu] 100.
 1661. *A szerkesztő üzenetei.* 100.

III. évf. 8. szám, 1900 február 18.

1662. A. B.: *A művészek és a társaság.* [Reflexió Rexa Dezsőnek a Műcsarnok 1900/6 számában írt cikkére] 101–103.
 1663. Wágner Géza dr.: *Észrevételek. – A főváros és a képzőművészek. – Magánvásárlás.* [A főváros által rendelt Mednyánszky-, Olgyai-, Szlányi- és Mihalik-képek körüli vitáról valamint a magánvásárlások csekély számáról] 103–105.
 1664. Arséne Alexandre: *A londoni Van Dyck-kiállítás.* 105–107.
 1665. *Külföldi kiállítások naptára.* 107–109.
 1666. *Vásárlások a Téli kiállításon. (Vége.)* 109.
 MŰVÉSZTI HÍREK
 1667. *A Tavaszi kiállítás elhalasztása.* 109.
 1668. *Magyar művészet Berlinben.* [A Keller és Reiner műkereskedő cég kiállításán szereplő művészek névsora] 109.
 1669. *Pállya Celesztin külön kiállítása.* 109.
 1670. *A társulati plakátpályázat eredménye.* [Nyertes: Fényes Adolf] 109.
 1671. *A Liezen-Mayer-Győrök kiállítást a közönség az első héten igen sűrűn látogatta...* 109–110.
 1672. *Magyar grafika a párisi kiállításon.* [A párizsi nemzetközi kiállításra a zsűri által összeválogatott magyar grafikai művek listája] 110.
 1673. *Klein Miksa csoportos kiállítása.* 110.
 1674. *Az Erdélyi Szépművészeti Társaság...* 110.
 1675. *Kiállítás a művészi nyugdíjalap javára.* 110.
 1676. *Az állandó művásár...* 110.
 1677. *A főváros a párisi kiállításon.* [Vita a főváros által rendelt Mednyánszky-, Olgyai-, Szlányi- és Mihalik-képek körül] 110–111.
 1678. *Magyar művész sikere külföldön.* [Kubinyi Sándor] 111.
 1679. *Az iparművészeti állami aranyérem nyertese.* [Horti Pál] 111.
 1680. *Művészi mozgalmak Kassán.* [Hornyai Ödön dr.] 111.
 1681. *Huszárkiállítás az Iparművészeti Múzeumban.* [Vágó Pál] 111–112.
 1682. *Az aradi Szentháromság-szobor.* [Róna József] 112.
 1683. *Mátyás király szobra.* [Kolozsvár, a leleplezési ünnep előkészületei] 112.
 1684. *Az Iparművészeti Múzeum látogatottsága.* 112.
 1685. *Lendvay Márton szobra.* [szoborbizottság alakult] 112.
 1686. *Külföldi szobrok.* 112.

III. évf. 9. szám, 1900 február 25.

1687. Lyka Károly: *Főpróba*. [Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban a párizsi kiállításra kiválasztott iparművészeti tárgyakból, Vágó Pál, Pataky László, Hermann Ottó] 113–114.
 1688. Rexa Dezső: *A társaság és a művészetek*. [Válasz A. B. úrnak a Múcsarnok 1900/7. számában írott azonos című cikkére] 114–116.
 1689. Donatello [Dömötör István]: *Munkácsy „Honfoglalása”*. [A kép elhelyezéséről] 116–117.
 1690. N. n.: *A Szent István-terem*. [Hauszmann Alajos, Thék Endre, Roskovics Ignác] 118.
 1691. – x.: *Iparművészeti iskolánk Párisban*. [Az Iparművészeti Iskola növendékeinek munkái a párizsi kiállításra] 118–120.
 1692. N. n.: *Idősb Stornó Ferenc ünneplése*. [rövid életrajzzal] 120.

MŰVÉSZETI HÍREK

1693. *A Lietzenmayer- és a Győrök-kiállítás...* 120–121.
 1694. *A király Zala műtermében*. [Zala György] 121.
 1695. *A párizsi kiállítás Budapesten*. [Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban a párizsi kiállításra kiválasztott iparművészeti tárgyakból, Vágó Pál, Pataky László, Herman Ottó] 121.
 1696. *A művészi nyugdíj- és segélyalap...* 122.
 1697. *Próbakiállítás a Múcsarnokban*. 122.
 1698. *László Fülöp a pápánál*. 122.
 1699. *Szent István mellszobra Párisban*. 122.
 1700. *A hereszténység iparművészete*. [Czobor Géza dr. előadása] 122–123.
 1701. *Kossuth archépének a leleplezése*. [Sepsiszentgyörgy, Gyárfás Jenő] 123.
 1702. *Az Iparművészeti Könyvtár címjegyzéke*. 123.
 1703. *Mátyás király szobra Párisban*. [Fadrusz János] 123.
 1704. *Főolvasás a művészetről*. [Rothausser Miksa előadása „Zsidóság a művészetben” címmel] 123–124.
 1705. *Egy régi templom restaurálása*. [Avas (Miskolc)] 124.
 1706. *Egy régi ötvösremek*. [Brassó] 124.
 1707. *A XIX. századbeli magyar iparművészet a párizsi kiállításon*. 124.
 1708. *Beteg festőművész*. [Arnold Böcklin] 124.
 1709. *A világhiállítás tízéves tárlata*. 124.
 1710. *Üvegfestők kiállítása*. [Karlsruhe] 124.
 1711. *Stevens és a pénz*. [Alfred Stevens] 124.

III. évf. 10. szám, 1900 március 4.

1712. A. B.: *Még egyszer: a művészek és a társaság*. [Válasz Rexa Dezsőnek a Múcsarnok 1900/9. számában írott cikkére] 125–127.
 1713. U. F.: *Észrevételek az „Észrevételekre”*. [Válasz Wágner Géza dr. műgyűjtőnek a Múcsarnok 1900/8. számában írott cikkére a művásárlásról] 127–129.
 1714. N. n.: *Szobrászművészek sérelme*. [A Szent István-bazilika reliefs pályázata, a Magyar Képzőművészek Egyesülete szobrászszakosztályának beadványa az ügyben a székesfőváros tanácsához és a beadvány sorsa; Damkó József, Führer Richárd, Mayer Ede művészek, Ráth György bizottsági elnök] 129–131.
 1715. *Pályázati hirdetés Erzsébet királyné szobrára*. 130–131.
 1716. *Vásárlások a Liezen-Mayer és a Győrök-kiállításból*. 131–134.

MŰVÉSZETI HÍREK

1717. *Kiállítás a művészi nyugdíjalap javára*. 134.
 1718. *Jótekonycélú sorsjáték*. 134–135.
 1719. *A Liezen-Mayer és Győrök-kiállítás...* 135.
 1720. *Jókai Munkácsy „Honfoglalás”-áról*. [Jókai Mór főolvasása a Kisfaludy-Társaságban Munkácsy Mihály „Honfoglalás”-ának elhelyezése ügyében] 135.

1721. *Próbakiállítás a Múcsarnokban.* 135.
 1722. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület...* [Szegedi Képzőművészeti Egyesület, mütárlat] 135–136.
 1723. *Kiállítás Pozsonyban.* [Pozsony, Képzőművészeti Egyesület] 136.
 1724. *Az Országos Képtár kiállítása.* 136.
 1725. *Az Iparművészeti Társulat sorsjátéka.* 136.
 1726. *Az Iparművészeti Múzeumból.* 136.

III. évf. 11. szám, 1900 március 18.

1727. Lyka Károly: *Székely Bertalan.* [Székely Bertalan kiállítása alkalmából] 137–138.
 1728. N. n.: *Néhai özvegy gróf Nemess Nándorné műveinek a kiállítása.* [szül. báró Rasonnet Eliza, szemelvények a budapesti lapok tudósításaiból a művésznőről és a kiállításról] 138–140.
 1729. N. n.: *Szobrászművészek sérelme.* [A Szent István-bazilika reliefs pályázata, a Magyar Képzőművészek Egyesülete szobrásszakosztályának föllebbezése a székesfővárosi Tanácshoz] 140–141.

MŰVÉSZETI HÍREK

1730. *Az Országos Képtár új szerzeményei.* 141.
 1731. *Művészeti felolvasás Kassán.* [Hornyai Ödön dr.] 141.
 1732. *Hegedüs miniszter a Beschorner ércöntőben.* 141.
 1733. *A „Múbarátok Körének” tervei.* 141–142.
 1734. *Munkácsy „Honfoglalás”-a a Szépművészeti Múzeumban.* 142.
 1735. *A párisi katalógus.* [Hegedüs László] 142.
 1736. *Az új országház falfestményei.* [Dudits Andor] 142.
 1737. *Budapest a párisi kiállításon.* [Bruck Lajos, Rauscher György] 142.
 1738. *Székely Bertalan kiállítása.* [Nemzeti Szalon] 142.
 1739. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület...* [választmányi ülés, Hock János] 142–143.
 1740. *Az új börzepinglota.* [Alpár Ignác] 143.
 1741. *Gyulai Pál szobra.* [Stróbl Alajos] 143.
 1742. *Magyar festő a pápánál.* [László Fülöp] 143.
 1743. *Egy Munkácsy-kép sorsa.* [New York] 143.
 1744. *Magyar művész sikere a külföldön.* [Basch Árpád] 143.
 1745. *II. Szilveszter pápa szobra.* 143.
 1746. *Az Unio képe.* [Kolozsvár] 143.
 1747. *Szent Gellért szobra.* [Jankovics Gyula] 143.
 1748. *Az Iparművészeti Múzeum...* 143.
 1749. *A kassai honvéd-émlék.* [Mátray Lajos] 144.
 1750. *Tisza Lajos gróf szobra.* [Szeged] 144.
 1751. *A budavári Szt. Zsigmond-kápolna oltárképei.* 144.
 1752. *Kiállítás a Glaspalastban.* 144.
 1753. *Művészeti boncolóstan.* 144.
 1754. *Morelli Gusztáv fölolvása.* 144.
 1755. *Új exellenciás művész.* [Anton Werner] 144.

III. évf. 12. szám, 1900 április 1.

1756. Kalecsinszky Sándor: *Egyről-másról. (Reformjavaslatok.)* [Javaslatok a társulat megújítására] 145–148.
 1757. Dr. Kunfy Lajos: *Refleksziók Berzeviczy Albertnek a képzőművészeti budget tárgyalása alkalmával tartott beszédére.* [A modern képzőművészeti irányzatok védelmében] 148–149.

1758. N. n.: *A magyar művészet Párisban*. [A kiállításon résztvevő magyar képzőművészek névsora] 149–150.
 1759. Donatello [Dömötör Isván]: *Egy építészeti pályázat*. [A postatakaróképzőintézet pályázata, Berczik Gyula, Lechner Ödön] 150–152.
 1760. Yartin [Nyitray] József: *A római műtárlat*. [Joris Pio és mások] 152–154.
 1761. N. n.: *Zsolnay Vilmos. 1827–1900*. – 154–155.

MŰVÉSZETI HÍREK

1762. *A királyné arcképe Budapesten*. [Benzúr Gyula] 155.
 1763. *A tavaszi magyar kiállításra...* 155.
 1764. *Klein Miksa...* 155.
 1765. *Sorsjáték a Múcsarnokban*. 155–156.
 1766. *Magyar művészet Berlinben*. [A Berliner Tagblatt megjegyzései a berlini Keller és Reiner-féle magyar kiállításról] 156.
 1767. *László Fülöp sikere Rómában*. 156.
 1768. *Magyar művész sikere Münchenben*. [Tölgyessy Artúr] 156.
 1769. *Tavaszi műtárlat Szegeden*. [Szegedi Képzőművészeti Egyesület, Vastagh György] 156–157.
 1770. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat közgyűlése*. 157.
 1771. *A magyar Nemzeti Múzeum képtárának a leíró katalógusa...* [Peregriny János dr.] 157.
 1772. *Gróf Nemess Nándorné saját arcképe Firenzében*. 158.
 1773. *A szolnoki művésztelep*. 158.
 1774. *Műtörténeti előadás munkásoknak*. 158.
 1775. *A szent Zsigmond-kápolna oltárképei*. [Roskovics Ignác, Tury Gyula, Hegedüs László] 158.
 1776. *A magyar Iparművészeti Társulat választmánya...* 158–159.
 1777. *Kiadó műterem*. 159.
 1778. *A huszárterem négy új képe*. 159.
 1779. *Az Iparművészeti Társulat közgyűlése*. 159.
 1780. *Szépítőművészeti előadások*. 159.
 1781. *A Borghese-képtár megvásárlása*. 159.
 1782. *A párisi szalon*. 159.
 1783. *A bécsi tavaszi műtárlat*. 159.
 1784. *Stuck Ferenc nagybeteg*. 160.
 1785. *Herkomer zománccfestményei*. 160.
 1786. *Moreau-múzeum Párisban*. 160.
 1787. *Rodin tanár*. [Auguste Rodin iskolát nyitott] 160.

III. évf. 13. szám, 1900 április 8.

1788. Sólyom Gyula: *Klein Miksa*. 161–163.
 1789. N. n.: *Tavaszi műkiállítás Szegeden*. [A kiállítás megnyitása és az eseményről szóló tudósítások; Vastagh György] 163–165.
 1790. *A társulati sorsjáték második húzása*. 165–166.

MŰVÉSZETI HÍREK

1791. *A tavaszi kiállítása anyaga [...] teljesen el van rendezve...* 166.
 1792. *A Műbarátok Köre művásárlása*. 166.
 1793. *Jótekonycélú sorsjáték*. 166–167.
 1794. *Magyar művészet Párisban*. [Az előző számból kimaradtak] 167.
 1795. *A berlini magyar kiállítás sikere*. 167.
 1796. *Lotz-kiállítás a Múcsarnokban*. 167.
 1797. *László Fülöp kitüntetése*. 167.
 1798. *A Wesselényi-emléktábla Párisban*. [Holló Barnabás] 167.

1799. *Zsolnay szobra*. [Pécs] 167.
 1800. *Női festőiskola*. [Karlovszky Bertalan, Tolnay Ákos] 167–168.
 1801. *Az Országos Képtár új kiállítása*. 168.
 1802. *Az Erdélyrészi Szépművészeti Társaság*. 168.
 1803. *A magyar Iparművészeti Társulat...* [Közgyűlés] 168.
 1804. *Photo-Klub Budapesten*. 168–169.
 1805. *A párisi Szalon-ról...* 169.
 1806. *Az új müncheni műcsarnokot...* 169.
 1807. *Koronás művészek*. [London] 169.
 1808. *Félig kész szobor leleplezése*. [Nimes, Alexandre Falguière] 169.
 1809. *A Louvre Rotschild-terme*. 169.
 1810. *Művészviszály Münchenben*. 169.
 1811. *Csehek a német művészet ellen*. [Wencel Brožík] 169.
 1812. *Érdekes kiállítások Párisban*. [Auguste Rodin; orientalisták kiállítása] 169.
 1813. *A müncheni kir. festőakadémián...* [Symai K. Imre] 170.
 1814. *A lefestett lex Heinze*. [Gabriel Max] 170.
 1815. *Művészeti botrány Bécsben*. [Gustav Klimt] 170.
 1816. *Megőrült művész*. [Peter Severin Krøyer] 170.
 1817. *Rafael sírja és a milói Vénusz*. 170.
 1818. *Reklám Michel-Angelonak*. 170.
 1819. *Kiásott műreemek*. [Boscoreale] 170–171.
 1820. *XIV. Lajos udvari festői*. 171.
 1821. *A szobrászati oktatás reformja*. [Edmund von Hellmer] 171.
 1822. *Tartós freskók*. [Koppenhága, Oscar Matthiesen] 171–172.
 1823. *Képrombolók*. 172.

III. évf. 14. szám, 1900 április 15.

1824. *Albatrosz: A szolnoki művésztelep*. [A „nemzeti jellegről”, Lippich Gusztáv] 173–175.
 1825. N. n.: *A Tavaszi Kiállítás megnyitása*. [Klein Miksa, Roskovics Ignác, Pállya Celesztin] 175–176.
 1826. N. n.: *Az ezredéves emlékmű veszedelme*. [Tudósítások az ezredéves emlékmű megpredt oszlopáról, Zala György] 176–177.
 1827. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon*. 177.
 MŰVÉSZETI HIREK.
 1828. *A Tavaszi Kiállítást az első napokban igen szépen látogatta a közönség*. 178.
 1829. *Koronás sorsjáték a Műcsarnokban*. 178.
 1830. *Benczúr Gyula Munkácsynál*. 178.
 1831. *Klein Miksa hazatérése*. 178.
 1832. *Donáth Gyula műterméből*. 178.
 1833. *Magyar művészet Berlinben*. 178–179.
 1834. *Magyar művészet a külföldön*. [Toroczkai Wigand Ede, Györgyi Kálmán] 179.
 1835. *Művészeti élet Szegeden*. [Szegedi Képzőművészeti Egyesület, Vastagh György, Keleti Gusztáv] 179.
 1836. *A szolnoki művésztelep*. 179.
 1837. *A Szépművészeti Múzeum építése*. 179.
 1838. *Munkácsy-képek a párisi kiállításon*. [Andrássy Gyula és Kossuth Lajos arcképei] 180.
 1839. *A székesfőváros képzőművészeti bizottsága...* [Stetka Gyula, Barabás Miklós, Farkas Miklós] 180.
 1840. *Szabadságszobor a debreceni ipartestületnél*. [Tóth András] 180.
 1841. *Husvét az Iparművészeti Múzeumban*. 180.
 1842. *Pályázat az isaszegi honvédszoborra*. 180.

1843. *Katonatisztek a képzőművészetekért.* 180.
 1844. *Arcképleleplezés.* [Tury Gyula: Abonyi Lajos] 180.

III. évf. 15. szám, 1900 április 22.

1845. Passer: *Szeged.* [A Szegedi Képzőművészeti Egyesület kiállításáról] 181–182.
 1846. N. n.: *Művészek ünneplése Szegeden.* [Művészek látogatása Szegeden a kiállítás alkalmából; az elkelt ill. nyereményül kiosztott művek jegyzéke] 182–184.
 1847. Donatello [Dömötör István]: *Művésznövendékek kiállítása.* [A Mintarajziskola és a Rajztanárképző növendékeinek kiállítása, Székely Andor, Katz Endre, Podvinecz Sándor] 184–185.
 1848. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon. (Folytatás.)* 185.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1849. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat...* 186.
 1850. *A Tavaszi Kiállítás a megnyitás óta állandóan nagy látogatottságnak örvend.* 186.
 1851. *A kétezer koronás Rókk Szilárd díjra...* 186.
 1852. *Szavazási határidő.* 186.
 1853. *A király műtárgyai.* 186.
 1854. *A Hazai Művásárlók Egyesülete.* [Bruck Miksa, Münnich Aurél] 186.
 1855. *A királyné szobra Gödöllőn.* [Zala György] 186.
 1856. *Műkiállítás Pozsonyban.* 187.
 1857. *Dudits Andor...* 187.
 1858. *Szógyény-Marich László archépe.* [Vaskovics Erzsébet] 187.
 1859. *Magyar művészek Párisban.* 187.
 1860. *Műkiállítás Nagyváradon.* [Bihari Sándor] 187.
 1861. *A „Magyar Művészet levelezőlapokon”...* [Csók István, Poll Hugó, Karlovszky Bertalan] 187.
 1862. *A kolozsvári Mátyás-szobor leleplezése.* [Fadrusz János] 187.
 1863. *Pázmány Péter és Verbőczy István szobra.* 188.
 1864. *A belvárosi templom lerombolása.* [A kultuszminiszter leirata a templom védelmében] 188.
 1865. *Petőfi-szobor Pozsonyban.* [Fadrusz János] 188.
 1866. *A keszthelyi Feszeticszoborbizottság...* [Stróbl Alajos] 188.
 1867. *A lipótvárosi bazilika építése.* 188.
 1868. *A győri hősök szobra.* [Mátray Lajos] 189.
 1869. *Mátyás király emléke a budai várban.* [Stróbl Alajos] 189.
 1870. *Képes levelezőlap-kiállítás.* [Iparművészeti Múzeum] 189.
 1871. *A művészet szélhámosa.* 189.
 1872. *Falguière – meghalt.* 189–190.
 1873. *A párisi Salon.* 190.
 1874. *Parlaghy Vilma Berlinben.* 190.
 1875. *Müncheni művészek a párisi kiállításon.* [A résztvevő müncheni művészek névsora] 190.
 1876. *Egy művészeti akadémia veszedelme.* [Szentpétervár] 190.
 1877. *Művészeti kongresszus Párisban.* 190.
 1878. *Kitüntetett művészek.* [A bécsi nagy műtárlat díjazottjai: Frans Courtens, Heinrich Lefler, Joseph Urban és mások] 190.
 1879. *A Théâtre Français múzeuma.* 190–191.
 1880. *A modern szobor.* [Augustin Moreau-Vauthier] 191.
 1881. *Felöltötött szobrok.* [„Lex Heinze”] 191.
 1882. *A párisi Washington-szobor.* [Daniel C. French] 191.
 1883. *A szerkesztő üzenetei.* 191.

III. évf. 16. szám, 1900 április 29.

1884. Dénes-Diner József: *A magyar művészet érdekében*. [Művészetkritikáról, „nemzeti művészetéről” és „művészetpolitikáról”] 193–195.
1885. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1900. évi rendes közgyűlése*. 195–196.
1886. *A társulati bizottságok és az igazgatóság megalakulása*. 196.
1887. *A Tavaszi Kiállítás bírálata*. [Villányi Alajos társulati tag sorainak közlése a „Műcsarnok” megjegyzésével] 197–198.
1888. *A választmány jelentése a társulat 1899. évi működéséről*. 198–200.
1889. táblázat: *Összehasonlító kimutatás az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1899. évi előirányzata és a tetteleg elért eredményekről*. 201.
1890. táblázat: *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat költségeloirányzata az 1900. évre*. 202.
1891. táblázat: *Mérleg az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat vagyonáról 1899. december 31-én*. 203.
1892. táblázat: *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat gazdálkodásának eredménye az 1899. évben*. 204.
1893. *A Tavaszi Kiállítás pályabírói*. 205.
1894. Sydney Carton [Rozsnyai Kálmán]: *Londoni levél*. [Walter Crane, Hubert Herkomer, Lancelot Crane, Frederick Francis Foottet, William Colton, László Fülöp és mások] 205–206.
1895. A M. Iparművészeti Társulat elnöksége: *Pályázat*. 207.
1896. *Társulatunk nyertes tagjaihoz*. 207–208.
1897. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon*. 208.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1898. *A Tavaszi Kiállítást az elmúlt héten is sokan látogatták*. 208.
1899. *A Rökk Szilárd jutalomra...* 208.
1900. *A király szobrai és József kir. herceg*. [Pázmány Péter és Werbőczy István szobrainak elhelyezéséről] 208.
1901. *Magyar művészet Párisban*. [Márk Lajos, Mihalik Dániel, Fadrusz János, Zala György, Holló Barnabás] 209.
1902. *A postatakarékpéntzár palotája*. [Lechner Ödön] 209.
1903. *A pozsonyi műkiállítás...* 209.
1904. *Kossuth-szobor Nagy-Körösön*. [Tóth András] 209.
1905. *Képzőművészeti mozgalmak Nagyváradon*. [Bihari Sándor] 209–210.
1906. *Női festőiskola*. 210.
1907. *Hunyady János szobra*. [Tóth István] 210.
1908. *Művésztelep Sátoralja-Ujhelyen*. [Margittay Tihamér] 210.
1909. *Szédelgő műkereskedő*. 210.
1910. *Pállya-bankett*. [Pállya Celesztin] 210.
1911. *Tanulók a műtermekben*. 210–211.
1912. *Zsolnay Vilmos emléke*. 211.
1913. *Szent Gellért szobra*. [Pályázat a Gellért-hegy rendezésére] 211.
1914. *Az Orsz. Képtár új kiállítása*. 211.
1915. *Művészettörténeti előadások*. 211.
1916. *Orczy Béla báró arképe*. [Maszákné Barabás Ilona] 211.
1917. *Művésznövendékek kiállítása*. 211.
1918. *Művészeti ösztöndíjak*. 211.
1919. *Falguiére temetése*. 212.
1920. *A párisi Salon díszérmei*. [Albert Desiré Guilbert, Ferdinand Humbert, Raul Charles Verlet] 212.
1921. *III. Sándor cár szobra*. [Szentpétervár, Pierre Troubetzkoy] 212.
1922. *Rotschild báró a Louvrenak*. 212.
1923. *Érdekes jubileumot...* [Andreas Achenbach] 212.

III. évf. 17. szám, 1900 május 6.

1924. N. n.: *Munkácsy*. [gyászjelentés] 213.
 1925. N.n.: *Munkácsy Mihály élete. 1844–1900.* – 214–218.
 1926. Harsányi Pál: *Visszaemlékezés Munkácsy pályakezdetére.* 218–220.
 1927. Lyka Károly: *Munkácsy művészete.* 220–222.
 1928. N. n.: *Szobrot Munkácsynak!* [Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ülésén Végh Arthur javaslatára határozat született: gyűjtést kezdnek a szoborra] 223.
 1929. *A gyász híre Budapesten és a temetés előkészületei.* 223–225.
 1930. *A részvét.* :
 1931. *A király részvéte.* 225.
 1932. *Társulatunk részvéte.* 225–227.
 1933. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete részvéte.* 227–228.
 1934. *A Nemzeti Szalon részvéte.* 228.
 1935. *A képviselőház részvéte.* 228–229.
 1936. Dénes Diner József: *A magyar művészet érdekében. II.* [A nemzeti művészetről] 229–231.
 1937. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon. (Folytatás.)* 231.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 1938. *A Tavaszi Kiállítást [...] sokan látogatták.* 231.
 1939. *Erzsébet szobor Pöstyénben.* [Jankovics Gyula] 231.
 1940. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület tavaszi kiállítása [...] április 30-ikán záródott.* 231.
 1941. *Műkiállítás Székesfehérváron.* [Németh Lajos] 231–232.
 1942. *Az aradi művészeti egyesület vasárnap alakult meg...* 232.
 1943. *A jáki templom újjáépítése.* [Gyalus László] 232.
 1944. *Pázmány Péter szobra.* [Radnai Béla] 232.
 1945. *A párisi szépművészeti paloták megnyitása.* 232.
 1946. *Ajvazovszky meghalt.* [Iván Konstantinovics Ajvazovszkij] 232.

III. évf. 18. szám, 1900 május 13.

1947. N. n.: *Isten veled...!* [Munkácsy Mihály halálára] 233–234.
 1948. N. n.: *A temetés előkészületei.* 234–236.
 1949. N. n.: *A halott utazása. (Bonntól – Budapestig; A halott megérkezése; A fáklás gyászmenet; A Mücsarnokban; „Interwievk”; Munkácsyné; Munkácsy végső pillanatai.)* 236–240.
 1950. N. n.: *A ravatal. A koszorúk.* 240–242.
 1951. N. n.: *A részvét.* [Gyászjelentések, részvét nyilvánító levelek...] 242–247.
 1952. N. n.: *A temetés. (Künn az utcán; A gyászszertartás; A bucsubeszéddek; A gyászmenet; A sirbatétel)* 247–254.
 1953. N. n.: *A Mester sírja.* 254.
 1954. N. n.: *A temetés után. (Otthon; A rekviem; Az özvegy elutazása; A művészek gyásza)* 254–255.
 1955. N. n.: *Szobrot Munkácsynak!* [Adakozók névsora] 255–256.
 1956. *A Tavaszi Kiállítás [...] Munkácsy halála miatt 9 napig zárva volt...* 256.

III. évf. 19. szám, 1900. május 20.

1957. Dénes-Diner József: *A magyar művészet érdekében. III.* 257–259.
 1958. Vajda Zsigmond: *Levél a szerkesztőhöz.* [Javaslatok a művészeti élet föllendítésére] 259–261.

1959. *A Munkácsy-gyász. (Az özvegy köszönete. Külföldre szánt gyászjelentések. Munkácsy-kiállítás Párisban.)* 261–263.
1960. Zilzer Antal: *Fölvívás a művészekhez.* [Szobor Munkácsynak, Munkácsy emlékalbum] 263–264.
1961. Ernst Lajos: *Két indítvány a magyar művészet jövője érdekében.*
1962. *Az olajnyomatok eltörlése.* 264.
1963. *Kiállítások rendezése a Keleten.* [A Balkán-félsziget nagyvárosaiban] 264–265.
1964. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete gyűlése.* 265–266.
1965. N. n.: *Ajvazovszky Konstantinovics Iván. 1817–1900.* – 266–267.
1966. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon. (Folytatás.)* 268.
- MŰVÉSZETI HÍREK
1967. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 268.
1968. *A Tavaszi Kiállítás [...] ismét elég szép látogatottságnak örvend.* 268.
1969. *Pályabírószágok ülései.* 268–269.
1970. *A párisi jury tagjai.* [Andrássy Tivadar, Lotz Károly] 269.
1971. *A földtani intézet fölavatása.* [Lechner Ödön] 269.
1972. *Magyar művész sikere Bécsben.* [László Fülöp] 269.
1973. *A pozsonyi műkiállításra szánt művek [...] a napokban indultak útra Pozsonyba...* 269.
1974. *Műszeretet a vidéken.* [Kassa, Hornyay Ödön fölolvasása] 269.
1975. *Erzsébet királyné szobra.* [Kolozsvár, Szirmai Antal] 269.
1976. *Az országos Képtár metszetgyűjteményének betűsoros katalógusa.* [Térey Gábor] 269–270.
1977. *A székesfehérvári kiállítás.* [Németh Lajos, kiállító művészek névsora] 270.
1978. *Izsó Miklós emlékezete.* 270.
1979. *A Szegedi Képzőművészet Egyesület.* [Közgyűlés; Hock János] 270.
1980. *A népiskolai szemléltető képek.* [Wlassics Gyula] 270.
1981. *Fuchs Emil.* 270–271.
1982. *A Mátyás-szobor leleplezése.* [Kolozsvár, Fadrusz János, a leleplezési ünnepség programja] 271.
1983. *Emlékszobor Hirsch bárónak.* [New York, George Edwin Bissel] 271.
1984. *A kassai honvédemlék.* [Fadrusz János] 271.
1985. *A postatakarékpénztár palotájának tervpályázata.* [Lechner Ödön] 271.
1986. *Pancsova város királyné-képe.* 271.
1987. *Szontágh Pál archépe.* [Braunecker Ernesztina] 271.
1988. *A Nemzeti Szalon...* [megnyílt a Tavaszi kiállítás] 271.
1989. *A pápa mint modell.* [László Fülöp] 271.
1990. *A Zsigmond-szobor leleplezése.* [Berlin, Eugen Boermel] 271–272.
1991. *Az osztrák kormány a művészetért.* 272.
1992. *Dürer rajzai.* [Párizs] 272.
1993. *Washington párisi szobrának leleplezése.* [C. D. French] 272.
1994. *A Figaro a magyar kiállításról.* 272.
1995. *Szeccsziós tárlat Berlinben.* 272.

III. évf. 20. szám, 1900. május 27.

1996. Dénes-Diner József: *A magyar művészet érdekében. IV.* [Művészetpolitikáról, társulatról; Wlassics Gyula; Szépművészeti Múzeum] 273–277.
1997. Lyka Károly: *Izsó sírján.* 277.
1998. Dömötör István: *A tragédiák festője.* [Munkácsy Mihály] 277–278.
1999. Vajda Ernő: *A modern archépről.* 280–282.

2000. *Pályabírószágok ülései.* [Karlovszky Bertalan, Albert Andor, Zemplényi Tivadar] 282–283.
2001. Sydney Carton [Rozsnyai Kálmán]: *Az angol nagybánya.* [Herkomer iskolája Busheyban] 283–285.
2002. N. n.: *A pozsonyi kiállítás megnyitása. Saját tudósítónktól.* [Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület] 285–286.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2003. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 286.
2004. *A Tavaszi kiállítást [...] 18.091-en látogatták...* 286.
2005. *Koronás sorsjáték a Mücsarnokban.* 286.
2006. *A Mester emléke.* [Munkácsy Mihály, Stróbi Alajos] 286.
2007. *Munkácsy-képek Münchenben.* 287.
2008. *A Szépművészeti Múzeum gyarapodása. [Újonnan vásárolt művek jegyzéke]* 287.
2009. *Pancsova város és a királyné arcképe.* [Karvay József] 287.
2010. *Szemléltető képek az iskolákban.* [Wlassics Gyula] 287.
2011. *Benczúr Gyula új festménye.* 287–288.
2012. *A kolozsvári Mátyás-szobor leleplezése.* [Az ünnepség tervezete] 288.
2013. *Stetka Gyula arcképei.* 288.
2014. *Az isaszegi honvédszobor.* [Radnai Béla] 288.
2015. *A kitüntetések ellen.* [A bécsi Szecesszió művészei „versenyen kívül” állítanak ki a párizsi világiállításon] 288.

III. évf. 21. szám, 1900. június

2016. Albatrosz: *Magyar művészek a külföldön.* 289–291.
2017. Zala György: *Az igazság és Hock János.* 291–292.
2018. Vajda Ernő: *Modern arcképekről. Befejező közlemény.* 292–294.
2019. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 294–295.
2020. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat plakátpályázata az 1900/1901. évi Téli Kiállításra.* 295.
2021. *Pályázati hirdetések az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1900/1901. évi Téli Kiállításra.* 296–298.
2022. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 298–299.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2023. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 299–300.
2024. *A Tavaszi kiállítást [...] összesen tehát 19.160 látogató nézte meg.* 300.
2025. *Izso Miklós emlékezete.* 300.
2026. *Elischer Gyula dr. Dürer gyűjteménye.* [A kormány megvásárolta] 300–301.
2027. *A szegedi őszi kiállítás.* [Szegedi Képzőművészeti Egyesület] 301.
2028. *Munkácsy Mihály emléke.* 301.
2029. *Walter Crane a magyar iparművészetről.* 301–302.
2030. *A székesfehérvári múkiállítást...[megnyitó]* 302.
2031. *Savojai Jenő szobra a királyi palotán.* [Róna József] 302.
2032. *K. Lippich Elek tanulmányúton.* 302.
2033. *Magyar képkeretek.* 302.
2034. *Schlauch bíboros képe.* [Nagyvárad, Endrey Sándor] 302.
2035. *Művészettörténeti előadások Szegeden.* 302.
2036. *Szell Ignác arcképe.* [Both Menyhért] 302.
2037. *Magyar szobaberendezés a budai várban.* [Huszár Ilona, Sulyok Ylda, Beigel Anna] 302–303.
2038. *A Szent Zsigmond-kápolna oltárképe.* [Hegedüs László] 303.

2039. *Az ezredévi műemlék.* [Zala György] 303.
 2040. *Művészet a külföldön.* 303.
 2041. *Fölfedezett Tizian-kép.* 303.
 2042. *Krisztus-szobor a Vezuvon.* 303.
 2043. *Árverés Rosa Bonheurnél.* 303.
 2044. *James Tissot bibliája.* 303.
 2045. *Guy de Maupassant szobra.* [Párizs, Raoul Charles Verlet; Rouen] 303.
 2046. *Egy ingaóra története.* [Párizs] 303–304.
 2047. *Egy híres gyűjtemény elárverezése.* [Párizs, Cernuschi-gyűjtemény] 304.

III. évf. 22. szám, 1900. június 10.

2048. A.: *Az állami aranyérem ügye.* [Klein Miksa, Roskovics Ignác, Csók István] 305–306.
 2049. Pap Henrik: *A párisi kiállítás épületei.* 306–309.
 2050. N. n.: *A székesfehérvári műkiállítás megnyitása.* [Németh Lajos, Munkácsy Mihály] 309–310.
 2051. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon. (Folytatás.)* 310.

MŰVÉSZETI HÍREK

2052. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 310–311.
 2053. *A Tavaszi Kiállítást [...] összesen 20.469 személy nézte meg.* 311.
 2054. *A koronás sorsjáték húzása...* 311.
 2055. *A Ferenc József koronázási jubileum-díj.* [Hegedüs László] 311.
 2056. *Munkácsyné nyugdíja.* 311.
 2057. *A pozsonyi tavaszi kiállítást állandóan igen sokan látogatják...* 311.
 2058. *Kaufman Izidor panasza.* [Márk Lajos válasza Kaufmann Izidor vádjaira] 311–312.
 2059. *Kormányvásárlás a fővárosban és a vidéken.* 312.
 2060. *Egy bécsi festő kiállítása Budapesten.* [Josef Hoffmann] 312.
 2061. *Falfestmények a kecskeméti katolikus templomban.* [Roskovics Ignác] 312.
 2062. *A szerkesztő üzenetei.* 312.

III. évf. 23. szám, 1900. június 17.

2063. Nemo: *Kapuzáráskor.* [Bezárt a Tavaszi Kiállítás, a magyar művészet problémái még mindig orvosolatlanok] 313–314.
 2064. A.: *Magyar művészet a párisi kiállításon. (Tájékoztató.)* [Válasz Szikszay Ferencnek a „Magyarország” 1900. június 12-i számában megjelent cikkére; jegyzék az OMKT zsűrije által a párisi világkiállításra bevalogatott művekről] 314–316.
 2065. *A Tavaszi Kiállítás eredményei.* 316–318.
 2066. *A Gaulois a párisi magyar kiállításról.* 318–319.
 2067. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület választmányi ülése.* [Erdélyi Béla] 319–320.
 2068. *Magyar kiállító művészek névsora.* [Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat igazgatósága által az 1900/1901. évi Téli és az 1901. évi Tavaszi Kiállításra meghívandó művészek névsora, laccímmel] 320–321.
 2069. *Vásárlások a Tavaszi Kiállításon. (Vége.)* 322.
 2070. Forster Géza: *Pályázat.* [Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület oklevelére] 322.

MŰVÉSZETI HÍREK

2071. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 322–323.
 2072. *Az állami aranyérem ügye.* 323.
 2073. *A koronás sorsjáték húzása.* 323.
 2074. *Az ezévi Téli Kiállításra...* 323.
 2075. *A székesfehérvári kiállítás.* [eladott képek jegyzéke] 323.

2076. *Zsolnay szobra*. [Pécs, gyűjtés a szoborra] 323.
 2077. *A szegedi őszi kiállítás*. [Szegedi Képzőművészeti Egyesület] 323–324.
 2078. *Az Országos Képtár metszetgyűjteményének betűsoros mutatójából...* [Petrovics Arzén] 324.
 2079. *A párisi kiállítás medaille d'honneur-jei*. 324.
 2080. *Érdekes másolat*. [Burger Lajos] 324.
 2081. *Kiss György legújabb művei*. 324.
 2082. *Az Iparművészeti Múzeum könyvtára...* 324.

III. évf. 24. szám, 1900. szeptember 30.

2083. Lyka Károly: *Mit várhatnak a magyar művészek?* 325–326.
 2084. *A párisi kiállítás kitüntetései*. [A párisi kiállítás magyar osztályának kitüntetett művészei] 326–327.
 2085. *A Tavaszi Kiállítás aranyérme*. [Roskovics Ignác] 327–328.
 2086. *Három halott. Gerlóczy Károly (1835–1900), Szlávy József (1818–1900), Köllő Miklós (1861–1900)*. 328–329.
 2087. *Pályázati hirdetés*. [Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság] 329.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2088. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 329–331.
 2089. *A társulati plakátpályázat eredménye*. [Fényes Adolf] 331.
 2090. *Az 1900/1901. évi Téli Kiállításon [...] a bejelentés határnapja...* 332.
 2091. *A királyné síremléke*. [Bécs, Zala György] 332.
 2092. *A királyné képe Torontálban*. [Torontál vármegye megrendelte Erzsébet királyné képét Karlovszky Bertalantól] 332.
 2093. *Erzsébet királyné szobra*. [Pöstyén, Jankovics Gyula] 332.
 2094. *Munkácsyné levele*. [Munkácsy Mihály] 332.
 2095. *Két műépítész kitüntetése*. [Lechner Ödön, Steindl Imre] 332.
 2096. *Párisban kitüntetett művek Szegeden*. 332.
 2097. *Munkácsyné ajándéka*. [Munkácsy Mihály: Ecce Homo vázlata, Nemzeti Múzeum] 332–333.
 2098. *Türr István a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozta arcképét...* [Munkácsy Mihály] 333.
 2099. *Női festőiskolák*. [Karlovszky Bertalan, Tolnay Ákos, Bihari Sándor, Knopp Imre, Glatzer Ármin] 333.
 2100. *Paczkák nyaralása*. [Paczka Ferenc, Paczka Kornélia] 333.
 2101. *Kossuth-szobor Szegeden*. 333.
 2102. *Pécs Munkácsy-ünnep*. 333–334.
 2103. *Tornai Gyula sikerei*. 334.
 2104. *Fadrusz János Szeged városának...* 334.
 2105. *Péterfi Jenő emléke*. [Donáth Gyula] 334.
 2106. *A Tisza-szobor szegeden*. [Fadrusz János] 334.
 2107. *A pannonhalmi apátság freskói*. [restaurálási munkálatok] 334.
 2108. *Rodin Budapesten*. [Szépművészeti Múzeum] 334.
 2109. *Ujjonnan fölfedezett magyar műemlékek*. [Myskovszki Viktor; Rudabánya, Sajószentpéter, Szendrő, Szalonna templomai] 334–335.
 2110. *Hunyady János szobra*. [Tóth István] 335.
 2111. *Báró Lipthay Béla szobra*. [Stróbl Alajos] 335.
 2112. *Hatszázéves freskók*. [Ócsa] 335.
 2113. *Lajos kútja*. [Pályázat díszkútra; Millacher Lajos] 335.
 2114. *Szoborpróba*. [Pázmány Péter és Werbőczy István szobrai] 335.
 2115. *A Walter Crane-kiállítás*. [Iparművészeti Múzeum, Lancelot Crane] 335.

2116. *Az Iparművészeti Múzeum könyvtárát megnyitották...* 335.
 2117. *Műemlékek titkársága.* 335.
 2118. *A Magyar Iparművészeti Társulat választmánya...* 335–336.
 2119. *Művészeti boncolástan.* [Tellyesniczky Kálmán] 336.
 2120. *II. Sándor cár szobra.* [Szófia, nemzetközi pályázat] 336.
 2121. *Rodin Balzac-szobrának a megvásárlása.* 336.

III. évfolyam, 25. szám, 1900. október 19.

2122. Lyka Károly: *Walter Crane.* [Lyka Károly bevezetője után beszámoló Walter Crane budapesti fogadtatásáról és kiállításáról valamint Crane előadásáról a Lipótvárosi Kaszinóban] 337–341.
 2123. Dömötör István: *Művésztragédia.* [Köllő Miklós] 341–343.
 2124. Vajda Ernő: *Dürer.* [Országos Képtár, Térey Gábor] 343–344.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2125. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 344–348.
 2126. *Munkácsy Mihály-utca.* 348.
 2127. *A Könyves Kálmás pályázata.* [Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság] 348.
 2128. *A pécsi Munkácsy-emléktábla.* 348.
 2129. *Vidéki kiállítások.* [Szeged, Nagyvárad, Debrecen] 349.
 2130. *A nagykőrösi Kossuth-szobor.* [Tóth András] 349.
 2131. *Új archépek.* [Both Menyhért] 349.
 2132. *Az aradi Szentháromság-szobor.* [Róna József] 349.
 2133. *Az új Szépművészeti Múzeum.* [építkezési munkálatok] 349.
 2134. *Heves vármegye milléniumi képe.* [Kőrösfői Kriesch Aladár] 349–350.
 2135. *Az új parlament falfestményei.* [Spányi Béla, Kőrösfői Kriesch Aladár, Dudits Andor, Jantyk Mátyás] 350.
 2136. *A képzőművészeti bizottság [...] ülést tartott...* 350.
 2137. *Kozics József meghalt.* 350.
 2138. *Az új zálogház.* [A nyertes pályamunka készítői: Rosenfeld Samu, Kollár József] 350.
 2139. *Schlossberger Zsigmond báró halála.* 350–351.
 2140. *Még egy női festőiskola.* [Boemm Ritta] 351.
 2141. *A műbarátok közgyűlése.* 351.
 2142. *A Zománc.* [Mihalik József azonos című tanulmányának recenziója] 351.
 2143. *Ajándék a Nemzeti Múzeumnak.* [Carl Oesterley] 351.
 2144. *Gróf Wenckheim szobra.* [Kisbér, Fadrusz János: gr. Wenckheim Béla] 351.
 2145. *Szent György szobra az Iparművészeti Múzeumban.* [Kolozsvári Márton és György] 351–352.
 2146. *Kerámiai kiállítás Szent-Pétervárott.* 352.
 2147. *A salzburgi kiállítás kiténtetési.* 352.
 2148. *Új olasz pénz.* 352.
 2149. *Michelangelo Dávid-szobra a piacon.* 352.
 2150. *II. Sándor cár szobra.* [Arnaldo Zocchi, Füredi Richárd, Tóth István] 352.
 2151. *Szerkesztői üzenetek.* 352.

III. évfolyam, 26. szám, 1900. október 28.

2152. K. Lippich Elek: *A magyar művészet jövője.* 353–357.
 2153. *Társulatunk tagsági illetménye az 1901-ik évre.* 357–358.
 2154. N. n.: *Vidéki kiállítások.*
 2155. *A szegedi tárlat.* [Szegedi Képzőművészeti Egyesület, Erdélyi Béla; elkelt művek jegyzéke] 358.

2156. *A nagyváradi kiállítás.* [Nagyváradi Szigliget-Társaság, Radó Ignác, Paur Géza, Sonnenfeld Adolf és Telepy Károly] 359–360.
2157. *Képkiallítás Debrecenben.* [Németh Lajos és Bosznay István] 360.
2158. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 360–361.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2159. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 361–362.
2160. *A Téli Kiállítás december hó 1-én nyílik meg...* 362.
2161. *Vásárlások a Szépművészeti Múzeum számára.* [Hans Baldung Grien, Auguste Rodin, J. Hoerteriks, helyesen Emil Hoetericks képei] 362.
2162. *Jelentés az új országházról.* [Szécsi Antal, Mayer Ede, Munkácsy Mihály] 362.
2163. *A Dírer-kiállítást [...] sokan látogatják.* [Országos Képtár] 362.
2164. *Szobrok a parlamentben.* [Zala György, Stróbl Alajos] 362–363.
2165. *A világ iparművészete...* [Györgyi Kálmán előadása] 363.
2166. *Walter Crane.* [Walter Crane-kiállítás Budapesten] 363.
2167. *A karácsonyi iparművészeti tárlat...* [Horti Pál] 363.
2168. *Szőnyeg-szövészeti iskola.* 363–364.
2169. *Nemzetközi kiállítás Velencében.* 364.
2170. *Újjonnan fölfedezett pompeji freskók.* [Boscoreale] 364.
2171. *Érdekes vállalkozás.* [Bécs] 364.
2172. *Chopin szobra.* [Párizs, Georges Dubois] 364.
2173. *Segantini emlékszobra.* [Arco] 364.
2174. *Ajvazovszkij hagyatéka.* [Feodosia, Ajvazovszkij Konstantinovic Iván] 364.
2175. *Wagner Rikard szobra.* [Berlin] 364.

III. évfolyam, 27. szám, 1900. november 14.

2176. *A magyar művészet jövője.* [Reflexiók K. Lippich Eleknek a Műcsarnok III/26. számában megjelent azonos című cikkére: Magyar Képzőművészek Egyesülete, Paur Géza, Faragó József, Csizik Gyula] 365–372.
2177. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete ülései.* 372–375.
2178. *Vidéki kiállítások:*
 1) *A nagyváradi kiállítás.* [Eladott művek jegyzékével] 375–376.
 2) *A debreceni kiállítás.* 376–377.
2179. Szász Gyula: *Márvány vagy bronz?* 377–378.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2180. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 378.
2181. *A Téli Kiállítás megnyitása.* 379.
2182. *A király Benczurnál.* 379.
2183. *Erzsébet királyné emléke.* [Márk Lajos] 379.
2184. *Munkácsy Mihály – osztrák.* [Munkácsy Mihály halotti anyakönyvi kivonata] 379.
2185. *A hazai művásárlók egyesülete.* [ülése és vásárlásai] 380.
2186. *Vörösmarty szobra a fővárosban.* 380.
2187. *Magyar képkiallítás Bukarestben.* [Erdélyi Béla] 380.
2188. *Benczur Gyula Frigyes főhercegnél.* 380.
2189. *Munkácsy Mihály emlékezete.* 380–381.
2190. *Művészettörténeti korrajzok.* [Divald Kornél tanulmányának recenziója] 381.
2191. *A főváros a képzőművészetért.* 381.
2192. *Istvánffy Gyula [...] saját műveiből érdekes kiállítást rendezett...* 381.
2193. *Az Andrassy-szobor helye.* [Zala György] 382.

2194. *Eugen Müntz és a kolozsvári Mátyás-szobor*. [Emlékalbum a szobor leleplezési ünnepe alkalmából] 382.
2195. *Mennyibe került Munkácsy temetése*. 382.
2196. *A szépművészetek Spanyolországban és Murillo*. [Ferenczy József könyvének ismertetése] 382.
2197. *A Szent István-bazilika oltárképei*. [Benczúr Gyula] 382.
2198. *Kozma Sándor emléke*. [Kallós Ede] 382.
2199. *Új plafond-festmény*. [Jellinek palota, Magyar Mannheimer Gusztáv] 383.
2200. *Egy magyar festő halála*. [Kiss József] 383.
2201. *Iparművészeti vásárlásaink a párisi kiállításon*. 383.
2202. *Walter Crane elutazása*. 383.
2203. *Az Iparművészeti Múzeum könyvtára*. 383.
2204. *Iparművészeti esti tanfolyam*. 383–384.
2205. *Egy lengyel festő kiállítása*. [Alexander Sohaczewszky] 384.
2206. *Benevenuto Cellini emlékezete*. 384.
2207. *Ellopott képtár*. [Amsterdam] 384.
2208. *Az Uffizi palotából*. 384.

III. évfolyam, 28. szám, 1900. november 25.

2209. *A magyar művészet jövője*. [További reflexiók K. Lippich Eleknek a Múcsarnok III/26. számában megjelent azonos című cikkére: N. Istvánffy Gyula, Reissing Adolf, Hornyay Ödön, K. K.] 393–394.
2210. Donatello [Dömötör István]: *A magyar viseletek története*. (Nagy Géza könyve.) [recenzió] 394–396.
2211. N. n. [Vajda Ernő]: *A modern realizmus. I.* 396–397.
2212. Dömötör István: *Szobrainkról*. [Válasz egy külföldi kritikára. Fadrusz János, Zala György, Stróbl Alajos] 398–400.
2213. *Kévelem nyerő tagjainkhoz*. 400–401.
2214. *Pályázat*. [Magyar Iparművészeti Társulat] 401.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2215. *A Munkácsy Mihály emlékszobrára eddig befolyt illetve aláírt adományok nyilvános nyugtázását [...] lapunk legközelebbi számában folytatjuk...* 401.
2216. *A Téli Kiállítás fővételi juryjének szakosztályai [...] befejezték működésüket...* 401–402.
2217. *A fővételi jury elvi jelentőségű határozata*. 402.
2218. *Társulatunk művásárlási sorsjátéka*. 402.
2219. *A történelmi épületcsoport újjáépítése*. [Budapest, Vajdahunyad vára, Magyar Mannheimer Gusztáv] 402–403.
2220. *Magyar képműállítás Bukarestben*. [Erdélyi Béla] 403.
2221. *Az erzsébetvárosi új templom megáldása*. [Steindl Imre, Kiss György, Köllő Miklós és mások] 403.
2222. *Az Anonymus-szobor ügye*. [Ligeti Miklós] 403.
2223. *A kolozsvári Mátyás-szobor*. 403–404.
2224. *Képző- és iparművészeti kiállítás Sopronban*. [Sporoni Képzőművészeti Kör] 404.
2225. *A Magyar Iparművészeti Társulat ezidei karácsonyi kiállítására...* 404.
2226. *A színésznő emléke*. [Párizs, Denys Puech: Jeanne Henriot] 404.
2227. *A Bevilacqua-gyűjtemény elárverezése*. [Velence] 404.

III. évfolyam, 29. szám, 1900. december 2.

2228. Dömötör István: *Ezertizenegy*. [Ezertizenegy mű került a Téli Tárlat zsűrije elé...] 405–406.
2229. Bohdaneczky: *Levél a szerkesztőhöz*. [A művészeti nevelésről] 406–407.
2230. N. n.: *A Téli Kiállítás megnyitása*. [Karlovszky Bertalan, Kann Gyula] 407–409.
2231. B – y.: *Műkiállítás Debrecenben*. [A Németh Lajos által rendezett kiállítás megnyílt, elkelt művek jegyzéke] 409–410.
2232. N. n. [Vajda Ernő]: *A modern realizmus. II. (Folytatás.)* 411–413.
2233. Sydney Carton [Rozsnyai Kálmán]: *Egy kis statisztika*. [Az angol művészet számokban: fizetések, vásárlások, látogatások stb. statisztikája] 413–416.
2234. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. Képes levelezőlapok*. 416–417.
2235. *Az 1900/1901. évi Téli Kiállítás pályázatai és pályabírószámai*. 417–418.
2236. *Vásárlások a Téli Kiállításon*. 418.
- MŰVESZETI HÍREK
2237. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 418.
2238. *Az első zeneestély*. 418.
2239. *A Kossuth-síremlék pályabírószáma...* 418–419.
2240. *Az Országos Képtárban a közönség elől eddig elzárt néhány kiváló képet függesztett ki az intézet vezetősége*. [Az épülő Szépművészeti Múzeum anyaga] 419.
2241. *Szabad iskola Budapesten*. [Vajda Zsigmond] 419.
2242. *Az Iparművészeti Társulat ülése*. 419–420.
2243. *Pázmán és Werbőczy szobra*. [A szobrok elhelyezéséről] 420.
2244. *Iparművészeti ismeretterjesztő előadások*. [Radisics Jenő, Mihalik József, Alexander Bernát] 420.
2245. *Drágul a bronz*. 420.

III. évfolyam, 30. szám, 1900. december 9.

2246. Donatello [Dömötör István]: *Première. (Bemutató a Múcsarnokban)* 521–522. [sic! az oldalszámozás innen következetesen 521-től!]
2247. N. n.: *A király a Téli Kiállításon*. 522.
2248. ifj. Kossuth Péter: *A magyar művészet kérdéséhez*. 522–528.
2249. Sz. Maszák Hugó: *A rajztanítás a párisi kiállításon és teendőink*. [Az európai államok rajzoktatási rendszerének áttekintése a párisi kiállítás alapján] 525–257.
2250. Ernst Lajos: *Három indítvány a magyar művészet jövője érdekében*. 428–429.
2251. *Az ifúság és a nagyközönség művészi nevelése. A múzeumok hivatása*.
2252. *A tárgymutatók úgy legyenek szerkesztve, hogy minden egyes iskola és kép jelentősége röviden föl legyen említve*.
2253. *Részletfizetésre való képeladás rendszerítése a Társulat által*.
2254. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. – Vernissage*. 529–530.
2255. Vajda Ernő: *A modern realizmus III. (Vége.)* 530–533.
2256. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete ülése*. 533.
2257. Drechsler Béla: *Pályázat*. [Művészi rajzra étlaphoz, menükártyához] 533–534.
2258. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 534.
- MŰVESZETI HÍREK
2259. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 534–535.
2260. *A Téli Kiállítás az első hat napon a közönség igen nagy érdeklődésével találkozott...* 535.
2261. *Klotild kir. hercegnő a Téli kiállításon*. 535.
2262. *Művásárlási sorsjáték*. 535.

2263. D.: *Érdekes kiállítás.* [A párizsi „Le maison moderne” kiállítása Budapesten] 535–536.
 2264. *Szobrok népszerűsítése.* [Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság, Telcs Ede] 536.
 2265. *Az ezredévi emlék.* [Zala György] 536.
 2266. *Művészet a bankjegyeken.* 536.
 2267. *Herkomer díszpajzsa.* [Az Iparművészeti Múzeumban látható Hubert Herkomer zománcozott díszpajzsa] 536.
 2268. *Iparművészeti Karácsonyi Kiállítás.* [Tájékoztatás a megnyitóról] 536.

III. évfolyam, 31. szám, 1900. december 16.

2269. Vetró Sándor József: *Művészeti szakfelügyelet.* [A rajzoktatásról] 537–539.
 2270. Dömötör István: *Száz év a magyar művészet történetéből. Szana Tamás könyve.* [recenzió] 539–541.
 2271. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz.* [Reflexió Ernst Lajosnak a Műcsarnok III/30. számában megjelent indítványára] 541.
 2272. Viszota Gyula dr.: *A Soproni Képzőművészeti Kör III-ik műkiállítása.* 541–542.
 2273. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 543.

MŰVÉSZETI HÍREK

2274. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabb a következők írtak alá...* 543.
 2275. *Kérelem társulatunk tagjaihoz.* 544.
 2276. *A Téli Kiállítás folyton fokozódó érdeklődés tárgya a közönség körében...* 544.
 2277. *A király művásárlásai.* 544.
 2278. *A Lipótvárosi Kaszinó díja.* [Réti István] 544.
 2279. *Pályabírószágok választása.* 544–545.
 2280. *A székesfőváros kegyelele.* [A székesfőváros tanácsának megrendelése: Balló Ede: Ráth Károly, Stróbl Alajos: Liphay Béla br.] 545.
 2281. *A „Csók” díszkiadása.* [Dóczy Lajos vígjátéka Innocent Ferenc illusztrációival] 545.
 2282. *Az Erzsébet-tér szökőkútja.* [Szécsi Antal] 545.
 2283. *Művésztelep Szegeden.* [Szegedi Képzőművészeti Egyesület] 545.
 2284. *A Wesselényi-emléktábla.* 545.
 2285. *A debreceni szabadság-szobor.* [Tóth András] 545.
 2286. *Iparművészeti karácsonyi kiállítás.* [Horti Pál, Huber Oszkár, Faragó Ödön] 545–546.
 2287. *Leibl Vilmos meghalt [Wilhelm Leibl].* 546.
 2288. *Kétezerégszáz éves lelet.* [Pompeji] 546.
 2289. *Fejedelmi művész. [Fedorova Mária orosz cárné] –546.*
 2290. *Művészeti lelet.* [Róma, Santa Cecilia] 546.
 2291. *A nemzeti műkincsek védelme.* [Olaszország] 546.
 2292. *A Szabad Liceum...* [Thék Endre fölolvása] 546–547.
 2293. *Iparművészeti tanfolyam nők számára.* 547.
 2294. *A londoni nemzeti képtár értéke.* 547.
 2295. *A festő modellek.* 547–548.
 2296. *Szerkesztő üzenetei.* 548.

III. évfolyam, 32. szám, 1900. december 23.

2297. –br–: *A negyedik év küszöbén.* 549–550.
 2298. Donatello [Dömötör István]: *A visszautasítottak Szalonja.* [A cikket válogatás kíséri az egykorú sajtó vonatkozó tudósításaiból] 550–552.
 2299. – K.: *A szárnyszerű építőművészet.* [A magyar építészet válságáról, Magyar Mérnök-és Építész Egyesület] 553–554.
 2300. Delej László: *Még egyszer a „Három indítvány”.* [Reflexió Ernst Lajosnak a Műcsarnok III/30. számában megjelent indítványaira] 554–556.

2301. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. – Kriszkindli.* [A műtárgy mint ajándék] 556–557.
2302. D. K.: *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása.* [Horti Pál, Róth Miksa, Toroczkai Wigand Ede, Nádler Róbert, Hibján Samu és mások] 557–559.
2303. N. n.: *A Lotz-díj nyertese.* [Dudits Andor] 556–560.
2304. *A Téli Kiállítás pályabírószámai.* 560–561.
2305. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat plakátpályázata az 1901. évi Tavaszki Kiállításra.* 561.
2306. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 561.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2307. *A Téli Kiállítást a most lefolyt héten lapunk zártáig 6504-en látogatták...* 561.
2308. *A király és az állam művásárlásai.* 562.
2309. *Klotild királyi hercegnő a Mücsarnokban és az Iparművészeti kiállításon.* 562.
2310. *A király szobrai az Andrassy-úton.* [Róna József: Zrinyi Miklós, Holló Barnabás: Bocskai István, ifj. Vastagh György: Bethlen Gábor, Szárnovszky Ferenc: Pálffy János] 562.
2311. *A Műbarátok ösztöndíjára [...] lehet jelentkezni.* 562.
2312. *Társulatunk legközelebbi kiállítása.* [Joseph Hoffmann] 562.
2313. *A főváros művásárlásai.* 562–563.
2314. *A debreceni kiállítás [...] szép eredménnyel végződött.* 563.
2315. *Magyar művészet levelezőlapokon.* 563.
2316. *Rippl-Rónai kiállítása.* 563.
2317. *A király látogatásai Bécsben.* 563.
2318. *A német művészet gyásza.* [Anton Seitz, Eduard Ille és Karl Becker halála] 563–564.
2319. *Szoborleplelezések Bécsben.* [Hans Bitterlich: Gutenberg; Edmund von Hellmer: Goethe] 564.

IV. évf. 1. szám, 1901. január 1.

2320. Lyka Károly: *A budapesti Nemzeti Színház új palotája.* 1.
2321. L*: *Mit várnak a magyar művészek?* 2–3.
2322. Ernst Lajos: *Magyar műtörténeti irodalom a XIX. században.* [Szana Tamás] 3–6.
2323. *Pályabírószágek ülései.* [Körösfői Kriesch Aladár, Katona Nándor, Fleischer Mihály, Tahi Antal] 6–8.
2324. *A Magyar Képzőművészek Egyesületének ülése.* [A Nemzeti Színház építésének ügyel] 8–9.
2325. „Donatello” [Dömötör István]: *Szecesszió. Lyka Károly művészeti előadása három részben. Az Uránia tud. színház újdonsága.* [Karl von Piloty, Jean François Millet, Karl Wilhelm Diefenbach, John Ruskin, Walter Crane, Paul Verlaine és mások] 9–10.
2326. Vajda Ernő: *Rippl-Rónai József kiállítása.* 10–12.
2327. Ernst Lajos: *Válasz a „Három indítvány” című cikkem ellen fölhozott kifogásokra.* [A nudításokról és a kísérő katalógusokról] 12–13.
2328. Dr.: *Plakát-kiállítás.* [A „Friss Ujság” plakátpályázatáról] 13–14.
2329. *Vásárlások a Téli Kiállításon (folytatás).* 14.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2320. *Lapunk mai számához mellékelve küldjük meg tagjainknak és előfizetőinknek a „Mücsarnok” III-ik évfolyamának a címlapját és tartalomjegyzékét.* 14.
2321. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 14–15.
2322. *Erzsébet királyné emlékszobra.* 15.
2323. *A Téli Kiállítás karácsony hetében különösen nagy látogatottságnak örvendett.* 15.
2324. *A gödöllői Erzsébet-szobor...* [Róna József] 15.

2325. *Kérelem Társulatunk nyerő tagjaihoz.* 15.
 2326. *Koronás sorsjáték a Műcsarnokban.* 15.
 2327. *A millenáris emlékmű...* [Zala György, Telcs Ede, Senyei Károly] 16.
 2328. *Elhalasztott szoborpályázat.* [A budai Millacher-féle kút pályázata] 16.
 2329. *Marasztoni Jakab sírja.* 16.
 2330. *Festetich György szobra.* [Keszthely, Stróbl Alajos] 16.
 2331. *A világ iparművészete Párisban.* [Fittler Kamill és Györgyi Kálmán: A világ iparművészete a párisi világkiállításon című könyv recenziója] 16–17.
 2332. *Régi magyar művészek és mesteremberek.* [Tarczai György alias Divald Kornél füzetének recenziója] 17.
 2333. *Az iparművészeti téli tárlat...* [Iparművészeti Múzeum] 17.
 2334. *A Dürer-kiállítás.* [Országos Képtár] 17.
 2335. *Iparművészeti ismeretterjesztő előadások.* [Alexander Bernát, Radisics Jenő, Mihalik József] 17.
 2336. *Eldöntött pályázat.* [Fried Imre, Helbing Ferenc, Rintel Géza] 17.
 2337. *Iparművészeti tárgyak kisorsolása.* 17.
 2338. *Beteg német festő.* [Fritz von Uhde] 17.
 2339. *A szecessziósok és az új bankó.* 17.
 2340. *Elpusztult műremekek.* [Belgium, Beloeil] 17–18.
 2341. *Gambetta szobra.* [Bordeaux, Jules Dalou] 18.
 2342. *Visszautasított adomány.* [Bécsi Secesszió] 18.
 2343. *Paul de Kock szobra.* 18.
 2344. *Történelmi kiállítás Berlinben.* 18.
 2345. *Visszautasított rendjel.* [Joseph Hoffmann] 18.
 2346. *Rembrandt mint műértő.* 18.

IV. évf. 2. szám, 1901. január 6.

2347. Dömötör István: *Carmen Saeculare.* [Búcsú a 19. századtól] 21–23.
 2348. Zala György: *Levél a szerkesztőhöz.* [Az állam művásárlásairól] 23.
 2349. Δ: *A Nemzetközi kiállítások ügye.* 23–25.
 2350. Pauer Károly: *Magyar művészeti kiállítás Bukarestben.* [Erdélyi Béla] 23–26.
 2351. V E.: *Művészet és közerkölcs.* [válasz Ernst Lajosnak, az ifjúság tárlatlátogatásáról és a nudításokról] 26–28.
 2352. Ernst Lajos: *Nők az iparművészet terén. A vallás- és közoktatásügyi miniszter figyelmébe.* [Indítvány a nők iparművészeti oktatása érdekében] 28–29.
 2353. *Pályázati hirdetések az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1901. évi Tavaszi Kiállítására.*
 2354. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 30.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2355. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 30–31.
 2356. *A Téli Kiállítás iránt [...] állandóan nagy az érdeklődés.* 31.
 2357. *A Szépművészeti Múzeum igazgatója.* [Feszty Árpád] 31.
 2358. *A bukaresti magyar kiállítás ügye...* [Erdélyi Béla] 31.
 2359. *Térey Gábor dr. kitüntetése.* 31.
 2360. *Budapest első lovasszobra.* [Róna József: Savoyai Jenő] 31.
 2361. *Wesselényi emléktáblája.* [Holló Barnabás] 31–32.
 2362. *Az esztétikai érzések lélektana.* [Alexander Bernát előadása] 32.
 2363. *A müncheni Künstlergenossenschaft válsága.* [Franz Lenbach] 32.

IV. évf. 3. szám, 1901. január 13.

2364. Bálint Zoltán: *Lukács Béla* [nekrológ Lukács Béla kormánybiztos halálára] 33–34.
2365. N. n.: *Az új Nemzeti Színház ügye* [A Nemzeti Színház új palotájának építéséről] 34–35.
2366. Kritikus: *Szalmatűz. In Hock signo vinces.* [Műcsarnok kontra Nemzeti Szalon] 35–38.
2367. Ernst Lajos: *Válasz V. E. úr Művészet és közerkölcs című cikkére.* 38–39.
2368. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. Alkalmazott művészet.* 39.
2369. „Donatello” [Dömötör István]: *Az elítéltek.* [A „Visszautasítottak Szalonjáról”, válasz Maszák Hugónak] 40–41.
2370. Tury Gyula: *Levél a szerkesztőhöz.* [Megjegyzés Maszák Hugó cikkéhez] 42.
2371. Fejérváry Imre báró: *Pályázati hirdetés Zsolnay Vilmos szobrára.* 42–43.
2372. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 43–44.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2373. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 44.
2374. *A Téli Kiállítást a most lefolyt héten is sokan látogatták...* 44.
2375. *Nyerő tagjaink szíves figyelmébe ajánljuk...* 44–45.
2376. *Koronás sorsjáték a Műcsarnokban.* 45.
2377. *Wlassics miniszter Rippl-Rónai kiállításán.* 45.
2378. *A kormány művásárlása.* 45.
2379. *Miniszter és festőművész.* [Wlassics Gyula levele Zemplényi Tivadarnak] 45.
2380. *Egy művész kitüntetése.* [A király nemességet ajándékozott Keleti Gusztáv festőművésznek, aki ezután (Komjátszegi) Kelety Gusztávként írja nevét] 45.
2381. *A szolnoki művésztelep ügye [...]. immár a megvalósulás stádiumába jutott.* 45–46.
2382. *A Szépművészeti Múzeum igazgatója...* [Feszty Árpád] 46.
2383. *Az Iparművészeti Múzeum gyarapodása.* 46.
2384. *A világ iparművészete Párizsban.* [Kiadvány a párizsi világkiállítás iparművészeti anyagáról] 46.
2385. *A Magyar Iparművészeti Társulat kiállítása...* 46.
2386. *Előadás az Iparművészeti Múzeumban.* [Alexander Bernát] 46.
2387. *A müncheni Künstlergenossenschaft válsága...* [Franz Lenbach] 46–47.
2388. *Bécsi építészek Magyarországon.* [A kolozsvári Nemzeti Színház új palotájának épüléséről] 47.
2389. *Kérelem a művészekhez.* 47.
2390. *Nikolaosz Gysis halála.* 47.
2391. *A százéves belga művészet.* [Brüsszel] 47–48.
2392. *Egy szobor sorsa.* [Bécs, Arthur Strasser] 48.
2393. *Angol művészek szövete.* [London, Artist's Association] 48.
2394. *Műkincsek a tenger fenekén.* [„Görögországban, a Kythira szigetnél egy ókori hajó roncsára bukkantak a szivacshalászok.”] 48.
2395. *Az olasz műkincsek védelme.* 48.
2396. *Német művészek a kínai sebesültek javára.* 48.
2397. *Elpusztult festmény.* [Giacomo Grosso] 48.

IV. évf. 4. szám, 1901. január 20.

2398. – t.: *A Nemzeti Színház építése.* 49.
2399. *A kérdéssel összefüggő fontosabb momentumokat [...] ismertetjük...* [Nemzeti Színház] 49–60.
2400. Lyka Károly: *A Nemzeti Szalon válsága. László Fülöp esete.* 60–62.
2401. [A Nemzeti Szalon ügyéhez kapcsolódó dokumentumok] 62–65.:

- 1) [A Magyar Nemzet január 15.-i számában megjelent „Válság a Nemzeti Szalonban” c. cikke] 62–63.
 - 2) [A „Múcsarnok” kommentárja a fenti cikkhez] 63.
 - 3) [Sz. T. [Szana Tamás ?]cikke az „Egyetértés” január 16.-i számából „Válság a Nemzeti Szalonban” címmel] 63–64.
 - 4) [Hock János válasza a Budapesti Napló január 16.-i számában a Magyar Nemzet följebb közölt cikkére] 64.
 - 5) [Rózsa Miklósnak, a Nemzeti Szalon titkárnak nyilatkozata az ügyvel kapcsolatban] 64–65.
 - 6) [László Fülöp nyilatkozata a Magyar Nemzet január 19.-i számában] 65.
 2402. V. E.: *Az ifjuság a tárlaton.* 65–68.
 2403. N. n.: *Böcklin Arnold. 1827–1901.* 68–69.
 2404. *Az állami nagy aranyérem nyertese* [Zemplényi Tivadar] 69–70.
 2405. Ernst Lajos: *Miért vásárolnak nálunk aránylag oly kevés képet.* 70–71.
 2406. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 72.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2407. *A Téli Kiállítás [...] január 15-ikén záródott...* 72.
 2408. *A király művásárlása.* 72.
 2409. *Erzsébet királyné emléke* 72–73.
 2410. *A legközelebbi kiállítás a Múcsarnokban az lesz, amelyet Hoffman József...* 73.
 2411. *A Tavaszi Kiállítás plakátpályázata.* 73.
 2412. *Három művész kollektív kiállítása.* 73.
 2413. *A koronás sorsjáték húzása.* 73.
 2414. *A Millacher-kút pályázatára...* 73.
 2415. *A Drechsler-féle étlap-pályázat.* 73–74.
 2416. *Kossuth-szobor Szegeden.* 74.
 2417. *Ujabb freskók az új országházban.* 74.
 2418. *Fölolvasás a magyar festőművészekről.* 74.
 2419. *Magyar műkincsek Oroszországban.* 74.
 2420. *A Szent István-szobor elhelyezése.* 74.
 2421. *Palóczi Antal a párisi kiállítás épületeiről.* 74–75.
 2422. *Ismeretterjesztő előadás.* [Alexander Bernát előadása az esztétikai érzelmek lélektanáról] 75.
 2423. *Pályázat a bécsi képzőművészeti akadémián.* 75.
 2424. *Verescsagin Kínában.* 75.
 2425. *Egy híres rajzoló.* [John Tenniel] 75.
 2426. *Az arckép a modern művészetben.* [dr. Alfred Lichtwarknak, a hamburgi múcsarnok igazgatójának felolvasása Frankfurtban] 75–76.
 2427. *Egy kitűnő művész sorsa.* [Alfred Stevens] 76.
 2428. *Olaszország műemlékeiért.* [műemlékek kiviteli engedélyének szigorítása] 76.
 2429. *Rotschild-terem a Louvreban.* 76.
 2430. *Új Rafael-kép.* [ismeretlen Raffaello kép felfedezése Landes (Franciaország) városában] 76.

IV. évf. 5. szám, 1901. január 27.

2431. Lyka Károly: *A Nemzeti Szalon támadásai.* 77–78.
2432. [dokumentumok és hozzászólások a fenti cikkben tárgyalt üggyhöz] 78–82.:
 - 1) [Az „Esti Ujság” 1901. január 19-i számában megjelent a Nemzeti Szalon támadásait elítélő cikk]
 - 2) [Zemplényi Tivadar, László Fülöp, Tolnay Ákos és K. Spányi Béla nyilatkozata a Nemzeti Szalonból való kilépésről, valamint további kilépő tagok említése]
 - 3) [A Magyar Nemzet közleménye a Szalon 1901. január 21-iki üléséről és gr. Andrássy Gyula elnök nyilatkozatáról]

- 4) *A Szalon választmányi üléséről kiadott könyvnyomatos tudósítás szerint Hock János...*
 5) [A választmányi gyűlés után kilépett tagok említése, illetve nyilatkozataik]
 6) [A Hock János pártján álló és a vele szemben állást foglaló művészek névsora]
2433. *A Téli Kiállítás eredményei.* [a Képzőművészeti Társulat 1899/1900. és 1900/1901. évi Téli Kiállításának összegzése] 83–84.
2434. *Magyar festés a XIX. században. I.* [Szalay Imre miniszteri tanácsos, a Nemzeti Múzeum érdemes igazgatója január 19-i felolvasása a magyar nemzeti képtár, műgyesület és műiskola kialakulásáról a 19. században, Trefort Ágoston, Marastoni Jakab, Markó Károly, Brocky Károly, Barabás Miklós, Székely Bertalan, Madarász Viktor és mások] 84–88.
2435. Dömötör István: *Krónika.* 88–92.:
 1) *Böcklin.* 88–89.
 2) *Hegedüs miniszter leirata.* [A magyar iparművészet jövőjéről és a modern magyar műipari stílusról] 89–91.
 3) *A magyar stílusról.* [A magyar építészeti stílusról a budapesti és a kolozsvári Nemzeti Színház építése kapcsán] 91–92.
2436. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete ülése.* 92–93.
2437. Kriesch Aladár: *Összefoglalás. A művészeti nevelés kérdéséhez.* [Válasz K. Lippich Eleknek a Műcsarnok 1900. évi 26. számában közölt levelére] 93–96.
2438. N.n.: *Brodzsky Sándor (1819–1901).* 96–97.
2439. K. K.: *Egy laikus levelei a szerkesztőhöz. Báli ruhák.* 97–98.
2440. *Vásárlások a Téli Kiállításon (Vége.)* 98.

MŰVÉSZETI HÍREK

2441. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabb a következők irtak alá...* 98–99.
2442. *Társulatunk tagsági illetménye 1901-re.* 99.
2443. *A Hoffmann-kiállítás anyaga immár teljesen el van rendezve a Műcsarnok négy termében...* 99.
2444. *A koronás sorsjáték nyerői...* 99.
2445. *A Millacher-kút-pályázat eredménye.* [Nagy Kálmán, Donáth Gyula] 99.
2446. *Társulatunk plakátpályázata.* 99.
2447. *Böhm Pál, a müncheni magyar művésztelep Nesztora...* 99.
2448. *A Drechsler-féle étlap-pályázat eredménye.* [Mészáros Gyula] 99.
2449. *Lejáró pályázat.* 99.
2450. *Lukács Béla síremléke.* [Ligeti Miklós] 99.
2451. *Miháلكovics Géza szobra.* [Ligeti Miklós] 99–100.
2452. *A Magyar Iparművészeti Társulat választmányának ülése* [az ülés fő témája a kereskedelmi miniszter (Hegedüs Sándor) leirata volt...] 100.
2453. *Kitüntetett műiparosok.* [Nagy Sándor, Mirkovszkyné Greguss Gizella és mások] 100.
2454. *Böcklin utolsó képe.* 100.
2455. *Egy csataképfestő halála.* [Georges Moreau de Tours halálának híre] 100.
2456. *A korsós ember.* [A kölni Wallraf-múzeum szert tett egy Frans Hals képre, amely egy korsót tartó öregembert ábrázol] 100.
2457. *500.000 korona egy Van Dyck-képert.* 100.

IV. évf. 6. szám, 1901. február 3.

2458. N. n.: *A Nemzeti Szalon ügye.* [Magyar Képzőművészek Egyesületének január 26-i üléséről való beszámoló közlése; László Fülöp, Hock János, Szana Tamás] 101–103.
2459. Esztergár László, dr.: *Művészek levelei.* 103–105.
2460. N. n.: *Magyar festés a XIX. században. Befejezés.* [Szalay Imre miniszteri tanácsos, a Nemzeti Múzeum érdemes igazgatója január 19-i felolvasásának befejezése; az Eszterházy képtár megvásárlása, a rajzoktatás megszervezése, az Országos Magyar Képzőművé-

- szeti Társaság megalakulása; Than Mór, Lotz Károly, Wagner Sándor, Vágó Pál, Zichy Mihály, Munkácsy Mihály, Benczúr Gyula] 105–109.
2461. Donatello [Dömötör István]: *Krónika*. 109–111.:
 1) *Grafikai egyesület*. [Olgyay Viktor] 109.
 2) *A szolnoki művésztelep*. [K. Lippich Elek] 109–110.
 3) *A modern lakás kiállítása*. [iparművészeti kiállítás] 110.
 4) *A kaszinók*. 110–111.
2462. Olgyai Bertalan dr.: *Néhány szó a magyar rézkarc fölvirágzása érdekében*. 111–112.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2463. *Erszébet királyné-szobrok a vidéken*. [Telcs Ede] 112–113.
2464. *A Hoffman-kiállítás...* [Josef Hoffmann] 113.
2465. *A műterembérház ügye*. 113.
2466. *Az ezévi Tavaszi Kiállításra szóló meghívásokat Társulatunk titkársága a napokban küldötte szét*. 113.
2467. *A Nadányiné-öztöndíj nyertese*. [Nagy Zsigmond] 113.
2468. *A székesfőváros képzőművészeti bizottsága*. 113–114.
2469. *Magyar művészet a külföldön*. [magyar művészek az eljövendő müncheni és berlini nemzetközi kiállításon] 114.
2470. *A szeged és a bukaresti kiállításra szóló meghívókat ...* 114.
2471. *Brodzsky-kiállítás a Műcsarnokban*. 114.
2472. *Helyreigazítás*. [a Társulat tagjainak 1901. évi illetményéről írott előző számban megjelent cikkhez] 114.
2473. *A párisi kiállítás tanulságai*. [Radisics Jenő háromrészes előadása az Iparművészeti Múzeumban] 114–115.
2474. *A kultuszminiszter s a Zsolnay-szobor*. 115.
2475. *A Kossuth-mauzóleum építésének föltételeit...* 115.
2476. *A müncheni művészviszály vége*. [Künstlerhaus-Verein, Künstlergenossenschaft] 115.
2477. *A Prado-múzeum értéke*. 115.
2478. *Tengerfestők társasága*. [Párizs] 115.

IV. évf. 7. szám, 1901. február 10.

2479. Ujváry Ignác: *A Nemzeti Szalon „világtárlata”*. (G. Mourey – Hock János – Szikszay Ferenc) 117–121.
2480. N. n.: *A Nemzeti Szalon ügye*. [újabb hat művész lépett ki a Nemzeti Szalomból] 121–122.
2481. Ambrozovics Dezső: *Válasz Maszak Hugó úrnak*. [válasz az *Egyetértés* 1901. február havi első számában megjelent „A kormány művásárlásai” c. cikkére] 122–123.
2482. *Külföldi kiállítások naptára*. 123–125.
2483. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat pályázata az 1901. évi Tavaszi Kiállításon*. 125.

MŰVÉSZETI HÍREK

2484. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 125–126.
2485. *Kiállítások beküldési határidői*. 126.
2486. *Magyar művészotthon Rómában*. 126.
2487. *A jegybank pályázata*. 126.
2488. *Festetich György szobra*. [Stróbl Alajos] 126.
2489. *Magyar művésznők kiállítás*. [Huszár Ilona] 126.
2490. *A jury-rendszer reformja címen nyolcoldalas kis röpiratot küldött be hozzánk Déry Béla festőművész...* 126–127.
2491. *A párisi kiállítás tanulságai*. [Radisics Jenő előadása folytatódik...] 127.
2492. *Videky János meghalt*. 127.

2493. *A Grafikai Egyesület...* [alakuló gyűlés] 127.
 2494. *A straszburgi székesegyház restaurálása.* 127.
 2495. *Szobrok a tenger mélyén.* [A Kythera sziget körüli tengerfenéki kutatások alkalmával előkerült egy életnagyságú bronzszobor is, amely hasonlít Praxitelész Hermes-szobrához] 127.
 2496. *Egy festőtanár halála.* [Adolf Oszipovics Charlemagne] 127.

IV. évf. 8. szám, 1901. Február 17.

2497. N. n.: *A Nemzeti Szalon világtárlata* – 129–132.:
 1) *Hock János [...] Andrassy Tivadar grófhhoz, az „Országos Magyar Képzőművészeti Társulat” elnökéhez intézett következő nyílt levelet...* 129–130.
 2) *Hock János főnnebb közölt „Nyílt level”-ére vonatkozólag Zala György a „Magyar Képzőművészek Egyesülete” elnöke az alábbi „Válasz” közlésére kérte föl lapunkat...* 130–131.
 3) *A Nemzeti Szalon világtárlatáról az „Alkotmány” február 15-iki számában cikkelyt közölt...* 131–132.
 4) [szemelvények Hock János „Művészi reform” c. könyvéből Zala György válogatásában, valamint a kiállítás Jules Chéret által elkészített párizsi plakátjának szövege] 132.
 5) *...A Nemzeti Szalon internacionális kiállítása február 16-ikán nyílt meg a Szalon Kossuth-utcai helységében...* 132.
 2498. Δ: *Grafikai Egyesület.* [Budapesten megalakult az első magyar Grafikai Egyesület] – 132–133.:
 1) [Olgyai Vikornak, az Egyesület megalapítójának a szerkesztőségbe beküldött sorai] 133–134.
 2) *Az alakuló gyűlés lefolyásáról az alábbi tudósítást kaptuk...* 134.
 2499. N. n.: *Magyar művész diadala Bécsben.* [Hegedüs László] 135.
 2500. Krasznay Miklós: *A pécsi műtárlat.* [a Nemzeti Szalon pécsi műtárlata] 135–136.
 2501. Donatello [Dömötör István]: *Krónika.* 136–138.:
 1) *Mecénás és piktor.* 136–137.
 2) *Fészek.* [művészklub] 137–138.
 3) *Szobrok a tengerben.* 138.
 2502. *A székesváros tanácsa: Pályázati hirdetés a Kossuth-mauzóleumra.* 138–140.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2503. *Brodsky kiállítás a Múcsarnokban.* 140.
 2504. *Ujabb kilépések a Nemzeti Szalonból.* 140.
 2505. *Munkácsy Mihály-utca.* 140.
 2506. *Kiadó műterem.* 140.
 2507. *Az Iparművészeti Társulat a kereskedelmi miniszternél.* 140.

IV. évf. 9. szám, 1901. Február 24.

2508. *Andrassy Tivadar gróf lemondása.* [lemondólevél] 141.
 2509. *A Nemzeti Szalon kiállítása* [hírek, levelek és cikkek az ügyé vált kiállítás kapcsán; Gabriel Mourey, Tölgyessy Artúr] 142–143.
 2510. Sydney Carton [Rozsnyai Kálmán]: *Művészek levelei* [Munkácsy Mihálynak Korbay Ferenchez írott levelei válaszul dr. Esztegar László cikkére a Múcsarnok IV. évfolyamának 6. számából] 143–146.
 2511. *A „Szegedi Képzőművészeti Egyesület” választmányi ülése.* 146.
 2512. Simonyi Miksa: *Levél a szerkesztőhöz.* [válasz Olgyai Vikornak a Múcsarnok 8. számában közzétett soraira a budapesti műkereskedők nevében] 147.

MŰVÉSZETI HÍREK

2513. *A király és a magyar műipar.* 147.
 2514. *Elmaradt kiállítás.* 147.
 2515. *A Brodszky-kiállítás...* 147.
 2516. *Magyar művészet a külföldön.* [Magyar művészek a müncheni és a berlini nemzetközi kiállításon] 147–148.
 2517. *A Könyves Kálmán pályázata.* [Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság] 148.
 2518. *A gödöllői szobor.* [Róna József: Erzsébet királyné] 148.
 2519. *A Bethlen-szobor átvétele.* [ifj. Vastagh György] 148.
 2520. *Hegedüs László ünneplése.* 148.
 2521. *A Millacher-féle közút.* [Nagy Kálmán, Donáth Gyula] 148.
 2522. *Kamermayer síremléke.* [Donáth Gyula] 148–149.
 2523. *Művészeti kiállítás Aradon* [Németh Lajos] 149.
 2524. *Pályázat ösztöndíjra.* 149.
 2525. *Eredeti Dürer-metszet Kassán.* 149.
 2526. *Lyka Károly: Helyreigazítás.* [A „Téli Tárlat” c. albumfüzet szövegéhez] 149.
 2527. *Történelmi képek a magyar iskolák falain.* 149–150.
 2528. *A párisi kiállítás tanulságai.* [Radisics Jenő előadásának befejezése a Párizsban szerzett tárgyak bemutatásával] 150.
 2529. *Munkácsy-kép Frankfurtban.* 150.
 2530. *Gyászünnepegy Böcklinért.* [München]– 150.
 2531. *Elárverezett Velasquez-kép.* [Boston] 150.
 2532. *Meissonier hagyatékából.* [Meissonier hagyatéka a Bibliothèque Nationale-ban] 150.
 2533. *Uj művészársulat Párisban.* 150–151.
 2534. *München a XVIII. században.* 151.
 2535. *Van Dyck két arcképfestménye Berlinbe kerül.* 151.
 2536. *Vilmos császár arcképe.* [Hubert Herkomer] 151.
 2537. *Dobra került Rafael-kép.* [Berlin] 151.
 2538. *A Villa-Borghese jövője.* 151.

IV. évf. 10.szám, 1901. március 3.

2539. *Wlassics miniszter a Képzőművészeti Tanácsról.* [Wlassics miniszternek a Magyar Országos Képzőművészeti Tanácsra ill. annak újjászervezésére vonatkozó nyilatkozata válszakként Pichler Győző képviselő beszédére] 153.
 2540. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi gyűlése.* 154–156.
 2541. *Gabriel Mourey és a művészek.* [Jendrássik Jenőnek Gabriel Mourey és a magyar művészek találkozásáról beszámoló levele és Gabriel Mourey-nak az Ujságírók Egyesületében tartott felolvasása Puvis de Chavannes-ről] 156–157.
 2542. *Donatello* [Dömötör István]: *Krónika.* 157–158.
 1) *A najádok veszedelme.* [a római Piazza Termini kútját díszítő meztelen najádfigurák „erkölcstelenségéről”] 157.
 2) *Budapest képe füsttel, meg derüvel.* [az iskolákba kerülő történelmi- és városképek-ről]– 157–158.
 2543. *N. n.: Szemléltető képek a népiskolákban.* [K. Lippich Eleknek a szemléltető képek ügyében tartott tanácskozáson elhangzott beszéde] 158–159.
 2544. *Vásárlások a Brodszky-kiállításon.* 160–161.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2545. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 161–162.
 2546. *A Brodszky-kiállítás.* 162.
 2547. *Művészeti vita a képviselőházban.* [Berzeviczy Albert] 162.
 2548. *A gödöllői nők Erzsébet királyné szobránál.* 162.

2549. *Az új Nemzeti Színház ügye.* 162.
 2550. *Társulatunk plakátpályázatára...* 162.
 2551. *Szobrászati szakosztály-ülés.* 162–163.
 2552. *Az ezredéves emlékoszlop lebontása.* 163.
 2553. *A Bethlen-szobor.* 163.
 2554. *A magyar művésznek kiállítása.* 163.
 2555. *Művészeti felolvasás.* [Bán Zsigmond „A művészet technikájáról”, művészet és ipar kapcsolata] 163.
 2556. *Hírek az iparművészet köréből.* [az Iparművészeti Társulat ülése és egyebek] 163–164.
 2557. *Francia művészek a külföld ellen.* [Párizs, külföldi művészek kiállítási lehetőségeinek korlátozása] 164.
 2558. *A Lex Heinze Amerikában.* 164.
 2559. *Steinlen francia állampolgársága.* 164.
 2560. *Wagner Richárd szobra.* [pályázat] 164.

IV. évf. 11. szám, 1901. március 17.

2561. Lyka Károly: *Programpontok.* [a Képzőművészeti Társulat működésének kiterjesztése vidéki városokra] 165–167.
 2562. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület közgyűlése.* 167–169.
 2563. Donatello [Dömötör István]: *Kronika.* 169–170.
 1) *A 80 éves Luitpold herceg.* [München] 169–170.
 2) *Egy pályázat.* [A Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság sikertelen pályázata történelmi képre] 170.
 2564. *Tolsztoj gróf szobra.* 170.
 2565. *Vásárlások a Brodszky-kiállításon.* 171–172.
 MŰVÉSZET HÍREK
 2566. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 172.
 2567. *Társulatunk Tavaszi Kiállítása.* [előkészületek] 172–173.
 2568. *Magyar művészet a külföldön.* [magyar művészek a müncheni, a berlini, a drezdai és a venecei nemzetközi kiállításon] 173.
 2569. *Kiállítások a vidéken.* [Szeged, Arad, Temesvár (Németh Lajos)] 173.
 2570. *A Tavaszi Kiállítás plakátja.* [Helbing Ferenc, Kölber Dezső, Ipoly Sándor] 173.
 2571. *A Brodszky kiállítás [...] március hó 20-ikáig lesz látható.* 173.
 2572. *Társulatunk redkívuili közgyűlése.* [tárgya: gr. Andrassy Tivadar lemondása] 174.
 2573. *A Studio magyar művészekről.* [Tahi Antal, Révész Imre, Mednyánszky László] 174.
 2574. *Meddő pályázat.* [a Könyves Kálmán sikertelen pályázata, a pályázati kiírás megismétlése] 174.
 2575. *Egy magyar művész halála.* [Mály József] 174.
 2576. – S.: *A „F. É. S. Z. E. K.” megalakulása.* 174–175.
 2577. *Rodin szobrai Budapesten.* 175.
 2578. *Az új százkoronás bankjegy.* [Hegedüs László] 175.
 2579. *Új szobor az Akadémia előtt.* [Jankovics Gyula: Salamon Ferenc] 175.
 2580. *Horváth Boldizsár szobra.* [Szombathely] 175.
 2581. *Kiadó műterem.* 175.
 2582. *Helyreigazítás.* [A székesfőváros tanácsának helyreigazítása a Kossuth síremlék tervére vonatkozó pályázat határidejéről] 175.
 2583. *Szobor id. Bókai Jánosnak.* 175.
 2584. *Ki nem adott állami nagy aranyérem.* [A Magyar Iparművészeti Társulat 1900–01 évi aranyérme] 175.
 2585. *Tompa Mihály szobra.* [Rimaszombat, Holló Barnabás] 175.
 2586. *A Magyar Iparművészeti Társulat...* [a következő közgyűlés pontjai] 176.

2587. *Uj Rembrandt-festmény.* [Brüsszel] 176.
 2588. *Olcso remekművek.* [Brüsszel] 176.
 2589. *A párisi modelvásár.* 176.

IV. évf. 12. szám, 1901. március 24.

2590. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat rendkívüli közgyűlése.* [tárgya: gr. Andrassy Tivadar lemondása, a lemondás elutasítása; delegáció Andrassy Tivadarnál] 177–178.
 2591. *Társulatunk Tavaszi Kiállítása.* 178–179.
 2592. *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület évi rendes közgyűlése.* 179–180.
 2593. *Vásárlások a Brodszky-kiállításon. (Vége.)* 180.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2594. *A gödöllői Erzsébet szobor leleplezése.* 180.
 2595. *Schlauch biboros művásárlása.* [Greguss Imre] 180.
 2596. *Bezárt kiállítás.* [Brodszky Sándor kiállítása véget ért] 180.
 2597. *Beküldési határidők.* 181.
 2598. *Munkácsy-emléktábla Csabán.* 181.
 2599. *A szegedi Tavaszi Tárlat.* [előkészületek] 181.
 2600. *Damjanich szobra Szolnokon.* 181.
 2601. *Magyar karikatura – angol lapban.* [Wlassics Gyula, Walter Crane] 181.
 2602. *Rodin szobrai Budapesten.* [helyreigazítás] 181–182.
 2603. *Műkiállítás Veneziában.* [Lázár Béla] 182.
 2604. *A király a bécsi műcsarnokban.* 182.
 2605. *Egy belga szobrászművész halála.* [Paul de Vigne] 182.
 2606. *Ó Felsége egy bécsi műkereskedésben.* 182.
 2607. *Reform a müncheni Kunstvereinban.* 182.
 2608. *Ellopott Rubens-másolat.* [Köln] 182–183.
 2609. *Az új Szépművészeti Múzeum.* [Schickedanz Albert, Herzog Fülöp] 183.
 2610. *A Lcx Heinze Bécsben.* 183.
 2611. *A restaurált freskók.* [Párma, Correggio freskóinak restaurálása (megtisztítása)] 183.

IV. évf. 13. szám, 1901. április 7.

2612. *Lyka Károly: Ver Sacrum.* [a magyar művészet „kezdeteiről”] 185–186.
 2613. *V. E.: A „Programpontok”. A vándorkiállítások ügye.* [Lyka Károly] 187–189.
 2614. *A szegedi kiállítás megnyitása.* [A Szegedi Képzőművészeti Egyesület Tavaszi kiállítása, Csernovics Agenor nyitóbeszéde] 189–190.
 2615. *Sydney Carton [Rozsnyai Kálmán]: Jean François Millet.* 190–193.
 2616. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 193–194.
 2617. *A Magyar Iparművészeti Társulat közgyűlése.* 194–195.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2618. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 196.
 2619. *A gödöllői Erzsébet-szobor.* 196.
 2620. *A királyné szobra Szegeden.* [határozat szoborállításról] 196.
 2621. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás...* [előkészületei befejeződtek, Munkácsy Mihály, Giovanni Segantini, Angelo Dall' Oca Bianca] 196–197.
 2622. *Koronás sorsjáték a Műcsarnokban.* 197.
 2623. *A kormány művásárlásai.* 197.
 2624. *Magyar művészet Berlinben.* [A résztvevő magyar művészek névsora] 197.
 2625. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat közgyűlése.* 197–198.
 2626. *A müncheni kiállítás, melyen a magyar művészet...* 198.
 2627. *Sorsolás társulati tagjaink számára.* 198.

2628. *Angol metszetkiállítás.* 198.
 2629. – D.: *Főolvasások az Országos Képtárban.* [Pasteiner Gyula előadása Mantegnáról] 198.
 2630. *A nagyszalontai Kossuth-szobor.* 198–199.
 2631. *Műkiállítás Veneziában.* [szervező: Lázár Béla, a kiállító magyar művészek nevei valamint műveiknek listája] 199.
 2632. *A szigetvári Zrínyi-szobor.* 199.
 2633. *Az aradi kiállítás...* [megnyitott] 199.
 2634. *Köllő Miklós emlékére.* [Kiss György] 199.
 2635. *Irányi Dániel siremléke.* [Kallós Ede] 199–200.
 2636. *Feszty Árpád hazatérése.* 200.
 2637. *Helyreigazítás.* [A Brodszky kiállításon történt vásárlásokról szóló beszámolóhoz a Műcsarnok ezévi 11. számában] 200.
 2638. *Elmaradt művészeti előadás.* 200.
 2639. *Női iparművészeti tanfolyam.* 200.
 2640. *Viktória királynő szobra.* 200.

IV. évf. 14.szám, 1901. április 14.

2641. Δ : *Hazai Művásárlók Alkalmi Egyesülete.* [Münnich Aurél, Bruck Miksa; az egyesület művásáran elkelt művek jegyzéke] 201–202.
 2642. *Társulatunk közgyűlése elé terjesztendő indítványok.* 202–203.
 2643. S.C. [Sydney Carton / Rozsnyai Kálmán]: *Londoni levél. (Művészek vasárnapja. – Az angol király ajándéka nemzetének. – VII. Edvárd király új udvari arcképfestője.)* [Hubert Herkomer, John Sargent, Sir Lawrence Alma-Tadema, Luke Fildes és mások] 203–204.

MŰVÉSZETI HÍREK

2644. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás [...] már teljesen el van rendezve...* 204.
 2645. *Sorsolás társulati tagjaink javára.* 204.
 2646. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat közgyűlése.* 204.
 2647. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete közgyűlése.* 204–205.
 2648. *Koronás sorsjáték a Műcsarnokban.* 205.
 2649. *A szegedi kiállítás iránt ...* [Az elkelt művek jegyzékével] 205.
 2650. *Wlassics miniszter szobormegrendelése.* [Stróbl Alajos, Vaszary László] 205.
 2651. *Térey Gábor dr. kiűntetése.* 205.
 2652. *A müncheni kiállítás magyar osztálya számára átengedett termekben [...] folynak az átalakítások...* 205.
 2653. *Az 1901. év szobrai.* 206.
 2654. *Egy magyar művész halála.* [Sárdy István] 206.
 2655. *Művészeti előadás.* 206.
 2656. *Szavoyai Jenő szobra a budai várban.* [Róna József] 206.
 2657. *Történelmi arcképcsarnok Tolnavármegyében.* 206.
 2658. *Az építészek tiltakozása.* [Magyar Mérnök- és Építész-Egyesület] 206–207.
 2659. *A Zsolnay-szoborpályázat.* [Farkas Miklós, Holló Barnabás] 207.
 2660. *Egy arcképfestő sikere.* [Ábrányi Lajos] 207.
 2661. *A pannonhalmi főapátság képtára.* 207.
 2662. *Az Iparművészeti Társulat választmánya [...] ülést tartott...* 207.
 2663. *A párisi Szalon.* 207.
 2664. *Érdemes kiállítás.* [Bruges, régi flamand mesterek kiállítása] 207–208.
 2665. *Berlin új szobrai.* 208.
 2666. *Francia kiállítás Stuttgartban.* 208.
 2667. *Milán király szobra.* [Antonin Mercié] 208.

IV. évf. 15. szám, 1901. április 21.

2668. N. n.: *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás megnyitása.* 209–210.
2669. Δ: *Szobrászművészek sérelme. – A Magyar Képzőművészek Egyesülete szobrászati osztályának az ülése.* [Zala György, Telcs Ede és mások] 210–211.
2670. *Művészeti előadások.*
 1) *Térey Gábor dr. előadása.* 212.
 2) *A műbarátok köre fölolvadó estéje.* [Rákosi Jenő, Sulyok Ylda] 212–213.
2671. *Még egy indítvány a társulati közgyűlés elé.* [Déry Béla] 213.
2672. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon.* 313–314.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2673. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítást állandóan nagy közönség látogatja...* 214.
2674. *Társulatunk tagsági sorsolása.* 214.
2675. *A gödöllői Erzsébet-szobor.* 214.
2676. *A müncheni kiállítás ügyében...* 214–215.
2677. *A műterembérház ügye.* 215.
2678. *Magyar művész sikere Berlinben.* [Halmi Artúr] 215.
2679. *A Szegedi Tavaszi Kiállításon...* [elkelt képek jegyzéke] 215.
2680. *Művészeti társulatok és egyesületek közgyűlései.* – 215.
2681. *Síremlékét Köllő Miklósnak.* [felhívás; Kiss György] 215–216.
2682. *Helyreigazítás.* [A múlt szám „Az 1901. év szobrai” c. cikkéhez; Senyei Károly] 216.
2683. *Kamermayer Károly síremléke.* [Donáth Gyula] 216.
2684. *Egy társulat kérése a művészekhez.* 216.
2685. *Az Iparművészeti Múzeum kiállítása.* [Kiállítás a párizsi nemzetközi kiállításon vásárolt tárgyakból] 216.
2686. *A cseh művész getyásza.* [Wencel Brožík halála] 216.
2687. *Művészi szőnyegek.* [Horti Pál] 216.

IV. évf. 16. szám, Budapest, 1901. április 28.

2688. Lyka Károly: *Munkácsy.* 217–218.
2689. *Közgyűlések.* 218–223.:
 1) *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat évi rendes közgyűlése.* 218–221.
 2) *A Magyar Képzőművészek Egyesülete évi rendes közgyűlése.* 221–222.
 3) *A Nemzeti Szalon évi rendes közgyűlése.* 222–223.
2690. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás pályázatai.* 223.
2691. táblázat: *Mérleg az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat vagyonáról 1900 december 31-én.* 224–225.
2692. táblázat: *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat költségelőirányzata az 1901. évre.* 226–227.
2693. táblázat: *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat gazdálkodásának eredménye az 1900. évben.* 228.
2694. táblázat: *Összehasonlító kimutatás az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1900. Évi előirányzata és a tetteleg elért eredményekről.* 229.
2695. *Választmány jelentés az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat működéséről 1900-ban. Fölolvastatott az 1901 április 21-ikén tartott közgyűlésen.* 230–232.
2696. *A Társulati bizottságok és az igazgatóság megalakulása.* 233.
2697. *Vajda Ernő: Az Országos Képtár kiállítása.* [18. századi angol festészet, t. k. Thomas és James Watson, William Dickinson, James Walker, Josiah Boydell, Mae Ardell; Térey Gábor] 233–235.
2698. *Dömötör István: A párisi beszerzés. Kiállítás az Iparművészeti Múzeumban.* [Wlassics Gyula, Radisics Jenő] 235–236.

2699. *A Zsolnay-szobor pályázatról.* [Krasznai Miklós sorainak közlése a „Műcsarnok” megjegyzéseivel] 237–238.
2700. *A társulati sorsjáték húzása.* 238.
2701. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon (sic!).* 238.
2702. *A király a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon.* 239.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2703. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítást [...] napról-napra tömegesebben látogatja a közönség.* 239.
2704. *Munkácsy Mihály emlékezete.* 239.
2705. *Berzeviczy Albert művészeti előadása.* 239.
2706. *Magyar művészet a velencei kiállításon.* [Rendező: Lázár Béla] 239.
2707. *Vidéki kiállítások.* [A szegedi és az aradi tárlaton elkelt művek jegyzéke] 239–240.
2708. *Iparművészeti kiállítás Szegeden.* 240.
2709. *Istvánffy-kiállítás.* [N. Istvánffy Gyula] 240.
2710. *Cazin halála.* [Jean Charles Cazin] 240.
2711. *Egy festő halála.* [August Mansfeld] 240.
2712. *A drezdai nemzetközi kiállítást... [megnyitották]* 240.

IV. évf. 17. szám, 1901. május 5.

2713. *Dömötör István: Évforduló után.* [Munkácsy Mihály halálának évfordulója; a szobrára való gyűjtésről] 241–242.
2714. *Berzeviczy Albert előadása.* [Bernardino Liuniról és Leonardo da Vinciről] 242–244.
2715. *N. n.: Munkácsy emlékezete.* [Emlékünnep Budapesten, Csabán, Zsilinszky Mihály államtitkár ünnepi beszéde közölve] 244–245.
2716. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás pályabírósa.* 245–246.
2717. *N. n.: Első iparművészeti kiállítás Szegeden.* [Magyar Iparművészeti Társulat, Szegedi Iparművészeti Egyesület] 246.
2718. *Pályázat Kossuth-szoborra.* [Cegléd] 247.
2719. *Pályázat.* [a Magyar Iparművészeti Társulat öt pályázata a keszedelemügyi m. kir. miniszter által rendelkezésére bocsátott államsegélyből] 247–248.
2720. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon.* 248.
- MŰVÉSZETI HÍREK
2721. *Királyi hercegnők a Tavaszi Tárlaton.* 248.
2722. *Királyi hercegnők László műtermében.* [László Fülöp] 248.
2723. *A Tavaszi Nemzetközi kiállítást folyton fokozódó érdeklődéssel látogatja a közönség.* 248.
2724. *Magyar művészek legfelsőbb kitüntetése.* [Benzúr Gyula, Lotz Károly, Stróbl Alajos, Ébner Lajos] 249.
2725. *Magyar művészek a Studióban.* 249.
2726. *Műkiállítás Velencében.* [Rendező: Lázár Béla; kiállító magyar művészek névsora] 249.
2727. *A Szolnoki Művészeti Egyesület [...] a múlt napok egyikén tartotta meg [...] alakuló közgyűlését.* [Lippich Gusztáv] 249.
2728. *A müncheni kiállítás magyar osztálya...* [Kiállító magyar művészek névsora] 250.
2729. *A Műbarátok Köre összejövetele.* [Malonyay Dezső, Paul Bartlett] 250.
2730. *A székesfőváros képzőművészeti bizottsága [...] ülést tartott.* 250.
2731. *Műkiállítás Temesváron.* [Rendező: Németh Lajos] 250.
2732. *Művészettörténeti korrajzok.* [Divald Kornél] 250–251.
2733. *Műkiállítás Pozsonyban.* [Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület] 251.
2734. *Bubics püspök mellszobra.* [Kassa, Istók János] 251.
2735. *A Nemzeti Szalonnak...* [ülés] 251.
2736. *Mihálkovicz szobra.* [Ligeti Miklós: Mihálkovicz Géza] 251.
2737. *Károlyi Gábor gróf arcképe.* [Cegléd, Tury Gyula] 251.

2738. *Az egri hős szobra.* [Eger, tervezet Dobó István szobrára] 251.
 2739. *Feszty Árpád képe.* 251.
 2740. *A szerkesztő üzenetei.* 252.

IV. évf. 18. szám, 1901. május 12.

2741. Vajda Ernő: *Művészeti kiállítások.* – 253–256.:
 1) *A magyar nők a művészetben. A magyar nők kiállítása.* 253.
 2) *A Nemzeti Szalon kiállítása.* 253–254.
 3) *A Műbarátok Köre kiállítása.* 254–256.
 2742. N n.: *A berlini kiállítás megnyitása.* 256–257.
 2743. N n.: *Egy öreg művész naplójegyzetei. Ujházy Ferenc fölolvása.* [A 19. század első felének művészeti viszonyairól] 257–258.
 2744. *A Tavaszi Nemzetközi kiállítás kitüntetései.* [Magyar-Mannheimer Gusztáv, Pór Bertalan] 258–259.
 2745. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete szakbizottságainak megalakulása.* 260.
 2746. Aczél Zsigmond, Bíró Endre: *Levelek a Szerkesztőhöz.* [A társulati szabályzatról illetve a Munkácsy-szoboralapról] 260–262.
 2747. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon. (Folytatás).* 262.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2748. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 262.
 2749. *Erzsébet királyné szobra.* [Gödöllő, Róna József] 262.
 2750. *Munkácsy özvegye a királynál.* 262.
 2751. *Királyi hercegnők látogatásai.* 262–263.
 2752. *József kir. herceg arcképe.* [Zilzer Antal] 263.
 2753. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás...* 263.
 2754. *A kormány művásárlása.* 263.
 2755. *Wlassics miniszter a Nemzeti Szalonban.* 263.
 2756. *A temesvári kiállítás.* [Megnyitó, Molnár Viktor, Erdélyi Béla] 263.
 2757. *A szolnoki művész-egyesület.* [Alakuló közgyűlés] 263–264.
 2758. *Irányi Dániel síremléke.* [Kallós Ede] 264.
 2759. *A Zsolnay-szobor ügyét...* [Székely Bertalan, Szana Tamás] 264.
 2760. *A Bihari-, Knopp- és Glatter-féle női festőiskolában...* 264.
 2761. *A velencei kiállítás magyar osztályának sikere napról-napra gyarapszik...* 264.
 2762. *Festetich György gróf szobra.* [Keszthely, Lukácsy Lajos, Stróbl Alajos] 264.

IV. évf. 19. szám, 1901. május 19.

2763. Vajda Ernő: *Böcklin és Segantini. A Szépművészeti Múzeum új szerzeményei.* 265–266.
 2764. *A temesvári kiállítás megnyitása.* [az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat kiállítása, Németh Lajos, Erdélyi Béla] 267–268.
 2765. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete választmányi ülése.* 268–269.
 2766. T. K.: *Levél a szerkesztőhöz. – Egy megfestésre méltó kép tárgyáról.* [Zászlószentelési ünnepély a Ludovikában, Spányik Kornél] 269–270.
 2767. *Pályázat. (A vallás-és közoktatásügyi m. kir. Minisztériumtól.)* [Történelmi festményre iskolai dekorációul] 270.
 2768. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon. (Folytatás.)* 270–271.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2769. *A gödöllői Erzsébet-szobor.* [A leleplezési ceremónia programja; Róna József] 271.
 2770. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás iránt még mindig nem csökkent a közönség érdeklődése.* 271.
 2771. *Irányi Dániel síremlékének a leleplezése.* [Kallós Ede] 271–272.
 2772. *Koronás sorsjáték a Múcsarnokban.* 272.
 2773. *A velencei műkiállításról.* [Kernstok Károly] 272.

2774. *Az Osztrák és Magyar Bank budapesti palotája.* [tervezésére kiírt pályázatot Alpár Ignác nyertel] 272.
2775. *A szegedi kiállításon [...] összesen 43 mű kelt el...* 272.
2776. *A Szépművészeti Múzeum építkezése rohamos léptekkel halad előre.* 272.
2777. *A Műbarátok Köre kiállításáról írott ismertetésünkbe sajnálatos sajtóhiba csúszott...* 272.
2778. *A Nemzeti Szalonban vasárnap [...] nyitják meg a tavaszi kiállításra beküldött művek kiállításának második sorozatát...* 272.
2779. *Helyreigazítás.* 272.

IV. évf. 20. szám, 1901. május 26.

2780. Dömötör István: *Pünkösd napján.* [A nemzeti művészetről és Munkácsy Mihályról] 273–274.
2781. *A gödöllői Erzsébet-szobor leleplezése.* [A Budapesti Napló nyomán; Róna József] 274–276.
2782. N n.: *Erdélyi Béla művészeti fölolvasása Temesváron.* [A magyar képzőművészetről] 276–277.
2783. *Az állami nagy aranyérmek nyertesei.* [Stróbl Alajos, Franz Lenbach] 277–278.
2784. *A Magyar Országos Képzőművészeti Tanács új szervezete.* [Wlassics Gyula, K. Lippich Elek; a Képzőművészeti Tanács új szabályzata] 278–281.

MŰVÉSZETI HÍREK

2785. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás már csak június hó 15-ikéig lesz nyitva.* 281.
2786. *A temesvári kiállítás [...] állandóan nagy látogatottságnak örvend...* 281–282.
2787. *Magyar művészek sikere Velencében.* [Kernstok Károly, Magyar-Mannheimer Gusztáv, Beck Ö. Fülöp, Telcs Ede] 282.
2788. *A magyar műipar védelme.* [Iparművészeti Társulat, Horti Pál, Műbarátok Köre] 282.
2789. *Irányi Dániel szobra.* [Kallós Ede] 282.
2790. *A müncheni kiállítás magyar osztályába szánt művek már megérkeztek...* 282.
2791. *Képvásár a Nemzeti Szalonban.* [Elkelt művek jegyzéke] 283.
2792. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete [...] ülést tartott...* 283.
2793. *Pettenkofen-kép a Nemzeti Múzeumban.* [August Pettenkofen; Borsos József] 283.
2794. *A pécsi Zsolnay-szobor ügye...* [Ligeti Miklós, Stróbl Alajos, Schulek Frigyes, Telcs Ede, Radnai Béla, Horvay János] 283.
2795. *Feszty Árpád hazatérése.* 283.
2796. *A Hazai Művásárlók Alkalmi Egyesülete...* [sorsolást szervezett, a kisorsolt művek jegyzéke] 283–284.
2797. *Művészeti boncolástan.* [Tellyesniczky Kálmán dr.] 284.
2798. *A Műbarátok Köre kiállítása...* 284.
2799. *A kereskedelmi miniszter nagydíja.* [Hegedűs Sándor állami díjat alapít az iparosoknak] 284.
2800. *Pályázat színháztervre.* [Magyar Mérnök- és Építész-Egyesület] 284.
2801. *I Vilmos szobra Strasszburiban.* [Julius Zumbusch] 284.

IV. évf. 21. szám, Budapest 1901. június 2.

2802. N n.: *A Műbarátok Köre és a Magyar Iparművészeti Társulat.* [Horti Pál, Szendrei János] 285–286.
2803. N n.: *Két halott. (Ábrányi Lajos 1849–1901. – Engel József 1815–1901.)* 286–287.
2804. *Pályázati hírdetések az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1901/1902. évi Téli Kiállításán.* 287–289.
2805. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításán. (Folytatás.)* 289.
2806. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 290.

MŰVÉSZETI HÍREK

2807. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára ujabban a következők írtak alá...* 290.
2808. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítást [...] összesen 45300-an látogatták...* 290.
2809. *A kormány művásárlása.* 290.
2810. *Koronás sorsjáték a Műcsarnokban.* 290–291.
2811. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeumnak.* [A kiválasztott képeket megvásárlásra fölterjesztették a miniszterhez...] 291.
2812. *A temesvári műkiállítás.* [Országos Magyar Képzőművészeti Társulat] 291.
2813. *Királyszobrok a Belvárosban.* [A szobrok elhelyezéséről és formátumáról, Donáth Gyula, Radnai Károly, helyesen Radnai Béla] 291–292.
2814. *Kossuth-szobor Hódmezővásárhelyen.* [Kallós Ede] 292.
2815. *Mihálkovics Géza mellszobrát...* [leleplezik Ligeti Miklós művét] 292.
2816. *Pályatervek kiállítása.* [Az Osztrák és Magyar Bank budapesti palotájának pályatervei, Alpár Ignác] 292.
2817. *Walter Crane ajándéka.* [Szegednek ajándékozta egy képét] 292.
2818. *Heine-émlék Magyarországon.* 292.
2819. *Milán király szobra.* [Belgrád, Sándor szerb király szobrot állíttat apjának, a szobrász: Antonin Mercié] 292.

IV. évf. 22. szám, 1901. június 9.

2820. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete egyetemes ülése.* 293–297.
2821. *A Magyar Iparművészeti Társulat föl hívása.* [karácsonyi kiállításra] 297.
2822. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon.* (Folytatás.) 298.

MŰVÉSZETI HÍREK

2823. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás utolsó napjait éli...* 298.
2824. *Sorsolás a Műcsarnokban.* 298.
2825. *A müncheni nemzetközi kiállítás...* [megnyílt; Eisenhut Ferenc, Térey Gábor rendezők] 298.
2826. *A Szépművészeti Múzeum bokrétaünnep.* [Szépművészeti Múzeum épülete tető alá került] 298–299.
2827. *A Zsolnay-szobor ügye...* [Stróbl Alajos] 299.
2828. *Mihálkovics szobrának a leleplezése...* [Ligeti Miklós] 299.
2829. *Munkácsy Mihály emléke Aradon.* 299.
2830. *Szoboravatás Aradon.* [Róna József: Szentháromság szobor] 299.
2831. *A Nemzeti Szalon tavaszi kiállítását eddig 1050 fizető látogató nézte meg.* 299.
2832. *A Vörösmarty-szoborra annak idején megindított gyűjtés eredménye...* 299–300.
2833. *Magyar művész kitüntetése Párisban.* [Szirmay Tonny] 300.
2834. *Anonymusz szobra.* [Ligeti Miklós] 300.
2835. *Eldöntött pályázat.* [Magyar Iparművészeti Társulat, díjazottak: Bodon Károly, Raffay László, Maloniczky József, Weismann Béla, Nagy Lázár, Mártay Vilmos, Füleki József, Árkai Aladár, Rintel Géza, Beck Ö. Fülöp] 300.
2836. *A művészeti osztály új helyisége.* 300.
2837. *Walter Crane ajándéka.* [A Szeged városának ajándékozott kép megkerült] 300.
2838. *Balzac szobra.* [Alexandre Falguière, Auguste Rodin] 300.
2839. *A bécsi Secessio...* [közgyűlése] 300.

IV. évf. 23. szám, 1901. június 16.

2840. *Gróh István: Rajztanárképzés és művésznevelés.* [az Országos Mintarajziskola és Rajztanárképző Intézet új tervezete a rajztanításra, intézetreform] 301–306.
2841. *Vásárlások a Tavaszi Nemzetközi Kiállításon.* (Folytatás.) 306.

MŰVÉSZETI HÍREK

2842. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítást az utolsó napokban is sokan látogatták.* 306.
 2843. *Társulatunk vásárlása a Nemzeti Múzeum számára.* [Stetka Gyula, Hány Gyula] 306.
 2844. *Sorsolás a Múcsarnokban.* [Tulll Ödön, Karvaly József] 306–307.
 2845. *A székesfőváros képzőművészeti bizottsága [...] ülést tartott...* [Szécsi Antal, Balló Ede, Fűredi Richárd] 307.
 2846. *Kossuth-szobor Monoron.* [Leleplezték Gerenday Béla alkotását] 307.
 2847. *Róna József ezüstkoszorúja.* [A gödöllői nók adománya] 307.
 2848. *A hódmezővásárhelyi Kossuth-szobor.* [Kallós Ede] 307.
 2849. *Magyar művész diadala a külföldön.* [Düsseldorf, Pfeiffer Helman, plakátpályázaton] 308.
 2850. *Szent Gellért szobra.* [Jankovics Gyula] 308.
 2851. *Szoborpróba.* [Donáth Gyula: Verbőczy István, Radnai Béla: Pázmány Péter szobra, Holló Barnabás: Wesselényi-emléktábla] 308.
 2852. *Correggio „San Girolamo”-ja Budapesten.* [Burger Lajos másolata a Szépművészeti Múzeum megbízásából] 308.
 2853. *Műkiállítás Kolozsváron.* [Erdélyrészi Szépművészeti Társaság] 308.
 2854. *A salzburgi Erzsébet-szobor.* [Edmund von Hellmer] 308.
 2855. *Pályázat kritikára.* [Velece] 308.

IV. évf. 24. szám, 1901. június 23.

2856. *„Donatello”* [Dömötör István]: *Nyolc jutalom.* [Az Iparművészeti társulat karácsonyi kiállításán] 309.
 2857. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás eredményei.* [összegzés] 310–312.
 2858. *Magyar kiállító művészek névsora.* [lakcímmel] 312–314.
 2859. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat plakátpályázata az 1901/2. évi Téli Kiállításra.* 314–315.
 2860. *A „Magyar Iparművészet” szerkesztősége: Pályázat könyvbekötési tábla tervrajzára.* 315.
 2861. *Pályázat.* [Szombathely, közkútra] 316–316.

MŰVÉSZETI HÍREK

2862. *Erzsébet királyné szobra Kolozsvárott.* [leleplezték] 316.
 2863. *Állami vásárlások.* [Franz Lenbach, Giovanni Segantini, Angelo Dall’Oca Bianca] 316.
 2864. *A társulati kiállítások új beosztása.* 316.
 2865. *A koronás sorsjáték huzása.* 316.
 2866. *Wlassics miniszter a Szépművészeti Múzeumban.* 317.
 2867. *Radics Jenő tanulmányúton.* 317.
 2868. *Kamer Mayer síremléke.* [Donáth Gyula] 317.
 2869. *A szalontai Kossuth-szobor leleplezése.* [Nagyszalonta, Tóth András] 317.
 2870. *Correggio „San Girolamo”-ja Budapesten...* [Burger Lajos másolata helyesen Fraknói Vilmos megbízására] 317.
 2871. *Művésznövendékek versenye.* [Állami Iparművészeti Iskola] 317.
 2872. *A Vörösmarty-szobor.* [Az intéző bizottság ülése] 317–318.
 2873. *A kisbéri Wenckheim-szobor.* [Fadrusz János: Wenckheim Béla] 318.
 2874. *Bismarck szobrának leleplezése Berlinben.* [Reinhold Begas] 318.
 2875. *Két művész halála.* [Hans Sandreuter, Friedrich Friedländer] 318–319.
 2876. *A Borghese-képtár eladása...* 319.
 2877. *Heine-emlék Magyarországon.* 319.
 2878. *Emlékszobor Heine sírján.* [Párizs, Montmartre-temető, Louis Hasselriis] 319.
 2879. *Főloszlott Secessio.* [a Drezdai Képzőművészek Egyesülete (Secessio) főloszlott, tagjai visszaléptek a Künstlergenossenschaftba] 319.
 2880. *Nemzetközi iparművészeti kiállítás Turinban.* 319.

2881. *Vita egy kép körül.* [P. P. Rubens: Szent család c. képéért Berlin és Bécs versengett] 320.
 2882. *Vilmos császár legujabb archépe.* [Franz Lenbach] 320.
 2883. *Művészeti kiviteli tilalom Spanyolországban.* 320.
 2884. *A világ legnagyobb festménye.* [Jean Joseph Weerts] 320.

IV. évf. 25. szám, 1901. október 13.

2885. Tör.: *A magyar festők nevei.* [Hans Barthnak a Berliner Tagblatt-ban megjelent, negatív hangvételű cikkéről: a velencei kiállítás magyar résztvevőiről] 321–323.
 2886. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete közgyűlése.* 323–324.
 2887. L.: *Művészeti boncolóstan. – Az emberi test ismertetése; művészek és a művészet iránt érdeklődők számára írta Tellesnyiczky Kálmán dr. egyetemi magántanár. Számos eredeti fametszettel és színnyomatu táblával. 244. oldal.* [recenzió] 324–325.
 2888. *A Magyar Országos Képzőművészeti Tanács tagjai.* 325.
 2889. *A Magyar Iparművészeti Társulat elnöksége: Pályázat.* 325–326.

MŰVÉSZETI HÍREK

2890. *A Téli Kiállítás [...] november hó 15-ikén nyílik meg...* 326.
 2891. *Társulatunk plakátpályázata.* [Nagy Zsigmond, Thury Gyula, Kalmár Elza] 326.
 2892. *Magyar művészek diadala a külföldön.* [A müncheni nagy nemzetközi kiállításon díjat nyert: Szinyei Merse Pál, Spányik Kornél, Réti István, Mihalik Dániel, Tölgyessy Artúr; Drezdában nyert: Telcs Ede] 326.
 2893. *Az Országos Képtár igazgatója.* [Kammerer Ernő] 326.
 2894. *A ceglédi Kossuth-szobor.* [Pályázati díjat nyertek: Horvay János, Telcs Ede] 326–327.
 2895. *A „Studio” a magyar művészekről.* 327.
 2896. *Feszty Árpád Berlinben.* 327.
 2897. *A Nemzeti Szalon sorsjátéka.* 327.
 2898. *Londonba meghívott magyar művészek.* [A „Studio” c. lap iparművészeti kiállítására meghívottak: Telcs Ede, Horti Pál, Beck Ö. Fülöp, Faragó Ödön, Toroczkai Wigand Ede] 327.
 2899. *A szegedi iparművészeti kiállítást...* [...] megnyitották. Magyar Iparművészeti Társulat, Szegedi Képzőművészeti Egyesület, Szegedi kereskedelmi és Iparkamara] 327–328.
 2900. *Szana Tamás a modern tájképről.* [Székfoglaló előadása a Kisfaludy-Társaságnál] 328.
 2901. *A jáki templom újjáépítése.* [Gyalus László] 328.

IV. évf. 26. szám, 1901. október 30.

2902. „Donatello” [Dömötör István]: *Iskolák népe a tárlaton.* [A nudításokról] 329–331.
 2903. *A Nemzeti Szalonból.* [Tudósítás a Nemzeti Szalon üléséről és az őszi tárlatról és a kiállításon elkelt művek jegyzéke] 331–332.
 2904. N n.: *A művészeti oktatásról. Beöthy Zsolt előadása a tanári körben.* [Beszámoló a drezdai kongresszusról] 332–333.
 2905. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 333–334.

MŰVÉSZETI HÍREK

2906. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 335.
 2907. *A Téli Kiállítás november hó 15-ikén okvetlenül megnyílik...* 335.
 2908. *Perlaky Kálmán meghalt.* 336.
 2909. *Kamer Mayer Károly síremléke.* [Leleplezés, Donáth Gyula] 336.
 2910. *Új Segantini kép a Múzeumban.* 336.
 2911. *Az O. M. Kertészeti Egyesület és a szobrászat.* [Országos Magyar Kertészeti Egyesület kertészeti kiállításán szobrászművészek is szerepeljenek] 336–337.
 2912. *A Modern Lakás kiállítása.* [Spiegel Frigyes] 337.

2913. *Újabb vásárlások a velencei kiállításon.* [Ligeti Miklós, Vaszary János] 337.
 2914. *A Műbarátok Köre.* 337.
 2915. *Horváth Boldizsár szobra.* [Szombathely, Tóth István] 337.
 2916. *Lukács Béla síremléke.* [Ligeti Miklós] 337.
 2917. *A kolozsvári Mátyás-szobor elkészült.* [Fadrusz János] 337.
 2918. *A héjasfalvi honvédelemk leplezése.* [A segesvár-félegyházi csatában elhunytak emlékére, Köllő Miklós] 337.
 2919. *A sátoraljaujhelyi Kossuth-szobor.* [Róna József] 337–338.
 2920. *Pályázat szobrokra.* [Kolozsvár] 338.
 2921. *Kassa város múzeuma.* [Mihalik József] 338.
 2922. *Karácsonyi iparművészeti kiállítás.* [Iparművészeti Társulat] 338.
 2923. *Delhaes műkincsei.* [Robert Delhaes hagyatékának egyes darabjai Budapestre kerültek] 338.
 2924. *Walter Crane és a Mátyás-szobor.* [Walter Crane rajza a Mátyás-szoborról] 338.
 2925. *Hús millió korona művészeti célra.* [New York] 338.
 2926. *Leonardo da Vinci-egyesület.* [Milánó] 339.
 2927. *A csütörtökhelyi kápolna fölavatása.* 339.
 2928. *Dekoratív művészeti kiállítás Turinban.* 339.
 2929. *A fiatal festőkért.* [Párizs, ösztöndíj] 339.
 2930. *A berlini Roland-kút.* [Otto Lessing] 339.
 2931. *A képtárak védelme.* [New York] 339.

IV. évf. 27. szám, 1901. november 10.

2932. Tör.: *Művészet a t. Házban.* 341–342.
 2933. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat rendkívüli választmányi ülése.* [Tárgya: a társulat által tervezett illusztrált művészeti folyóirat, Lyka Károly] 342–343.
 2934. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Tanács megalakulása.* [Zsilinszky Mihály beszéde] 343–344.
 2935. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 344–345.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 2936. *A Téli Kiállításra [...] művet küldöttek be a magyar művészek...* 345.
 2937. *Vernissage lakoma.* [A Téli kiállítás megnyitási estélye a „Fészekben”] 345.
 2938. *Magyar művészek külföldi folyóiratokban.* [„Studio”: Tahí Antal cikke László Fülöp-ről; „Die Kunst Unserer Zeit”: Márk Lajos] 345.
 2939. *Horti Pál sikere Angliában.* [London, a „Studio” Nemzetközi iparművészeti kiállításán nagy ezüst érmet nyert] 345.
 2940. *A „Fészek” estélye.* [Művészkлуб alakult a városban] 345.
 2941. *Perlaky Kálmán temetése.* 346.
 2942. *A Vörösmarty-szobor.* [pályázat-tervezet] 346.
 2943. *Iskolák népe a Tárlaton.* [Havass Rezső dr. válasza a „Műcsarnok” előző számában közölt „Donatello”-cikkre] 346.
 2944. *Feszty Árpád ünneplése Berlinben.* 346.
 2945. *Péterfy Jenő síremléke.* [Donáth Gyula] 346–347.
 2946. *Halmi Artur...* [Berlin] 347.
 2947. *A szent Gellértszobor [sic!].* [Jankovics Gyula művét átvették] 347.
 2948. *A király-szobrok elhelyezése.* 347–348.
 2949. *A Szent István-bazilika belső berendezése.* [Az építést felügyelő bizottság ülése] 348.
 2950. *Új tánc-szobrok a Vigadóban.* [Stróbl Alajos, Füredy Richárd] 348.
 2951. *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása.* [Az Iparművészeti Társulat választmányi ülése, Lipótvárosi Kaszinó] 348.

IV. évf. 28. szám, 1901. november 17.

2952. „Donatello” [Dömötör István]: *Tárlatnyitás*. [A Téli Kiállítás megnyitója] 349–350.
 2953. T.: *A Téli Kiállítás megnyitása*. 350–351.
 2954. *A Vörösmarty-szobor*. [A Vörösmarty-szoborbizottság határozatai a pályázatra vonatkozólag] 351–352.
 2955. *A művészet őskora*. [Éber László Nemzeti Múzeumban elhangzott előadásának közlése] 352–353.
 2956. *Pályázati hirdetés*. [A berlini „Ornament-Verein” fal- és mennyezetfestmény pályázata] 353–354.
 2957. *Vásárlások a Téli Kiállításon*. 354.

MŰVÉSZETI HÍREK

2958. *Wlassics miniszter Szegednek*. [Képadományok a városi képtárnak] 354.
 2959. *Egy elfeledett síremlék ügye...* [Jankó János síremléke] 354.
 2960. *Budavár megvétele*. [Benzúr Gyula: Buda visszafoglalása a töröktől c. képe mellé párdarabot kíván festetni a székesfőváros] 354.
 2961. *Péterfy Jenő síremléke...* [a felavatásról] 354.
 2962. *A szegedi árvíz képe*. [Szeged, Vágó Pál] 354–355.
 2963. *A metszet-kiállítás megnyitása*. [Országos Képtár, Térey Gábor] 355.
 2964. *A Mátyás-templom oszlopcsarnoka*. [Schulek Frigyes, Stróbl Alajos] 355.
 2965. *A Múzeum alapítójának szobra*. [Magyar Nemzeti Múzeum, Istók János: Széchenyi Ferenc] 355.
 2966. *Művásár a Nemzeti Szalonban*. [elkelt képek jegyzéke] 355.
 2967. *A kassai múzeum gyarapodása*. 355.
 2968. *Az iparművészeti karácsonyi kiállítás*. [Iparművészeti Társulat, megnyitó] 355.
 2969. *Egy híres gyermekfestő halála*. [London, Kate Greenaway] 355–356.
 2970. *Újfajta képcsomagoló láda*. 356.
 2971. *A meghamisított Böcklin*. [Per: Richard Muther állítása szerint a Velencében kiállított képeket nem Arnold Böcklin, hanem fia festette] 356.
 2972. *A berlini Wagner Richard-emlék...* [A pályázat nyertese: Gustav Eberlein] 356.
 2973. *Egy rendkívüli maecenas*. [New York] 356.

IV. évf. 29. szám, 1901. november 24.

2974. Dömötör István: *A képeskönyv*. [A nemrég elhunyt Kate Greenaway-ról és a gyermekeknek szóló képeskönyvekről] 357.
 2975. N. n.: *Pálmaágak a Múcsarnokban*. [A Szemere Miklós Társaság pálmaágas koszorúkat helyezett el tizenkét kiállított képen, az eset kapcsán vita robbant ki. Az esemény előzményei; Ambrozovics Dezső, Benkő Kálmán, Vágó Pál] 358–359.
 2976. D. K.: *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállítása*. [Farágó Ödön, Gyalus László, Horti Pál, Toroczka Wigand Ede, Gróh István és mások] 360–361.
 2977. *A Magyar Országos Képzőművészeti Tanács megalakulása*. [bizottságai, szakosztályai] 362.
 2978. *Pályázat*. [Az Országos Gazdasági Munkás- és Cselédségélypénztár plakátpályázata] 362–363.
 2979. *Vásárlások a Téli Kiállításon*. (Folytatás.) 363.

MŰVÉSZETI HÍREK

2980. *A Téli Kiállítást az első kilenc nap alatt összesen 7439-en nézték meg...* 363.
 2981. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat...* [választmányi ülést tart] 363.
 2982. *Erzsébet-szobor leleplezése*. [Veszprém, Zala György] 364.
 2983. *A király-szobrok*. [A szobrok elhelyezéséről] 364.
 2984. *Erdélyi műemlékek*. [Műemlékek felmérését végzi Möller István] 364.
 2985. *A müncheni nagy nemzetközi kiállításon...* 364.

2986. *Megvásárolt Makart-képek.* [Bécs] 364.
 2987. *A „Madonna Chigi” Londonban.* [Botticelli] 364.
 2988. *Benvenuto Cellini művei.* 364.

IV. évf. 30. szám, 1901. december 1.

2989. Dömötör István: *Séta a magyar palotában.* [Az Iparművészeti Múzeum kiállításáról] 365–366.
 2990. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 367.
 2991. *A művészet a költségvetésben.* [A M. Kir. Vallás- és Közoktatási Minisztérium 1902. évi költségvetésének művészetre vonatkozó tételei] 368.
 2992. Récsey Viktor dr.: *Az új Országos Képzőművészeti Tanács és a vidék.* 368.
 2993. *A régi Buda és Pest művészete a középkorban.* [Divald Kornél azonos című tanulmányának recenziója] 369.
 2994. *Pályázati hirdetések. az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1902-ik évi Tavaszai Nemzetközi Kiállítására.* 369–371.
 2995. *Pályázat művészi címlapra.* [A januárban induló „Művészet” címlapjára] 371.
 2996. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 371.

MŰVÉSZETI HÍREK

2997. *A Téli Kiállítást állandóan nagy közönség látogatja.* 371.
 2998. *Erzsébet királyné emlékszobra.* [Pályázat a budai Szent György téren felállítandó szoborra] 371–372.
 2999. *A Tavaszai Nemzetközi Kiállítás tudvalevőleg 1902 április hó 1-én nyílik meg...* 372.
 3000. *Társulati tagok kedvezményes jegyei.* 372.
 3001. *A Lipótvárosi Kaszinó díjának a pályabírósa már megalakult...* 372.
 3002. *A székesfőváros művásárlása.* [Vásárlások: Knopp Imre, Bruck Lajos, Tahi Antal, Nádler Róbert, Damkó József; Pályázat az 1848/49-es Budavár bevételére; Szász Gyula, Szécsi Antal és Telcs Ede megbízásokat kaptak szobrokra] 372.
 3003. *Az Andrassy-szobor...* [Zala György] 372.
 3004. *A királyi palota oroszlánjai.* [Fadrusz János] 372.
 3005. *Magyarország védőösszonya.* [A budavári Mátyás-templom előtti Szentháromság-szobor helyére Patrona Hungariae-t tervez Schulek Frigyes és Ströbl Alajos] 372.

IV. évf. 31. szám, 1901. december 8.

3006. Vajda Ernő: *Metszet-kiállítás az Akadémián.* [Országos Képtár] 373–374.
 3007. *A Magyar Művészek Egyesülete szobrászati szakosztályának ülése.* 375.
 3008. *Az 1901/2. évi Téli Kiállítás pályázatai és pályabírósa.* 375–376.
 3009. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat plakátpályázata az 1902. évi Tavaszai Nemzetközi Kiállításra.* 376.
 3010. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 376.

MŰVÉSZETI HÍREK

3011. *A Téli Kiállítás látogatottsága a közönség állandó nagy érdeklődéséről tanuskodik.* 376.
 3012. *Az új Országos Képzőművészeti Tanács és a vidék.* [Válasz Récsey Viktornak a „Műcsarnok” előző számában közölt levelére] 377.
 3013. *A Műbarátok Köre kiállítása.* [Katona Nándor, Kalmár Elza] 377.
 3014. *Nagy művészeti ösztöndíj.* 377.
 3015. *Nemzetközi grafikai kiállítás.* [Országos Képtár] 377.
 3016. *Magyar iparművészek külföldi sikere.* [Horti Pál, Toroczkai Wigand Ede] 377.
 3017. *A Kossuth-szobor ügye.* 378.
 3018. *Segantini-kép a Nemzeti Múzeumban.* 378.
 3019. *A Nemzeti Szalonba [...] sorsjáték céljaira a Nemzeti Szalon igazgatósága már megvásárolta a kijelölt művek egy részét.* 378.

3020. *Új Szép Ilonka-szobor.* [Stróbl Alajos: Mátyás-kút] 378.
 3021. *Szent Gellért szobra.* [Jankovics Gyula] 378.
 3022. *A Nemzeti Múzeum jubileumi emlékérmé.* [Beck Ö. Fülöp] 378.
 3023. *A kassai honvédszobor.* [Gönczy Lajos] 378.
 3024. *A kolozsvári műkedvelők kiállítása.* 378–379.
 3025. *A festőmester-iskola új tagjai.* [Boruth Andor, Éder Gyula, Jászai József, Reinhardt Ferenc] 379.
 3026. *A Magyar Iparművészeti Társulat.* [választmányi ülés] 379.
 3027. *Művésznők kiállítása.* 379.
 3028. *Az iparművészeti karácsonyi kiállítás juryje.* 379–380.
 3029. *A párisi Heine-síremlék.* [leleplezési ünnepség] 380.
 3030. *A prágai kir. képtár...* [tervek] 380.

IV. évf. 32. szám, 1901. december 16.

3031. Tör.: *Dilettánsok.* 381–382.
 3032. *Pályabíróságok ülései.* [Nyertesek: Ferenczy Károly, Fényes Adolf, Telcs Ede] 382–383.
 3033. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 383–384.
 3034. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 384.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 3035. *Fejedelmi vendégek a Múcsarnokban.* [Klotild és Erzsébet kir. hercegnők] 384.
 3036. *A Téli Kiállítást az első négy hét alatt összesen 24.033-an látogatták.* 384.
 3037. *Erzsébet királyné szobra.* [A szoborbizottság meghosszabbította a pályázat határidejét] 384–385.
 3038. *Az állam művásárlása.* [a Képzőművészeti Tanács ülést tart az ügyben] 385.
 3039. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmánya...* 385.
 3040. *Benczúr Gyula kartonjai.* 385.
 3041. *Magyar művészek sikere Berlinben.* [Poll Hugó, Koszkol Jenő] 385.
 3042. *Érdekes műkiállítás.* [A budapesti Orvos-Szövetség jótékony célú kiállítása] 385.
 3043. *A szolnoki művésztelep.* 386–386.
 3044. *Lejáró pályázat.* 386.
 3045. *Pázmány Péter és Verbóczy szobra.* [Radnai Béla, Donáth Gyula] 386.
 3046. *Ösztöndíjak nyertesei.* 386.
 3047. *A Szent György-tér rendezése.* 386.
 3048. *Pályázat történelmi faliképekre.* [Wlassics Gyula pályázata iskolákban elhelyezendő történelmi képekre] 386–387.
 3049. *Gellért püspök szobra.* 387.
 3050. *Új kiállítás a Nemzeti Szalonban.* [Garay Ákos, Faragó József, Thorma János] 387.
 3051. *A magyar nők műkiállítása.* 387.
 3052. *Az Iparművészeti Kiállítás érmei.* [A Magyar Iparművészeti Társulat fölterjesztette javaslatát a minisztériumba] 387.
 3053. *Magyar műlapok.* [Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság] 387.
 3054. *Magyarország a turini iparművészeti kiállításon.* [Magyar Iparművészeti Társulat, Horti Pál] 387.
 3055. *Iparművészeti tárgyak árverése.* [Magyar Iparművészeti Társulat] 387–388.
 3056. *Műkiállítás Bécsben.* 388.
 3057. *Az ezévi veneziai nemzetközi műkiállítás...* [eredményei] 388.
 3058. *A müncheni Secessio [...] Tavaszi Kiállítást rendez...* 388.
 3059. *Művészegyesületek kongresszusa.* [Düsseldorf] 388.
 3060. *Művésznövendékek statisztikája.* [München] 388.
 3061. *Világkiállítás St.-Luisban.* 388.
 3062. *Rövid művészeti hírek.* 388.

IV. évf. 33. szám, 1901. december 22.

3063. Tör.: *Egy kérdés.* [Hogyan lehet ennyi festőt ellátni megrendelésekkel?] 389–391.
 3064. *Az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat választmányi ülése.* 391–392.
 3065. *Válság a Szegedi Képzőművészeti Egyesületben.* [Az egyesület három vezető tagja lemondott: Stelczel Frigyes, Erdélyi Béla, Pauer Károly; a Szegedi Napló tudósítása] 392.
 3066. *A Lotz-díj nyertese.* [Jantyik Mátyás] 392–393.
 3067. *A Magyar Képzőművészek Egyesülete egyetemes ülése.* [Erzsébet-szobor pályabírósa] 393.
 3068. *Még egy pályázat az 1902. évi Tavaszi Nemzetközi Kiállításra.* [Eszterházy Miklós Móric díja vízfestmények számára] 393.
 3069. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 393–394.
 3070. *Helyreigazítás.* [Az előző szám Vásárlások a Téli Kiállításon c. rovatához] 394.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 3071. *A Téli Kiállítást [...] látogatták...* 394.
 3072. *Pályázat vízfestményre.* 394.
 3073. *A kormány művásárlása.* [A Magyar Országos Képzőművészeti Tanács művásárló-bizottsága] 394.
 3074. *Lévay Henrik báró halála.* [Kisteleki Lévay Henrik] 394–395.
 3075. *Mégegyszer az Orsz. Képzőművészeti Tanács és a vidék.* [Récey Viktor újabb hozzászólása] 395.
 3076. *Brassai Sámuel arképe.* [Boruth Andor] 395.
 3077. *Régi festmények kiállítása.* [Az Orvos-Szövetség kiállítása] 395.
 3078. *A Nemzeti Szalon téli kiállítását...* [megnyitották; Faragó József] 395.
 3079. *László Fülöp és a worpszvedei kolónia.* 395.
 3080. *A Műbarátok Köre kiállítását [...] nagy közönség látogatja...* [Katona Nándor, Kalmár Elza, Huszár Ilona] 395.
 3081. *Liphay Béla báró mellszobra.* [Stróbl Alajos] 395.
 3082. *A német császár a művészetről.* [Berlin, a Siegesalle utolsó szobrának leleplezése] 395–396.
 3083. *A berlini Secessio...* [Grafikai kiállítás] 396.
 3084. *Segantini kiállítás Hamburgban.* 396.
 3085. *Japán festmények árverése.* [Bécs, Dorotheum] 396.
 3086. *A szerkesztő üzenetei.* 396.

IV. évf. 34. szám, 1901. december 29.

3087. *Albartsz: Elmélkedés.* [A művészet terjesztéséről, szélesebb közönség megnyeréséről] 397–399.
 3088. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 399–400.
 MŰVÉSZETI HÍREK
 3089. *A Téli Kiállítást [...] 31.414-en nézték meg.* 400.
 3090. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 400.
 3091. *Wlassics miniszter Faragó Józsefhez.* 400.
 3092. *Munkácsy Mihály palettája.* 400.
 3093. *Eldöntött pályázat.* [A „Művészet” címlapjára kiírt pályázatot Pfeiffer Helman nyerte] 400.
 3094. *Szabad művészeti iskola Budapesten.* [Hegedüs László] 400.
 3095. *Vágó Pál történelmi kartonjai.* [Szépművészeti Múzeum] 401.
 3096. *A Műbarátok Köre kiállítása...* [Katona Nándor, Kalmár Elza, Huszár Ilona] 401.
 3097. *A Nemzeti Szalonból.* [A kisorsolt művek jegyzéke] 401.
 3098. *Magyar művészek Finnországban.* [Lázár Béla; Munkácsy Mihály, Mészöly Géza, Paál László] 401.

3099. *A Magyar Iparművészeti Társulat.* [választmányi ülés] 401.
 3100. *Új művészeti egyesület a vidéken.* [Debrecen, Műpártoló Egyesület] 401–402.
 3101. *Zeneestély a karácsonyi kiállításon.* [Magyar Iparművészeti Társulat] 402.
 3102. *Egy angol művész halála.* [Ford Edward Onslow] 402.
 3103. *A német császár beszéde.* [A berlini Siegesallee utolsó szobrának leleplezése alkalmából mondott beszéd hatása Münchenben] 402–403.
 3104. *Szenzációs képhamisítás.* [London] 403.
 3105. *A Pacca-törvény újabb áldozatai.* 403.
 3106. *A legdrágább festmény.* [Raffaello: „Blenheimi Madonna”] 403.
 3107. *XII. Alfonz emlékszobra.* [Madrid] 403.
 3108. *Az ifjuság művészi nevelése.* [Kiállítás Münchenben] 403–404.
 3109. *Orosz festőművészek jubileuma.* [Szentpétervár, Vaszilij Dimitrievics Polyenov, Ilja Rjepin és Pável Oszipovics Kovalyevszkij] 404.
 3110. *Érdekes lelet Pompejiben.* 404.

V. évfolyam, 1. szám, 1902. január 5.

3111. [közlemény:] *A „Múcsarnok” ezzel a számmal mint önálló lap megszűnik s ezentúl csakis mint a társulati tagok illetményeül szolgáló a „Művészet” című illusztrált művészeti folyóirat melléklete fog megjelenni, s kizárólag az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ügyeivel foglalkozik, s a Társulatnak mintegy „hivatalos értesítő”-je lesz. – 1.*
 3112. Dömötör István: *Eptilog.* 1–2.
 3113. N. n.: *A Szegedi Képzőművészeti Egyesület válsága.* [Erdélyi Béla] 3–4.
 3114. Dr. Térey Gábor: *Levél a szerkesztőhöz.* 4.
 3115. *Vásárlások a Téli Kiállításon. (Folytatás.)* 4.
MŰVÉSZETI HÍREK
 3116. *Szobrot Munkácsynak! A Munkácsy-szoboralap javára újabban a következők írtak alá...* 4.
 3117. *A Téli Kiállítás már utolsó napjait éli...* 4.
 3118. *Kérelem nyerő tagjainkhoz.* 5.
 3119. *Pályaművek kiállítása.* [A „Művészet” címlapjára kiírt pályázatra beérkezett pályaművek kiállítása] 5.
 3120. *Tagajánló ülések.* 5.
 3121. *A Tavaszi Nemzetközi Kiállítás plakátpályázata.* 5.
 3122. *Állami művásárlás a Nemzeti Szalonban.* [Ferenczy Károly, Stetka Gyula, Faragó József, Garay Ákos, Tölgyessy Artúr, Pörge Gergely] 5.
 3123. *Az Erzsébet-szoborpályázat meghosszabbított határideje...* 5.
 3124. *Művészek a bútorokért.* [Hága, jótékony célú kezdeményezés] 5.
 3125. *A fazekasipar föllendítése.* [Hegedüs Sándor leirata a Magyar Iparművészeti Társulathoz] 6.
 3126. *A színes metszetek kiállítását [...] állandóan nagy közönség látogatja.* [Országos Képtár] 6.
 3127. *Klein Miksa kitüntetése.* 6.
 3128. *A Műbarátok Köre kiállítása.* 6.
 3129. *A Nemzeti Múzeum jubileuma.* 6.
 3130. *Rohonczy Gida archépe.* [Stetka Gyula] 6.
 3131. *Az iparművészeti nagy aranyérem.* [Faragó Ödön] 6.
 3132. *Rippl-Rónai Pétervárott.* 6.
 3133. *Érdekes pályázat.* [Magyar Iparművészeti Társulat] 6–7.
 3134. *A Fészek estéje.* 7.
 3135. *A karácsonyi iparművészeti kiállítás [...] naponta 9 órától egyig látható.* 7.

3136. *Az iparművészeti nagy díjoklevél pályázata.* [Hegedüs László] 7.
 3137. *Női festő- és szobrásziskola.* 7.
 3138. *Műkedvelők kiállítása Kolozsvárt.* 7.
 3139. *Női kézimunkakiállítás Szolnokon.* 7.
 3140. *Egy művészkolónia válsága.* [Darmstadt] 7–8.
 3141. *A Piazza d'Erbe veszedelme.* 8.
 3142. *Megvásárolt Böcklin-kép.* [Bécs] 8.

NÉVMUTATÓ

A számok tételszámokra utalnak. A dőlt számok a jelzett személy szerzőségére utalnak, a vastagon szedett dőlt számok illusztrációkra.

- Abonyi Lajos 1844
 Ábrányi Lajos 764, 1569, 2660, 2803
 Abt Sándor 71
 Achenbach, Andreas 1923
 Aczél Zsigmond 2746
 Ács Ferenc 852
 Aggházy Gyula 996
 Ajvazovszky, Iván Konstantinovics 1941, 1958, 2164
 Albert Andor 1993
 Alexander Bernát 467, 2234, 2335, 2362, 2386, 2422
 Alexandre, Arséne 1664
 Alma-Tadema, Sir Lawrence 1115, 2643
 Alpár Ignác 941, 1191, 1414, 1465, 1740, 2774, 2816
 Ambrozovics Dezső 58, 433, 1490, 2481, 2975
 Andrassy Gyula, gróf (elnök) 2432/3
 Andrassy Gyula, gróf 302, 1213, 1573, 1618, 1648, 1838
 Andrassy Tivadar, gróf 197, 1963, 2497/1, 2508, 2572, 2590
 Andrea del Castagno 1147
 Angeli, Heinrich von 974
 Aradi Zsigmond 1177
 Ardell, Mae 2697
 Árkai Aladár 767, 2835
 Árkay Aladár 1617
 Armstrong, Thomas 533
 Arndt, Leo 778
 Aubert, Jean 979
 Baertson, Albert 87, 88
 Balázs Ernő 1551
 Baldung Grien, Hans 768, 2151
 Bálint Zoltán 306, 1448, 2364
 Balkányi Kálmán 173
 Balló Ede 230, 273, 854, 1370, 2270, 2845
 Bán Zsigmond 1623, 2555
 Barabás Miklós 162, 763, 1058, 1196, 1223, 1257, 1261, 1291, 1410, 1839, 2434
 Báron Rezső 303
 Baross Gábor 120, 161, 204, 265, 338, 356
 Bartholomé, Albert 1318
 Bartini, R. 944
 Bartlett, Paul 2729
 Basch Árpád 357, 1744
 Bates, Harry 912
 Batthyány Lajos 1418
 Batthyány Lajosné 735
 Baumgarten Sándor 1465, 1551
 Beck Ö. Fülöp 382, 831, 2787, 2835, 2898, 3022
 Becker, Karl 2308
 Begas, Reinhold 282, 2874
 Beigel Anna 2030
 Benczúr Gyula 137, 230, 361, 633, 669, 714, 762, 811, 942, 1103, 1133, 1167, 1260, 1232, 1647, 1762, 1830, 2004, 2172, 2178, 2187, 2460, 2724, 2960, 3040
 Benczúr Gyuláné 497, 735
 Benkő Kálmán 215, 565, 625, 661, 2975
 Benoit-Lévi, Jules 979
 Beóthy Zsolt 467, 1156, 1217, 2904
 Berczik Gyula 1759
 Berger, Julius 142
 Bernáth Géza 1480
 Bernini 4565
 Beronneau, Marcel 979
 Berzeviczy Albert 491, 602, 829, 1757, 2705, 2547, 2714
 Besnard, Albert 756
 Bessenyei György 182, 992
 Besson, Jules Gustave 944
 Bethlen Gábor 18, 181, 223, 1230, 1344, 2300, 2519, 2553
 Bezeredy Gyula 181, 223, 230, 773, 1230
 Bezeredy István 684

- Bihari Sándor 39, 40, 41, 72, 230, 345, 942,
1204, 1860, 1905, 2092
Bilotte, René 736
Bíró Endre 2746
Biseo, Cesare 1438
Bissel, George Edwin 1976
Bitterlich, Hans 2309
Bocskay István 18, 181, 223, 1230, 1621,
2300
Boemm Ritta 230, 2133
Boermel, Eugen 1983
Bohdaneczky 2219
Boignard, Camille 1314
Bókai János, id. 2583
Bonheur, Rosa 979, 1050, 1076, 1316, 1458,
2036
Borsos József 2794
Boruth Andor 39, 41, 59, 90, 230, 3025, 3076
Bosznay István 2147/3
Both Menyhért 230, 987, 2029, 2124
Botticelli, Sandro 1184, 2987
Boudin, Eugen 730
Boydell, Josiah 2697
Böcklin, Arnold 73, 653, 1112, 1158, 1708,
2403, 2435/1, 2454, 2530, 2763, 2971,
3142
Bóhm János 210
Böhm Pál 709, 1398, 2447
Brassai Sámuel 3076
Braunecker Ernesztina 1980
Breton, Jules 1462
Brocky Károly 2434
Brodzky Sándor 2438, 2471, 2503, 2515, 2544,
2546, 2565, 2571, 2593, 2596, 2637
Bródy Sándor 427
Brožik, Wence! 1811, 2868
Bruck Lajos 1355, 1737, 3002
Bruck Miksa 177, 325, 1646, 1854, 2641
Bucher, Brown 1145
Burger Lajos 2073, 2852, 2870
Burne Jones, Edward 164, 188, 823
Cabianca, Vincenzo 1438
Cadel, Eugen 944
Carton, Sydney [Rozsnyai Kálmán] 1894, 1994,
2223, 2510, 2615, 2643
Cazin, Jean Charles 756, 835, 2710
Ceccarelli, Ezio 1277
Cellini, Benvenuto 2196, 2988
Chaplet, Ernest 756
Chavannes, Puvis de 274, 402, 612, 1006, 2541
Clairin, Georges 699
Colton, William 1894
Constant, Benjamin 979
Correggio 2611, 2852
Courtens, Frans 786, 1878
Cranach, id. Lucas 647, 679, 914
Crane, Lancelot 1894, 2108
Crane, Walter 1005, 1597, 1894, 2022, 2108,
2115, 2156, 2192, 2315, 2601, 2817, 2837,
2924
Czóbor Béla 976
Czobor Géza, dr. 1700
Csányi Károly 1342
Csemegi Károly 997
Csízik Gyula 608, 2166
Csók István 49, 95, 132, 230, 429, 1019,
1861, 2041
Csokonai Vitéz Mihály 1142
Dagnan-Bouveret, Pascal Adolph Jean 736
Dall'Oca Bianca, Angelo 2621, 2863
Dalou, Jules 1153, 1345, 1461, 2341
Damjanich János 2600
Damkó József 393, 1030, 1206, 1374, 1638,
1714, 3002
Deák-Ébner Lajos 230, 1337, 1609, 22724
Deál Ferenc 935
Defregger, Franz von 1124
Degas, Edouard 1281
Delahaye, Jean 1019
Delej László 2290
Delhaes, Robert 2923
Delibes, Leo 1182
Déry Béla 2490, 2671
Dessewfy Arisztid 1566
Dickinson, William 2697
Diefenbach, Karl Wilhelm 694, 1320, 2315
Diener-Dénes József 976, 1884, 1930, 1952,
1989,
Divald Kornél 382, 1297, 2180, 2332, 2732,
2993
Dobó István 2738
Dóczy Lajos 2271
Donáth Gyula 230, 578, 685, 1206, 1230,
1264, 1306, 1343, 1546, 1832, 2098, 2445,
2521, 2522, 2683, 2813, 2851, 2868, 2909,
2945, 3045
Dömötör István [Donatello] 785, 833, 978,
1154, 1224, 1288, 1991, 2116, 2202, 2218,
2260, 2347, 2435, 2698, 2713, 2780, 2974,
2989, 3112
Dörre Tivadar 608
Drechsler Béla 2247, 2415, 2448
Dubois, Georges 243, 2162
Dubufe, Guillam 699
Dudits Andor 95, 101, 132, 230, 1024, 1241,
1304, 1736, 1857, 2128, 2293

- Dürer, Albrecht 1985, 2019, 2117, 2153, 2334, 2525
- Éber László 568, 2955
- Eberlein, Gustav 880, 2972
- Edvi Illés Aladár 393, 776, 947, 1030
- Egger, Albin 142
- Eisenhut Ferenc 34, 628, 1305, 2825
- Endrey Sándor 2027
- Erdélyi Béla 1555, 2060, 2147/1, 2177, 2210, 2350, 2358, 2756, 2764, 2782, 3065, 3113
- Ernst Lajos 677, 1956, 2240, 2261, 2290, 2312, 2317, 2351, 2352, 2367, 2405
- Erzsébet királyné 169, 170, 196, 197, 284, 292, 299, 383, 430, 435, 488, 521, 571, 574, 601, 666, 700, 741, 868, 985, 988, 1021, 1093, 1160, 1260, 1413, 1537, 1545, 1567, 1572, 1715, 1934, 1968, 2085, 2086, 2173, 2322, 2324, 2409, 2518, 2594, 2619, 2675, 2749, 2769, 2781, 2854, 2862, 2982, 2998, 3037, 3067, 3123
- Eszerházy Miklós Móric 3068
- Esztegar László, dr. 2459, 2510
- Exter, Julius 1089
- Fadrusz János 230, 469, 662, 879, 901, 942, 998, 1138, 1302, 1371, 1421, 1477, 1543, 1571, 1608, 1703, 1862, 1865, 1901, 1975, 1977, 2097, 2099, 2137, 2202, 2873, 2917, 3004
- Falguière, Alexandre 189, 398, 591, 639, 1519, 1808, 1872, 1919, 2838
- Faragó József 2166, 3050, 3078, 3091, 3122
- Faragó Ödön 1208, 2276, 2898, 2976, 3131
- Farkas Miklós 1839, 2659
- Favretto, Jacopo 1419, 1536
- Fedorova Mária, cárné 2279
- Felu, Charles 1660
- Fényes Adolf 230, 1670, 2082, 3032
- Fenyvessy Ferenc 1522
- Ferenc József 85, 150, 434, 437, 496, 544, 570, 582, 711, 712, 799, 842, 898, 924, 986, 1047, 1057, 1257, 1260, 1327, 1359, 1388, 1473, 1516, 1538, 1603, 1694, 1853, 1900, 1930/1, 2172, 2237, 2267, 2298, 2300, 2307, 2408, 2513, 2604, 2606, 2702, 2750
- Ferenczy István 1110
- Ferenczy József 2186
- Ferenczy Károly 49, 132, 183, 429, 1527, 3032, 3122
- Ferraris, Arthur 1540, 1614, 1655
- Festetich (György) 1035, 2330, 2488, 2762
- Feszt Lipót 713
- Feszty Adolf 1598
- Feszty Árpád 93, 222, 263, 294, 298, 317, 333, 479, 745, 917, 1235, 1238, 2357, 2382, 2636, 2739, 2795, 2896, 2944
- Fildes, Luke 2643
- Fischer Emil 382
- Fischer József 1465
- Fittler Kamill 226, 2331
- Fleischer Mihály 2313
- Fleury, Tony Robert 1048
- Fodor József, dr. 228
- Foottet, Frederick Francis 1894
- Forbászi Aranyossy Ákos 217
- Forster Géza 2063
- Förk Ernő 1178, 1354, 1448
- French, Daniel Chester. 1882, 1986
- Fried Imre 2336
- Frithjof Smith, Carl 856
- Frommer Lajos 306
- Furtwängler, Adolf 1188
- Führer Richárd 231, 1638, 1714
- Füredy Richárd 2143, 2845, 2950
- Gábor Áron 1173
- Gainsborough, Thomas 585
- Garay Ákos 3050, 3122
- Garay János 44, 116, 131, 148
- Gellért (Szent) püspök 18, 181, 223, 1230, 1544, 1619, 1747, 1913, 2850, 2947, 3021, 3049
- Gerardo, Antonina de 703/3
- Gerlóczy Károly 2079
- Gerome, Jean Léon 736
- Gerő Ödön 1018
- Glatter Ármin 1204, 2092
- Glatz Oszkár 49, 429,
- Goldreich Géza 230
- Gömöry Olivér 739/3
- Gönczy Lajos 3023
- Greenaway, Kate 2969, 2974
- Greguss Imre 2595
- Gróh István 1557, 2840, 2976
- Grosso, Giacomo 2397
- Grötschl Imre 707
- Guilbert, Albert Desiré 1920
- Gyalus László 1938, 2901, 2976
- Gyárfás Jenő 1701
- Györgyi Géza 1208
- Györgyi Kálmán 380, 1354, 1834, 2155, 2331
- Györök Leó 1404, 1634, 1671, 1693, 1716, 1719
- Gyulai Ágost 515
- Gyulai Pál 1741
- Hahn, Hermann 1380
- Halász Ferenc 1217

- Halmi Artúr 1201, 2678, 2946
Hals, Frans 1389, 2456
Hammersberg Jenő 792
Hampel József 1579
Hampel, Walter 786
Hargita Nándor 1583
Harkányi Frigyes, báró 38
Harsányi Pál 1926
Hasselriis, Louis 1348, 2878
Hauer László 1073
Hauser Károly 947
Hauszmann Alajos 451, 1208, 1690
Havass Rezső, dr. 2943
Hegedüs László 50, 428, 633, 807, 1030, 1174, 1376, 1527, 1735, 1775, 2031, 2048, 2499, 2520, 2578, 3094, 3136
Hegedüs Sándor 1106, 1339, 1732, 2435/2, 2452, 3125
Heine, Heinrich 1587, 2818, 2877, 3029
Helbing Ferenc 382, 608, 2336, 2570,
Hellmer, Edmund von 1821, 2309, 2854
Herkomer, Hubert 1785, 1894, 1994, 2257, 2536, 2643
Hermann Ottó 1687, 1695
Hermann, Hans 53
Herter, Ernst 1120
Herz Artúr 271
Herzog Fülöp 767, 773, 784, 2609
Hettyey Sámuel 749
Hibján Samu 2292
Hild József 713
Hock János 91, 206, 259, 291, 309, 310, 311, 326, 327, 337, 345, 350, 361, 362, 829, 841, 1489, 1520, 1529, 1555, 1591, 1739, 1972, 2010, 2366, 2401/4,6, 2432/4,6, 2458, 2479, 2497/1,2,4
Hoetericks, Emil 2151
Hoffmann, Joseph 2053, 2302, 2345, 2443, 2464
Holló Barnabás 181, 218, 223, 230, 449, 528, 662, 936, 952, 1230, 1243, 1541, 1621, 1798, 1901, 2300, 2361, 2585, 2659, 2851
Hollósy Simon 49, 183, 340, 429
Holub, Georg 786
Honti Nándor 1090
Hornyai Ödön 598, 737, 1523, 1680, 1731, 1967, 2199
Horovitz Lipót 299, 521, 843, 867, 1355, 1401
Horthy Béla 183, 429
Horti Pál 382, 1178, 1354, 1679, 2157, 2276, 2292, 2687, 2788, 2802, 2898, 2939, 2976, 3016, 3054
Horváth Boldizsár 2580, 2915
Horvay János 2794, 2894
Hörmann, Theodor 731
Huber Oszkár 2276
Humbert, Ferdinand 1920
Hunyadi János 1230, 1340, 1907, 2103
Hunyadi Mátyás 1229, 1371, 1477, 1543, 1683, 1703, 1869
Huszár Ilona 1178, 2030, 2489, 3080, 3096
Huszka József 621, 686, 703/1, 833, 1156
Ille, Eduard 2308
Innocent Ferenc 932, 1480, 2271
Innocenti, Camillo 1438
Ipoly Sándor 172, 1205, 2570
Irányi Dániel 225, 1029, 2635, 2758, 2771, 2789
Istók János 629, 2734, 2965
István (Szent) király 302, 344, 850, 1378, 1699, 2420
Istvánffy Gyula 2182, 2199, 2709
Iványi Grünwald Béla 49, 183, 429, 972, 1247, 1506
Izsó Miklós 1971, 1990, 2018
Jámbor Lajos 1448
Jankó János (néprajzkutató) 1624
Jankó János 2959
Jankovics Gyula 181, 223, 224, 752, 1175, 1230, 1265, 1544, 1747, 1934, 2086, 2579, 2850, 2947, 3021
Jantyik Mátyás 95, 132, 832, 1304, 2128, 3066
Járay Sándor 962
Jászai József 3025
Jellinek, Ludwig 1385
Joanovics Pál 844
Jókai Mór 632, 1720
Józsa Károly 238
József nádor 483
Kacziány Ödön 39, 41, 48, 870, 1204, 1225
Kádár Gábor 1323
Kalecsinszky Sándor 1756
Kallós Ede 182, 225, 231, 268, 318, 331, 874, 946, 992, 1029, 1070, 1207, 1295, 2188, 2635, 2758, 2771, 2789, 2814, 2848
Kalmár Elza 2891, 3013, 3080, 3096
Kammerer Ernő 715, 739/1, 2893
Kammermayer Károly 218, 720, 952, 1206, 1250, 1343, 1546
Kann Gyula 215, 942, 946, 2220
Kardos Gyula 157
Karlovszky Bertalan 179, 235, 272, 286, 293, 829, 1204, 1800, 1861, 1993, 2085, 2092, 2220
Kármán Aladár 1098
Károlyi Gábor, gróf 2737

- Károlyi Mihály, gróf 892, 994, 1025, 1053, 1090, 1132
 Kárpáty Rezső 1605
 Karvaly József 2002, 2844
 Karvaly Mór 758
 Katona Nándor 415, 2313, 3013, 3080, 3096
 Katz Endre 1847
 Kaufmann Izidor 1355, 1388, 1401, 2051
 Keleti (Kelety) Gusztáv 150, 831, 1835, 2380
 Keller és Reiner (Berlin) 1450, 1492, 1668, 1766
 Kemenszky Árpád 34, 49, 950, 980
 Kereszty István 303
 Kernstok Károly 230, 428, 807, 1527, 2773, 2787
 Keszthelyi Sándor 1545
 Keuler József 109
 Kézdi Kovács László 976, 1437
 Khnopff, Fernand 1124
 Kiss György 531, 753, 1239, 1378, 2074, 2211, 2634, 2681
 Kiss József (festő) 2190
 Kiss József (költő) 427
 Kiszely Géza 1566
 Klein Miksa 846, 1673, 1764, 1788, 1825, 1831, 2041, 3127
 Klimt, Gustav 1815
 Klinger, Max 560
 Knopp Imre 230, 1204, 2092, 2760, 3002
 Kock, Paul de 2343
 Kollár József 2131
 Kolozsvári Márton és György 2138
 Konek Ida 831
 Koppay Árpád 1537
 Korbay Ferenc 2510
 Koroknyay Ottó 26, 97, 119, 134, 297, 370, 442
 Kossak, Juliusz 645
 Kossuth *110*, 115, 218, 305, 548, 663, 907, 952, 966, 1069, 1102, 1125, 1298, 1466, 1701, 1838, 1904, 2094, 2123, 2229, 2416, 2475, 2502, 2582, 2630, 2718, 2814, 2846, 2848, 2869, 2894, 2919, 3017
 Kossuth Péter, ifj. 2238
 Koszkol Jenő 230, 3041
 Koszta József 633, 1508
 Kovalyevszkij, Pável Oszipovics 3109
 Kozics József 2130
 Kozma Sándor 682, 716, 766, 792, 1207, 2188
 Kozmutza Ottília 687
 Kölber Dezső 2570
 Köllő Miklós 305, 907, 1099, 1125, 2079, 2116, 2211, 2634, 2681, 2918
 Kőrösfői Kriesch Aladár 1304, 2127, 2128, 2313, 2437
 Krasznai Miklós 2500, 2699
 Krenner Viktor 1304
 Krieger Béla 1049
 Krøyer, Peter Severin 1816
 Kubinyi Sándor 49, 860, 1678
 Kunfy Lajos, dr. 1757
 Kupetzky, Jan 768
 Lajos király, II. 753
 Lancelot-Croce, Marcella 1081
 Láng Adolf 444
 László Fülöp 230, 443, 574, 683, 701, 801, 898, 944, 976, 1047, 1048, 1049, 1059, 1199, 1209, 1296, 1556, 1640, 1645, 1698, 1742, 1767, 1797, 1894, 1965, 1982, 2400, 2401/6, 2432/2, 2458, 2722, 2938, 3079
 Lauzet, Auguste 699
 Lázár Béla 491, 697, 738, 963, 1156, 1217, 2603, 2631, 2706, 2726, 3098
 Lechner Ödön 833, 1439, 1465, 1551, 1594, 1601, 1759, 1902, 1964, 1978, 2088
 Lefler, Heinrich 1878
 Leibl, Wilhelm 590, 1082, 1402, 1536, 2287
 Lenbach, Franz 1089, 1607, 2363, 2387, 2783, 2863, 2882
 Lendvay Márton 1073, 1685
 Leonardo da Vinci 190, 1431, 2714, 2926
 Lesseps, Ferdinand 615, 1185
 Lessing, Otto 2930
 Lévy Henrik, báró 3074
 Lewis, Thomas Hayter 537
 Lichtwark, Alfred 2426
 Liebermann, Max 140, 584, 1158
 Lietzen Mayer Sándor 627, 1293, 1563, 1606, 1631, 1634, 1671, 1693, 1716, 1719
 Ligeti Miklós 150, 223, 1230, 2212, 2450, 2451, 2736, 2794, 2815, 2828, 2834, 2913, 2916
 Linek Lajos 611, 808, 1065
 Lippay Bertalan 957
 Lippich Elek 746, 765, 1472, 2025, 2145, 2166, 2199, 2437, 2461/2, 2543, 2784
 Lippich Gusztáv 1094, 1122, 1216, 1284, 1824, 2727
 Liphay Béla, báró 948, 991, 1300, 2104, 2270, 3081
 Liszt Ferenc 586, 636, 871, 920, 1380
 Liuni, Bernardino 2714
 Lotz Károly 23, 64, 108, 127, 137, 174, 179, 230, 233, 315, 407, 497, 500, 708, 735, 762, 798, 829, 942, 1030, 1364, 1568, 1796, 1963, 2460, 2724

- Lovas Imre 832
 Lovas Lajos 214, 232
 Lugos Emil 860
 Lukács Béla 1366, 2364, 2450, 2916
 Lukácsy Lajos 2762
 Lyka Károly 214, 425, 468, 621, 759, 783,
 859, 890, 975, 976, 1085, 1322, 1396,
 1400, 1437, 1524, 1554, 1592, 1631, 1687,
 1727, 1927, 1990, 2076, 2115, 2310, 2315,
 2400, 2431, 2526, 2561, 2612, 2613, 2688,
 2933
 Madách Imre 1425
 Madarász Viktor 2434
 Magyar Mannheimer Gusztáv 230, 941, 976,
 1018, 1191, 2189, 2209, 2744, 2787
 Makart, Hans 165, 2986
 Malonyay Dezső 619, 626, 660, 699, 736, 756,
 835, 944, 979, 1019, 1048, 1086, 1123, 2729
 Mály József 2575
 Mansfeld, August 2711
 Mantegna 2629
 Marastoni Jakab 2329, 2434
 Máray Lajos 1206, 1749, 1868
 Margittay Tihamér 163, 1908
 Margó Ede 1049, 1086, 1207
 Márk Lajos 34, 230, 235, 272, 286, 665, 829,
 1090, 1612, 1901, 2051, 2173, 2938
 Markó Károly, id. 606, 680, 2434
 Marlod, Louis (Ludwig, Ludek) 454
 Maszák Hugó 970, 1196, 2239, 2369, 2370,
 2481
 Maszákné Barabás Ilona 1916
 Matejko, Jan 245
 Mátray Lajos 1206, 1749, 1868
 Matthiesen, Oscar 193, 1822
 Maupassant, Guy de 2038
 Max, Gabriel 1814, 1151
 Maxence, Edgar 1048
 Mayer Ede 1576, 1638, 1714, 2152
 Mednyánszky László 88, 230, 368, 378, 870,
 1179, 1570, 1642, 1663, 1677, 2573
 Meinig Artúr 444, 767
 Meissonnier 141, 1146, 2532
 Mendlik Oszkár 1179
 Menzel, Adolf 507, 691, 728, 1080, 1657
 Mercié, Antonin 1519, 2667, 2819
 Mészöly Géza 1154, 3098
 Meupes, Mortimer 1434
 Mezey Károly 1246
 Michelangelo Buonarroti 1459, 1818, 2142
 Michetti, Francesco 400
 Mihalik Dániel 1570, 1612, 1642, 1663, 1677,
 1901
 Mihalik József 1354, 1582, 2135, 2234, 2335,
 2921
 Miháلكovics Géza 2451, 2736, 2815, 2828
 Milán király 1503, 2667, 2819
 Millet, Jean François 2315, 2615
 Minich József 751
 Mirkovszky Géza 903, 1325
 Molnár József 623, 1196
 Molnár Viktor 2756
 Monet, Claude 756, 835
 Moreau-Vauthier, Augustin 1485, 1880
 Morelli Gusztáv 127, 315, 407, 735, 1164, 1331,
 1609, 1754
 Morel-Retz, L. P. 1279
 Moreu, Gustave 375, 556, 1278, 1786
 Moucha, Alfonz 8
 Mourey, Gabriel 2479, 2509, 2541
 Möller István 2984
 Munkácsy Mihály 180, 236, 267, 296, 330,
 389, 465, 667, 797, 871, 1026, 1154, 1301,
 1323, 1358, 1373, 1444, 1507, 1644, 1689,
 1720, 1734, 1743, 1830, 1838, 1924, 1925,
 1926, 1927, 1928, 1942, 1943, 1944, 1954,
 1955, 1991, 1999, 2000, 2021, 2043, 2087,
 2090, 2091, 2095, 2121, 2152, 2174, 2179,
 2185, 2460, 2510, 2529, 2598, 2621, 2688,
 2704, 2713, 2715, 2746, 2780, 2829, 3029,
 3098
 Munkácsy Mihályné 180, 1944, 2049, 2087,
 2090, 2750
 Muther, Richard 2971
 Münnich Aurél 1854, 2641
 Müntz, Eugen 2184
 Myskovszky Viktor 1071, 2102
 Nádler Róbert 230, 1089, 1269, 2292, 3002
 Nagy Géza 2200
 Nagy Kálmán 2445, 2521
 Nagy Sándor 328, 787, 837, 2453
 Nemes Nándorné, gróf 1287, 1611, 1728, 1772
 Németh Lajos 230, 776, 1936, 1970, 2043,
 2147/3, 2221, 2523, 2569, 2731, 2764
 Nógrády László, dr. 266
 Nyári Sándor 179, 226, 260, 313, 715, 768,
 788/1
 Nyilasy Sándor 49, 848
 Obendorf Gusztáv 71
 Oesterley, Carl 2136
 Olgvai Ferenc 90, 1216, 1570, 1642, 1663,
 1677
 Olgvai Viktor 2461/1, 2498/1, 2512
 Onslow, Ford Edward 3102
 Orbán Balázs 1583
 Orczy Béla, báró 1916

- Orczy Gyula, ifj. 1551
 Orlik, Emil 1609
 Oskó Lajos 122
 Paál László 3098
 Paczka Ferenc 1450, 2094
 Paczka Kornélia 273, 319, 2093
 Pálffy Albert 1070
 Pálffy János 18, 181, 223, 2300
 Palkovics Adolf 469, 662, 919, 976
 Pállik Béla 150, 267, 296, 841
 Palóczy Antal 2421
 Pállya Celesztin 1669, 1825, 1910
 Pap Henrik 210, 230, 2042
 Parlaghy Vilma 1874
 Pártos Gyula 444
 Pasini, Alberto 1484
 Passer 359, 1845
 Pasteiner Gyula 2629
 Pataky László 1687, 1695
 Pauer Károly 2350, 3065
 Pauli Erik 1178
 Paur Géza 2147/2, 2166
 Payer, Julius 512, 786
 Pázmány Péter 506, 1230, 1580, 1863, 1900,
 1939, 2107, 2851, 3045
 Percs Sándor 1217
 Peregriny János 1771
 Perlaky Kálmán 2908, 2941
 Peske Géza 1538
 Péterfy Jenő 2098, 2945, 2961
 Petőfi Sándor 632, 710, 1177, 1192, 1363,
 1377, 1398, 1547, 1865
 Petrovics Arzén 715, 788/2, 2071
 Pettenkofen, August 2794
 Petz Samu 767, 784
 Pfeiffer Helman 1090, 2849, 3093
 Pichler Győző 2539
 Pietro della Francesca 649
 Piloty, Karl von 2315
 Podvinecz Sándor 1847
 Poll Hugó 1179, 1861, 3041
 Pollack Mihály 713
 Polyenov, Vaszilij Dimitrievics 3109
 Pongrácz Károly 238
 Pór Bertalan 2744
 Pörge Gergely 3122
 Puech, Denis 2216
 Pulszky Ferenc 1264
 Puo, Joris 1438, 1760
 Raab, Johann 884
 Radasics Jenő 493, 569, 635, 686, 703/2, 739/2,
 942, 1355, 2234, 2335, 2473, 2491, 2528,
 2698, 2867
 Radnai Béla 1230, 1246, 1424, 1580, 1939,
 2007, 2794, 2813, 2851, 3045
 Radó Antal 427
 Radó Ignác 540, 1396, 2147/2
 Raffaello Santi 655, 1871, 2430, 2537, 3106
 Rákóczi Ferenc, II. 934
 Rákosi Jenő 976, 2670
 Ráth György 814, 1354, 1521, 1714
 Ráth Károly 2270
 Rausch Béla 685
 Rauscher György 1737
 Rauscher Lajos 315
 Récesey Viktor, dr. 2992, 3012, 3075
 Reichl Károly 831
 Reinhardt Ferenc 3025
 Reissing Adolf 2199
 Rembrandt 191, 313, 404, 642, 692, 820, 1429,
 1521, 1392, 2346, 2587
 Réti István 49, 132, 183, 429, 2268, 2892
 Révész Imre 1398, 1608, 2573
 Rexa Dezső 1596, 1662, 1688, 1712
 Richardson, Henry Hobson 891
 Riedl Frigyes 127, 315, 735
 Rintel Géza 1231, 2336, 2835
 Rippl-Rónai József 382, 493, 541, 569, 678,
 1048, 1049, 2306, 2316, 2377, 3132
 Rjepin, Ilja 3109
 Rodin, Auguste 189, 240, 272, 639, 878, 1181,
 1787, 1812, 2101, 2114, 2151, 2577, 2602,
 2838
 Roheim Ödön 1323
 Rohonczy Gida 3130
 Rómer Flóris 530
 Róna József 110, 115, 181, 223, 230, 469,
 662, 919, 942, 1020, 1166, 1230, 1374,
 1616, 1652, 1682, 2024, 2125, 2300, 2324,
 2360, 2518, 2656, 2749, 2769, 2781, 2830,
 2847, 2919
 Rónay Jenő 1135
 Rops, Félicien 885, 1008
 Rosenfeld Samu 2131
 Roskovics Ignác 163, 230, 550, 990, 1208,
 1331, 1615, 1690, 1775, 1825, 2041, 2054,
 2078
 Rosner Ervin 1545
 Róth Miksa 382, 493, 541, 762, 2292
 Rothauser Miksa 1704
 Rotschild, Ferdinand 457
 Roybet, Ferdinand 1048
 Rózsa Miklós (titkár) 1490, 2401/5
 Rózsa Miklós 786, 860, 891, 945, 1052, 1089,
 1124, 1158
 Rubens, Peter Paul 2608, 2881

- Ruskin, John 1554, 1597, 2315
 Saint-Marceaux, René de 458, 1391, 1486
 Salamon Ferenc 2579
 Sándor cár, II. 192, 1659, 2113, 2143
 Sándor cár, III. 1921
 Sárdy István 2654
 Sargent, John 2643
 Savoyai Jenő 2360, 2656
 Schickedanz Albert 767, 773, 784, 942, 2609
 Schlossberger Henrik 1101
 Schlossberger Zsigmond 2132
 Schmid, Mathias 1124
 Schramm-Zittau, Rudolf 860, 1158
 Schulek Frigyes 1303, 2794, 2964, 3005
 Schuster-Woldant, Rafael 1089
 Seemann Kálmán 947
 Seemanné Vörös Erzszi 947
 Segantini, Giovanni 249, 1215, 1259, 1310, 1428, 1565, 2163, 2621, 2763, 2863, 2910, 3018, 3084
 Seitz, Anton 2308
 Senyei Károly 452, 1359, 1510, 2327, 2682
 Siemiradzki, Henrik 509
 Silberstein (Ötvös) Adolf 216
 Simkó József 73, 337
 Simonyi Miksa 2512
 Sisley, Alfred 640, 699, 756, 1079
 Slevogt, Max 1118, 1158
 Soheczevszky, Alexander 2195
 Solomon, J. 142
 Solyom Gyula 759, 1047, 1489, 1555, 1788
 Somssich József 701, 1356, 1450
 Sonnenfeld Adolf 2147/3
 Spányi Béla 230, 1179, 1304, 2128, 2432/2
 Spányik Kornél 132, 965, 1327, 2766, 2892
 Spiegel Frigyes 1178, 1354, 2912
 Stappen, Charles van der 79
 Stein János 848
 Steindl Imre 237, 549, 798, 1127, 2088, 2211
 Steiner Rezső 947
 Steinhausen, Wilhelm 860
 Stelczel Frigyes 3065
 Stetka Gyula 230, 633, 720, 799, 1135, 1250, 1839, 2006, 2843, 3122, 3130
 Stevens, Alfred 1317, 1384, 1585, 1658, 1711, 2427
 Stornó Ferenc, id. 1692
 Strasser, Arthur 2392
 Strassgürtl Károly 527
 Streitmann Antal 776
 Stróbl Alajos 221, 300, 453, 469, 662, 669, 850, 942, 1160, 1229, 1303, 1367, 1741, 1866, 1869, 1999, 2104, 2154, 2202, 2270, 2330, 2488, 2650, 2724, 2762, 2783, 2794, 2827, 2950, 2964, 3005, 3020, 3081
 Stuck, Franz von 818, 1020, 1158, 1784
 Styka, Jan 689
 Sulyok Ylda 2030, 2670/2
 Svarc Adolf 296
 Symai K. Imre 1813
 Szalay Imre 2434, 2460
 Szamosy László 754
 Szana Tamás 722, 1333, 1566, 1632, 2260, 3212, 2401/3, 2458, 2759, 2900
 Szárnovszky Ferenc 44, 116, 131, 145, 148, 159, 181, 223, 230, 231, 318, 331, 1230, 2300
 Szarvas Gábor 752, 1175, 1265
 Szász Gyula 1139, 2169, 3002
 Széchenyi Ferenc 2965
 Széchenyi István 935
 Szécsi Antal 120, 356, 420, 2152, 2272, 2845, 3002
 Székely Andor 1847
 Székely Bertalan 1727, 1738, 2434, 2759
 Széll Ignác 2029
 Széll Kámán 1413
 Szenes Fülöp 230, 633, 1605
 Szentmárthay Aladár 976
 Szikszay Ferenc 230, 2057, 2479
 Szilágyi Dezső 854, 965, 1370
 Szilágyi István 307, 394, 937
 Szinyei Merse Pál
 Szirmai Antal 928, 1968
 Szlányi Lajos 428, 1020, 1024, 1570, 1642, 1663, 1677
 Szlávay József 2079
 Szmrecsányi Miklós 547
 Szobonya Mihály 384, 416, 532
 Szontágh Pál 1980
 Szógyény-Marich László 1858
 Tahi Antal 1568, 2313, 2573, 2938, 3002
 Tarczai György (alias Divald Kornél)
 Tattegrain, Francis 1019, 1048, 1075
 Telcs Ede 1649, 2254, 2327, 2463, 2669, 2787, 2794, 2892, 2894, 2898, 3002, 3032
 Telepy Károly 230, 831, 2147/2
 Tellyesniczky Kálmán 2112, 2797, 2887
 Tenniel, John 2425
 Térey Gábor 674, 715, 768, 784, 788/3, 1155, 1402, 1497, 1521, 1529, 1592, 1969, 2117, 2359, 2651, 2670/1, 2697, 2825, 2963, 3114
 Than Mór 758, 831, 1240, 2460
 Thaulow, Frits 756, 835
 Thék Endre 1690, 2282
 Thorma János 49, 132, 183, 298, 3050

- Thornycroft, Hamo 588
 Tilgner, Victor 165, 1021
 Tinódi Lantos Sebestyén 18, 181, 223, 1230
 Tissot, James 2037
 Tisza Lajos, gróf 998, 1138, 1302, 1750
 Tiziano 1013, 2034
 Tolnay Ákos 1204, 1800, 2092, 2432/2
 Tolsztoj, Lev 1121, 2564
 Tompa Mihály 1031, 1243, 2585
 Tornai Gyula 1379, 2096
 Toroczkai Wigand Ede 1354, 1834, 2292, 2898, 2976, 3016
 Tóth András 307, 394, 875, 937, 971, 973, 1270, 1840, 1904, 2123, 2275, 2869
 Tóth István 685, 1230, 1340, 1907, 2103, 2143, 2915
 Tóth László 1259
 Tölgyessy Artúr 230, 950, 980, 1768, 2509, 2892, 3122
 Trefort Ágoston 221, 851, 2434
 Tretyakov, Mihajlovsics Pavel 511, 518
 Troubetzkoy, Pierre 1921
 Tull Ödön 218, 1527, 2844
 Tury Gyula 423, 579, 1775, 1844, 2370, 2737
 Türr István 2091
 Uhde, Fritz von 1158, 1402, 1536, 2338
 Ujházy Ferenc 2743
 Ujváry Ignác 230, 259, 309, 326, 327, 350, 362, 831, 1238, 1464, 1490, 2479
 Ulmann Gyula 1098
 Urban, Joseph 1878
 Vágó László 385, 815
 Vágó Pál 104, 230, 310, 327, 776, 935, 1001, 1266, 1403, 1681, 1687, 1695, 1460, 2460, 2962, 2975, 3095
 Vajda Ernő 431, 517, 702, 1051, 1218, 1258, 1286, 1324, 1357, 1520, 1591, 1992, 2011, 2117, 2201, 2222, 2245, 2316, 2697, 2741, 2763, 3006
 Vajda János 1306
 Vajda Zsigmond 230, 466, 580, 969, 1127, 1304, 1505, 1953, 2231
 Van Dyck, Anton 785, 788/3, 803, 817, 1004, 1032, 1664, 2457, 2535
 Vaskovics Erzsébet 1858
 Vastagh György (festő) 230, 748, 997, 1103, 1381, 1555, 1769, 1789, 1835
 Vastagh György, ifj. 181, 223, 1108, 1230, 2300, 2519
 Vaszary János 37, 39, 41, 230, 499, 580, 676, 2913
 Vaszary László 2650
 Vauthier-Galle, André 1083
 Veith, Eduard 786
 Velázquez, Diego 273, 883, 1085, 1144, 1202, 1242, 1267, 1334, 1422, 1512, 2531
 Verescsagin, Vazul 397, 2424
 Verlaine, Paul 2315
 Verlet, Raul Charles 1920, 2038
 Vészi József 976
 Vetró Sándor 831, 2259
 Vigne, Paul de 2605
 Viktória királynő 443, 588, 2640
 Villányi Alajos 1887
 Vilmos császár 519, 587, 826, 1077, 1386, 2536, 2882
 Viniegra y Lasso, Salvadore 651
 Viszota Gyula 947, 2262
 Wágner Géza 1663, 1713
 Wagner, Otto 891
 Wagner, Richard 614, 695, 1012, 2165, 2560, 2972
 Wagner Sándor 590, 668, 1028, 1063, 1210, 1224, 1293, 1398, 2460
 Walker, James 2697
 Wartha Vince 1354
 Washington, George 1518, 1882, 1986
 Watson, James és Thomas 2697
 Watts, George Frederick 780
 Weinberger Márk 950, 980
 Wekerle Sándor 917
 Wenckheim Béla, gróf 2137, 2873
 Werbőczy István 1230, 1900, 2107
 Werner, Anton 246, 1755
 Wesselényi Miklós 449, 662, 952, 1421, 1798, 2274, 2361, 2851
 Whishtler, James 247
 Wlassics Gyula 219, 257, 258, 285, 312, 361, 363, 373, 378, 406, 438, 464, 503, 514, 515, 526, 541, 566, 574, 575, 669, 698, 775, 828, 829, 886, 901, 1134, 1156, 1162, 1216, 1217, 1284, 1368, 1451, 1464, 1489, 1571, 1973, 1989, 2003, 2377, 2379, 2539, 2601, 2650, 2698, 2755, 2784, 2866, 2958, 3048, 3091
 Wodiáner Albert, id. báró 146, 1174
 Wolf, Eugen 860
 Wuttke, Carl 656
 Yartin [Nyitray] József 1259, 1438, 1467, 1760
 Ybl Miklós 713
 Zala György 209, 230, 327, 469, 662, 773, 812, 829, 942, 956, 981, 985, 1199, 1213, 1226, 1326, 1473, 1567, 1572, 1573, 1618,

- 1648, 1694, 1826, 1855, 1901, 2010, 2032,
2084, 2154, 2183, 2202, 2255, 2327, 2348,
2497/2,4, 2669, 2982, 3003
- Zemplényi Tivadar 832, 1993, 2004, 2379,
2432/2,
- Zettl Gusztáv 947
- Zichy Antal 86
- Zichy Jenő 628, 1203, 1299
- Zichy Mihály 234, 427, 497, 710, 755, 1163,
1609, 2460
- Ziegler Károly 1450
- Zilzer Antal 1955, 2752
- Zocchi, Arnaldo 2143
- Zoltán Géza 1494
- Zrínyi Miklós 18, 181, 223, 1230, 1338, 2300,
2632
- Zumbusch, Julius 1021, 1158, 2801
- Zsilinszky Mihály 412, 1595, 2715, 2934
- Zsonlay Vilmos 1761, 1799, 1912, 2069, 2371,
2474, 2659, 2699, 2759, 2794, 2827

HELY- ÉS INTÉZMÉNYNÉVMUTATÓ

Az intézményneveket a jobb áttekinthetőség kedvéért dőlt betűk jelölik.

- Ákos 102
- Amszterdam 260, 313, 404, 1492
- Antwerpen (Anvers) 103, 135, 191
- Arad 717, 1374, 1547, 1616, 1652, 1682,
2125, 2829, 2830
- *Aradi Képzőművészeti Egyesület* 931, 1937,
2523, 2569, 2633, 2707
- Basel 562
- Bánhida 578
- Bártfa 102, 237, 269, 1068, 1088
- Belényes 102, 358
- Berek 1173
- Berlin 246, 276, 825, 826, 913, 1012, 1120, 1273,
1385, 1432, 1628, 1629, 1983, 2165, 2344,
2535, 2537, 2665, 2874, 2930, 2972, 3082
- magyar vonatkozású hírek 273, 527, 701,
846, 1329, 1356, 1402, 1450, 1492, 1668,
1766, 1795, 1833, 1874, 2469, 2516, 2568,
2624, 2678, 2885, 2896, 2944, 2946, 3041
- kiállítások 252, 273, 400, 778, 1078, 1433,
2742
- *Secessio* 140, 557, 584, 726, 1313, 1988,
3083
- Besztercebánya 102
- Bécs 165, 277, 278, 560, 637, 704, 1021,
1145, 1149, 1349, 1587, 1815, 2161, 2307,
2309, 2392, 2423, 2604, 2606, 2610, 2986,
3085, 3142
- magyar vonatkozású hírek 908, 1335, 1965,
2084, 2499,
- *Secessio* 166, 249, 731, 842, 1116, 1315,
1350, 2008, 2342, 2839
- kiállítások 142, 786, 1352, 1388, 1516,
1783, 1878, 3056
- Bordeaux 2341
- Bögöz 577
- Bruges 2664
- Brüsszel 79, 124, 187, 226, 559, 910, 1008,
1187, 2391, 2587, 2588
- Budapest
- belvárosi templom 1864
- Budai Vigadó 1542, 1617
- egyéb kiállítások 581, 719, 808, 955, 967,
1034, 1065, 1105, 1542, 1596, 1611, 1675,
1717, 2182, 2253, 2318, 2461/3, 2489,
2554, 2709, 2741/1, 2911, 2912, 3027,
3042, 3051, 3077
- Első Magyar Műbarátok Egyesülete ld. *Első Magyar Műbarátok Egyesülete*
- erzsébetvárosi templom 2211
- ferencvárosi templom 996
- Fészek művészklub 2501, 2576, 2940, 3134
- Gellért-hegy 815, 1176, 1619, 1913
- Grafikai Egyesület ld. *Grafikai Egyesület*
- Hazai Művásárlók Egyesülete ld. *Hazai Művásárlók Egyesülete*
- Iparművészeti Iskola ld. *Iparművészeti Iskola*
- Iparművészeti Múzeum ld. *Iparművészeti Múzeum*
- Kereskedelmi Iparkamara 444
- kőbányai templom 833
- Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság ld. *Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság*
- lipótvárosi bazilika 137, 806, 1236, 1262,
1337, 1867
- Lipótvárosi Kaszinó 1399, 1476, 1506, 2268,
3001
- lipótvárosi zsinagóga 772, 809, 873
- Magyar Iparművészeti Társulat ld. *Magyar Iparművészeti Társulat*
- Magyar Képzőművészek Egyesülete ld. *Magyar Képzőművészek Egyesülete*

- Magyar Mérnök és Építész Egyesület ld. *Magyar Mérnök és Építész Egyesület*
- Magyar Nemzeti Múzeum ld. *Magyar Nemzeti Múzeum*
- Magyar Országos Képzőművészeti Tanács ld. *Magyar Országos Képzőművészeti Tanács*
- Mátyás-templom 1303, 2964
- Műbarátok Köre ld. *Műbarátok Köre*
- Műemlékek Országos Bizottsága ld. *Műemlékek Országos Bizottsága*
- Nemzeti Szalon ld. *Nemzeti Szalon*
- Nemzeti Színház ld. *Nemzeti Színház*
- Országház 30, 95, 117, 132, 549, 832, 969, 1127, 1241, 1304, 1736, 2152, 2417
- Országos Képtár ld. *Országos Képtár*
- Országos Magyar Képzőművészeti Társulat ld. *Országos Magyar Képzőművészeti Társulat*
- Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző ld. *Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző*
- Országos Művásárló Egyesület ld. *Országos Művásárló Egyesület*
- Pesti Vigadó 2950
- Székesfővárosi Képzőművészeti Bizottság ld. *Székesfővárosi Tanács*
- Székesfővárosi Tanács ld. *Székesfővárosi Tanács*
- Szent István-bazilika 696, 723, 845, 1103, 1638, 1714, 2187, 2949
- Szent Zsigmond-kápolna 451, 1361, 1751, 1775, 2031
- Szentháromság tér (Buda) 3005
- Szépművészeti Múzeum ld. *Szépművészeti Múzeum*
- Uránia Tudományos Társaság ld. *Uránia Tudományos Társaság*
- Újságírók Egyesülete ld. *Újságírók Egyesülete*
- Vajdahunyad vára 941, 1018, 2209
- Bukarest 2177, 2210, 2350, 2358, 2470
- Cegléd 2718, 2737, 2894
- Csütörtökhely 358
- Darmstadt 3140
- Debrecen 711, 973, 1840, 2122, 2147/3, 2168/2, 2221, 2275, 2304
- *Debreceni Műpártoló Egyesület* 3100
- Drezda 167, 241, 647, 697, 727, 914, 2568, 2712, 2879, 2892, 2904
- Düsseldorf 281, 652, 2849, 3059
- Eger 579, 2738
- Első Magyar Műbarátok Egyesülete* 1372, 1656
- Esztergom 531, 1239, 1378, 1569
- Firenze 244, 1076, 1147
- Genova 1464
- Gödöllő 1139, 1326, 1572, 1855, 2324, 2518, 2548, 2594, 2619, 2675, 2749, 2769, 2781, 2847
- Grafikai Egyesület* 2461/1, 2493, 2498
- Győr 799, 1868
- Haarlem 1389
- Hannover 80, 732
- Hazai Művásárlók Egyesülete* 325, 474, 1228, 1854, 2175, 2641, 2796
- Hága 1119, 1151, 3124
- Hódmezővásárhely 2814, 2848
- Iparművészeti Iskola* 287, 576, 1248, 1691, 2871
- Iparművészeti Múzeum* 23, 304, 342, 380, 482, 605, 635, 686, 718, 813, 853, 857, 902, 968, 1074, 1178, 1180, 1237, 1427, 1549, 1550, 1582, 1681, 1684, 1687, 1695, 1726, 1748, 1870, 2075, 2108, 2109, 2138, 2193, 2257, 2333, 2383, 2386, 2473, 2685, 2698, 2989
- Ják 102, 1420, 1938, 2091
- Kaposvár 966
- Karlsruhe 1710
- Kassa 744, 816, 934, 1200, 1514, 1680, 1731, 1749, 1967, 1977, 2525, 2734, 2921, 2967, 3023
- Kecskemét 214, 232, 2054
- Késmárk 102
- Keszthely 1035, 1866, 2330, 2762
- Kisbér 2137, 2873
- Kolozsvár 185, 1477, 1515, 1543, 1593, 1650, 1683, 1746, 1862, 1968, 1975, 2005, 2184, 2213, 2388, 2435/3, 2853, 2862, 2917, 2920, 3024, 3138
- *Erdélyi Múzeum Egyesület* 1141
- *Erdélyrészi Szépművészeti Társaság* 1515, 1593, 1802, 2853
- Koppenhága 882, 1822
- Köln 279, 648, 2456, 2608
- Könyves Kálmán műkiadó részvénytársaság* 1054, 1417, 1479, 1508, 2080, 2120, 2254, 2517, 2563/2, 2574, 3053
- Liptóújvár 453, 481
- London 93, 188, 247, 457, 533, 537, 561, 595, 642, 650, 660, 779, 823, 824, 940, 1189, 1275, 1664, 1807, 1894, 2284, 2393, 2643, 2898, 2939, 2969, 2987, 3104
- Magyar Iparművészeti Társulat* 551, 774, 1725, 2507, 2584, 2788, 2802, 2835, 3052, 3054, 3055, 3125
- kiállítások 374, 382, 480, 525, 906, 995, 1354, 1478, 1511, 1548, 1653, 2157, 2215,

- 2258, 2276, 2292, 2385, 2717, 2821, 2856, 2899, 2922, 2951, 2968, 2976, 3028, 3101, 3135
- pályázati hirdetések 227, 1895, 2204, 2719, 2889, 3133
 - ülések 445, 810, 874, 1307, 1452, 1776, 1779, 1803, 2111, 2232, 2452, 2556, 2586, 2617, 2662, 3026, 3099
- Magyar Képzőművészek Egyesülete* 70, 135, 199, 486, 565, 571, 927, 951, 981, 1253, 1466, 1594, 1714, 1729, 1930, 2166, 2497/2
- ülések 14, 33, 62, 409, 475, 489, 620, 1219, 1446, 1468, 1535, 1957, 2167, 2246, 2314, 2436, 2458, 2647, 2669, 2689/2, 2745, 2765, 2792, 2820, 2886, 3007, 3067
- Magyar Mérnök és Építész Egyesület* 600, 607, 700, 713, 919, 2289, 2658, 2800
- Magyar Nemzeti Múzeum* 52, 67, 90, 151, 301, 871, 961, 1024, 1419, 1605, 1771, 2090, 2136, 2434, 2460, 2793, 2811, 2843, 2965, 3018, 3022, 3129
- Magyar Országos Képzőművészeti Tanács* 31, 298, 430, 464, 2539, 2784, 2888, 2934, 2977, 2992, 3012, 3038, 3073, 3075
- Máramrossziget 307, 394
- Máriabesenyő 1271
- Marosvásárhely 305, 907, 966, 1069, 1125, Milánó 1428, 1431, 2926
- Miskolc 115, 1093, 1160, 1268, 1368, 1397, 1705
- *Miskolci Művészeti és Múzeumi Egyesület* 905
- Mohács 753, 754
- Moszkva 192, 397, 511, 897, 1197
- München 78, 167, 283, 592, 593, 653, 1280, 1806, 1810, 1875, 2530, 2534, 2563, 3060, 3103, 3108
- kiállítások 125, 555, 743, 786, 860, 1052, 1089, 1118, 1124, 1158, 1752
 - magyar vonatkozású hírek 627, 668, 687, 743, 1768, 1813, 2000, 2447, 2469, 2516, 2568, 2626, 2652, 2676, 2728, 2790, 2825, 2892, 2985
 - *Kunstlergenossenschaft* 536, 1810, 2363, 2387, 2476
 - *Kunstvereine* 725, 1087, 2607
 - *Secessio* 646, 911, 3058
- Műbarátok Köre* 99, 468, 986, 1030, 1066, 1733, 1792, 2134, 2670, 2729, 2741/3, 2777, 2788, 2798, 2802, 2914, 3013, 3080, 3096, 3128
- Műemlékek Országos Bizottsága* 102, 358, 634, 2110, 2984
- Nagybecskerek 776
- Nagykőrös 2123
- Nagyszalonta 2630, 2869
- Nagyvárad 72, 1860, 1905, 2027, 2122, 2147/2, 2168/2
- Nemzeti Szalon* 259, 1464, 1529, 1566, 1930, 2366, 2400, 2401, 2431, 2432, 2458, 2479, 2480, 2497, 2504, 2509, 2755, 2897, 3019, 3097
- kiállítások 415, 448, 1036, 1375, 1738, 1981, 2500, 2741/2, 2778, 2791, 2831, 2903, 2966, 3050, 3078, 3122
 - ülések 15, 98, 123, 929, 1033, 1072, 1249, 1309, 2689, 2735, 2903
- Nemzeti Színház* (Budapest) 2310, 2314, 2365, 2398, 2399, 2435/3, 2549
- New York 821, 1743, 1976, 2925, 2931, 2973
- Nürnberg 212
- Nyírád 988, 1021
- Nyíregyháza 182, 946
- Ócsa 2105
- Országos Képtár* 352, 529, 674, 715, 739/1, 788/3, 1202, 1242, 1263, 1267, 1294, 1422, 1449, 1609, 1613, 1641, 1724, 1730, 1801, 1914, 1969, 2071, 2117, 2153, 2230, 2334, 2629, 2697, 2893, 2963, 3006, 3015, 3126,
- Országos Magyar Képzőművészeti Társulat* 10, 17, 52, 67, 90, 151, 197, 198, 202, 213, 253, 266, 295, 311, 338, 347, 378, 387, 460, 565, 676, 793, 886, 961, 1016, 1024, 1044, 1087, 1190, 1253, 1283, 1292, 1445, 1491, 1494, 1499, 1522, 1525, 1555, 1605, 1756, 1790, 1849, 1928, 1930, 2146, 2208, 2243, 2265, 2325, 2366, 2442, 2466, 2472, 2497/1, 2561, 2627, 2645, 2674, 2700, 2746, 2764, 2811, 2843, 3000, 3111
- bizottságok 7, 1255, 1886, 2696
 - közgyűlések 4, 170, 197, 840, 887, 1009, 1195, 1254, 1770, 1885, 2572, 2590, 2625, 2642, 2671, 2689/1
 - válaszmányi ülések 25, 111, 261, 490, 664, 789, 838, 949, 1091, 1193, 1220, 1495, 2012, 2148, 2540, 2616, 2905, 2933, 2981, 2990, 3039, 3064
 - összegző vagyoni kimutatások 5, 6, 144, 888, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 2433, 2691, 2692, 2693, 2694, 2695
 - pályázati hirdetések 9, 112, 156, 172, 227, 270, 288, 329, 472, 499, 862, 1092, 1128, 1405, 1496, 1526, 1670, 2013, 2014, 2082, 2225, 2295, 2353, 2411, 2446, 2483, 2550, 2690, 2804, 2859, 2891, 2994, 3008, 3009, 3068, 3119

- tavaszi kiállítások 8, 12, 27, 32, 45, 47, 65, 66, 85, 144, 147, 152, 178, 235, 286, 339, 673, 761, 795, 800, 834, 865, 866, 894, 921, 923, 958, 959, 989, 1023, 1060, 1095, 1130, 1131, 1155, 1162, 1610, 1667, 1763, 1791, 1825, 1828, 1850, 1887, 1893, 1898, 1933, 1951, 1961, 1997, 2017, 2046, 2056, 2058, 2061, 2078, 2466, 2567, 2570, 2591, 2621, 2644, 2668, 2702, 2703, 2716, 2721, 2723, 2744, 2753, 2770, 2785, 2808, 2823, 2842, 2857, 2999
 - téli kiállítások 96, 138, 176, 262, 290, 316, 332, 335, 354, 360, 367, 371, 372, 386, 411, 413, 428, 436, 439, 471, 498, 522, 539, 546, 1062, 1130, 1198, 1205, 1227, 1328, 1336, 1353, 1362, 1397, 1405, 1408, 1411, 1442, 1471, 1500, 1530, 1561, 1602, 1633, 2061, 2067, 2083, 2150, 2171, 2206, 2218, 2220, 2225, 2237, 2250, 2251, 2266, 2294, 2297, 2323, 2356, 2374, 2407, 2433, 2526, 2890, 2907, 2936, 2937, 2952, 2953, 2980, 2997, 3008, 3011, 3036, 3071, 3089, 3117
 - egyéb kiállítások 97, 119, 134, 222, 229, 261, 263, 264, 294, 295, 297, 317, 333, 370, 391, 429, 606, 607, 680, 713, 763, 903, 925, 1058, 1063, 1196, 1210, 1223, 1224, 1257, 1261, 1291, 1410, 1532, 1534, 1563, 1606, 1634, 1669, 1671, 1673, 1693, 1697, 1719, 1721, 1727, 1728, 1738, 1764, 1796, 2053, 2302, 2443, 2464, 2471, 2503, 2515, 2546, 2571, 2596, 2764, 2812, 2864, 3119
 - vásárlások a kiállításokon 11, 28, 42, 63, 89, 113, 129, 130, 149, 364, 385, 410, 432, 442, 470, 495, 504, 520, 524, 542, 572, 863, 893, 922, 953, 983, 1022, 1056, 1129, 1159, 1407, 1440, 1470, 1498, 1528, 1560, 1600, 1666, 1716, 1827, 1884, 1897, 1932, 1959, 2044, 2062, 2226, 2248, 2263, 2296, 2319, 2354, 2372, 2406, 2440, 2544, 2565, 2593, 2637, 2672, 2701, 2720, 2747, 2768, 2805, 2822, 2841, 2957, 2979, 2996, 3010, 3034, 3069, 3070, 3088, 3115
- Országos Magyar Királyi Mintarajziskola és Rajztanárképző* 74, 599, 630, 1626, 1874, 2840,
- Országos Művásárló Egyesület* 1493
- Pannonhalma 1369, 2100, 2661
- Párizs 243, 375, 396, 398, 458, 510, 612, 613, 655, 915, 1079, 1083, 1117, 1153, 1186, 1278, 1345, 1348, 1386, 1391, 1393, 1454, 1518, 1589, 1786, 1877, 1882, 1940, 1985, 1986, 2008, 2038, 2039, 2040, 2162, 2216, 2478, 2557, 2589, 2878, 2929, 3029
- magyar vonatkozású kiállítások, hírek 24, 60, 61, 122, 295, 406, 422, 484, 494, 619, 670, 721, 746, 807, 858, 900, 916, 944, 952, 1017, 1019, 1037, 1048, 1049, 1106, 1136, 1142, 1208, 1214, 1222, 1231, 1266, 1269, 1341, 1360, 1366, 1412, 1424, 1436, 1447, 1464, 1504, 1570, 1586, 1612, 1636, 1642, 1646, 1651, 1672, 1677, 1687, 1691, 1695, 1699, 1703, 1707, 1735, 1737, 1758, 1794, 1798, 1838, 1859, 1901, 1954, 1963, 1987, 2042, 2057, 2059, 2077, 2089, 2191, 2239, 2253, 2331, 2384, 2421, 2473, 2491, 2528, 2685, 2698, 2833
 - egyéb kiállítások 77, 139, 248, 282, 594, 699, 729, 730, 819, 938, 944, 979, 1003, 1019, 1038, 1048, 1114, 1123, 1181, 1314, 1438, 1453, 1460, 1482, 1485, 1517, 1578, 1584, 1627, 1658, 1782, 1805, 1812, 1873, 1875, 1920, 2072, 2663
- Párma 2611
- Pécs 120, 749, 1799, 2069, 2095, 2121, 2500, 2794
- Pompej 2160, 2278, 3110
- Pozsony 102, 675, 805, 879, 957, 965, 1137, 1577, 1856, 1865, 1903, 1966, 2050
- *Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület* 714, 831, 1723, 1995, 2733
- Pöstyén 1934, 2086
- Prága 583, 3030
- Rimaszombat 1031, 2585
- Róma 456, 1042, 1081, 1351, 1392, 1438, 1467, 1760, 1767, 2280, 2486, 2542/1
- Rudabánya 2102
- Sajószentpéter 2102
- Salzburg 1148, 2140, 2854
- Sátoraljaújhely 1908, 2919
- Selmecbánya 973, 1270
- Sopron
- *Soproni Képzőművészeti Kör* 872, 933, 947, 2214, 2262
- St. Louis 3061
- Stuttgart 1296, 2666
- Szabadka 1002
- Szalonna 2102
- Szászsebes 102, 358
- Szeged 180, 353, 575, 904, 998, 999, 1001, 1102, 1138, 1170, 1302, 1480, 1750, 2028, 2089, 2094, 2097, 2099, 2416, 2620, 2817, 2837, 2958, 2962
- *Szegedi Iparművészeti Egyesület* 2708, 2717, 2899
 - *Szegedi Képzőművészeti Egyesület* 631, 765, 1555, 1620, 1639, 1722, 1739, 1769,

- 1789, 1835, 1845, 1846, 1935, 1972, 2020,
2060, 2070, 2122, 2147/1, 2273, 2470,
2511, 2562, 2569, 2592, 2599, 2614, 2649,
2679, 2707, 2775, 2899, 3065, 3113
- Szekszárd 44, 116, 131, 159, 684
- Szendrő 2102
- Szentpétervár 250, 376, 403, 654, 755, 820,
897, 1197, 1330, 1355, 1401, 1876, 1921,
2139, 3109, 3132
- Székesfehérvár 1936, 1970, 2023, 2043, 2068
- Székesfővárosi Tanács 318, 1570, 1619, 1714,
1729, 2270, 2582, 2960, 3002
- *Képzőművészeti Bizottság* 218, 528, 952,
1839, 2468, 2502, 2730, 2845
- Szépművészeti Múzeum 201, 220, 236, 671,
742, 767, 784, 1126, 1155, 1373, 1467,
1539, 1595, 1608, 1734, 1837, 1989, 2001,
2091, 2101, 2126, 2151, 2230, 2357, 2382,
2609, 2776, 2826, 2852, 2866, 3095
- Szófia 2113
- Szolnok 935, 2600, 3139
- Szolnoki művésztelep 1122, 1216, 1284,
1773, 1824, 1836, 2381, 2461/2, 3043
- *Szolnoki Művészeti Egyesület* 2727, 2757
- Szombathely 2580, 2861, 2915
- Temesvár 784, 2569, 2731, 2756, 2764, 2782,
2786, 2812
- Torinó 2880, 2928, 3054
- Újságírók Egyesülete* 2541
- Uránia Tudományos Társaság* 1067, 1107,
2315
- Velence 399, 455, 508, 638, 641, 909, 1039,
1041, 1113, 1455, 1487, 2217, 2568, 2603,
2631, 2706, 2761, 2773, 2855, 2885, 2913,
3057
- Veszprém 2982
- Weimar 586, 636
- Zágráb 424

DOKUMENTUMOK

Sisa József

PÁKEI LAJOS, THEOPHIL HANSEN ÉS A BUDAPESTI JÓZSEF MŰEGYETEM

Pákei Lajos (1853–1921) a dualizmus Magyarországnak jelentősebb vidéki építésszei közé tartozott.¹ Mint Kolozsvár főépítésze sokat tett szülővárosáért: negyvenéves tevékenysége során a műszaki munkálatokat irányította, köz- és magánépületek sorát tervezte, felmérte a város műemlékeit. Kolozsvár városképétől fontosabb művei elválaszthatatlanok. Az unitárius kollégium, az Állami Építő, Fa- és Fémipari Szakiskola vagy az Iparmúzeum az itáliai neoreneszánsz azon visszafogott, kiegyensúlyozott arányokra törekvő változatát képviseli, amely valószínűleg legközelebb állt építési habitusához. A fő téri New York szálloda saroktoronyos tömbjével szemmel láthatóan a Budapestről importált mozgalmasabb, bombasztikusabb modorhoz próbált igazodni. De ő tervezte a fő téri Mátyás-emlékmű jellegzetes, bástyaszerű talapzatát is.

Bár városát dolgozó élete során becsülettel és szorgalommal szolgálta, Pákei szomorúan látta Kolozsvár lehetőségeinek határait, a budapesti építészet és építésszek – különösen az állami építkezések jóvoltából – Erdély-szerte növekvő dominanciáját. Ennek fényében meglepő – vagy éppen érthető? – hogy ő maga is Kolozsvár elhagyására és budapesti állás megszerzésére törekedett. Ez a kevésbé ismert tény az alább közölt dokumentum-füzérből, többek közt levélmásolatokból derül ki, melyet az építész kézíratos önéletírásához függelékként csatolt.²

A dokumentumok arról szólnak, miként pályázta meg Pákei 1886-ban a budapesti József műegyetem egyik állását. Ekkor az egyetemen széleskörű reformot vezettek be, amelynek egyik fő törekvése a történeti stílusok még alaposabb oktatása volt. A reform keretében került sor az ókori építészeti tanszék felállítására.³ A közölt dokumentumokból villanásszerű betekintést lehet nyerni a budapesti építésszek világába, ahová egy vidéki mesternek bejutni nem lehetett könnyű dolog; a jelek szerint Pákei pályázását igazából nem is vették komolyan, Pecz Samu és Czigler Győző mellett komoly esélyei nem lehettek. Különösen érdekesek a Theophil Hansen bécsi építészfőnök által írott levelek. Valamikor nála tanult Pákei a bécsi Képzőművészeti Akadémián,⁴ és a kolozsvári mester az ő támogatását kérte – nem is hiába, hiszen Hansen tanácsát az állás betöltése kapcsán valóban bekérték Budapestről, és a bécsi professzor a jelek szerint tényleg ajánlotta Pákeit. Ez szokatlan dolog, hiszen közismert, hogy Hansen tanítványaival általában fensőbbeségesen viselkedett, és nemigen jeleskedett pályájuk egyengetésében.⁵ Különösen feltűnő, hogy Hansen a diszkréció határait is átlépve még a József műegyetem egyik tanárának hozzá írt levelét is elküldte Pákeinek. Az ügyben szerepelt a kultuszminisztérium Hansennal tegező viszonyban lévő építésze is, akinek a monogramja (W. A.) gyakorlatilag biztos, hogy Weber Antal személyét takarja. Mint ahogy Pákei írásából kiderül, az új tanszékre – a kolozsvári építész mellőzésével – Czigler Győzőt nevezték ki tanárnak.

Pákei 1905-ben, Czigler ez év március 28-án bekövetkezett halála után újból megpróbálkozott műegytemi állás megszerzésével – a tény rövid tárgyalásán túl ennek dokumentumait a kolozsvári építész már nem hozza. Próbálkozása ezúttal sem járt sikerrel, most Nagy Virgilt részesítették előnyben.⁶

Az alábbiakban következnek a Pákei-önéletrajz eddig ismeretlen függeléke. A központozásban és a helyesírásban egységesítést és egyes helyeken apró korrekciókat végeztem, illetve néhány kisebb, félreértésre okot adó elírást megszüntettem. Kis mértékben vonatkozik ez a német nyelvű levelekre is, melyeket Pákei nem eredetiben mellékel, hanem a függelékekbe bemásolt.

El nem ért eredmények kevésbé tartozván egy jelzett célú „életrajz” keretébe, de mert reám nézve mint élet törekvés magasabb ambitionnak – ha elérhettem volna – leginkább megfelelt volna, így tehát megemlítését nem mellőzhetem.

Az élet tapasztalataim alapján beigazolódott, hogy az én választott pályának – mint „építész” – ama valódi nemes értelemben Kolozsvár város nem való terrenum volt működési helyeül, mert hiányoznak azok az alapfeltételek, melyek ezen művészeti pálya gyakorlatára feltétlen szükségesek. Ezt saját tapasztalataim alapján csakhamar felismerve két ízben kíséreltem meg egy nekem teljesen megfelelő pályát választani, illetve elnyerni az ország fővárosában Budapesten, hol nemcsak kifejlett érzék, de a vagyoni helyzet is meg van e pálya gyakorlására.

Budapesten a József műegytemen a teljesen újra szervezett intézetben 1886-ban állították be az Ó-kori tanszéket. Erre a tanár állásra én is pályáztam és pedig nem minden remény nélkül, mert biztosra vettem, miután e tanszék betöltésére (Koppenhágai) Báró Hansen Theophilos a bécsi Akademie der bildenden Künste professora véleményének kikérdezése nélkül nem töltendik be – levén ő éppen ezen Styl-irányzat világhírű művésze, Görögországban (Athén) számos valódi Classicus kivitelű középületek megalkotója, hol őt mint második „Iktinus” az Ó-kor legnagyobb művésze nevével tisztelik –, s mert csakis az ő tanítványai közül jöhet valamelyik ajánlatba, tehát első sorban ő hozzá folyamodtam magos pártfogásáért.

Meg kell említenem, hogy ugyanezen alkalommal úgy a vallás és közokt. minister, valamint a Műegytem is kérte javaslatát. Erre a levelemre Hansentől a másik oldalon másolt levelet kaptam:

Wien 23. Juni 1886

Lieber Herr Pákei!

Soeben zurückgekehrt von einer Reise nach Berlin, wo ich hinzugerufen war, um Theil zu nehmen an dem hundertjährigen Jubiläum der dortigen Kunstakademie.

Ich beeile mich Ihnen daher zu sagen, dass ich hier bin und stehe zu Ihrem Dienst.

Von einem Professor der Technik in Pest bin ich wegen der Wahl des neuen Professors gefragt worden. Ich habe ihm sogleich geantwortet, und Ihnen [? recte = Sie] aufs wärmste empfohlen, diesen in aller Eile.

Ihr alter Freund Theof. Hansen

Hogy e levél mily megtisztelő és kedves volt, s ennek örültem annyira, mintha megnyertem volna a Prof. állást az biztos, de nem nyertem meg, mert hárman pályáztunk; Czigler Gyózó, Pecz Samu és én. Mindhárman Hansen tanítványai voltunk. Én és Pecz (Pecz S. már akkoriban assistens volt) egy és ugyanabban az időben, Czigler szintén Hansen tanítvány az előző időben, ki budapesti lakos; engemet ott kevesen ismertek ect. ect. – Cziglert nevezték ki.

Érdekesebb ügyemre vonatkozólag azonban egy másik levél, a melyet akkoriban, 1886. május 19-én a bpesti Polytechnikum legfőbb hatalmú egyénisége, N. N. irt Hansennek. Az az egyén, a kivel első sorban értekeztem több ízben, s ki megígérte – per Collega czímmel kitüntetve – mindent megtesz érdekemben.

Az illető a fenti kelettel az alábbi levelet intézte Hansenhez:

Hochgeehrter
Herr Ober-Baurath!

Von der Überzeugung geleitet, dass Euer Hochgeboren die Entwicklung der ungarischen technischen Hochschule und insbesondere der Abtheilung für Architektur mit wohlwollendem Interesse begleiten, erlaubt sich der Unterzeichnete mit einer Bitte an Sie heranzutreten, durch deren Erfüllung Sie nicht nur mich und eine Reihe von Collegen ausserordentlich verpflichten, sondern auch der Sache selbst einen wesentlichen Dienst erweisen würden.

An unserer Hochschule soll für das nächste Semester eine Lehr Kanzel für Antike Baukunst zum ersten male besetzt werden.

Auf Antrag der betreffenden Fachlehrer wurde zu diesem Behufe ein Concur ausgeschrieben, dessen Termin in kürzester Zeit abläuft, und an welchem sich voraussichtlich einer Ihrer Schüler Herr Samuel Pecz, nicht ohne Aussicht auf Unterstützung von Seite einiger Mitglieder des Lehr Körpers betheiligen wird. Ein anderer sehr begabter Architekt Ihrer Schule, Herr Vict. Czigler hat aus leicht begreiflichen Gründen, sich nicht zur Teilnahme an dem Concur entschlossen können, obwohl er bei einem anderen Modus der Besetzung gewiss auch gerne auf die Stelle reflektiren wurde. Damit ist die Sache jedoch durchaus nicht abgethan, da der Senat bei definitiver Behandlung der Angelegenheit, falls die Concur ausschreibung nicht das erhoffte Ergebniss zur Folge hat, auch jetzt noch eine unmittelbare Berufung beschliessen kann.

Es wäre für mich, und nicht weniger meine Collegen von unschätzbarem Werthe, wenn Sie, Herr Baron, sich dazu entschliessen könnten mir mitzuteilen, was in der That in Interesse der Entwicklung unserer Hochschule zu geschehen hätte, und wie insbesondere die wissenschaftliche und künstlerische Befähigung der beiden erwähnten Herren (Pecz und Czigler) sich zu einander verhält.

Es versteht sich von selbst, dass wir diese Information auf Ihrem Wunsche als ganz privater Natur betrachten würden, trotzdem seien Sie versichert, dass dieselbe auf den Entschluss des Lehrkörpers den wichtigsten Einfluss ausüben würde.

Eben dieser letztere Umstand lässt mich hoffen, dass Sie mein Anliegen wohlwollend aufnehmen und die vorgetragene Bitte erfüllen werden.

Mit Ausdrücke meiner vorzüglichsten Hochachtung, verbleibe ich
Herr Baron

Ihr Ergenester

.....

És most erre mit tett az én világhírű drága Professorom és Nagymesterem Hansen Theophilos?!

Elküldi nekem N. N. eredeti levelét a hozzá irt alábbi sorokkal:

Lieber Herr Pákey!

Diesen Brief beantworte ich sogleich, indem ich darin Ihnen [? recte = Sie] als den fleissigsten meiner Schüler empfahl. – Das dieser geschehen theilte ich Ihnen am 30. Mai mit.

Da Sie in Ihrem Brief, den ich heute den 5 Juni erhielt nichts davon erwähnen, so muss ich glauben, dass Sie denselben nicht erhalten haben.

Indem ich Ihnen vom Herzen Glück wünsche verbleibe ich Ihr alter aufrichtiger Freund und Lehrer.

Th. Hansen.

Ugyancsak ezen Ó-kori tanszék betöltése ügyében egy más oldalról is (a vallás és közoktatásügyi Ministerium) megkeresés lett intézve Hansenhez, a bécsi Képzőművészeti Akadémia Professorához. Ezen megkeresés szövegét bár nem ismerem, de hogy ez megtörtént, arról ugyancsak Hansen által május 3-án kelt leveléből vettem tudomást, melyet nekem szintén megküldött. E levél így szól:

Geehrtester Freund!

Ein junger Landsmann von Dir Herr Ludwig von Pákey der ein Schüler in der Akademie war, und ausserdem zwei Jahre in meinem Atalier gearbeitet hat, war in Clausenburg als Oberingenieur angestellt. Gegenwärtig bekleidet er die Stelle eines Direktors der dortigen technischen Schule. Als er mich heute besuchte, theilte er mit, dass er eine Gelegenheit zu finden seine Fähigkeit zu erweitern, den Wunsch habe nach Pest zu übersiedeln.

Da nun eine Stelle für einen Professor in Antike in der Technik ausgeschrieben ist, so beabsichtigt er sich um dieselbe zu bewerben.

Da ich seine Tätigkeit, ebenso seine lobenswerte Charakter kenne, so bin ich in der Lage zu constatiren, dass er wie wenige für eine solche Stelle geeignet ist. Ich erlaube mir daher Dich zu bitten, Dir einige von seinen Arbeiten zeigen zu lassen, weil ich überzeugt bin, dass Du finden wirst, dass ich nicht zu viel gesagt habe. Solltest Du ihm dabei behilflich sein können, so nützezt Du nicht den jungen Mann, sondern auch die Lehranstalt, die er gewiss Ehre machen würde, wenn er das Glück haben sollte, die Stelle zu erhalten.

Mit dem Wunsch, das Du nur es nicht uebel aufnimmst, Dich hiemit zu belästigen und mit meinem Dank an Dich und alle unsere aufrichtigen Collegen für Ihre angenehme Besuch schliesse ich mit dem herzlichen Grösse an Dich und Sie alle

Dein aufrichtig
ergebener Freund

Theophil Freiherr von Hansen
k.k. Oberbaurath.

Ez utóbbi levelet V/12. kelettel Budapestről kaptam. N. N. levele a következő szöveggel:

Az illető tanárokkal beszéltem; nézetök az, hogy ez alkalommal kilátás nincsen. Mindamellett célszerűnek gondolják, ha az „Építési szerkezet”-re nézve pályáznék, akkor lehetséges volna Uraságodat egyelőre másod helyen javaslatba hozni, mely jövőre nézve nem csekély előny volna.

– Maradok kiváló tisztelettel.

Kész szolgálja W. A.

Még egy levelet kaptam Budapestről jún. 22-i kelettel az alábbi tartalommal. Sz. K.

Tisztelt igazgató Ur!

Ma utazom Badegundba; mielőtt útra kelnék, beváltom ígéretem.

Beszéltem W. A. barátommal. A fővárosnál nem sokára szükség lesz a magasépítmenyi sectio főnöki állomásának betöltésére. Erre lehet önnek kilátása. De az állomáson csak akkor lesz véglegesíthető, ha honosított oklevele van. Ha ilyen nincs, nálunk a Műegyetemen oklevelet szerezhet, egy szigorlat alapján, melynek fő tárgya az építészeti tervezés, építészeti műtörténet, középítéstan és mellék tárgya a technikai fizika.

Az ősszel, szept. elején beszélni fogunk Lechner Lajos városi főmérnökkel; eleinte talán ideiglenes minőségbe lenne alkalmazva.

Írja meg, kérem, tegyünk-e majd lépéseket és hajlandó-e, ha nincs a magyar oklevél, megszerzésére a szükséges lépéseket megtenni?

Szívélyes üdvözléssel tisztelője Sz.K.

Jegyzet. Utóbbi sorokra meg kell jegyezmem, miután az Ó-kori tanszékre már előzetesen Czigler Győzöt akarták behelyezni s ezzel a budapesti Mérnök- és Építész-Egyletben szerzett munkásságát honorálni, az egész complicatio ebből creddt. Miután azonban tanulmányaimat három különböző helyen és pedig az első évet a budapesti Műegyetemen, 3 évet a müncheni Politechnikumon és 3 évet a bécsi Képzőművészeti Akadémián végeztem, tehát nekem u.n. „Építész oklevelem” nem volt, abban az időben ily nem is létezett, de Budapesten sem volt csak 1886-ban, annak is a végén, hiszen a mikor én „dühömben” kinyilvánítottam, ha csak ez a baj, hát megszerzem, én voltam a 2^{ik} vagy 3^{ik} jelentkező, ki állott elibe. No ha kell, ezt is megszerzem és meg is cselekedtem majdnem 3-4 heti Budapesten a Politechnikumon való tartózkodásom alatt, de már akkor eldőlt az ügyem, mert Cziglert nevezték ki – hiába szereztem cifra magyar diplomát. Arra a budapesti Építészeti sectio főnöki állásra pedig nem reflektáltam. Nekem építőművészeti pálya kellett, nem pedig vesződéssel járó administralis pálya. Ebből volt itt részem bőven.

1905 évben Czigler Győző elhalt, az Ó-kori építéstan tanszéke megüresedett, ki lett írva ismét ezen tanszékre való pályázat. Ekkor ismét pályáztam. Munkában megedzve, tapasztalatokban gazdagodva, ismereteimet kibővítve állottam az Ó-kori építészet mint eredeti idealomhoz híven a tanszék elnyeréséért újból sorompóba, támaszkodva J. Műegyetemen szerzett tudományos és a Képzőművészeti Akadémián tovább fejlesztett gyakorlati és művészi irányú iskolai előkészültsé-

gemre, melyet később magántanulmányok által fejlesztettem, a tanítás terén kifejett eredményes tevékenységemre, tankönyvek és számos szakértekezletekben nyilvános irodalmi működésemmre, az építészet legkülönbözőbb terén tervezett és létre hozott építészeti alkotásaimra.

Az Ó-kori építészet Nagymesterének, Hansen bárónak ajánlására stb. pályáztam azzal a hittel, hogy a nagy fáradtsággal gyűjtött esmereteim s kezdettől igaz benső érzéssel ápoltt és fejlesztett művészi irányzat szélesebb körű oktatásával hasznos munkásságot leszek képes kifejtem! – Czélt nem értem.

Ez volt Dr Berzeviczy Albert vallás és közoktatásügyi Minister idejében. – „A tanszék más pályázó által töltetvén be, folyamodásom nem volt kedvezően elintézhető.”

JEGYZETEK

- ¹ KELEMEN Lajos: Pákei Lajos. In: U.ő.: Művészettörténeti tanulmányok II. Bukarest, 1984. 309–312.; MURÁDIN-BEYER Katalin: Pákei Lajos kéziratosa önéletírása. Pavilon 8. sz. (1993) 42–49.; GUTTMAN Szabolcs: Pákei Lajos (1853–1921) kolozsvári hagyatéka. Pavilon 8. sz. (1993) 49–52.
- ² Kolozsvár (Cluj-Napoca), Arhivelor Statului: Fond 408. Fond Familial Pákey, II. Actele mebrilor familiei. D. Pákei Pákey Lajos (1853–1921) a. Documenta personale Nr. de inv. 30. (A dokumentumot 1993-ban találtam meg, amikor az ún. egyezményes akadémiai ösztöndíj jóvoltából Kolozsváron tartózkodtam) – Murádin-Beyer Katalin közölte magát az önéletrajzot (lásd az előző jegyzetben i.m.), amelynek gépelt változatát a kolozsvári Unitárius Püspökség Levéltára őrzi; Murádin-Beyer minden bizonynyal ezt használta. A kolozsvári levéltárban lévő kéziratosa változat nyilván az eredeti, amelyhez a szóban forgó függelék is megvan.
- ³ SZENTKIRÁLYI Zoltán: Adatok a magyar építészképzés történetéhez. Építés-Építészettudomány III. 1971. 450–451.
- ⁴ Megjegyzendő. Hogy Pákei nem szerepelt a bécsi akadémia szabályosan beiratkozott hallgatói között, nevét nem tartalmazza FLEISCHER Gyula: Magyarok a bécsi Képzőművészeti Akadémián (Bp. 1935.) c. műve, így csak mint vendéghallgató látogathatta Hansen kurzusait.
- ⁵ Renate WAGNER-RIEGER – Mara REISSBERGER: Theophil von Hansen. Die Wiener Ringstrasse – Bild einer Epoche VIII/4. Wiesbaden, 1980. 3–5. – A témához általában lásd SISA József: Magyar építészek külföldi tanulmányai a 19. század második felében. Művészettörténeti Értesítő XLV. 1996. 3–4. sz. 169–186.
- ⁶ SZENTKIRÁLYI i.m. 454.

SZEMLE

„MÁRIA MEGSEGÍTETT”. FOGADALMI TÁRGYAK MÁRIARADNÁN I–II. – „MARIA HAT GEHOLFEN”. VOTIVGEGENSTÄNDE IN MARIA-RADNA I–II. Szerkesztette – Herausgegeben von: Barna Gábor, Néprajzi Tanszék Szeged, 2002. (Devotio Hungarorum 9./I–II.) I. kötet: 292. o. II. kötet: 295. o. 123 színes, 549 fekete-fehér fénykép

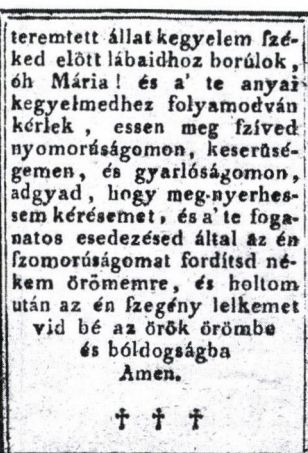
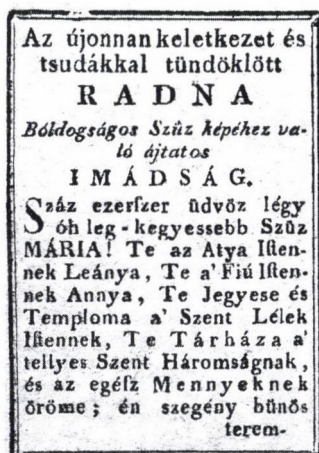
Schoen Arnold emlékének (1887–1973)

*„Ó Radnai Szent Szűz, hazánk dicsősége,
Országunknak tornya, tündöklő felsége,
Szép csillaga, drága ékessége,
Ó Szent Anyánk, régi dajkánk,
Légy szószólónk, légy kegyes pátrónánk.”*

(XVIII. századi egyházi ének)

Legjobb tudomásom szerint Rupp Jakab történész volt az első olyan tudományos kutató, aki az egykori budaszentlőrinci pálos templomról írva források alapján középkori fogadalmi tárgyakról is megemlékezett: „A kápolna falain, melyen az üdvözítő teste feküdt, viaszábrák, képek és fogadalmi emlékek függtek 1540-ig midőn a török Budát elfoglalta, a csontokat szétszórta és minden szentet megfertőztetett.”¹ Szaszinek Viktor már egy konkrét, ifjabb Szirmay Tamás 1748-ból származó, a mariazelli kegytemplom kincstárában őrzött votív festménye kapcsán hívta föl a figyelmet a hasonló típusú képek jelentőségére a XIX. század legvégén.² Rögtön szükséges hozzátennem azonban, hogy a szerző kizárólag *történeti* szempontból tartotta fontosnak vizsgálatukat, mert véleménye szerint igen értékes adalékokkal gazdagíthatnák az adott korszakra vonatkozó művelődéstörténeti ismereteinket. Rövid közleménye azonban idehaza, s ezt talán felesleges is leírni, semmiféle visszhangra nem talált. Az egyháztörténet éppen úgy nem vett tudomást róluk és nem ismerte fel jelentőségüket, mint a lassan önálló diszciplinává szerveződő művészettörténet-írás vagy a millennium eufóriájában lázasan égő, az élő népi vallásosság rekvizitumaival akkor még mit sem törődő néprajztudomány. Persze azért akadtak ritka kivételek is. Pulszky Károly például, aki az Ezredéves Kiállításához gyűjtött magyar vonatkozású képzőművészeti emlékeket, már számos ide sorolható alkotást katalogizált.³ Divald Kornél is fölfigyelt rájuk a Műemlékek Országos Bizottságának megbízásából végzett felvidéki topográfiai útjai során 1900–1918 között, ám a Hivatalba küldött jelentései az intézmény falain többnyire nem jutottak túl.⁴ A két világháború között Bonomi Jenő, Jajczay János, Schoen Arnold tett közzé elszórt adatokat róluk egy-egy Mária-kegyhely ismertetése kapcsán.⁵ A művészettörténészek közül azonban egyedül Bogyay Tamás szentelt rájuk némi figyelmet jáki apátsági templomról írott, máig példaér-

tékű monográfiájában.⁶ Átfogó összegzésükre mindenestre akkor nem került sor, de nem kerülhetett sor szintézisükre a második világháborút követően sem, mert a téma szakralitása miatt, sok más egyéb elvégzendő hasonló feladattal együtt, bórírt politikai okokból, jó időre lekerült a napirendről. Bálint Sándor 1977-ben megjelent, máig alapműnek számító *Ünnepi kalendárium*-ának kiadásiáig kellett várni ahhoz,⁷ hogy a fogadalmi emlékekkel ismét érdemben foglalkozzanak a szakemberek. Varga Zsuzsa és Manga János szócikke, amely bár a *Néprajzi Lexikon* hasábjain jelent meg, már művészettörténeti szempontokat is figyelembe vett a fogalmi tisztázatlansága miatt sok gondot okozó, műfajilag nehezen besorolható emlékekről írva.⁸ Anélkül, hogy az utánuk született valamennyi témába vágó irodalmat fölsorolnám, csupán az általam legfontosabbnak ítélt részpublikációkra: Barna Gábor,⁹ Szilárdfy Zoltán, Knapp Éva és Tüskés Gábor,¹⁰ Galavics Géza,¹¹ valamint Sinkó Katalin¹² tanulmányaira utalnék röviden. A fölsorolt szerzők először mutattak rá érzékenyen a számos természet- és társadalomtudományi diszciplína határterületén álló XVII–XIX. századi alkotások közös kapcsolódási pontjaira, fölhívva a figyelmet a még kiaknázatlan közös kutatási lehetőségekre, bizonyos képtípusokra, tematikákra. Az első figyelemfölkeltő írásokat azonban újabbak nem követték és továbbra sem akadt senki, aki a témát a maga teljes mélységében vizsgálta volna. Valószínűleg azért nem, mert egyre körvonalazhatóbbá és világosabbá csupán az vált, hogy ez egyedül nem oldható meg és az emlékek interpretálása még számtalan további nehézséggel jár együtt. Újabb és újabb megválaszolandó kérdések, megoldandó feladatok sokaságát jelenti. Többek között például igen hamar kiderült, s ebben nem kis szerepe volt Hans Belting lassacskán hozzánk is elérkezett tanulmányainak és monográfiáinak, hogy a fogadalomból készített alkotások egy igen bonyolult mechanizmus részét képezik. Ebből pedig egyértelműen az is következett, hogy földolgozásuk szintén összetett feladat, tehát egy majdani szintézis elengedhetetlen feltétele a néprajz és művészettörténet mellett még más (irodalom- és orvostörténet, szociológia stb.) szakterületek specialistáinak bevonása. Legfontosabb kritériuma pedig a történelmi Magyarország, de legalábbis a jelenlegi országhatárok között még föllelhető fogadalmi emlékek inventarizálása. Tehát, miközben szemléletbeli, módszertani és nem utolsósorban anyagi problémák hátráltatták a földolgozás megindulását, maga az emlékanyag radikálisan megfogyatkozott. Mindebben a folyamatban nem kevés szerepet játszottak a II. Vatikáni Zsinat liturgikus rendelkezései, amikor is a fogadalmi képek és a hasonló okból följárított egyéb tárgyak kikerültek a mindennapos egyházi gyakorlatból, majd ezt követően egyre-másra lekerültek a templomok falairól. Ettől az időponttól, vagyis 1962-től kezdődően sorsuk, legalábbis idehaza, úgy tűnt, végképp megpecsételődött.¹³ A jelenlegi Magyarországon számuk már nem haladja meg a százat! Jelen sorok szerzője az MTA Művészettörténeti Kutatóintézetében 1984–1990 között folyt műemléki-topográfiai,¹⁴ majd az Országos Katolikus Központ koordinálásával folyt egyházmegyei kiszállások során lett jobban figyelmes a fogadalmi tárgyakra, látva elhanyagolt állapotukat, feldolgozatlanságukat és nem utolsósorban azt a nemtörődömséget, ami egyrészt hivatalos egyházi részről, másrészt pedig szűkebb szakterületén belül megmutatkozott. Miután részben saját kutatási területét is érintette a téma, mindenekelőtt Galavics Géza ösztönzésére és támogatásával, 1993-ban OTKA-pályázatot nyújtott be a fogadalmi képek *művészettörténeti* földolgozásra. A 6895/1993. számmal nyilvántartott hároméves program során, az eredetileg kitűzött feladatot jócskán leredukálva, csupán a dunántúli emlékanyag

1. Imalap a radnai kegykép fametszetével. 1740 körül. 110×200 mm, Szilárdfy Zoltán gyűjteményében

inventarizálását sikerült elvégeznie. Személyi feltételek és anyagiak hiányában a munka nem folytatódott, a fölmért képek publikálására eddig még nem kerülhetett sor. Kevés vigaszt jelentett az elvégzett munkához képest, hogy a *Tudomány Kincsháza* Duna Televíziós ismeretterjesztő magazinban tarthatott róla rövid előadást 2002. február 8-án, felhívva a figyelmet veszélyeztetett és elhanyagolt állapotukra.

Mindeközben teljesen függetlenül és egymás kutatásai terveiről mit sem tudva, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének kutatócsoportja Barna Gábor vezetésével 1996-ban megindította a máriaradnai (németül: Maria-Radna) (ma: Radna, Románia) Gyümölcsoltó Boldogasszonyról nevezett ferences plébániatemplomban és kolostorban található fogadalmi tárgyak földolgozását.¹⁵ A 2002-re befejeződött helyszíni és elméleti kutatást a *Devotio Hungarorum*-sorozatban megjelent kétnyelvű tanulmánykötet és katalógus, illetve *Kép, képmás, kultusz* címmel 2002. október 8–10. között megrendezett 6. Szegedi Vallási Néprajzi Konferencia zárta le a célul tűzött feladat *maradékta*lan teljesítésével.¹⁶ A helyszín közelsége és az elképesztő mennyiségű, a mindmáig alakuló, változó és gyarapodó, jobbára a Bánság katolikus lakosságához fűződő fogadalmi tárgyak mintegy kétszáz év óta kontinuos és jól lokalizálható különös kép-együttese, a közép-európai térség talán legnagyobb votív kollekciója önként kínált egy jól belátható és elvégezhető földolgozást a könyv lelkes szerzőgárdájának: tanároknak és tanítványoknak, elméletben és a gyakorlatban egyaránt. A példamutató kezdeményezést hamarosan hatékony együttműködés követte, egy-egy személyre szabott részfeladattal, nagyrészt olyanokkal, amelyek végrehajtásához, kivitelezéséhez idehaza semmiféle kiindulópont vagy támpont nem létezett, s ezt az egy vállalkozást leszámítva, nem létezik azóta sem. Munkájuk tehát egyszersmind kísérlet is volt. Eredményeik, tapasztalataik, netalán hiányosságaik és mulasztásaik a következő hasonló jellegű munkák során hasznosulhatnak és pontosulhatnak majd.

Az első kötetben e hatalmas képzőművészeti anyag létrejöttének társadalmi-szociológiai, földrajzi, történeti, néprajzi, ikonográfiai indítékait, hátterét megvilágító és feltáró részpublikációk olvashatók. Barna Gábor önálló tanulmányá terebélyesedett bevezetőjében (*A máriaradnai fogadalmi képek és tárgyak kutatásáról*. 9–25.) a fogadalmi tárgyak és képek, fogalmak, kutatási módszerek tisztázása olvasható néprajzi szempontú rövid kutatástörténeti vázlattal, a helyszín földrajzi és társadalmi kereteinek bemutatásával és a katalógus közlési rendszerének ismertetésével.

Péter Zsuzsánna és Vass Erika *Emlékezés és emlékezet* címmel a radnai fogadalmi képgaléria kvantitatív képelemzése során nyert eredményekről számolt be (26–51.), röviden végigkísérve a történeti, politikai, etnikai, valamint technikában és ikonográfiában megnyilvánuló változásokat, amelyek 1858-tól, vagyis az általuk föllet legkorábbi képtől a napjainkig is készülön nyomon követhetők. A művészettörténész számára természetesen ez utóbbi lenne az izgalmas olvasmány, tartogathatna meglepetéseket, ikonográfiai csemegéket. Sajnos csak lehetne, mert az alig másfél oldalas áttekintés alig lép túl az általánosságokon.

E hiányt némileg Makovics Erika Anna: *A szent tömegtermék. Színyomatok, mint fogadalmi képek* (52–68.) című tanulmánya pótolja, egy olyan műfaj főbb technikai ismerveinek, ikonográfiai témáinak, előképeinek vázlatos áttekintésével, amelyet idehaza még egyáltalán nem kutattak, s ebből következőleg pedig, nem is létezik róla szakirodalom. A rövid ismertetés szintén néprajzi aspektusból foglalja össze a Máriaradnán föllethető 1121 darab, vagyis az egész együttes több mint a felét kitevő nyomtatot. Az egyes típusok ikonográfiai elemzése éppen ezért elnagyolt, datálásuk (ez a legnehezebb!) elmaradt, más rokon műfajok (például templomi zászlók, szentképek, ponyvák, falvédők) hasonló jellegű ábrázolásainak összehasonlítására sem került sor benne. Mégis alapkutatásról lévén szó, alighanem sokáig hivatkoznak majd rá.

Barna Gábor kötet-címadó, időrendben előbbre kívánczó tanulmánya (*„Mária megsegített.” A mindennapok szükséghelyzeteinek tanúi: festett fogadalmi képek*. 69–89.) lényegében az 1994-es magyarországi búcsújáróhelyekről kiadott kötetben közölt összefoglalására támaszkodva tekinti át a fogadalmi tárgyak egyik jellegzetes csoportját, a festményeket.¹⁷ A széles nemzetközi bibliográfiára támaszkodó tanulmány első része a fogadalmi képek általános ismertetőjegyeire tér ki. Ezek nagy vonalakban a következők: a felajánlott képet a patrónus szentek oltárainál, hálából vagy a segítség megnyerése céljából helyezték (helyezik) el, minden esetben dokumentálja a szent „csodáját”, a fogadalomtevő helyzetét, és az esemény pontos idejét, vagyis megjelenik rajta a donátor, a védőszent valamint feliratszaggal évszámmal és gyakorta egyéb felirattal is. Általában véve pedig a legkülönbélebb betegségek, járványok (pestis), vagy természeti csapások, katasztrófák a kiváltó okaik. Barna Gábor írásának második része már a máriaradnai votív festményeket jellemzi az első, itáliai eredetű mirákulumkép XVII. századi megjelenésétől kezdve egészen az 1980-as évekig, főbb ikonográfiai típusaik, a gyakorta név szerint is ismert festők szerint csoportosítva. A szerző szintén szűkebb szakterülete felől közelítette meg a témát, ezért a fogadalmi képek klasszikus művészettörténeti vizsgálata, előképeinek, analógiáinak számbavétele jelen esetben is teljesen elmaradt. Nem került sor például magára a kultusz tárgyára, a nápolyi Santa Maria del Carmine templomban látható Kármelhegyi, másként Skapulárs Bol-dogasszony prototípusát követő, Episzkepszisz típusba tartozó XVII. századi grafika képzőművészeti jelentőségének méltatására sem.

Békési Bernadett *Fogadalmi tárgyak Máriaradnán* (90–101.) című írásában a hátlatáblákat, offereket, illetve egyéb identifikációs tárgyakat kategorizálta. Földolgozási módszere lényegében az előbbi szerzőkével azonos. Általános összefoglalás, az offerek különféle betegségekre utaló formai áttekintése (szív, mell, fül, láb, kéz stb.), ezek ötvösjegyeinek és feliratainak közlése, egy speciális műfaji együttes, az ún. „lannák” ismertetése, majd egy következő adománycsoport: az ékszerek, kezesztek, kegyérmek rövid vázlata, bővebb interpretálás nélkül.

Péter Zsuzsánna *Magasztalás – Hála. Fogadalmi képek feliratai és levelek Máriához* című dolgozatában (105–114.) a votív képekhez mellékelt írásos üzenetek, illetve az azoktól teljesen függetlenül született, de lényegében hasonló dokumentumok földolgozására vállalkozott. Ilyen jellegű, szövegekre épülő elemzést korábban Frauhammer Krisztina végzett. Publikációira jelen munka szerzője is nagy mértékben támaszkodott.¹⁸ Alig néhány oldalas áttekintése azonban ebben az esetben is csupán a szerteágazó probléma felszínét volt képes fölvilágitani, de annyi mindenestre kiderült belőle, s persze már ez sem lebecsülendő teljesítmény, (!) hogy képek mellett a szövegek mikrofilológiai vizsgálata legalább annyira fontos feladat, mint a képek tematikai elemzése. Ugyanis egyfelől a feliratok, versek, könyörgeések, a szentek neveinek felsorolása a képnél pontosabban, egyértelműbben világítanak rá a fogadalomtétel konkrét okára, etnikai hátterére, a fölajánló személyes motivációjára, Szűz Máriához kötődő és egyéb szent tiszteletére. Másfelől szövegezési formulái pedig a készített esetleges szépirodalmi, netalán egyháztörténeti ismereteiről, a mikroközösség és a búcsújáróhely kapcsolatáról árulkodnak.

Egy ilyen kisebb település Máriaradnához fűződő vallási hagyományát mutatja be Arnold Erzsébet a közigazgatásilag Arad megyéhez, egyházmegyeileg pedig a Temesvári Püspökséghez tartozó Szentanna (ma: Sintana, Románia) német falu búcsújáró szokásainak és a falu hívei által készített, készített vagy vásárolt nyolcvankét fogadalmi kép kapcsán *Egy német falu fogadalmi képei* (115–127.) című, számos grafikonnal illusztrált tanulmányában. Elemzése végeredményben negatív „eredményt” hozott, mert csupán az derült ki egyértelműen, hogy helyi, különleges jegyek nem mutathatók ki a település lakossága által fölajánlott képeken. Technikájuk, típusuk, tematikájuk lényegében azonos a radnai képgaléria más bánáti településekről származó anyagával, leszámítva egyedül azt a valóban sajátos történelmi szituációt, már tudniillik a német lakosság folyamatos kivándorlását, amely részben valóban motivál(ta)hatta létrejöttüket.

Még tovább szűkítve a kört a következő publikáció már csupán egyetlen alkotás, egy kisiratosi (ma: Dobrobanti, Románia) fogadalmi kép elemzésére vállalkozott (Gulyás Gáborné Kiss Bernadett: *Csodák között járva. Egy fogadalmi kép története*. 128–131.).

Az utolsó tanulmány Csóka-Jaksa Helga és Pusztai Bertalan tollából (*Bánsági diskurzusok. Sorsok, emlékezet, kommunikáció*. 132–140.) egy újabban Jan Assman nyomán nagyon divatos történeti téma,¹⁹ a kollektív emlékezet lenyomataiként értelmezve foglalja össze a vallásilag és etnikailag rendkívül összetett bánsági-bánáti vallási régió szakrális központjához fűződő képadományozási szokásának társadalmi hátterét, devocionális és egyéb indítékait.

Az első kötet második része a német nyelvű tanulmányokat, a bibliográfiát és a háromnyelvű helymutatót tartalmazza. Az irodalom pontos lenyomata a téma főntebb fölvezet, mind ez idáig eléggé siralmasnak mondható kutatástörténetének. A földolgozás módszeréből fakadóan a szakirodalom néprajzi jellegű, míg a fo-

gadalmi festmények, offerek tematikájára, képi rendszerére vonatkozó bibliográfia néhány kivételtől eltekintve kizárólag külföldi katalógusokra, földolgozásra támaszkodik. A csekély hazaiból Szilárdfy Zoltántól például csupán a már idézett *A magánáhitat szentképei* című katalógus szerepel. Talán éppen ezért ez az egyetlen mű, mert abban az érdeklődő még további résztanulmányokat talál ugyancsak tőle ide vonatkozóan. Például a pestisjárványok kegyképtípusairól írott alapvető publikációját²⁰ vagy azt a barokk búcsújáráhelyek szentképanyagáról kiadott másik, több szerzős kiadványt, amely 1750-től 1800-ig számos szentképet közöl a radnai Szűzanyáról is.²¹ E két mű mellőzésénél azonban sokkal sajnálatosabb, hogy még két másik, valóban e témához szorosan kötődő publikációját is mellőzték. Hiányuk elsősorban azért érzékeny veszteség, mert ezekben olvasható először összefoglaló művészettörténeti jellemzés a radnai kegyképről, annak prototípusáról, grafikai másolatairól.²² Ez utóbbiakat, vagyis a kegykép barokk metszet replikáit azért is fontos megemlíteni, mert gyors terjedésük, családon belüli hagyományozódásuk okán valószínűleg nem egyszer mintaképkül szolgálhattak a később keletkezett fogadalmi képekhez is. E folyamat behatóbb vizsgálata és nyomon követése külön tanulmányt érdemelt volna, ám erre idő, hely vagy szakember hiányában nem került sor. A többi búcsújáráhely hasonló anyagának szörvány irodalma sincs közölve. Ezt a hiányt alighanem a már többször említett *Búcsújárá magyarok* című kötetre való hivatkozás pótolja, amelynek bibliográfiájában mindezek a számon kért ismertetések és közlemények már aprólékosan és részletesen megtalálhatók.²³

„Ki kérte még segélyedet hasztalanul?

Ki távozott tőled meghallgattalanul?”

(Könyörgés a máriaradnai Szűz Anyához. In: Vezérfkönyv a Mária-Radnai Kegyhelyen végzendő ájtatosságokhoz. Írta egy áldozópap. Budapest, 1908. 42.)

A második kötet az inventarizált fogadalmi emlékanyag tárgyleírókarton-szerű leírását és képeit tartalmazza. Főlépítése a *Devotio Hungarorum*-sorozat két korábbi kiadványát, Szilárdfy Zoltán *A magánáhitat szentképei* kötetének földolgozási módszerét követi, ami persze egyáltalán nem véletlen, hiszen az ő ikonográfiai meghatározásai szolgálták a katalogizálás alapjául. A 2249 darab fogadalmi kép- és tárgy-gyűjtemény (offerek, hálatáblák, zászlók) nem csupán önmagában, mint gyűjtemény tanulságos és nem csupán azért, mert egy több mint háromszáz éve multikulturális terület belső dinamikáját mutatja be szemléletesen. Hanem azért is tanulságos, mert kronológiai rendezőelve miatt, lépésről-lépésre követi a kollekciót létrehozó populáris kultúra változásait, vagyis mindazokat az egyén *mindennapi* sorsába drasztikusan beleszóló történelmi eseményeket, veszélyforrásokat és a *mindennapi* élet során adódó különleges helyzeteket, amelyek az elmúlt évszázadok alatt alakították az együttest. A katalógust jól használható földrajzi és jelen esetben nélkülözhetetlen ikonográfiai mutató egészíti ki.

Összefoglalva: A máriaradnai búcsújárá hely fogadalmi tárgyairól készült tanulmánykötet és katalógus szerzői elsőször tettek kísérletet egy idehaza különbözőben nem kutatott speciális emlékanyag földolgozására *néprajzi* szempontból. Ezért tehát hiányzik belőle a részletesebb történeti, egyháztörténeti, és művészettörténeti áttekintés éppen úgy, mint ahogy nem kaptak helyet benne az egyéb szakterületeket érintő tanulmányok sem. A föltehetően kényszerű lehatárolás ellenére módszerük mégis komplexnek mondható, minden átfedés, ismétlés kronológiai,

tematikai bizonytalanság és vázlatosság ellenére is. Úttörő jellegű, mérőföldkőnek számító vállalkozás volt, amelyet remélhetőleg újabb területek föltérképezése követ a történelmi Magyarország egyéb régióiban is. Bízunk benne, hogy az elkövetkezendő fölmérés már úgy valósul meg, hogy e rokon területek képviselői is végre egymásra találjanak, többek között a művészettörténészek és a néprajzkutatók is.

JEGYZETEK

- ¹ RUPP Jakab: Buda-Pest és környékének helyrajzi története. Pest, 1868. 175–176.
- ² SASINEK V. Ferenc: Egy fogadalmi kép. Századok 31. (1897) 651–652.
- ³ PULSZKY Károly adatgyűjtése az Ezredéves Országos Kiállításra. H. n., é. n. [1895] Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, Quart. Hung. 1509/1–5.
- ⁴ DIVALD Kornél Felső-Magyarország ingatlan és ingó műemlékeinek lajstroma. Kézirat. Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Könyvtára, 226. [272] Kiadva: DIVALD Kornél Felső-Magyarország ingatlan és ingó műemlékeinek lajstroma. In: A „szentek fuvarosa”. Divald Kornél Felső-magyarországi topográfiája és fényképei 1900–1919. Szerk. BARDOLY István – CS. PLANK Ibolya. Budapest, 1999.
- ⁵ Az ide köthető terjedelmes bibliográfia közlésétől eltekintek. Felsorolásuk: BÁLINT Sándor – BARNÁ Gábor: Búcsújáró magyarok. Budapest, 1994. 349–366.
- ⁶ BOGYAY Tamás: A jáki apátsági templom és Szent Jakab-kápolna. (Művészettörténeti összefoglalás és vezető a két templom megtekintéséhez.) Szombathely, é. n. [1944] 79–81.
- ⁷ BÁLINT Sándor: Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. I–II. Budapest, 1977.
- ⁸ VARGA Zsuzsa – MANGA János: Fogadalmi tárgy. Néprajzi lexikon. 2. Főszerk. ORTUTAY Gyula. Budapest, 1979. 169–172.
- ⁹ BARNÁ Gábor: Fogadalmi tárgyak (offerok) magyar búcsújáróhelyeken. Agria XXIII. (1987) 367–380. A nyomában született újabb irodalom közülve: BODNÁR Mónika: Offeröntőformák Szepsiből. Néprajzi Látóhatár I. (1992) 194–198. (Bibliográfia: 198.)
- ¹⁰ Például: TÜSKÉS Gábor: Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulum-irodalom tükrében. Budapest, 1993. (A téma szempontjából különösen: 183–192.); SZILÁRDFY Zoltán – TÜSKÉS Gábor – KNAPP Éva: Barokk kori kisgrafikai ábrázolások magyarországi búcsújáróhelyekről. Budapest, 1987; TÜSKÉS, Gábor – KNAPP, Éva: Graphische Darstellungen in den Publikationen barockzeitlicher Bruderschaften. Zeitschrift für Kunstgeschichte (1989) 353–372. A témához történeti szempontból vö. még: SOÓS Sándor: „... a búcsújárások meg nem szűnnek.” A barokk búcsújáróhelyek sajátosságainak kialakulása a XVII. századi Magyarországon. Adatok a búcsújáróhelyek jövedelemforrásaihoz. Discussiones Neogradienses 4. (Salgótarján, 1987) 197–207. A főúri búcsújárás képzőművészeti emlékeinek föltárásához további kutatási lehetőséget kínálna még a családi levéltárak nem kevés időt és energiát igénylő szisztematikus átböngészése is. Számtalan adat található például a Batthyány család körmendi levéltárának számadásaiban (Budapest, Magyar Országos Levéltár, P 1313–1342) vagy a P szekció egyéb fondjaiban. Figyelemreméltó – többek között – az a kerélszentspáli fogadalmi kápolna oltárképére vonatkozó adalék, amely a Károlyi család levéltárában található. E festményen gróf Haller Gáborné, született Károlyi Klára grófnő látható az 1713. december 14-én történt baleset feltűntetésével, amikor is a hat lovast vivő szán alatt beszakadt a tő jége. (Magyar Országos Levéltár, P. 380. (Kivonata: MTA Művészettörténeti Kutatóintézetének Levéltári Regesztagyűjteménye, A–I–30. [Haranginé Boros Vilma gyűjtése])
- ¹¹ GALAVICS Géza: A meccnás Esterházy Pál. vázlat egy pályaképhez. Művészettörténeti Értesítő XXXVII. (1988) 136–161; GALAVICS Géza: Főúri búcsújárás a XVII. században.

- A búcsújárás mint a néprajz és művészet-történet közös kutatási területe.) In: Közéletések. Néprajzi, történeti, antropológiai tanulmányok Hofer Tamás 60. születésnapjára. Szerk. MOHAI Tamás. Debrecen, 1992. 65–69.
- ¹² SINKÓ Katalin: Devóció és populáris művészet. Híradás Szilárdfy Zoltán új könyvéről és két kiállításról Pannonhalmán és Egerben. *Ethnographia* XCVII. (1986) 143–148.
- ¹³ Nyugat-Európában, elsősorban Olaszországban, Portugáliában és Spanyolországban mindeközben egyre-másra inventarizálták az egyes régiók fogadalmi-képeit, s jelentettek meg róluk, ezen a helyen nem részletezendő, vaskos katalógusokat.
- ¹⁴ A fölmérések közül csupán Fejér megye jelent meg nyomtatásban: Fejér megye művészeti emlékei. Szerk. ENTZ Géza Antal – SISA József. Budapest, 1998. A kötet fogadalmi képeket és tárgyakat is közöl (Bodajk, Vál), ezt a tényt azért tartom említésre méltónak és módszertani szempontból is figyelemreméltónak, mert a korábbi ún. nagytopográfiai kötetek is csak elvétve említettek meg hasonló tárgyakat.
- ¹⁵ A kutatást a *Devotio Hungarorum* Alapítvány, a *Pro Renovanda Cultura Hungariae* Alapítvány „Dunatáji népek kutatása” szakalapítvány, a H. E. S. P., a HÖK, valamint a Programfinanszírozási Pályázat támogatta.
- ¹⁶ A konferencián elhangzott előadások a *Devotio Hungarorum* sorozatban előreláthatóan 2004. tavaszán fognak megjelenni.
- ¹⁷ BALINT Sándor – BARNA Gábor: Búcsújáró magyarok. Budapest, 1994. 231–239. Máriaradnáról: 178–182.
- ¹⁸ FRAUHAMMER Krisztina: Levelek Máriához. Briefe an Maria. Szeged, 1999. (*Devotio Hungarorum* 6); Uő: Vágyak és kérések egy búcsúban – az Alsóvárosi Vendégkönyv. In: Szent és profán között. Szerk. PUSZTAI Bertalan. Szeged, 1999. 71–82, 151–162.
- ¹⁹ ASSMANN, Jan: A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Fordította Hidas Zoltán. Budapest, 1999. (A kútnál) Nyomában például: GYÁNI Gábor: Kommemoratív emlékezet és történelmi igazolás. In: Szent István és az államalapítás. Szerk. VESZPRÉMY László. Budapest, 2002. 569–852. (Nemzet és emlékezet)
- ²⁰ SZILÁRDFY Zoltán: Kegyképtípusok a pestisjárványok történetében. In: Népi gyógyászat Magyarországon. Szerk. ANTALL József. Budapest, 1979. 207–236. (Orvostörténeti Közlemények – Supplementum. XI–XII. [1979])
- ²¹ SZILÁRDFY Zoltán – TUSKÉS Gábor – KNAPP Éva: Barokk kori kisgrafikai ábrázolások magyarországi búcsújáró helyekről. Budapest, 1987. (Bibliotheca Universitatis Budapestinensis Fontes et Studia 5.) Máriaradna: 115–117. Kat. 186–198.
- ²² SZILÁRDFY Zoltán: A Kármelhegyi Boldogasszony ikonográfiája. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 3. (1991.) [1992] 197–208; Uő: Magyarországi kegyképek és szobrok tipológiája és jellemzése. In: BALINT Sándor – BARNA Gábor: Búcsújáró magyarok. Budapest, 1994. 323–348. Önálló füzetként is megjelent.
- ²³ V. ö. 5. jegyzet!

Kerny Terézia

KÖZVETÍTŐK, KRITIKUSOK, MŰVÉSZETET DAJKÁLÓ ASSZONYOK. (Czigány Magda: Magyar néző Albionban. Írások a modern művészetről – Budapest, 2003. Kortárs Kiadó, 222 oldal, Joanna Drew (ed.) *The Hungarian Avant-garde. The Art Council of Britain.* London, 1980 – Gyöngyi Éri-Zsuzsa Jobbágyi (ed.) *A Golden Age. Art and Society in Hungary 1896–1914.* London, Barbican Art Gallery, 1990.)

Két asszony életművéből néhány adalék. Papírkötésű könyv, nemrégén jelent meg. Korábban közreadott és soha nem közölt cikkek gyűjteménye. Írója, Czigány Magda, a magyar irodalom és képzőművészet nem hivatalos szellemi követe Albionban, ahogyan Angliát régen hívták, s még korunk slágerében is szerepelt. A könyv címe könnyed, tartalma súlyos, kétségekkel teli.

1. Czigány Magda portréja könyve borítójáról

Czigány Magda csaknem félszázados munkásságából válogatott tanulmánygyűjteményének első részében közölt írásai olvashatók voltak külföldi magyar vagy hazai sajtóorgánokban (Új Látóhatár, Kortárs, Magyar Nemzet, Holmi), elhangzottak emigráns magyar értelmiségi konferenciákon – mint a könyv tömör fűlszövege jelzi. A könyv második részében a BBC és a Szabad Európa magyar adása részére készült, Angliában bemutatott magyar kiállítások kritikája olvasható. A könyv harmadik részében minden művészettörténész számára jutalomként átélte utazások emléke jelenik meg, egy-egy közvetlen élmény korábbi interpretációkkal összevetve. A könyvben egyetlen reprodukció sem található, a szakemberek ezeket könnyen összevadászhatják könyvtárakból, a nagyközönség csak a nagyon eleven, szuggesztív előadásmód nyomán keresheti régi könyvekben, katalógusokban az elemzett vagy említett műalkotásokat.

A másik könyv-füzet katalógus. Még nem teljesen elfelejtett 1980-as kiadvány. Szerkesztője kitűnő kiállítás-szervező, romantikus Kelet interpretátor. Joanna Drew, aki hetvenhárom éves korában néhány hónapja távozott el az élők sorából, egy nagyon fontos londoni kiállítási intézmény, a Hayward Gallery igazgatója volt. Erős és különös individuumnak tartották kollégái. Ismerték tévedhetetlen arányérzékét, közeledését a szociális életszemlélethez. Amikor szép elmélkedő pózban ábrázolt fényképével együtt megírták nekrológiát (Peter Wason: Joanna Drew, Director of the Hayward Gallery who championed modern art in Britain over four decades at the Arts Council. *The Daily Telegraph*, Tuesday, April 22, 2003), az írásban kiemelt helyre került Magyarország, ahonnan 1980-ban egy avantgarde kiállítást hozott, akkor, amikor az ilyen kiállítás még nem vonzott Angliában tömegeket. (E kiállítás kapcsán ismertem meg Joanna DREW-t, tiszteltem különös egyéniségét.) Az idősebb művészettörténészek még emlékeznek rá, hogy nem ez volt az első magyar kiállítás, amelynek létrejöttében és sokoldalúságában Joanna Drew bá-

2. Joanna Drew portréja (Marketa Luskacova felvétele, Peter Wason cikkéhez. Daily Telegraph, Tuesday, ápr. 22. 2003.

báskodott. 1967 májusában nyílt meg Londonban (Royal Institute Galleries, Picadilly) egy huszadik századi magyar művészetet bemutató kiállítás (Twentieth Century Hungarian Art. The Arts Council of Great Britain), melynek bevezetőjét Genthon István írta, mint a Szépművészeti Múzeum Modern osztályának vezetője. A kiállítás rendezőbizottságában szerepelt Visy Éva, a Magyar Nemzeti Galéria szürke eminenciása. Genthon István választottai: Rippl-Rónai József, Ferenczy Károly, Nagybánya művészei és a Gresham körének alkotói, de mind az előszóban, mind a kiállításon jelen volt Csontváry Tivadar, Mednyánszky László, Gulácsy Lajos, Ámos Imre, Kondor Béla és Lakner László. A kiállítási anyagban és a katalógus képei között felfedezhetjük Berény Róbert Cilinderes önarcképét (1907), Farkas István Séta a víztoronynál (1934, Walk at the Water Tower), Szirakuzai bolond (1930, The Madman of Syracuse) című festményét, Vajda Lajos Ikon önarcképét (1938), Bálint Endre Csodálatos halászat című festményét kitűnő Egy József, Bernáth Aurél, Barcsay Jenő művekkel együtt. A szobrászatban hasonlóan széles volt a skála. Bernard Shaw portréjával sze-

repelt többek között Kisfaludi Strobl Zsigmond, érmeivel Ferenczy Béni és Borsos Miklós, kisplasztikáival Schaár Erzsébet és Vilt Tibor. A katalógus életrajzanyaga – egyetlen elírástól eltekintve, mely Uitz Bélát a Nyolcak tagjaként említi – mintaszerű. Gyanítható, hogy a válogatásban, a teljességre törekvésben, az arányok kialakításában maga Joanna Drew is szerepet játszott.

„A modern művészetért harcolni véres sport” – idézte a nekrológ szerzője 1978-as kijelentését – „de semmi baj, egy-két sebesülést ki lehet bírni”. Joanna Drew-nak sok barátja volt és sikeresen igyekezett átalakítani az angol művészeti életet, megszabadítani valamiféle gettósodástól. Számára a Kelet nemcsak India, ahol kislány korát töltötte, hanem Kelet-Európa, és az akkor odasorolható Magyarország, ahol sokszor megfordult, kiállítást szervezni, művészekkel, kritikusokkal, történészekkel ismerkedni s megpróbálni valamit felmutatni abból a kaotikusnak tűnő művészetmasszából, amit itt talált. Joanna Drew kicsit gyarmati ember volt, aki szívből utálta a konzervatív „valódi” angolokat. Miért élt és dolgozott Londonban? Amikor ez a kérdés felmerült, egyenesen és őszintén felelte, miért ne, ez a munkahelyem, sokfelé lehet itt valamit felmutatni.

A két asszony kapcsolatba került olykor egymással. Czigány Magda megbírálta, hogy miért került az 1980-as magyar avantgarde-ról szóló katalógusba túl sok ideológia, bonyolultság, túl sok Lukács György, a falra kevés színt és túl sok tragikumot kifejező kép, majd egy évtizeddel később egy másik magyar kiállításon (A Golden Age...) hiányoztak neki a sötét képek, a tragédiák s úgy érezte, a magyar művészetet nem ábrázolja teljességében az ornamentika, a stilizált lírai világkép, a sze-

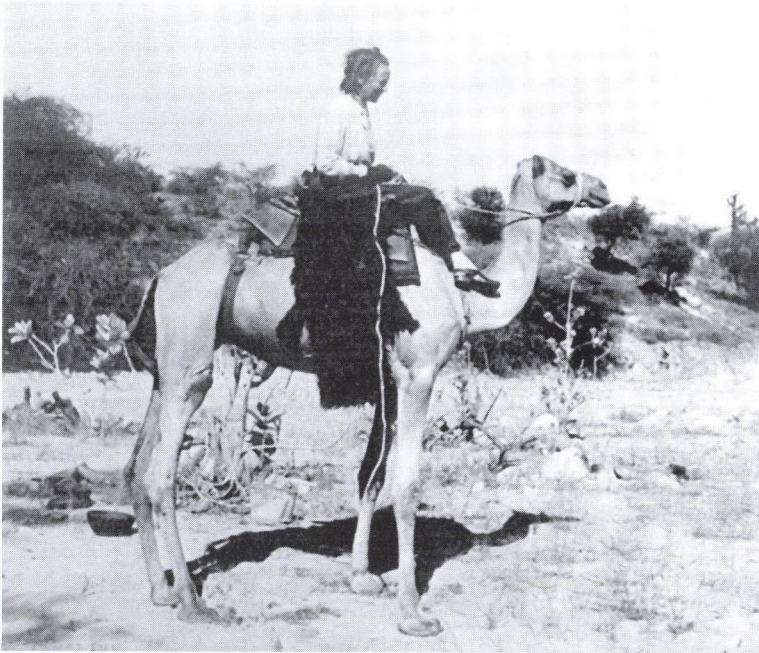
3. Hungarian avant-garde. Nyolcak, Aktivisták. London, Hayward Gallery, 1980. A kiállítás részlete Uitz Béla és Berény Róbert plakátjaival, Berény Róbert és Pór Bertalan festményével. M. V. Edwards felvétele

4. Hungarian avant-garde. Nyolcak, Aktivisták. London, Hayward Gallery, 1980. A kiállítás részlete Tihanyi Lajos portréival. Balról jobbra Ivan Goll, Tommaso Marinetti, Branco Pojanco, Tristan Tzara, Károlyi Mihály, (1924), szemben Tristan Tzara (1926, olaj)

5. Sannie Drew: Meallani. Akela Guzai. Festmény egy Eritreiai sziklatemplom reliefjéről, 1947 Október

6. Sannie Drew teveháton. Reprodukció Sannie Drew. London, 2003. The Marruts Press

7. Schaár Erzsébet: Feltartott kezű. Emlékműterv, 1969.

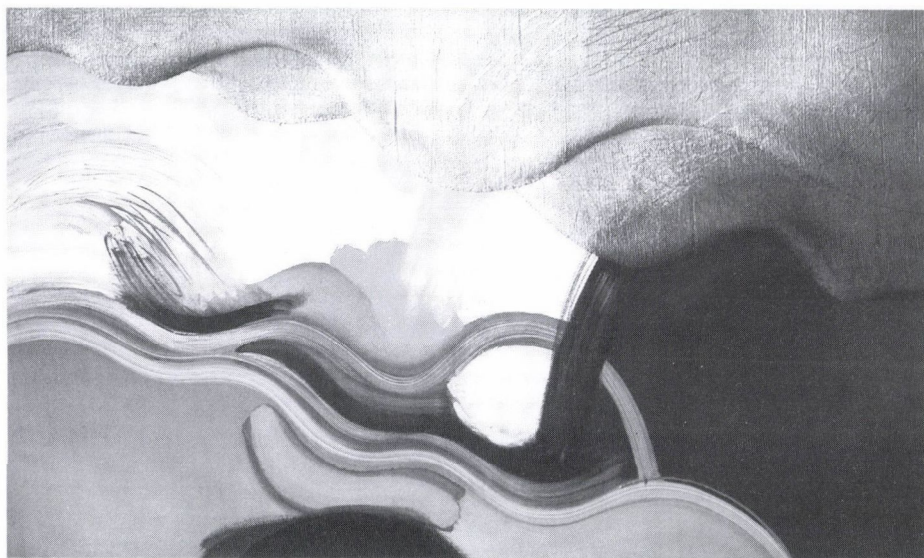
cesszió. Az utóbbi kiállítás már nem Joanna Drew válogatása volt, ő rövid, tömondatos szavakban, félreérthetetlen gesztussal intézte volna el a szecessziós szimbolizmusra kihelyezett válogatást. Az ő 1980-as kiállításának látogatóköre azonnal szeretete volna megvásárolni a Tanácsköztársaság plakátjait, Kmetty János kubista portréit, aktjait, Nemes Lampérth, Czigány Dezső pokolförttyogású festményeit, vagy Schadl János hatalmas tus férfiaktját. Joanna Drew-t nem nagyon érdekelték, hogy mely magyar művészek ismertebbek korábról „Albionban”, csak a képek izzása foglalkoztatta, s csak néha mondta, jobb volna több mozgalmasság, még több dráma. Hogy ilyen van még magyar vagy más középkelet-európai gyűjteményben, azt Uitz Béla dinamikus kompozíciójáról, Bortnyik 1919-es akvarelljéről és Máttis Teutsch János hajladozó fákat, sirató alakokat ábrázoló korai festményeiről sejtette.

Joanna Drew nem gondolta, hogy a képi kincs írott forrás és méltatás nélkül megközelíthető és megérthető. A magyar irodalom jeles angol fordítóit, köztük George Cushingot kérte meg, hogy Fülep Lajost, Kassák Lajost fordítson. A vele kitűnően együttműködő Néray Katalin segítségével az 1980-as kiállításra kb. 70 magyar nyelvű könyv érkezett, szépirodalom, filozófia, művészettörténet, publicisztika, s úgy emlékszem, el is fogyott, lehet, hogy fordítóknak, ott élő magyaroknak táplálékul. Akik e könyvek nélkül nézték a kiállítást, valóban furcsa káoszt figyelhetek meg a Nyolcak és aktivisták határozott programokkal induló munkássága környékén, mélyebb történelmi összefüggésekre a katalógus rövid időrendi áttekintése aligha vethetett fényt. A legtöbb brit úgy tekinthetett erre a festmény, rajz, grafika halmozatra és a köztük megjelenő három-négy szoborra, mint etnológiai ismeretek nélkül valamely törzsi művészetre vagy alsóbb osztályhoz tartozónak ítélt, „népművészetnek” tartott tárgyak együttesére. A képversek lefordítása talán elég lett volna tömondatos kinyilatkoztatások rögzítésére, ki hitte azt el a legkitűnőbb fordítás ellenére Fülep Lajosnak, hogy Budapesten egy süketnéma arcképfestő, Tihanyi Lajos olyan ábrázolási problémákkal foglalkozik, mint Paul Cézanne és Oskar Kokoschka. S még ráadásul ábrázoltjai olyan jelentős gondolkodók, mint a bécsi professzorok, vagy a berlini prófétaművészek.

A londoni átlagközönség szemében a magyar Cézanne-os, fauve-os képek sötét árnyékokat, nehéz lelki terheket hordoztak, az expresszionisták nem fűtültek eléggé a kubista térformálásra, csak kevesen emelkedtek orfista fénykörök közelébe (csak Szobotka Imre, olykor Kmetty János), futurista programot tagadva állított irodalmi szöveg és képek sora. Amikor pedig – egy kis csend után – 1920 őszén mértani alapelemekből, kezdett építkezni a magyar képépítészet (Bildarchitektur), már nem volt talaj a lábuk alatt, nem volt vászon, olaj, csak papírlap festés, grafikai nyomat és kivágás.

Elég lett volna csak az 1920 utáni magyar avantgarde-ot kiállítani – jelentette ki már akkor a téma egy kiváló ismerője, a katalógus egyik írója, a Poznanban dolgozó Brendel János művészettörténész –, a többi úgyis csak előzmény. Tiltakozás kísérette ezt a javaslatot, s emlékezetem szerint – nemcsak a hazai közreműködők – Passuth Krisztina (akkor Párizsból), Aknai Tamás s jómagam részéről, de Joanna Drew is kedvelte az expresszív naturalizmusban gyökerező műtárgysort. A bemutatkozás egy szakaszában megjelent a vörös kör, fekete háromszög, tiszta színekből épülő grafika-címlap: az üvegarchitektúra, ahogyan Moholy-Nagy László nevezte immár a hazai gyökerektől elszakadó, de korántsem magyar színektől mentes körből, Berlinből Bécsbe küldve.

Egyoldalú lenne azonban a két kitűnő asszony, művészetdjaka munkásságát egyetlen kiállítás körül forogva szemlélni, nézzük egy kicsit egymástól eltávolítva alakjukat.

8. Keserü Ilona: Marlyn és a tenger, 1987. Brearte, Milano

Czigány Magda a tegnap és a ma magyar művészetével, irodalmával foglalkozik veretes magyar nyelven fejez ki olyan fogalmakat, amelyeket a hazai szakírók soha nem mertek lefordítani. Postaművészet, mondja a mail art-ra, ötletművészet, a concept art-ra. Nincs szüksége az idegen terminusokra, de nem büszkélkedik a magyar változattal: pontosan tudja, hogy gondolkodó emberek megértik a fordítást, s ha már magyarországi recepciója is van a mozgalomnak, miért ne legyen magyar neve.

A könyv azonban a XIX. századdal kezdődik, s nem magyarországi művészettel. Dante Gabriel Rossetti művei, szerelmei, művészetét meghatározó múzsái nagyon érzékeny elemzések soraiban jelennek meg a könyv első tanulmányában, s azon túl, hogy sok ismeretet nyújtanak a preraffaelita mozgalom titokzatos nőalakjairól, Beatrice XIX. századi újjászületéseiről, előrevetítik a kötet másik időntéren szabadon bolyongó tanulmányát, amelyben a múzsákból művészek lesznek, technikai és szellemi értelemben alkotók, s különös nő művészeket láthatunk Moszkvából, Párizsból és Budapestről.

Czigány Magda nagy témához szól hozzá mindezzel. Az 1900-as évektől napjainkig nem az emancipáció szempontjából, hanem sajátos kvalitásokat keresve és találva sorolja fel az orosz avantgarde legendás asszonyainak teljesítményeit, jellemzi Lesznai Anna, Ferenczy Noémi, Natalja Goncsarova, Ljubov Popova, Alexandra Exter, Rozanova, Varvara Sztjepanova és társaik munkásságát, és emeli melléjük a közelmúlt és a jelen magyar művészetéből Ország Lilit, Pán Mártát, Maurer Dórát és legrésztesebben, legszenvedélyesebb elemzéssel Schaár Erzsébetet és Keserü Ilonát. Schaár Erzsébet „a látszólag nyitott teret valójában bezárja vagy kötömbbé préseli”. Keserü Ilona ismétlődő festménysorozatainak és formagubancainak világát szemlélve arról faggatja a művészt Czigány Magda, hogy miben tudná megjelölni a női

festők alkotásainak női jellemvonásait. Keserü rövid gondolkodás után ezt „egy alap-
eszme, egy alapvető gondolkodás folytonosságában látta, amihez a művész konokul
visszatér”. A Holmiban néhány éve olvasható volt ez a kitűnő írás, nagyon fontos,
hogy ismét megjelent ebben a kötetben. Czigány Magda nem csínál nóművész anto-
lógiai, de tud a reneszánsz és barokk művésznőiről, nem felejt el a romantikát, de
számára a legizgalmasabb az a század, amelyben maga is él.

Joanna Drew művészet-válogatásában árnyéka sem volt annak, hogy kiállítá-
sainak szereplőit nemük szerint válogatta volna. Ugyanúgy figyelt Dénes Valériára,
mint Galimberti Sándorra, Elsworth Kellyre, mint Abakanowiczra. A fiatalabb
magyar művészek művei közül felfigyelt Veszelszky Bélára, Korniss Dezsőre, Keserü
Ilonára. Egyetlen nő művész felé érezte magát elkötelezettnek, adósnak. Ez a művész
édesanyja volt, Sannie Drew, aki 1969-ben halt meg, s akinek emlékére egy kis
albumot Joanna Drew élete utolsó évében, részben kórházi ágyról barátai segítsé-
gével kiadott.

Sannie Drew 1905-ben született Indiában, angliai iskolában tanult festeni, majd
visszatért Indiába s ott házasságot kötött Francis Greville Drew-val. Egyik gyer-
meke Dél-Afrikában, Joanna lánya Indiában született 1929-ben. Csodálta a klasz-
szikus indiai szobrászatot, sziklafestményeket és rajzokat másolt és szeretett vadászni.
Festményei, rajzai a British Museum Etnológiai osztályára kerültek, érzékeny port-
réi, önportréja a családtól került a könyvbe.

A könyv utolsó képe fénykép, tevéhaton mutatja a tiszteletreméltó angol hölgyet,
aki 1960-ban a Nóművészek Nemzetközi Szövetségének elnöke volt, s e szervezet
segítségével rendszeresen kiállított a londoni Royal Academy évi tárlatán. Joanna
Drew utolsó évében nevének feltüntetése nélkül emléket állított annak az asz-
szonynak, aki nélkül nem formálódhatott volna meg erős, megalkuvást nem ismer-
ő személyisége. (Sannie Drew. London, 2003. The Maruts Press)

E vázlatos bemutatás után remélnünk kell, hogy újabb kötetet olvashatunk majd
a közeljövőben Czigány Magdától, s teljes munkásságát dokumentáló gyűjteményt
Joanna Drew kritikusi, szervezői életművéről.

Szabó Júlia

AMI NEM KERÜL MÚZEUMBA, AZ NEM IS LÉTEZIK? Fejős Zoltán, *Tárgyfor-
dítások. Néprajzi múzeumi tanulmányok* (Budapest: Gondolat, 2003)

A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Intézete 2003 júniusában
beszélgetést szervezett a múzeumi gyűjtés és feldolgozás viszonyáról a mai kor jelen-
ségei iránt, Fejős Zoltán, a Néprajzi Múzeum főigazgatójának részvételével. A nem-
zetközi összehasonlításban viszonylag lassan változó hazai múzeumi közeghez képest
oly sok új ötlet merült fel, s az etnográfusok ebben annyira úttörőnek bizonyultak,
hogy zárásként még az a kérdés is elhangzott – nem mérlegelik-e a múzeum nevé-
nek megváltoztatását. Bár erre számos külföldi (francia, skandináv) példát láthat-
tunk a közelmúltban, a magyar kollégák válasza frappánsabb volt: „Mármint az
elnevezés melyik részét megváltoztatni – a Néprajzit vagy a Múzeumot?”

E dilemma hátterének jár utána Fejős Zoltán új könyvében. Mind a néprajz, mind a múzeum mai fogalma eredetileg tizenkilencedik századi; ám összetevőik mára annyira megváltoztak, hogy a diszciplína és az intézmény is új gondolkodásmódot követel. A Néprajzi Múzeum valóban élenjáró ebben már néhány éve, s Fejős kötete ezen időszak alatt született tanulmányaiból, előadásaiból válogat. Jól mutatja a szemléletváltás dinamikáját, hogy a tizenkét szövegből a legrégebbi is 1998-ból való, míg a legújabb idén tavaszi, s itt olvasható először.

Az írásokat a szerző nem csupán módosította, szerkesztette a kötet számára, hanem egyfajta logikai ívbe is rendezte. Így azok sora veszik úgy a Kossuth téri intézmény kiállításainak és háttérmunkájának egy-egy szempontját, amint az általános muzeológia kérdéseit az ezredfordulón. Az idehaza oly hiányzó múzeumi önreflexió egyik ritka példája a Néprajzi létrejöttének százharmincadik évfordulója kapcsán a jubileumok és az intézményi emlékezet szubjektív jellegéről készült írás. Vérbeli esettanulmány a Kalotaszeg esszé – természetesen nem (csupán) a régió néprajzáról, hanem (inkább) ennek feldolgozás- és tudománytörténetéről. Kényes témát ragad meg következetes gondolati apparátussal a múzeumok és a turizmus szakmailag nehezen megfogható kapcsolatának elemzése. Különösen az egyes, konkrét tárlatokhoz kötődő további írások értéke a közölt fotóanyag is, amely azonban még így sem elégséges, s nyomdai kivitelezése is sok kívánnivalót hagy maga után.

Több szöveg kifejezetten elméleti igényű. Olyan fogalmi tisztázásokra (anyagi kultúra, reprezentáció) törekszik, ahol a bölcséleti dilemmákon túl kihívást jelent mindennek közérthető és szabatos magyar nyelven való megfogalmazása is. Múzeumi diskurzus ugyanis éppen csak most születik idehaza, s az érdeklődők egyelőre inkább idegen nyelven tájékozódhatnak. Ezért egyenlő mértékben fontos a témák bevezetése a magyar szakmai köztudatba, s közben a bőséges hivatkozás nemzetközi forrásokra. A kötet ez utóbbi tekintetben is hasznos: magyar szerzőktől egy sor olyan publikációt idéz, amelyek egyes konkrét néprajzi kérdéseket fejtenek ki, míg a külhoni bibliográfia jó kiindulópont a filozofikusabb, tudományelméleti problémákhoz.

E sokrétű küldetés jelzi a továbblépés egyik fő irányát is. Remélve és feltételezve, hogy a múzeumi diszkusszió fokozatosan gyökeret ver nálunk, az illetékes szerzők felszabadulnak az alól, hogy először elmagyarázzanak alapvető összefüggéseket, majd – nagy óvatosan – utaljanak arra, hogy ezek a felvetések a hazai múzeumokat is érintik. Amennyiben a téma már legitim, s az idegen nyelvű források valamilyen követése elvárható lesz, akkor lényegesen több teret lehet majd szánni a nemzetközileg is új gondolatokra. Első lépésként máris jóval kritikusabban lehetne viszonyulni a külföldi forrásokhoz. Jelenleg szinte bármely nemzetközi muzeológiai kiadványra csak elismeréssel merünk idehaza hivatkozni – hiszen minden egyes bibliográfiai tétel egy érv mellett, hogy „figyelem, kollégák idehaza, a Lajtán túl erről a kérdésről már a sokadik kötet jelent meg”. Holott nem egy külföldi munka szerény színvonalú. Ha már turizmusról szó esett, Fejős Zoltán szövege például jóval szofisztikáltabb, mint néhány lábjegyzeti tétele, amelyek az egyedi esetekből nem általánosítanak olyan szinten, mint amit idehaza jobb bölcséleti körökben elvárunk.

Egy másik terület, ahol bátrabb forráskritika indokolt a külföldi könyvekkel szemben, a múzeumi diskurzus történeti megalapozása. Még az egyébként vitán felül kiváló műhelyek – például a Leicesteri Egyetem muzeológiai tanszéke – is megjelentetnek köteteket, amelyek alig lépnek túl a történetileg illetve filozófiailag va-

lóban eredeti gondolkodók (a századfordulós bécsi iskolától Michel Foucault-ig) téziseinek a múzeumra való alkalmazásán. A „periférián” dolgozó szerzők, mint például az ausztrál Tony Bennett, vagy a nem nyugati civilizáció – mondjuk India – múzeumi szakemberei gyakran élesebben látnak, sőt keresetlenebbül fogalmaznak. Ez nemcsak ösztönzés arra, hogy a külföldi olvasmányaink között néha a neves kiadókon túllépve szelektáljunk, hanem esély a hazai múzeumi diskurzus számára is. Igenis meg lehet (kell) próbálnunk nemzetközi relevanciájú megállapításokat tenni. Erre a hazai múzeumi analízisből eszmetörténeti, filozófiai irányultságú modell Radnóti Sándoré, morális-politikai élő György Péteré, s ilyen volt a Néprajzi kiállításai közül például az Időképek, valamint a hozzá kapcsolódó írások, e kötetben is.

A Néprajzi mellett egy sor más múzeumunk gyűjteménytörténete és kiállításai is termékeny alapot kínálnak ilyen kutatásokhoz. Fejős Zoltán kötetében példaértékű, ahogy az alapításkori gyűjteményezési szempontokat mai, történeti távlatból elemzi, vagy ahogy mai kiállítás-szervezési rutinjaikat – mintegy külső szemlélő – „átmeneti rítusként” fogja fel. Mi tartja vissza az Iparművészeti Múzeumot, hogy ha (joggal) oly büszke megalapításának európai viszonylatban is korai évére (1872), akkor legalább az első világháborúig terjedő aranykorának szerzeményezési programjait és feltételeit hasonlóan, mai módszertannal vizsgálja újra, s prezentálja a nemzetközi közönségnek? A Szépművészeti Múzeum megnyitásának századik évfordulója (2006) is megérdemelne egy korszerű visszatekintést.

A közelmúlt ugyanilyen gazdag anyagot kínál. Az országonként ugyan különböző, ám mégis kissé sematikus nyugati múzeumi modellek egyre kevésbé érdeklik a nemzetközi kutatást – annál izgalmasabb lenne a szocialista évtizedek mérlegét megvonni, különösen az ekkoriban oly gyorsan és ellentmondásosan fejlesztett magyarországi vidéki múzeumokban: mit eredményezett a paternalizmus anyagi gondoskodása, egyszerűségi ideológia kontrollja?

Az ötleteket sorolni lehetne tovább; utolsóként e helyütt érdemes egy markánsan elméleti igényűt megemlíteni. A hagyományos értelemben vett nemzetállami reprezentáció visszaszorulásával ma egyre több figyelem fordul a mikrovilágok felé. Reflektorfénybe kerülnek a helytörténeti gyűjtemények, különösen az olyan, eleendően de nem túlon túl nagyok, amelyek megannyi oldalról körbejárhatják egy-egy nemzetközi kisugárzású nagyváros életét; hazánkban ilyen a Budapest Történeti Múzeum anyaga. A városantropológia egyre tágabb teret nyer, s a kutatás a felhalmozódó tárgy-együttesek összehasonlító vizsgálatát követi. Ennek nyomán – amint azt egyébként a kötet a széles értelemben vett etnográfiai kollekciókról meg is állapítja – a múzeumok nemcsak a közönséget vonzó kiállításokat rendezhetnek, hanem a korábbi évtizedekben az egyetemek javára eltolódott kutatási súlypontot is részben visszairányíthatják maguk felé. A múzeumi munkán belül pedig a kiállítások sokak által felpanaszolt térszerűsége kiegyensúlyozható az új típusú, holisztikus látásmódú gyűjteményezés megerősítésével. A tárgy visszanyerheti központi helyét.

Ám ez felemás győzelem. A kutatók és a kiállítás-rendezők ugyanis ma már alig kíváncsiak a „tárgyra magára”, sokkal inkább annak jelentéseire, társadalmi kontextusára. A tárgy gyűjtésével együtt jár a minél gazdagabb dokumentációja is. A múzeumokban erősödik az adattárak súlya. Nem ritkán a tárgy valójában csak ürügy, s inkább a megszerzett információ az érték. Bár ez nem feltétlen baj, a szerzési szempontokat óhatatlanul is relativálja, kiszélesíti. Valamely szempontból min-

den információ, s minden tárgy tanulságos. Ki és mi dönti akkor el, mit archiválunk a világunkból? Amit nem gyűjtünk be, arról úgy véljük, hogy (érdemben) nem is létezett, nem járult hozzá az „ember nembeli lényegének” kibontakozásához? Ismeretelméleti dimenziója mellett tehát ontológiai is nyer ezáltal napjainkban a múzeum?

Az értékek ilyen szelekciója még azt is magával hozhatja, hogy megrendül a muzeológiának egy – még a jelen, recenzált kötetben is érvényesnek tartott, s a múltra természetesen továbbra is központi érvényű – tétele, hogy minden tárgy eredetileg valamilyen saját funkcióval jön létre, s csak utólagos, *de-*, majd *rekontextualizált* „második élete” zajlik a múzeumban. Nos, a huszadik századi művészet már elég példát kínál arra, hogy alkotások eleve a múzeum számára készültek, s csak minél rövidebb időre, amúgy tessék-lássék szerepeltek valamely „eredeti” kontextusban. S lehet, már más, nem művészeti tárgyagnál is errefelé haladunk: készítésük tényleges végcélja a múzeum, s készítőik, tervezőik csupán a legitimitásuk érdekében kreálnak, mintegy „hamisítanak” köréjük egy kis, átmeneti életvilágot. Talán nem is a múzeum lesz ezek után a tárgyak temetője, hanem az egyre rövidülő használat lesz a tárgyak kötelező belépője az örökkévalóság csarnokába?

Ébli Gábor

A MÚZEUM MINT A FELEJTÉS HELYE. Mit (nem) őriznek meg az emlékezet számára a múzeumok, a könyv- és levéltárak? Moritz Csáky, Peter Stachel (Hg.), Speicher des Gedächtnisses. Bibliotheken, Museen, Archive. Teil 1: Absage an und Wiederherstellung von Vergangenheit; Kompensation von Geschichtsverlust (Wien: Passagen Verlag, 2000, 250 p.) és Teil 2: Die Erfindung des Ursprungs; Die Systematisierung der Zeit (2001, 274 p.)

Az Osztrák Tudományos Akadémia Kultúrakutatási Csoportja a kilencvenes évek második felében átfogó programot indított a modern társadalom intézményes memóriahelyeinek elemzésére. A záró konferencián elhangzott előadásokat két kötetben közzé tették, amelyeknek a fentebb pontosvesszővel elválasztott két-két alcíme a szekciók témáját fedi. A múzeumok, könyv- és levéltárak szervező elveinek vizsgálata az első blokkban a múlthoz való részben elutasító, részben éppen rekonstitutív viszonyt s a történelem „ elvesztése” ellenében létrehozott kompenzációs eljárásokat fogja át. A második kötet (a meglepő módon egyszer sem hivatkozott, de e gondolatok egyik megalapozójának számító francia filozófus, Paul Ricoeur kifejezésével élve) narratív identitásunkban az eredettörténetek kitalálását valamint múlt-felfogásunk időkereteit helyezte a kutatás és a konferencia középpontjába.

A memóriahelyek iránti fokozott érdeklődés a humaniorák ezredvégi fejlődésének egyik markáns folyamata. Ha nem is új tudományterület, de legalábbis új, számos irányba nyitott, interdiszciplináris diskurzus született a hetvenes évek óta. A kutatások iránti érdeklődést jelezte, hogy a Pierre Nora francia történész szerkesztésében 1984 és 1992 között, három lépésben megjelent, s máig is alapvetőnek számító munka (*Les Lieux de mémoire* – ennek német megfelelője a Speicher des Gedächtnisses, míg az angolban elfogadott a francia kifejezés használata) valójá-

ban maga is azért szélesedett hét vaskos kötetre, mert már az első iránt minden várakozást felülmúlt az igény.

A kötetek és a kutatás kiszélesedése nem csupán mennyiségi bővülést jelentett. A párhuzamosan más országokban is egyre nagyobb területeket felölelő vizsgáldások lényege éppen az lett, hogyan lehetne az akademizálódott művészet-, kultur- és társadalomtörténetet (mémoire historienne) közelebb hozni a társadalmi emlékezet mindennapi elvárásaihoz, emberközi működéséhez (mémoire sociale). Ha nem is egyéni (mémoire individuelle), de legalább közösségi, interperszonális szinten a múlt tudományainak nyújtaniuk kell valamit az akadémiai elzártáson kívüli társadalmi lét számára. A német tudomány ennek elsősorban bölcséleti vetületeivel foglalkozott (ld. például Reinhart Koselleck munkásságát), míg az angolszász szerzők – hagyományos empirizmusukkal – a konkrét intézmények esettanulmányaival járnak maig is élen.

A két osztrák kötet igyekszik reális egyensúlyban tartani mindezeket az irányzatokat. A közölt elméleti jellegű szövegek közül a magyarra lefordított kötete révén már idehaza is jól ismert egyiptológus, Jan Assmann és anglista felesége, Aleida Assmann írásai az emlékezés kutatásához szükséges elemi kategóriákat tisztázzák. Gottfried Korff és Wolfgang Ernst tanulmányai az emlékezés szubjektív (pszichológiai) jellege és a memóriahelyek mesterséges, sőt néha erőltetett objektivitása közötti feszültséget elemzik. Két további német szerző, Klaus Müller és Lydia Hausteiner az időfelfogás változásait követik írásaikban a klasszikus értelmezésektől egészen a médiaművészetig. A konkrét, intézményi elemzések legnagyobb csoportja történeti: a grazi Joanneum, a tiroli Ferdinandeum, a bécsi udvari könyvtár, vagy a boroszlói Ossolinski könyvtár esettanulmányai példamutatóak, miként lehet akár az érintett intézmény munkatársaként is mitizáló üdvtörténet helyett (ön)kritikus genealógiát írni.

A bécsi Kunsthistorisches Museum építészetét külön tanulmány elemzi (Beatrix Kriller), az intézményt egyértelműen a császári dinasztia hatalmi reprezentációs eszközeként, s csupán másodsorban esztétikai, köznevelői avagy tudományos ágensként bemutatva. A XIX. századi történeti festészet (Werner Telesko) illetve a különböző történeti egyesületek (Peter Csendes) megközelítése mint az emlékezet helyszínei jelzik, hogy a vizsgálat tárgya nem feltétlenül a fizikai helyszín, hanem inkább a szimbolikus üzenet. A népzene kutatás, az osztrák állami címer, a személyes naplók vagy éppen az 1908-as – Ferenc József koronázásának hatvanadik évfordulóját a magyarok és a csehek nélkül ünneplő – *Kaiserhuldigungsfestzug* elemzése egyértelművé teszi, hogy az emlékezés aktusait nem lehet az intézmények falai közé zártan vizsgálni. Az egyes szövegek megállapításain túl a két kötet legnagyobb erénye összességében éppen a témák és az alkalmazott módszerek sokszínűsége, s ezek egymással összefüggésben láttatása. Idehaza is követendőnek tűnik, hogy a történeti tudat tárgyi és immateriális elemei megőrzésének, feldolgozásának és reprezentációjának vizsgálata ne a különféle tudományterületek belső ügyeként, hanem egymással kölcsönhatásban folyjon.

A két kötet tartalmi eredményeinek jelentős része maga is a tudományos ön-reflexiónak, az elzárkózó, önértékű kutatás elutasításának köszönhető. A modern korban egészen Nietzscheig vezethető vissza a múlt életszerű, a társadalmat szolgáló (lebensdienlich) feldolgozásának igénye. Nietzsche ebben prófétának bizonyult, hiszen a mai emlékezés-kutatás közvetlen kiváltója egy nagyon is pragmatikus belátás

volt. Az elmúlt évtizedekben ugyanis számos indokkal magyarázható módon megnőtt a modern társadalmak igénye a múlt elemeinek differenciált megemésztésére, miközben az erre létrehozott klasszikus intézmények (elsősorban a múzeumok, a könyv- és levéltárak) egy kétszáz évvel korábbi, elvont, s a közönség számára egyre kevésbé használható taxonómiai rendben fogantak és működtek a közelmúltig.

A felvilágosodás rendszerező küldetésű (köz)gyűjteményei a múlt emlékeinek racionális besorolásával és ezek objektív sorrendiségét sugalló állandó kiállításai-val egyre kevésbé felelnek meg a mai ember elvárásainak. A modern szubjektum nem kíván uralkodni sem a természetben, sem civilizációjának tárgyain azok rendszertani illetve történeti besorolása révén, hiszen viszonya mindkettőhöz egyre bizonytalanabb, zavartabb és távolibb. Nem az öntudatos polgár fölényével érkezik egy múzeumba, hogy a kentaurokon győzedelmeskedő Tézeusz szerepét öltse magára (mint azt például éppen a Kunsthistorisches Museum lépcsőfeljárójának fordulójánál Canova szoborcsoportja sugallja), hanem esendő módon segítséget kér saját tér- és időbeli helyének megtalálására.

Mint Hermann Lübbe svájci gondolkodó az úgynevezett kompenzációs tézisében jó negyedszázada megfogalmazta, a mai egyén a modernizáció szinte követhetetlen üteme, s az állandó változás következtében folyamatosan relativizálódó értékek hatása alatt minden kapcsolódási pontot megragad a történetihez, hogy ezzel a folytonosság érzését rekonstruálja, vagy legalábbis lassítsa a hagyományok eltávolodását, szétesését, a múltból a jövőbe történő szerves átmenet, fejlődés illúziójának szertefoszlását. Hozzátehetjük, hogy különösen az autentikus tárgyakat, s a közvetlen kapcsolatot, a személyes találkozást velük keressük a múzeumokban, mióta világunkat egyre jobban a szurrogátumok határozzák meg. Egyúttal szeretnénk erről élményeinket meg is osztani másokkal, hiszen az emlékezés kommunikatív cselekvés, miközben mai világunknak az elidegenedés révén éppen ez a személyközi dimenziója sérül erősen. Ezért a mai egyén nem hierarchikus múzeumi bemutatást keres, nem kívánja megőrizni fensőbbes távolságtartását az artefaktumokkal szemben, hanem éppen egyenrangú és kölcsönös kapcsolatot, azaz orientációt, megerősítést, inspirációt vár tőlük.

A mai impulzusok özőnében egyre csökken a személyes emlékezet hatósugara, s egyre nő az ismeretek, normák és tárgyak azon halmaza, amelyet kollektív intézmények – részben egy láthatatlan vagy csak szimbolikus formákban rögzített kulturális tradíció formájában – őriznek meg és adnak tovább. Olyannyira kiszélesedik e kánonképző intézmények szerepe, hogy egyre inkább a jelenünket is rájuk bízunk. Akkora a bizonytalanságunk, hogy mi az érték vagy egyáltalán mi marad meg a jelenünkből, hogy inkább azt is azonnal – s szinte válogatás nélkül – muzealizáljuk, mondván, majd a jövő eldönti, mi ebből a tartósan releváns. Ezzel megszüntetjük a jelent, hiszen elmúlásától való félelmünkben azonnal múlttá nyilvánítjuk, amit azután automatikusan átmentünk a jövőnek. A folyamatosan szélesedő múlt tárgy- és információhalmazát pedig állandóan újrarendezzük, hogy legalább utólag lássuk, milyen is volt az egykori jelen, amelyet oly bizonytalanul éltünk meg.

A mindenkori jelen tehát csak mint a jövőbeli múlt lesz érdekes. Olyan ez, mint a fényképezés és a videózás mai divatja: minden élményünket rögzítjük. Ezáltal azonban valójában nem veszünk benne részt, hiszen a lencse révén bizonyos távolságból, külsőleg szemléljük azt, s csak arra figyelünk, hogy a jövőben majd vissza tudjuk játszani, technikailag képesek legyünk mások számára rekonstruálni

azt. A felvételek révén mindannyian saját személyes múzeumunkat építjük, s egyedül a jövő számára történő eltárolás tűnik valamelyes bizonyosságot nyújtani afelől, hogy ami most történik, az valóban megtörténik velünk, s hogy majdan valamilyen rendbe lesz rakható. A fényképező egyén és a múzeumok sorát alapító kultúrpolitikus (vagy a meglévő gyűjteményeket mindenféle irányba bővítő munkatárs) a jövőtől való félelmében a „jelenmúlt” határtalan, szinte minőségi szűrők, értékkritériumok nélküli kitágításán fáradozik, hogy mai élményeinek, tudatállapotainak és tárgyi világának a múlthoz való minél szorosabb kötésével ellensúlyozza saját súlytalanságának, helykeresésének el nem múltó érzését.

Ez a görcsös felhalmozás és a múlthoz való, minél sokszínűbb kapcsolatok vizsgálódása hívta fel azonban arra is a figyelmet, milyen reduktívan működtek eddig a múzeumok. Minél szélesebb társadalmi rétegek, minél többféle elvárással jönnek ma a múzeumba, annál kevésbé elégséges a száraz tudományos prezentáció, a sablonos nemzeti érzések erőltetése vagy éppen a nyárspolgári Bildung fontosságát sugalló műveltségi körséta. Kiderült, ezek a reduktív kiállítási modellek a múltnak éppen azon elemein lépnek át, s pontosan azokat az információkat *nem* őrzik meg és nem hívják újra elő, amelyre a befogadónak valóban szükségük lenne. Ez vezetett a felismeréshez, hogy a múzeum legalább annyira szól(t) a felejtésről, mint az emlékezésről, a veszni hagyásról, mint a megőrzésről.

A múzeumok létrehozása már maga is egy ilyen aktus, amely elválasztja a múzeumi elhelyezésre érdemes témákat a lényegtelennek tekintett területektől. Az adott múzeum számára azután a gyűjtés a második szelektációs lépcsőfok, ahol szakmai kritériumok alapján dönt a munkatárs egy-egy tétel relevanciájáról. A harmadik szint a beletárolás, ahol általában formai és funkcionális szempontok alapján, a tárgy valamely tulajdonságát kiemelve meghatározzák azt – ami egyúttal szám-talan más (például nem használati, hanem szimbolikus) jelentését a feledésbe száműzi. A tárgyak többsége ráadásul ezután raktárba kerül, de még a kiállított és katalógusban publikált tételek élete is egydimenziós marad, hiszen csak az adott kontextusban kerülnek a nyilvánosság elé. Összességében a szelekció és a kategorizáció révén nem egy tárgy szinte többet veszít a szemiotikai többértékűségéből, mint amennyit a megőrzése révén nyer, különösen, ha a megőrzés valójában csak korlátozott nyilvánosságot jelent.

A múzeum ezt a folyamatot ráadásul tudományos autoritása révén jóvá is hagyja, s mint követendőt állítja az érdeklődő befogadók és az érintett szakmai közösségek elé. Sok esetben kifejezett hatalmi érdek valamit vagy valakit muzealizálni: ezzel látszólag a legnagyobb elismerésben részesül, miközben eszmeisége sterilizálódik, többértékű üzenete leegyszerűsödik, s maga kivonódik az aktív forgalomból. Mint ártalmatlanná lett múmia, valamely, tudományos szempontok mögé rejtett bemutatási koncepció szerint jelenhet meg az ezáltal valójában inkább butított, semmint felvilágosított közönség előtt. E folyamat ékes művészeti példája, ahogyan ma a nagy modern művészeti múzeumokban tömegek vonulnak az immáron veszélytelen értetlenség teljes nyugalmától eltelve az egykori avantgárd rekvizitumai előtt – csakúgy, mint az állatkertben a ragadozók ketrecai mentén.

Hasonló módon, a lelkiismeret-furdalástól történő megszabadulás vágya vezette a gyarmatosító nemzeteket az általuk a kipusztulás szélére sodort nem európai társadalmak kultúrájának múzeumi bemutatásában, hiszen a megmentés jelszava alatt (utólag) legitimálni lehetett a pusztítást. Egyfajta szociáldarwinizmusra

hivatkozva a megmentett tárgykultúrát csak egy-egy adott szempont szerint konzerválták, s minden más aspektusát a feledésbe száműzték. Ez a kolonializmus természetesen nem csupán a gyarmatosítás klasszikus korszakának sajátja, hanem általános emberi rutin a nemkívánatos másság elnyomásának kezelésére. Michel Foucault történeti kutatásainak egyik vezérfonala volt, hogy a kórházakat, elmeegógyintézeteket, s a kora újkori állam egyéb adminisztrációs mechanizmusait a reprezentáció (például a múzeumok és kiállítások) folyamataival párhuzamosan vizsgálta. E módszertani javaslatot követve ma megállapítható, hogy amint a kezelhetlent a társadalom előszeretettel nyilvánítja betegessé, úgy az általa tudatosan elnyomottat, kihalásra ítéltet is éppen azért küldi múzeumba, hogy a megőrzött példányain túl a valóságos létét kitörölhesse az emlékezetből.

A múzeum egyik alapvető ellentmondása tehát, hogy minden megőrzött információra legalább ugyanannyi elfelejtett adat jut. Az emlékezésbe való beemelés a kevésbé fontos tételek elfelejtésével jár együtt. Ez ugyanakkor természetes és elkerülhetetlen folyamat. Az emberi emlékezés is így működik; megint éppen Nietzsche volt az, aki szemléletesen bemutatta, hogy felejtés nélkül nem tudnánk sem létezni, sem emlékezni. Ám az elvesztett momentumoknak legalább részben utána lehet járni. Tulajdonképpen ez a motivációja a közelmúltban megélenkült múzeumi diskurzusnak: a múzeum „tudatalattijából” felszínre hozni a beletárolt tételek sokszínűségéből elfojtott információkat. Avagy, a metodológiai individualizmus követelményét betartva, pontosabb úgy fogalmazzunk, hogy a mai kutatók történeti elemzéseik révén az egykori kollégák által szelektíven muzealizált tárgy- és életvilágot kívánják sokréttűbben megidézni, míg jelenkori kritikájukkal a mai múzeumi és kiállítási munkát igyekeznek árnyaltabbá tenni.

Ezért feltétele mind a történeti, mind a mai múzeumi kutatások megújulásának az önreflexió, azaz annak tudomásul vétele, hogy egyetlen muzeológus sem objektíven végzi munkáját, hanem óhatatlanul is úgy válogat, hogy ezzel az általa kevésbé relevánsnak ítélt szempontokat háttérbe szorítja. Prioritásai természetesen eltérnek elődei megfontolásaitól is, azaz tevékenysége automatikusan a korábbi múzeumi hagyomány felülírása (Traditionskritik). E folyamat, vagyis adott tárgyanyag olvasatai, értelmezési tartományai módosulásának vizsgálata egyfajta múzeumi hermeneutika.

Ha ezt a múzeumi gyakorlatba is megpróbáljuk átültetni, akkor ismerhetjük fel az olyan javaslatok velejét, mint amilyen például James Clifford amerikai antropológusé, aki szerint az igazi múzeum olyan kontaktzóna, ahol a (többségi, domináns, a múzeumot fenntartó) kultúra érintkezhet az ott reprezentált (tehát idegenként, kisebbségiként, pusztulóként, múltbeliként számon tartott) világgal. Peter Sloterdijk német esztéta – talán Bertold Brecht színházából merítve – még merészebben általánosított, amikor úgy fogalmazott, hogy a tartalmas múzeum még a saját kultúrájától is elidegeníti a látogatót, azaz külső szemlélődésre, a természetesnek tekintett alapelvek megkérdőjelezésére ösztönzi. Saját és más nyilvánvalóan viszony-párok a felfogásban, s nemcsak a földrajzi lokalizációra vonatkoznak. Csupán a művészet területéről hozva példákat, így lehet értelmezni a nemzeti és az egyetemes, a jelenkori és a klasszikus, az ipar- és a képzőművészet, a művészet és a nem művészet (hanem például néprajz), az eredeti és a másolt / hamisított alkotás, az újító (avantgárd) és a hagyományörző (klasszicizáló), a „magas” művészet és a populáris kultúra, az európai és a nem európai hagyományú, a profi (akadé-

miát végzett) és az amatőr művész világának szembeállítását, s egymáshoz képest történő átértelmezését. Ha belegondolunk, az elmúlt egy-két évtized igazán jelentős nemzetközi kiállításai rendre ezen viszonylatok valamelyike mentén mutattak be együtt korábban egészen különbözőnek vélt anyagcsoportokat.

Az „elfelejtett” múzeumi tartalmak reaktiválását segíti elő a kiállítások és a gyűjtemény kapcsolatának átértékelése is. Számos múzeum vesz búcsút a hagyományos beletározástól, hogy ehelyett bizonyos tárgycsoportokat (különösen az egy helyről, valamely szerves tulajdonosi vagy felhasználói, értelmezői egységből érkezettek) egyben tartson, klasszifikációs szétválasztás nélkül, s a tárgyakat konkrét kiállításokra mindig az adott, megújuló szempontok szerint válogassák és csoportosítsák. A múzeumi emlékezet feladat itt nem a leltári tételek passzív tárolása, hanem a tárgycsoport kontextusának, szimbolikus rétegzettségének lehetőség szerint aktív fenntartása, vagy legalábbis minél sokoldalúbb rögzítése kiegészítő, eredeti dokumentumok révén. A bemutatás egy ilyen szemléletben értelemszerűen nem egy egyszerű, hosszú távra kialakított állandó kiállítást céloz meg, hanem változó szempontú, akár egymásnak ellent is mondó tárlatok sorozatát.

A közös elem szerinti besorolás helyett itt éppen a különösség szerinti kiemelés kap szerepet (vö. *deponieren* vs. *exponieren*). Az időszaki kiállítások terjedése ma már jól ismert jelenség, amelyet a múzeumok a közönség becsalogatására is sikerrel használnak. Éppen ebből adódik azonban a szakmai ellenállás is további elterjedésükkel szemben. Ezek a tárlatok inkább események, semmint a tudás állandó színterei, s élményt nyújtanak, semmint tartós erudíciót. Eszköztáruk is inkább a látvány, mint az információ. Különösen a klasszikusabb felfogású európai múzeumokban fenntartással fogadják ezt az eltolódást a múzeumtól mint gyűjteménytől a kiállítási intézmény, illetve a verbális tudástól az érzéki megismerés felé.

A múzeumi világ alighanem egyik legérdekesebb kérdése, melyik intézmény hol találja meg a két irányzat egyensúlyát. Talán érdemes a két szemléletet nem annyira mint riválisokat, egymást kizáró lehetőségeket, hanem éppen mint egymást kölcsönösen erősítő modulokat látni. A múzeum különlegessége a más kulturális / szórakoztató / ismeretterjesztő intézményekhez képest valóban a gyűjteménye; ha ezt a prioritását feladja, akkor szó szerint a vidámparkok versenyébe száll be – s ott, nehézsége folytán, elkerülhetetlenül veszíteni fog. Az időszaki kiállítások tehát hosszú távon akkor jók, ha a látogatók figyelmét a nem porosodó, hanem megfelelően forgatott gyűjtemény és a rendre megújított állandó kiállítás felé terelik. Másrészt izgalmas, szakmailag és széles értelemben is vonzó állandó tárlatot egyre kevésbé lehet „szubverzív”, a szilárdnak tűnő besorolásokra élesen rákérdező, külső szempontokat alkalmazó időszaki kiállítások sora nélkül rendezni, hiszen ezek világitanak rá a reduktív kategorizálás által feledésbe szorított elemekre. Sloterdijk kifejezésével élve, az időszaki tárlat az a helyszín és az az esemény, ahol maguk a muzeológusok is kicsit elidegenedhetnek állandó gyűjteményüktől, kissé kívülről nézhetik azt – vagy akár nemcsak nézhetik, hanem a megélt megismerés keretében meg is tapasztalhatják azt.

INTÉZETI HÍREK

2003. július 1.–december 31.

Július 5-én a budapesti CEU által szervezett konferencián *Marosi Ernő* „A magyar középkor emlékeinek jelkép-szerepe” címmel tartott előadást.

Július 23-án nyílt meg a „Modigliani, Soutine és montparnasse-i barátaik / Modigliani, Soutine et leur amis de Montparnasse” című kiállítás a Zsidó Múzeumban. A kiállítást *Beke László* rendezte és a katalógust is ő szerkesztette.

Augusztus 29-én a Mányoky Ádám kiállításához kapcsolódó kötetet (szerk.: Buzási Enikő) a Magyar Nemzeti Galériában *Marosi Ernő* mutatta be.

Szeptemberben jelent meg a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete kiadásában „Gyönyörű ez a mai nap. A nyolcvanas évek és a kilencvenes évek magyar művészete. – Történet és elmélet” című tanulmánykötet *Markója Csilla* szerkesztésében. A kötet a MAOE által e témában kiírt pályázatra beérkezett – *Aknai Katalin* és Rényi András által bírált és válogatott – dolgozatokat közli. A díjnyertes tanulmányok között olvasható *Hornyik Sándor* „Avantgárd és popkultúra. – Fejezetek a kilencvenes évek képzőművészetéből” című tanulmánya.

Szeptembertől az MTA Művészeti Gyűjtemény állandó kiállításán látható az újrendezett Elischer-féle Goethe-gyűjtemény.

Szeptember 5–7 között a müncheni művészettörténeti intézetben (Zentralinstitut für Kunstgeschichte) a C.I.H.A. vezetősége ülést tartott, melyen a magyar Művészettörténeti Bizottságot *Beke László* képviselte.

Szeptember 26–27-én az Osztrák Kulturális Fórum a Ludwig Múzeumban szimpoziont rendezett a vizuális kultúráról, melyen *Beke László* „Visuelle Kultur – ungarisch und global” címmel tartott előadást.

Szeptember 30-án Bécsben a Schnittpunkt/Wien – Museumsguartier – Kulturkontakt szervezésében *Aknai Katalin* „Junge ungarische Kunstszene” címmel tartott előadást.

Október 6-án az MTA Művészeti Gyűjteményében szakmai megbeszélés zajlott Intézetünk és a Deutsches Kulturforum östliches Europa (Potsdam) képviselői között a „Német–magyar építészeti kapcsolatok a 19. sz. második felében” c. kutatási, kiállítási projektről, amelyet Intézetünk koordinál.

Október 9–10–11. között nemzetközi konferenciát rendezett Intézetünk angol és német nyelvű előadásokkal, fiatal művészettörténészek közreműködésével „Stil-

wechsel und Wechselwirkungen. Ein internationales Seminar junger Kunsthistoriker" einmündel.

A konferencia részletes programja:

9. Oktober: Eröffnung: Prof. *Beke, László* Direktor des Forschungsinstituts für Kunstgeschichte – Begrüßung: Prof. *Marosi, Ernő* Vizepräsident der Ung. Akademie der Wissenschaften. –

Die Anfänge der Barock-Kunst in Mitteleuropa – Einführung und Vorsitz: Prof. *Galavics, Géza* (Bp) – *Jakubec, Ondrej* (Olomouc): The art patronage of bishops of Olomouc in the period before the White Mountain Battle. Political and confessional aspect. – *Pavličková, Radmila* (Olomouc): Fürst Karl Liechtenstein Bischof von Olmütz und seine Baustrategie – *Štibraná, Ingrid* (Trnava): The first Pálffy's patronymic gallery in Červen? Kamen. – *Koltai, András* (Bp.): Das ungarische Grenzgebiet und die Kultur der Kaiserstadt. Graf Adam Batthyány (1630 – 1659) als Mäzen. – *Gabriel, Therese* (Eisenstadt): Die Esterházy Schatzkammer die letzte erhalten gebliebene Kunstkammer – Nach dem Vortrag Präsentation eines Kurzfilmes: „Geheimnisse der Esterházy-Schatzkammer“ (Extrafilm, Wien 2003) – Vorsitz: Univ. Prof. Dr. *Lorenz, Hellmut* (Wien) *Chmelinová, Katarína* (Bratislava): Loreto Chapel in Bratislava and her donators – *Valenta, Rainer* (Wien): Schloss Windhaag und die „Topographia Windhagiana“ – Zur Darstellung der Pietas Austriaca Eucharistica in einem adeligen Landsitz – *Weigl, Igor* (Ljubljana): Erasmus Friedrich Graf von Herberstein und Schloss Hrastovec (Gutehaag). Schloss als Mittel adeliger Repräsentation um die Mitte des 17. Jahrhunderts – *Bubryák, Orsolya* (Bp.): Devotion und Ahnenkult. Tendenzen im Mäzenatentum vom Grafen Georg Leopold Erdődy (1674 – 1759) – Diskussion und Schlusswort –

10. Oktober – Garten und Gartenkunst des Historismus in Mitteleuropa.

Begrüßung: Prof. *Galavics, Géza* – Vorsitz: Univ. Doz. Dr. *Hajós, Géza* (Wien)

Martz, Jochen (Nürnberg): Garten und Skulptur am Maria-Theresienplatz in Wien – *Bacher, Barbara* (Linz/Wien): Der Wiener Gartenarchitekt Lothar Abel – *Rozsnyai, József* (Bp.): Schlossarchitekt der ungarischen Aristokratie Arthur Meinig (englisch) – *Alföldy, Gábor* (Bp.): Die Gärten des Historismus in Ungarn. Tendenzen und Denkmälern (englisch) – *Ecsedy, Anna* (Bp.): „Die wandernden Statuen“. Ein Künstler-Unternehmer Maximilian Schmidt und die Gartenplastik in Ungarn – *Ivankovic, Vedran* (Zagreb): Die Gärten des Historismus in Kroatien (Schloss-, Villen-, Stadt- und Kurortgarten) (englisch) – *Krajnik, Damir* (Zagreb): Ein Kurortgarten in Kroatien an der Jahrhundertwende – *Lipik* (englisch) –

Diskussion und Schlusswort –

Abendvortrag: Veranstaltungsort: Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum / Ludwig Museum – Zeitgenössisches Kunstmuseum. Univ. Prof. Dr. *Lorenz, Hellmut* (Wien): Paradigmenwechsel der Österreichischer Kunstgeschichte am Beispiel von Barockkunst in Mitteleuropa. –

11. Oktober – Abfahrt nach Fertőd/Eszterháza – Führung im Schloss und Garten: *Alföldy, Gábor; Dávid, Ferenc; Galavics, Géza* – Fortepiano spielt *Barna, Péter*.

Október 9–12. között Namurben a vallon–magyar kapcsolatokról rendeztek konferenciát, melyen *Marosi Ernő* „Influences mosanes en Hongrie au temps du roi Béla III.” címmel tartott előadást.

Október 14-én a Magyar Nemzeti Galériában *Beke László* nyitotta meg Mednyánszky László (1852–1919) emlékkiállítását. A kiállítás nemzetközi (magyar, szlovák, osztrák) együttműködés eredményeként jött létre, tudományos kurátora és egyik rendezője Intézetünk munkatársa, *Markója Csilla* volt, ő szerkesztette a kiállítást kísérő katalógust, és ő írta a bevezető tanulmányt is. A kiállítás alkalmából jelent meg az az 500 oldalas naplókötet, amely Mednyánszky eddig kiadatlan feljegyzéseit tartalmazza. (Szerkesztette *Markója Csilla* és *Bardoly István*)

Október 14-én Párizsban a Magyar Intézetben nemzetközi kerekasztal beszélgetést szerveztek „Erotika és politikai hatalmak” (*Érotisme et pouvoirs politiques*) címmel. Résztvevők: *Georges Coppel* (Sorbonne), *Philippe Roger* (CNRS), *Patrick-Wald Lasowski*, a szegedi egyetemről *Kovács Ilona*, intézetünkben *Gellér Katalin*, aki „*Zichy Mihály és a libertinizmus*” témájáról tartott előadást és rendezett kiállítást.

Október 17–18-án az 56-os Intézet Hatvanas évek konferenciáján *Beke László* tartott előadást „Hatvanas évek a művészetben” címmel.

Október 30–31-én Prágában az MTA küldöttségében *Marosi Ernő* részt vett a V4-országok akadémiainak találkozásán.

Novemberben jelent meg az intézet kiadásában *Kállai Ernő* Összegyűjtött írások 8. kötete *Timár Árpád* szerkesztésében. (Mednyánszky László, 1943. Cézanne és a XX. század konstruktív művészete, 1944. Picasso, 1948. Argumentum Kiadó–MTA MKI, Bp. 2003).

Novemberben megjelent a Magyar Fotográfusok Házával közös kiadásban „*Vető János és Kína herceg fényképmunkái*” 2003. május 24 – július 8. között megrendezett kiállításának katalógusa „*NahTe. Színezett régi levegő / Colored Old Air*” címmel. A kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette *Beke László* és *Csizék Gabriella*.

Novembertől *Kondor Béla* rézkarcai láthatók az MTA Művészeti Gyűjteményében.

Novembertől 2004. januárig *Ligeti Antal* grafikáit mutatták be – az MTA Kézirattárával és a Magyar Képzőművészeti Egyetemen közös rendezésben – az MTA Művészeti Gyűjteményében.

November 5–8. között a Council on International Educational Exchange amerikai szervezet konferenciát rendezett Budapesten. A résztvevők egy csoportjának *Sisa József* építészeti szakvezetést tartott az Országházban és a budai Várnegyedben.

November 6–7-én Budapesten az Olasz Kultúrintézetben „Pszichoanalízis, művészet, Közép-Európa” címmel a Közép-európai Kulturális Intézet (Bp.), a bécsi Freud Múzeum és a trieszti Revoltella Múzeum együttműködésével nemzetközi szimpóziumot rendeztek. A hazai előadók között intézetünkől *Gellér Katalin* tartott előadást „Az álom a képzőművészetben” címmel. A rendezvényt záró – Nagy András elnökletével zajló – pódiumbeszélgetésen *Beke László*, Emil Brix, Passuth Krisztina, Giorgio Pressburger vett részt.

November 11-én az MTA Társadalomkutató Központja, az MTA Néprajzi Kutatóintézete, az Európa Intézet Budapest és Intézetünk szervezésében „A nemzeti kulturális örökség az európai integrációban” címmel konferenciát tartottak az MTA Vári épületének Jakobinus termében. A program keretében „A nemzeti kulturális örökség, fogalma, tárgya” c. témában *Marosi Ernő* (akadémikus, MTA alelnöke) a múzealizáció fogalmáról tartott előadást, Paládi-Kovács Attila (akadémikus, MTA Néprajzi Kutatóintézet) a néprajzi vonatkozásokról, „A nemzeti kulturális örökség és intézményei” témában Varga Kálmán (KÖH elnöke) beszélt. Felkért hozzászólóként Csorba László (a Római Magyar Akadémia igazgatója) és Falvy Zoltán (az MTA Zenetudományi Intézet tudományos tanácsadója) fejtette ki gondolatait.

November 17-én az Iparművészeti Múzeumban a „Kelet és Nyugat között. Tudományos konferencia Miklós Pál emlékére” című rendezvényen *Beke László* beszélt „Miklós Pál és a vizuális kultúra” kapcsolatáról.

November 20-án a Magyar Tudományos Akadémia és a Balassi Kiadó szervezésében az MTA III. emeleti előadótermében került bemutatásra a Magyar Művelődéstörténeti Lexikon első kötete, melynek létrejöttében intézetünk több munkatársa is közreműködött. A könyvet Koncz Erika, a NKÖM képviselőjében és Kőszeghy Péter, a kiadó igazgatója mutatta be, a rendezvény elnöke *Marosi Ernő* volt.

November 21-én az ELTE Bölcsészettudományi Kar Művészettörténeti Intézete és a Magyar Tudományos Akadémia–ELTE Egyetemes Művészettörténeti Kutatócsoportja rendezésében „Az objektív tényező. Művészeti szerveződési formák Magyarországon 1867–1945.” címmel egész napos konferencia zajlott az ELTE BTK Művészettörténeti Intézetében. A rendezvényen intézetünkől *Papp Gábor György* „Megjegyzések az építész- és szobrászképzéshez a bécsi Képzőművészeti Akadémián 1868 és 1884 között” és *Ébli Gábor* „Modernség és tehetség. A Tamás Galéria (1928–1944) története” című előadásaikkal vettek részt.

November 21–22-én „Irodalom és képzőművészet II. Az irodalom képzőművészeti / a képzőművészet irodalmi nyilvánossága” címmel konferenciát szervezett a Miskolci Galéria Városi Művészeti Múzeum Miskolcon. Intézetünk munkatársa *Dékei Krisztina* „Szövegtípusok a magyarországi konceptuális művészetben – kezdetek” címmel tartott előadást.

November 28-án a Magyar Tudomány Napja alkalmából az Intézet Collegium Artium vita-műhelyének keretében *Faludy Judit* „Határfestészet. Fordulópont James Ensor (1860–1914) életművében” címmel tartott előadást a Tanácsteremben.

Decemberben jelent meg az MTA társadalomtudományi intézeteinek – köztük a Művészettörténeti Kutatóintézetnek – kiadványait ismertető könyv. A korábban megjelent, illetve aktuális kutatóintézeti kiadványok megvásárolhatók a Központi Antikváriumban 1053 Bp. Múzeum krt. 13–15, a Bookline Elektronikus Könyv-áruházban www.bookline.hu és az intézeti kiadványterjesztőknél. (Kiadványaink. Összeállította: Angyal Katalin, Peres Szilvia. MTA Társadalomkutató Központ, Bp. 2003).

Decembertől az MTA Művészeti Gyűjteménye és az MTA Kézirattárának közös szervezésében Vörösmarty Mihály emléksarok látható az Akadémia Székházában.

Decembertől egy éven át lesz megtekinthető az MTA Székházban „A Greguss-család a Magyar Tudományos Akadémián” című kiállítás, amely Dr. Zawadovsky Alfréd jóvoltából és az MTA Művészeti Gyűjteménye rendezésében valósult meg.

December 2-án *Tatai Erzsébet* „Social Network of the Nineties in Budapest Art Scene” címmel tartott előadást Bécsben a képzőművészeti akadémián (Akademie der bildenden Künste Wien).

December 4-én Kőszeghy Péter a Balassi Kiadó igazgatója mutatta be a kiadó legfrissebb könyveit, köztük *Gellér Katalin*: „Mester, hol lakol?” Nagy Sándor élete és művészete című monográfiáját valamint a Magyar Művelődéstörténeti Lexion első kötetét.

December 9-én *Beke László* „Museen, Monumente, zeitgenössische Kunst in Ungarn; Lokal- und globaler Kontext” címmel előadást tartott a salzburgi Paris-Lodron-Universität Művészettörténeti Intézetében.

December 10-én a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, a Szépművészeti Múzeum és Intézetünk a Magyar Nemzeti Galéria előadótermében Genthon István születésének 100. évfordulója alkalmából emlékülést rendezett *Galavics Géza* elnökletével. Az emlékülés programjában Bernáth Mária „Szubjektív emlékképek Genthon Istvánról”, *Marosi Ernő* „Genthon István festészettörténete”, Gosztonyi Ferenc „Genthon István művészeti írásai az 1920-as és 1930-as években”, *Pataki Gábor* „Genthon István kritikai tevékenysége 1945 és 1949 között”, Szilágyi János György „Genthon István, a főigazgató”, Bogárn Gábor „Genthon István és a műemléki topográfia” című előadások hangzottak el, illetve Zsákovics Ferenc tartott szakmai vezetést a Magyar Nemzeti Galéria „Modern magyar művészet Genthon István gyűjteményéből” című kiállításán.

December 11–13-án Párizsban a Finn Kulturális Intézet és a Magyar Kulturális Intézet szervezésében nemzetközi konferenciát tartottak „A nemzeti gondolat és az építészet Európában 1860 és 1914 között” (L'idée nationale et l'architecture en Europe 1860–1914) címmel, melyen intézetünkől *Gellér Katalin* „Art nouveau et art national en Hongrie” és *Sisa József* „Urban Parks and Nationalism in Hungary” című előadásokkal vettek részt. A témáról rendezett kerekasztal beszélgetés egyik résztvevője *Gellér Katalin* volt.

December 12-én Esztergomban, a Vármúzeumban *Marosi Ernő* mutatta be az „Esztergom – Mariazell” című tanulmánykötetet, melyet Hegedüs András szerkesztett.

December 13-án Pozsonyban az „Art through the Market” című nemzetközi konferencián *Ébly Gábor* a szocializmus alatti magyarországi műgyűjtésről (When Civil Society Made Art History. Private Collectors of Modern Art in Communist Hungary (1948–1988) tartott előadást.

December 16–18-a között Halle-ban a Martin Luther Universitát által Heinrich L. Nickel professzor – neves középkorkutató és fotótörténész – tiszteletére rendezett ünnepi ülésen *Marosi Ernő* „'Orient oder Rom' anhand von Beispielen aus romanischer Baukunst in Ungarn” címmel tartott előadást.

December 17-én nyílt meg a Múcsarnokban Altorjai Sándor (1933–1979) emlékkiállítása. A művész munkásságát bemutató kötet – melyet *Beke László* és *Dékei Krisztina* szerkesztett, tanulmányait *Andrási Gábor*, *Beke László*, *Dékei Krisztina*, *Kovalovszky Márta*, *Pataki Gábor* és *Szücs György* írták – a Múcsarnok, az Első Magyar Látványtár és Intézetünk közös kiadásában jelent meg.

Összeállította: *Bánóczy Zsuzsa*

800 Ft